

OTROK
IN
KNJIGA

3

Književniki in drugi umetniki, znanstveni, kulturni in družbenopolitični delavci, zbrani pri Festivalu Kurirček, so ob svoji večletni aktivnosti prav na manifestacijah ter v okviru strokovnih simpozijev te tribune odkrivali lepoto in moč umetniških stvaritev za otroke in mladino, v katere je v vsej svoji veličini vtkana ideja in stvarnost narodno-osvobodilnega boja oziroma naše revolucije.

Iz več tematsko zaokroženih razprav na strokovnih simpozijih Festivala Kurirček smo v 3. številki zbornika Otrok in knjiga izbrali sestavke, v katerih avtorji z raznih vidikov predstavljajo umetniška besedila o svetli epopeji naših jugoslovanskih narodov.

Ta izbor razprav o leposlovju, ki povečuje rodoljubje, svobodoljubnost in pravičnost kot temeljna načela človeške biti ter borbenost in požrtvovalnost kot bistvo ljudskega delovanja, — posvečamo 30-letnici osvoboditve.

Uredniški odbor

ABECEDNO KAZALO AVTORJEV

Alečković Mira 7, 10 — **Aleksić** Milinko 4 — **Arambašin** Tatjana 6 — **Avramov** Duško 3 — **Batič** Milena 3—4 — **Batič** Velimir 11 — **Bendelja** Neda 11 — **Bizjak** Ivan 3 — **Bjažić** Mladen 9 — **Bohanec** Franček 7, 10 — **Bračić** Vladimir 7 — **Brenk** Kristina 12 — **Brest** Vida 4, 5 — **Crnković** Milan 8, 11 — **Cvetko** Ciril 12 — **Cvetko** Dragotin 12 — **Cvitan** Dalibor 10 — **Čerkez** Vladimir 3—7, 12 — **Čopič** Jelisaveta-Špelca 5, 7 — **Domazetovski** Petko 7 — **Dundjin** Jovan 6, 9, 11 — **Đurišić** Dušan 3, 6 — **Erić** Dobrica 6 — **Filipič** France 7—8 — **Filo** Jože 3—12 — **Firm** Vlado 4, 6 — **Furlan** Branka 3 — **Glazer** Alenka 6 — **Gliha** Vilko 5 — **Gončin** Milorad 4, 6 — **Grabeljšek** Karol 5, 7 — **Grujić** Danilo 4—5 — **Hace** Matevž 8 — **Hojić** Advan 7, 9 — **Idrizović** Muris 8—9, 11 — **Ingolič** Anton 10 — **Jovanović** Cveja 7 — **Jurca** Branka 6, 9, 11 — **Kamenik** Ignac 8—9 — **Karić** Živojin 4 — **Kastelic** Janja 5, 7 — **Kert** Mirko 11 — **Kislinger** Juro 12 — **Klasinc** Karel 10 — **Kolar** Marjan 3 — **Kovačević-Šiler** Branislava 4, 6 — **Kramberger** Darja 6 — **Krstić** Uglješa 11 — **Kukaj** Rifat 7—8, 11 — **Kulušić** Ana 10 — **Lazić** Laza 4 — **Lukić** Dragan 3—4, 8 — **Marjanović** Voja 7—10 — **Marković** Slobodan Z. 3—4, 6—8, 10 — **Medved** Marija 7 — **Mikić** Aleksa 4 — **Milarić** Vladimir 6 — **Miljković** Olga 5 — **Milojčić** Vita S. 4 — **Milošević** Velimir 10 — **Mitrev** Ivan 12 — **Najčeski** Dimče 7 — **Nikolovska** Elica 11 — **Nikolovski** Atanas 11 — **Oblak** Danko 4, 9, 11 — **Oljačić** Bora 3 — **Ortakov** Dragoslav 12 — **Penjin** Dragiša 7, 9 — **Perović** Žarko 11 — **Peršič** Zorka 3 — **Pešut** Petar S. 11 — **Petrović** Mirko 3, 5—8 — **Podgorec** Vidoe 3—6 — **Polak** Oto 5 — **Popović** Zoran 4 — **Popovski** Aleksandar 8—9 — **Popovski** Gligor 8 — **Potrč** Ivan 4, 6—11 — **Pražić** Milan 8 — **Radišić** Đorđe 4, 6, 9 — **Rems** Alenka 8 — **Rujačić** Mirko 3 — **Simović** Ranko 6—7, 11 — **Singer** Jakša 4 — **Skok** Joža 10 — **Skovran** Dušan 12 — **Slana** Miroslav 12 — **Spasov** Aleksandar 6, 8, 11 — **Stanisavljević** Vukašin 11 — **Suhodolčan** Leopold 6—7 — **Šifrer** Jože 9 — **Šiler** Branislava Kovačević, gl.: **Kovačević-Šiler** Branislava — **Šircelj** Martina 3, 8 — **Šmit** Jože 7, 9 — **Timotijević** Božidar 3 — **Trifković** Risto 3 — **Turjačanin** Zorica 9 — **Ujčić** Andrej 8 — **Ulrih** Ela-Atena 11 — **Vidić** Janez 5 — **Vitez** Grigor 4 — **Vujačić** Mirko 3 — **Zadravec** Franc 10 — **Zalar** Ivo 10 — **Zečević** Olivera 3 — **Zlatić** Slavko 12 — **Zorman** Ivo 7 — **Zupan** Lojze 5 — **Zvrko** Ratko 5 — **Žnidar** Andra 3 — [anonimni prispevki] 5, 12.

OTROK IN KNJIGA

3

1975

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Ureja uredniški odbor: Milan Divjak, Jože Filo, Alenka Glazer, Bojan Golija,
Ignac Kamenik, Darja Kramberger, dr. Slobodan Ž. Marković, Janko Plemenitaš,
Martina Šircelj

Glavna urednica: Darja Kramberger

Redakcija tega zbornika je bila končana oktobra 1975

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Izdajajo: Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, Pedagoška akademija Maribor
in festival Kurirček

Naslov uredništva: Pionirska knjižnica Maribor, Rotovski trg 2

OTROK IN KNJIGA

3

Dr. Slobodan Ž. Marković

Beograd

NEKATERE ODLIKE MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI S TEMATIKO IZ NOB

Viharno obdobje in prelomnica v zgodovini jugoslovanskih narodov in njihovega družbenega razvoja — narodnoosvobodilni boj — je že več kot trideset let nenehno prisoten v našem življenju, mimo tega je trajni vir ustvarjalnega navdiha in vsebina umetniških del. Glasba, likovna umetnost in književnost naših dni so, razen cele vrste skupnih odlik, ki te panoge še tesneje prepletajo in povezujejo, prav v teh zgodovinskih dogodkih naše neizčrpno zakladnico tematike in motivov: (te panoge umetnosti) kot še nikoli doslej enotno izražajo skupno izhodišče in medsebojno povezanost. Ker svojevrstnost skupnih odlik in značilnosti umetniških panog izhajajo iz skupne osnove, iz NOB, nam je le-ta dal spodbudo, da moramo pri presoji njihovega napredka upoštevati te skupne odlike. V književnosti je sled naše revolucije tako globoka in trajna, da v nekaterih klasifikacijah določa meje sodobni literarni ustvarjalnosti. Ne teče beseda o zgodovinskem dogajanju, ki je merodajno v časovni razmejitvi književnosti, temveč o literarnem dejavniku z zgodovinsko osnovo, ki s tem, da daje navdih in vsebino, prepleta literarno tkivo in pogojuje celo nekatere elemente ustvarjalne metode; tako sodobno književnost tesno povezuje z NOB kot z enim izmed njenih virov ter hkrati velja kot faktor njene označitve.

Ne da bi se dlje mudili pri tem, v kakšnih oblikah se je izražal in kako je potekal razvoj odnosa književnikov do minule vojne, ki jih je spodbudila, da so svoje vizije in doživetja prikazali v svojih delih, moramo vnaprej ugotoviti, da so vse literarne panoge in vsa literarna stališča v svojem tridesetletnem razvoju prešla mnogo podobnih in skupnih faz. Ker pa nas v tem primeru predvsem zanima mladinska književnost kot ena izmed literarnih panog, moramo poudariti, da se tudi v tej obliki ustvarjalnosti kažejo mnoge bistvene odlike splošnega razvoja književnosti.

Upoštevati moramo dejstvo, da je v literarni dediščini težko potegniti mejo med deli, ki sodijo v mladinsko književnost, in literaturo za odrasle. Meja te specifične razdelitve ni statična. K premikanju te meje pripomorejo — mimo ostalih faktorjev — zgodovinski in družbeni dogodki, ki vplivajo na življenjski razvoj generacij, odvisna je od stopnje osveščenosti ljudi in od stopnje njihove kulture. Kolikor ti zgodovinski dogodki sami postanejo vir tematike in motivov, so kot dejavniki očitno prisotni v življenju generacije, zelo so jim blizu in znani, zato dela, ki so v njih našla svoj navdih ali pa o njih govore, zbude velik interes in pritegnejo bralce. Razen del, ki nudijo estetsko doživljanje umetniške vizije, kdaj pa kdaj tudi faktografija poteši radovednost, prebujeno z drugimi sredstvi in iz drugih razlogov, saj nas neposredno seznanja z bližnjo pretek-

lostjo. Zato se v takšnih delih pogosto prepletajo umetniške in eksaktne zgodovinske komponente, ki so praviloma močnejše, kolikor so bliže viru dogodkov, neposrednim spoznanjem prič, soudeležencev ali očividcev. Svojevrstno vlogo pri premikanju teh meja, oziroma pri adaptaciji imajo družbene sile, ki si prizadevajo afirmirati ideale določene dobe, da jih spoznajo novi rodovi in te ideale po tradiciji ohranjajo. Pogosto tudi šola pri uresničevanju svojih didaktično-vzgojnih smotrov daje prednost posameznim temam in vsebinam ter tako v veliki meri vpliva na razmejitev literarnih panog in na adaptacijo del.

Znano je, da so nekatera literarna dela v preteklosti, ki sploh niso bila namenjena otrokom in so celo v razvoju književnosti pomenila značilnost določenega obdobja, sčasoma postala ustrezna v tolikšni meri, da so jih uvrstili v mladinsko književnost. V svetovni in v naši književnosti je dosti takih primerov: naj navedem nekatere pesmi Branka Radičevića, Petra Preradovića, prozo Janka Veselinovića, Avgusta Šenoe in Frana Levstika. Ta zanimivi pojav je povezan z dosežki ljudi v družbenem razvoju in z odražanjem le-teh na področju socialnih odnosov, v psihologiji in izobrazbi. Tudi v književnosti, ki je našla navdih v NOB, je ta pojav očitno prisoten: tako pogosten pa ni samo zaradi časovnega faktorja — zaradi bližnje preteklosti in drugih vzrokov, temveč NOB vzbuja zanimanje, ker je izhodiščna osnova mnogih sodobnih, družbenih prizadevanj. Dandanes so mnoga dela postala mladinsko branje, čeprav so bila ob izidu — med vojno ali pozneje — namenjena odraslim. Četudi jih avtorji niso napisali za otroke, jih v odlomkih ali v celoti prebirajo mladi bralci. Tako na primer resnične legende Jovana Popovića *Brile in Pinki je video Tita*, Čopičeve pripovedke in *Doživljaje Nikolettine Bursaća*, odlomke iz Naborjevega dnevnika *S partizani*, povest Miška Krajncja *Stara jablana*, pesem Desanke Maksimovičeve *Krvava bajka*, celo roman Dobrice Čosića *Daleko je sunce (Daleč je sonce)* in še dosti drugih. Medtem pa niti praksa bralcev niti katera druga klasifikacija ni dokončno zavzela stališča, ali sodijo ta dela v to ali ono literarno panogo. Lahko pa rečemo, da veliko del s tematiko iz NOB — kar je zanje značilno — še niso uvrstili v ustrezna literarna področja.

Zanimivo je, da veliko mladinskih del obravnava revolucijo, oziroma narodnoosvobodilni boj. V prejšnjih zgodovinskih obdobjih je bila vojna bič usode, ki je povsem razumljivo prizadel predvsem odrasle. Tako pogostna obravnavna motivov iz NOB v verzih in prozi mladinskih del, nastalih med vojno ali po njej, je vsekakor izjemen pojav. V svetovni literaturi ni primera, da bi v mladinskih delih v tolikšni meri uporabljali vojno tematiko. Kateri dejavniki so bili pri nas odločilni? K temu so pripomogli predvsem zapleteni in izjemni zgodovinski dogodki, ki so vir tematike. Narodnoosvobodilni boj in pustošenje vojne vihre v drugi svetovni vojni sta v enaki meri prizadela otroke in odrasle. Nobena vojna in revolucija doslej — tudi oktohrska ne — ni s svojimi grozotami in tegobami tako omajala temeljev življenja vseh slojev, po vseh pokrajinah države, kakor se je dogajalo pri nas, saj so vse to gorje prestajali ne samo na bojiščih, temveč tudi v zaledju, doma, v družinskem krogu in v medsebojnih odnosih. Razen spopadov rednih enot so partizanske gverilske akcije — to je bil njihov najustreznejši način bojevanja — zbudale napeto vznemirjenost med prebivalstvom skoraj v vseh predelih naše domovine. Okupator in kontrarevolucionarne sile, ki so se zbirale okrog njega, so na svojih maščevalnih pohodih in v raznih represalijah pomorili vse, ki so jih našli po vaseh in zaselkih: borce in tiste, ki so ostali doma, ne oziraje se na to, ali so bili sposobni za boj ali ne, stare in mlade, odrasle in otroke. V spoznavanju

grozljive resničnosti in revolucije se je oblikoval jasen čustveni odnos do pripadnikov naprednih družbenih sil, ki so oznanjali in uresničevali humane človeške odnose in so bili zaščitniki nepotvorjenih idealov rodoljubja, ter do onih, ki so bili njihovi nasprotniki.

Lakota, nasilna smrt ljubljenih svojcev, preizkušnja človečnosti starih in mladih, strah in pogum — vse to je bila strašna resničnost vojnih let. To resničnost, ta svet predstav in spoznanj so pisatelji nosili v sebi, toda morali so se razbremeniti, poročati o tem, in to resničnost rešiti pozabe; naj se o njej razve povsod, naj bo rodovom v svarilo in spodbudo. Ta nagib pisanja je povsem človeški, nagonski, kakor v vseh pristnih umetniških delih. Enakopravnost otrok in odraslih v življenju je našla svojevrstno mesto tudi v književnosti. Upošteva joč tradicionalno, v marsičem že preživelo načelo, da mladi junak v literarni umetnini najbolj pritegne mlade bralce, so pisatelji med vojno in po njej v svojih delih s tematiko iz NOB upodabljali like otrok in mladincev, ki so se udeležili vojne in so se s svojim pomembnim dejanjem v kočljivem položaju prav tako izkazali kakor odrasli. Mladi junaki enakopravno sodelujejo v družbeno priznanem in koristnem prizadevanju — pri uresničevanju skupnih ciljev: s to značilnostjo zaveje v mladinski književnosti nov duh. Obravnavanje otrok, ki so soborci in sotrpini odraslih v akcijah z določenim ciljem, ki izraža jasna družbena stremljenja, imajo svoj začetek v kolektivističnih in socialnih delih mladinske književnosti med dvema vojnama, tako na primer v Lovrakovem romanu *Družina Pere Kvržice*, v Seliškarjevem delu *Bratovščina Sinjega galeba*, v poemi Aleksandra Vuča *Podvizi družine Pet petlića*. Nova kvaliteta odnosov v literaturi z vojno tematiko pa je bolj izrazita, ker se otroci-junaki v teh delih v neposrednih stikih z vojno ne bore za svoje mesto med odraslimi, kot se dogaja v navedenih primerih, temveč jih z odraslimi izenači sam družbeni položaj. Zdaj so otroci hkrati z odraslimi enako ogroženi in si prizadevajo uresničiti določene skupne cilje. Zaradi življenjskih razmer in okoliščin so otroci in mladinci prežgodaj dozoreli, prevzeli nase del odgovornosti in prestajali posledice v zgodovinskih dogodkih svojega časa. Vsekakor so te izjemne okoliščine oblikovale nov odnos do mladih, ki pogojuje obravnavo njihovega položaja v literaturi.

V Seliškarjevem romanu *Tovariši* je na primer deček Pavel, ki ga je partizanska brigada sprejela v svoje okrilje, pravcati borec, saj v akcijah prav nič ne zaostaja za drugimi partizani. Prpičeva deseterica iz Čopičevih *Partizanskih pripovedk* pomaga vojaškim enotam pri izvrševanju bojnih nalog; mali Bogdan v delu *Kurir Pete čete* se prebije iz sovražnikovega obroča; najde zvezo in reši tovariše, sicer bi bili povsem obkoljeni. Slavko Janevski je v svoji povesti *U pustoj i snežnoj planini* opisal dečka, ki je pobegnil v planine iz vasi, boječ se maščevalnega pohoda okupatorjeve soldateske. Partizani so ga našli na pol zmrznjenega v snegu, rešili so ga in z veliko ljubeznijo skrbeli zanj, ki je kaj kmalu postal kurir brigade. V delu Dušana Kostića *Gluva pečina* deček Jole prestaja vse tegobe partizanskega vojskovanja. Kakor tile primeri še cela vrsta literarnih del prikazuje otroke in mladince-borce, ki se spopadajo s sovražnikom in zelo odgovorno ter uspešno izpolnjujejo sprejete dolžnosti. V tem da otroci prevzemajo zahtevne naloge, ki terjajo velike napore, se ne kaže neusmiljenost soborcev do mladih, neizkušenih in šibkih, temveč simbolično izražajo enakopravnost njihovega sodelovanja v boju. Nebogljivi so bili v stiski deležni čustvene topline, nežnosti in ganljive pozornosti prekaljenih borcev, otroci pa so jim vse to s požrtvovalnostjo v težavnih okoliščinah dvojno vračali.

Pomembna komponenta mladinske književnosti je angažiranost, ki je v zgodovinskem razvoju te literarne zvrsti postala vse bolj izrazita. Avtorji so svoje stvaritve povezovali z usodo ljudi in pripisovali književnemu delu pomembno vlogo v človeškem življenju. Angažiranost je normalno izražanje intimnega odnosa pisca do funkcije svojega dela, ne ozira se na to, koliko se umetnik sploh tega zaveda ali pa to deklarativno pove. V mladinski književnosti je ta odlika bolj poudarjena in sčasoma je postala eden izmed faktorjev, ki jo opredeljujejo. Akcijska komponenta je v tej literaturi zelo zaželen, saj pripomore k moralnemu oblikovanju osebnosti. To prizadevanje pa je pogosto privedlo do deformacij. Marsikdaj so v delu z neumetniškimi sredstvi poudarjali etično ravnanje, ki je kot kategorija zavesti za dalj časa postalo najznačilnejše merilo ustreznosti in vrednosti literarne stvaritve, ker je s svojim vsebinskim jedrom ustrezalo zahtevam določene dobe. Pretirano poudarjanje moralnega nauka se je zaradi svojega načina sprevrglo v suhoparno didaktičnost, ki je bila tuja pristni umetnosti, razen tega se ji je nenehno vsiljevala, jo dušila in si jo je podredila.

V naši sodobni mladinski književnosti je veliko del, zlasti tistih z vojno tematiko, ki so na pol umetnina na pol poučno branje. Vsekakor ima poučna literatura pomembno funkcijo in je zelo potrebna, predvsem dela z zgodovinsko tematiko. Po svojih značilnostih so to lahko: zapis, kronika, spomini, dnevnik ali pa v kakšni drugi obliki poročajo o preteklosti. Zlasti še — če prikazujejo bližnjo preteklost — utegnejo biti zelo ustrezno informativno branje z vzgojnim vplivom. Ni, da bi jih zavračali, čeprav niso umetniške stvaritve, temveč tekoče napisana dela, ki lepo izražajo čustva, opažanja in dognanja. Ti zgodovinski zapisi o NOB so zaradi svoje poučne in vzgojne vrednosti v povojnem obdobju zelo ustrezno nudili moralno oporo ljudem pri njihovih nadaljnjih stremljenjih. Po svoji vsebini so bili zelo blizu tistim literarnim delom, ki so prav tako obravnavala NOB. Zato se je pogosto primerilo, da so ta obsežna dela različnih literarnih zvrsti, kolikor so bila po vsebini in slogu primerna otrokom, uvrstili v mladinsko književnost. Zaradi prigradnosti in didaktične ustreznosti so kot umetnost proglašali tudi opise surovosti iz minule vojne. Resnici na lju-bo, marsikdaj se je primerilo, da so bili takšni opisi s tematiko iz NOB kot pesem ali proza objavljeni v pionirskih glasilih in v podlistkih, kar je privedlo do tega, da je postala definicija mladinske književnosti še bolj relativna. Od obilice teh spisov jih je po svoji umetniški vrednosti le malo sodilo v to literarno območje.

Naša mladinska književnost z vojno tematiko je evokativna, saj je vsa prežeta s spomini na vojne dogodke in na tegobe tistih let. Književniki so v svoji izpovedni vnemi, pa tudi zato, da bi se razbremenili svojih spominov na prestano gorje revolucionarnega obdobja, v delih prikazali stremljenja ljudi, njihove napore in doživetja v vojni — vse to na svoj način nadaljevali in reševali pozabe. Pri tem so najbolj uspeli tisti književniki, ki so, obujajoč spomine, prikazali bolečino, gorje, hrepenenje, razočaranje in veselje, padce in vzpone ljudi — skratka vse to, kar je splošno človeškega in v vseh časih veljavno. Ko že govorimo o dosedanjem prikazovanju revolucije v književnosti nasploh, potem ne smemo mimo značilnega dejstva, da so o NOB pisali zvečine tisti literati, ki so ga sami doživljali, med njimi je največ takih, ki so pripomogli k razmahu narodnoosvobodilnega gibanja in se udeležili bojev; tiste pa, ki so se v NOB vključili kot mladinci, je boj tako prekalil, da so se iz vojne vrnili kot oblikovane osebnosti. Ta dejstva nas navedajo k razmišljanju, saj pričajo, da sta vojna in revolucija lahko vplivali na pisce-sodobnike le s svojo neposrednostjo. Re-

zultati, ki so iz teh zgodovinskih dogodkov izhajali in torej imeli vse njihove izrazite značilnosti, in tudi književnost sama, ki je našla navdih v NOB in ga prikazovala, pa niso imeli tolikšne moči, da bi mlade generacije, rojene med vojno ali kmalu po njej, tako prevzeli in pretresli, da bi ta posredni vpliv oplodil njihovo ustvarjalno domišljijo in vzbujal jasne predstave o revoluciji, ki bi jih ti mladi rodovi v luči svoje specifične tematike prikazovali v svojih delih.

Vsa ta dejstva nas spodbujajo k presoji mladinskih del, ki obujajo spomine na narodnoosvobodilni boj: po tridesetih letih, odkar smo začeli obravnavati tematiko in motive iz NOB, je naše pojmovanje mladinske književnosti vsekakor vsebinsko bogatejše in se razlikuje od tedanjih vzorov in teženj. Bilo bi napak in krivično omalovaževati začetna prizadevanja in iskanja, vendar pa moramo tudi to obdobje naše ustvarjalnosti presojati in ocenjevati s sodobnih stališč. (V razpravi *NOB v mladinski književnosti* sem podal pregled stvaritev s tega literarnega področja. *Dialogi* 1956, 7—8, str. 423.) Glede na strukturne, stilistične in vsebinske odlike bi mladinsko književnost povojnih let lahko razdelili v dve obdobji. V prvo obdobje sodijo dela, ki z zgodbo razlagajo in opisujejo zunanje manifestacije medsebojnih odnosov ljudi, ki so v neposrednih stikih z boji, zasledujejo, kako ti odnosi vplivajo na usodo ljudi, v njihovem dejanju in nehanju, v porazih in zmagah. Rekli bi, da to obdobje traja do izida Seliškarjevega dela *Mule* 1948. Prav ta zbirka je prvi umetniški protest zoper enostranski način in umetniško pomanjkljiva, borna izrazna sredstva v prikazovanju bojev. Vzporedno s tem vidikom, ki odpira nove perspektive in osvetljuje NOB v vsej njegovi razsežnosti, njegovo bistvo, prežeto s človečnostjo (v omenjeni zbirki pisatelj posredno izraža humanizem s tem, da žival instinktivno čuti, kdo je dober človek, kdo ji je prijatelj), se pojavljajo tudi dela, ki ne obravnavajo samo vojne, čeprav se le-ta v njih prepleta kakor rdeča nit. O vojni ne pišejo več tako, da bi prikazovali predvsem like junaških kurirjev, pokole, junaška dejanja, nebojlene otroke-sirote, ki jim je okupator na zverinski način pobil starše. Zdaj so na svojevrsten način lahko v vojne dogodke vključeni cirkuški igralci, na vojno spominja razdrto lastovičje gnezdo, ki je bilo sestavni del doma; o tem zgovorno pričajo žalostne oči dečka, ki ga je vojak razočaral, ker mu je iz rok iztrgal krof in ga pojedel. Torej — ne samo junaška dejanja in tipičnost v nedosegljivi izjemnosti — tudi »drobne stvari« sodiyo v življenje med vojno. Povod veselju ali žalosti ni le nekaj takega, kar bi bilo usodno pomembno za osvobodilno gibanje. Književniki, ki so novim prijemom obravnavanja vojne tematike utirali pot, so Danko Oblak, Mirko Vujačić, Anđelka Martić, Čedo Vuković, Cane Andreevski.

Dela, nastala v prvem povojnem obdobju, preveva zanos, polna so junaštev in visoko donečih besed. Ta dela obravnavajo in prikazujejo vojno parcialno, posamezne podrobnosti, ali pa celovito, kakor panoramo dogodkov, glavne junake pa označuje le nekaj neznačilnih lastnosti značaja. Poudariti moramo, da je tudi v mladinski književnosti ostala vidna sled teorije odseva, in sicer v pozitivnem junaku in tipičnem liku. Ljudje in njihova doživetja v tistih letih gorja so bili utesnjeni v določene okvire, v kalupe: svetloba idealov, za katere so se borili, je ene obkrožila z avrelo, hkrati pa osvetlila temno brezno, da bi drugi, ki so se znašli v njem, spoznali, kako globoko so padli. Torej, svetloba ali tema, belo-črno prikazovanje vojne tematike! Med tema skrajnostma je posrednik enostavna in enostranska realistična beseda, ki se navidezno zelo ustrezno uvršča med specifične lastnosti mladinske književnosti, zato se je v njej udomačila

in skorajda postala pravilo. To je bila specifična nevarnost, ki jo je moral prestat tudi novi vidik književnosti. Z obujanjem spominov in doživetij iz NOB se je v mladinski književnosti, in sicer v vseh njenih zvrsteh, začela, spočetka še v nejasnih obrisih, porajati legenda o minuli vojni. To je eden izmed pozitivnih prispevkov prvega povojnega obdobja ustvarjalnosti. Legenda (kot oblika, ki pripomore k doumevanju preteklosti, ima svoje slabosti in prednosti, toda v mladinski književnosti se je uveljavila kot zanimiva oblika pripovedi, ki pritegne bralce in vpliva nanje. Legenda z redukcijo podrobnosti zabriše čas in kraj, ki določajo dogodke, in s povzetkom vsebine pojav ustrezno približa otrokovemu doživetju in čustvovanju.

Ko se je z razmahom in poglobljanjem naše revolucije jasno izkazala vsa pomembnost tega zgodovinskega dogajanja, ko so se nekatere njegove koordinate zdele mladini samoumevne, ker je že imela ustaljene predstave o revoluciji — pri tem so povojna leta odigrala pionirsko vlogo — šele tedaj so bile dane možnosti za poglobljeno in obsežnejšo obravnavo vsebinsko bogate vojne tematike. Mnoga dela, ki so nastala v prvi fazi povojnega razvoja mladinske književnosti, so plačala davek v prid poznejšim možnostim. Ko danes presojaмо njihovo vrednost, ugotavljamo, da so v njih nakopičena dejstva v časovnem zaporedju, ki pa jih pomanjkljivo prežemata misel in čustvo. Brez tega osnovnega veznega tkiva, ki poraja doživljanje celovitosti, iz katerega kot fluid izžareva umetniška sila in te pritegne s sugestivno močjo, se nam literarna snov zdi le kopica nepovezanih dejstev, le obilica praznih besed: takšno besedičenje je zaradi časovne distance od dogodkov, ki so pisca inspirirali, izgubile trenutni zagon, ki izhaja iz parol in akcijskih spodbud.

Dobri pisatelji mladinskih del so kaj kmalu prebrodili težave prvega povojnega obdobja, toda kar dosti je še takih, ki so v dobri veri ali zaradi nemoči še nadalje ujeti v spone močnih vojnih vtisov in jih, kakor da bi bili od njih obsedeni, »zvesto« prikazujejo in reproducirajo. Zato se jim je izpod peresa izmuznil bolj pester, raznovrsten, bolj življenjski svet; v vojni vihuri so ga spregledali, nemara se je pritažil, toda obstajal je! Tudi dandanes obstoji v naši zavesti kot resničnost, ki jo bolj ali manj razumemo, toda s tem svetom se moramo soočiti, se z njim spopasti, ga sprejeti, mu ugovarjati, z njim živeti ali pa ga odkloniti in pobegniti od njega. Moralna in aktivistična osebnost zanesenjaka, ki ga je prevzela ali ustvarila mladinska književnost z vojno tematiko, je današnje dni bolj zapletena in se razlikuje od skice zunanjega videza borcev, kakršne so upodabljali pisci-očividci pod neposrednim vtisom resničnih doživetij v revoluciji. Sodobna mladinska književnost ne prikazuje samo tistih junakov, ki so »prekaljeni«.

Vsak življenjski pojav združuje v sebi nasprotja, zato bi enostransko prikazovanja le-tega pomenilo nasilno osiromašenje in etiketiranje mladinske književnosti. Na tem področju literarne ustvarjalnosti korenini že precej staro naziranje, ki se včasih prerine v ospredje in uveljavlja: namreč, da se morajo v delih izrecno poudariti določena stališča do življenja, morale in svobode, da se morajo ta dela propagirati in tako z dirigiranimi sredstvi ta stališča vsiliti kot pomembna in bistvena, da bi se zasedrila v zavesti mladih bralcev. Toda vprašljivo je, če poudarjanje pomanjkljivih predstav o življenju ne oblikuje enostranskega pogleda na svet, ki je nevarnejši kot raznolikost resničnega življenja, v katerem obstajajo konstruktivne kakor tudi destruktivne sile. Samo osebnost, ki pozna resnico, je lahko povsem samostojna, ker more svobodno razvijati in uporabljati svoje intelektualne in emocionalne sile, iskaje svoj pro-

stor pod soncem, ko osvaja etična načela in izraža svoja stališča do pojavov v svetu. V naši sodobni mladinski književnosti, bolje rečeno, v tistih delih, ki so nastala v drugem povojnem obdobju (tako ga imenujem pogojno), prevladuje naziranje, da mora iz mladinske proze in poezije na ustrezen način odsevati podoba življenja v vsej njegovi celovitosti in raznolikosti, da spodbuja k osvobajanju človeških sil in pripomore k spoznavanju bistvenih lastnosti človekove osebnosti.

V novih pristopih obravnavanja tematike NOB se odraža proces iskanja vsestranskega razumevanja življenja in sveta. Poudariti moramo, da je ta proces, ki še traja, svoj odnos do omenjene tematike v mladinski književnosti uskladi s prizadevanji v naši literaturi in v umetnosti sploh, kakor tudi z naprednimi tokovi ustvarjalnosti, ki nastajajo in trajno obstajajo v sodobnem svetu. Ta skladni in enoviti razvoj vseh panog umetnosti, zlasti literature, nam daje spodbudo, upanje in hkrati zagotovilo, da naša mladinska književnost ne bo zaostajala: tematika in miselnost NOB bosta z novimi vidiki presegli svojo akcijsko-zgodovinsko osnovo, obogatili svoje razsežnosti in možnosti osvetlitve; tako bosta trajno prisotni dokazovali svojo življenjskost in preraščali zgodovinske trenutke svojega nastajanja.

Prevedla Gema Hafner

Zusammenfassung

Bei der Literatur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf ist es schwer, eine Grenze zu ziehen zwischen den Werken, die zur Jugendliteratur gehören, und der Literatur für Erwachsene, denn viele Werke, die ursprünglich für die Erwachsenen bestimmt waren, lesen heute junge Leser. Aber auch unter den Werken, die schon von Anfang an jungen Lesern bestimmt waren, gibt es viele solche, die Motive aus dem Volksbefreiungskampf behandeln, also Kriegsthematik, wodurch sich unsere Jugendliteratur wesentlich von den Jugendwerken aus anderen Literaturen unterscheidet. Dazu hat die Tatsache beigetragen, dass der vergangene Krieg alle Schichten und alle Staatsregionen betroffen hat. Der Kampf hat gleichzeitig die Jungen und die Alten verbunden und das Streben nach gleichen Zielen bei beiden ist eine der charakteristischen thematischen Eigenheiten unserer Literatur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskrieg, in der häufig das Kind als Kämpfer auftritt. Eine bedeutsame Komponente dieser Literatur ist auch ihr Engagement. Manchmal verflucht sich darin die künstlerische und halblehrhafte Schreibweise, besonders wenn es sich um Werke handelt, die auf Berichten über geschichtliche Ereignisse beruhen. Die Literatur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf erlebte in den dreissig Jahren nach dem Krieg ihre Entwicklung und wir können besonders von zwei Zeitabschnitten sprechen. Im ersten Zeitabschnitt, der ungefähr bis zum Erscheinen des Werks von Seliškar »Mule« im Jahre 1948 dauert, beschreiben die Autoren vor allem die äusseren Kundgebungen der gegenseitigen Beziehungen zwischen den Menschen, dann aber beginnt eine tiefere Darstellung des Volksbefreiungskampfes in allen seinen Dimensionen durchdrungen mit Humanität, die sich auch in scheinbar unbedeutenden, winzigen Ereignissen offenbart, die mit dem Kampf nicht unmittelbar verbunden zu sein scheinen. So bildet sich im ersten Zeitabschnitt eine schwarz-weiße Erzählung, realistisch geschrieben, was dann zur Festsetzung der Jugendliteratur überhaupt wird. Doch mit der Zeit beginnt sich auch die Legende über die Vergangenheit zu bilden, die klar bestimmte Einzelheiten verwischt und nur mit angedeuteten Umrissen die Erzählung der kindlichen Auffassungsmöglichkeit und dem Gefühlsleben annähert. Aber auch in der Darstellung des Kämpfers ist der heutige Schriftsteller viel feiner nuanciert als im ersten Nachkriegszeitabschnitt. Und das ist auch eine von den Forderungen, die man an das gute Jugendwerk stellt, es würde ja eine einseitige Darstellung der Lebenserscheinungen eine gewalttätige Verarmung

der Jugendliteratur und ihrer Leser bedeuten. Jetzt herrscht die Ansicht vor, dass aus der Jugendprosa und -lyrik auf entsprechende Art und Weise das Lebensbild in aller seiner Gesamtheit und Verschiedenartigkeit widerscheinen muss, damit diese Literatur zur Befreiung der menschlichen Kräfte anregen und helfen soll, die wesentlichen Eigenschaften der menschlichen Persönlichkeit kennenzulernen. Und dieser Prozess eines allseitigeren Suchens und Verstehens des Lebens und der Welt zeigt sich auch in der neuen Darstellung der Themen aus dem Volksbefreiungskampf.

Leopold Suhodolčan

Prevalje

O KNJIŽEVNOSTI S TEMATIKO NOB ZA NAJMLAJŠE

Zavedam se, da skriva književnost za najmlajše s tematiko NOB in revolucije zelo občutljive razsežnosti. Veliko bolj kot druge teme. Daljših tekstov s to tematiko za najmlajše je zelo malo. V mislih imam bralca od šest do deset let. Omejujem se tudi na literarno žetev na Slovenskem ter na prevode v slovenski jezik. Razen tega se bom v tem prispevku omejil le na tri letnike Cicibana (1965/66, 1966/67 in 1967/68).

Če ponovim misel o razsežnosti, naj hkrati povem, da gre tu za notranje, globinske razsežnosti, saj je sicer književnost za to starostno stopnjo zožena na prva otrokova doživljanja, na otrokovo najbližjo okolico ter na ljudi, ki so mu osebno najbliže: mati, oče, bratje, sestre, sorodniki, sosedje. Najbolj pozna domačo hišo, še domačo vas, je čustveno navezan na nekatere predmete, na igrače ter na domače živali, največkrat na psa in mačko. Blizu so mu še domači vrt, travnik, pašnik, bližnji gozd z zajci, s srnami, z vevericami, s pticami. Tematika, ki seže čez vse to, bralca čustveno ne more tako razgibati, ga pritegniti, saj še ni sposoben stvari razumsko razčlenjevati kot otrok v poznejšem obdobju, čeprav s tem ne mislim, da bi mu ne dali v branje tudi *Dečka iz Narvske stražnice*, zgodbe o otrocih v Vietnamu, o črnskih sirotah, če so le napisane tako, da ne presegajo zmožnosti njegovega doživljanja, črnskega ali vietnamskega otroka bo pač gledal kot svojega brata ali sošolca, mater kot svojo mater. Zato odklanja zgodbe iz NOB in revolucije, ki skušajo zaposliti predvsem njegov razum, odklanja suhoparne podatke ter pojme, ki jih nikakor ne more dojeti, če skratka neučakano gledamo na tega najmlajšega bralca kot na poslušalca v predavalnici za zgodovino NOB in revolucije.

Ob prebiranju literarnih prispevkov za to starostno obdobje sem si večkrat zastavil vprašanje, ali pisatelji dovolj upoštevamo, kaj je književnost o otrocih in kaj književnost za otroke. Priznam, da je pogosto težko potegniti mejo med obema. Razumeti se moramo tudi, da ne odklanjam ene ali druge, oboje je sprejemljivo, kadar gre za kvalitetno literaturo. Zastavljamo pa si vprašanje takrat, ko vidimo, da ostane bralec ob sicer dobri zgodbi (v kateri nastopajo njegovi vrstniki) neprizadet, kadar mu zgodba ni všeč. Večkrat ga potem tudi mentor ne more ogreti za tako knjigo. Mnenja sem, da mora pač urednik presoditi, kdaj sodi tak prispevek v izrazito otroški list.

Poglavje zase je pri tej tematiki obdelava snovi. Kolikor poznam književnost s to tematiko iz *Cicibana*, revije za najmlajše, pa tudi v izdajah zbirke

Čebelice (založba Mladinska knjiga), prikazujejo pisatelji predvsem realistične dogodke iz tistega časa, pogosto so to spomini na resnična doživetja, zgodbe, ki so vezane na resnične junake, kraje in dogodke. Kakor se pisatelj sicer lahko ustvarjalno poigrava s svojo fantazijo, s pravljličnimi motivi, z izvirnim, slikovitim prikazom nastopajočih, se pri tej tematiki spušča na zelo spolzka tla, če ubira to pot. Ne rečem, da pri tej tematiki povsem odklanjam pravljličnost, trdim le, da je v tem primeru zelo nevarna past za pisatelja. Zelo tvegane so zgodbe, v katerih na primer kruti volkovi, orli, izdajalske lisice poosebljajo sovražnika, dobri zajčki, prijazne veverice, pa celo bistrourne kokoši, nedolžni kozlički in neprekosljivi psi pomagajo partizanom in jih rešujejo iz kritičnih situacij. Na tako obdelavo te tematike naj se spušča pisatelj le v izjemnih primerih in le zelo dober pisatelj, saj se drugače vsa stvar lahko konča v primitivizmu in neokusnosti v najslabšem pomenu besede. Poznam le nekaj dobrih zgodb za to starostno obdobje, v katerih je snov na pol pravljlično obdelana. Toda tudi v teh nastopajo predvsem živali, ki so temu otroku življenjsko blizu: lastovke, veverice, ptice, pes. (Vida Brestova: *Ptice in grm, Medved*; Tone Seliškar: *Partizan Jaka, medved in mula*; Andjelka Martić: *Belko idr.*). V teh zgodbah živali niso prikazane kot nekakšne nadživali, temveč le preprosto dobre ali slabe, otroško junaške ali nerodne. V nekaterih se ustvarjalno pretehtano prepletajo realistični in pravljlični motivi, na primer v zgodbi Branke Jurce *Gregec Kobilica*. Tu je pravljličnost neprisiljeno in umetniško dognano vpletena; zgodba v tej tematiki prav gotovo zavzema kvalitetno mesto v sodobni slovenski mladinski književnosti.

Omenim naj še daljšo povest Antona Ingoliča *Udarne brigada*, ki jo še lahko uvrstimo v književnost za to starostno stopnjo (za starejše bralce te stopnje). Že zato ker je redka daljša povest s to tematiko za to stopnjo bralcev. Vem, da knjigo otroci zelo radi berejo. Tudi Ingolič je umetniško prepričljivo vpletel pravljličnost v realističen motiv. Njegova družina je bila leta 1941 izgnana v Srbijo. In tu zdaj pisatelj pripoveduje svojemu sinu, kako so potovale igrače (ki jih je imel sin najraje) za njim v izgnanstvo. V njegovi povesti nastopajo junaki, ki so otroku čustveno blizu. In ko potujejo po zasedeni domovini k njemu v Srbijo, se otrok vso pot boji zanje, nestrpno čaka, če se bodo igrače srečno prebile k njemu. Hkrati pa ob tem potovanju spoznava marsikatero resnico o vojni, sovražniku, domačih izdajalcih, o trpljenju ljudi, neprisiljeno se v njem prebujajo čut za dobro, za resnico, ljubezen do domačega, do svobode. Mogoče je povest tu in tam preveč učena in zanosno junaška, toda razumeti moramo, da so bili takrat, ko je povest nastajala, pač drugačni, bolj junaški časi. Ne poznam druge daljše povesti s to tematiko, ki bi bila bolj primerna za najmlajše bralce.

Ko sem ponovno prebiral zgodbe s to tematiko za najmlajše, sem spet in spet ugotavljal, da je šaljivih med njimi izjemno malo. Vse je tako tragično, pretresljivo resno. Velikokrat se da povedati velika resnica s šaljive strani. Vsaj za to starostno stopnjo. Ni čudno, da so Seliškarjeve *Mule* dosegle med mladimi bralci tak uspeh.

Ko že govorim o tem, kako je književnost za to starostno stopnjo predvsem turobno tragična, naj dodam, da odklanjam pretiravanja, ki so že na meji surovosti in krutosti. Sovražniki in partizani padajo kot muhe ali pa so pred tem našim najmlajšim bralcem po ustaško zaklani. Ker otrokom ne moremo podrobno razložiti vseh nasprotij, ki so se razdivjala med vojno med

našimi brati, se seveda srečujemo s poenostavljanji, ki si jih nikakor ne moremo dovoliti. Menim, da je otroku dovolj pretresljivo prikazano, kako brez srca je bil sovražnik, na primer v zgodbi Mire Alečković *Lastovice* (zbirka Cebelica, MK). Fašist je legel na počitek pod drevo. Ker pa ga je motil ščebet lastovk v gnezdu pod ostrešjem, je splezal do gnezda, ga razdril, mladiče pa vrgel na tla. Nato je spet legel v senco, zadovoljen, da ga ne bo več motil lastovičji ščebet. Otrok te starosti, ki je s srcem izredno navezan na domačo hišo, pa na lastovke, ki se vsako leto vračajo in gnezdiijo pod streho njegovega doma, ne bo ob tej zgodbi doživljal krutosti vojne prav nič manj (najbrž še globlje!), kot če bi prebral zgodbo, ki pripoveduje o tem, kako so v neki bitki fašisti pobili celo desetino partizanov. Podoben motiv obravnava tudi Karel Grabeljšek v zgodbi *Lastovke* (Ciciban 1965, št. 7). Fašisti so zažgali hišo, zgorelo je tudi gnezdo lastovk z mladiči. Samec in samica pa sta obletavala goreče gnezdo, čivkala sta, ko da prosita pomoči. Toliko, da se nista spustila med plamene. In pisatelj končuje zgodbo z besedami: »Vse so vragi uničili, še lastovke... Se lastovke...«

Tako želim ponovno poudariti, kako občutljivo zahtevna je književnost za najmlajše, za bralce *Cicibana*. Tem mladim bralcem odpiramo prve poglede na široko obzorje človečnosti, tovarštva, ljubezni do staršev, domačih ljudi, domačega kraja, in prav z vsem tem tudi do domovine. Dobra mladinska književnost (še zlasti za to starostno stopnjo) ne more in ne sme popuščati plitvini striparije, si ne more privoščiti neduhovitega poenostavljanja, ne neumnega pretiravanja, lažnega humanizma, neresničnega junaštva. Lahko vse to le ironizira z duhovitim humorjem, kar pa si spet lahko privošči le dober pisatelj. Književnost za naše najmlajše pa velikokrat ubija tudi lažna sentimentalnost, sladkobno prikazana ljubezen do matere, tovarišev in domovine.

Pred sabo imam tri letnike naše najboljše (in pravzaprav edine) otroške revije za najmlajše. Nimam namena, da bi podrobno razčlenjeval tekste s tematiko NOB, ki so bili objavljeni v teh letnikih. Rad bi jih le nekoliko razgrnil pred vami, da bi videli, kako potrjujejo mojo osrednjo misel tega sestavka.

Uredniki revije prav gotovo nimajo lahkega dela, ko izbirajo tekste s tematiko NOB, saj jih je za to starostno stopnjo zelo malo, dobrih namreč.

V letniku 1965/66 je bila v vsaki številki objavljena po ena zgodba s celostransko barvno ilustracijo akademskega slikarja Ive Seljaka-Čopiča. Devet zgodb je napisalo devet različnih avtorjev. Naj jih naštejemo (po vrstnem redu, kot so bile zgodbe objavljene) Josip Ribičič, Lojze Zupanc, Vida Brestova, Kristina Brenkova, Ferdo Godina, Drago Kumer, Karel Grabeljšek, Gligor Popovski in Janez Švajncar. Od teh je bilo vsaj polovico tekstov objavljenih že kdaj prej, drugi so bili v tem letniku objavljeni prvič.

Vseh devet tekstov je napisanih na resničen motiv v realističnem slogu. Srečujemo se s prvo trpko otrokovo bolečino (Ribičič: *Mamica, saj bom pridna*), ko paznica v kaznilnici obrazloži dekletu, da je mama zaprta zato, ker njena deklica ni bila pridna. V zgodbi Vide Brestove *Čez Krko* je upodobljena vztrajnost, s katero so se večkrat reševali partizani. Pisateljica Kristina Brenkova je s prefinjenim poslušom za drobno umetnino upodobila dogodek iz okupirane Ljubljane; posebej je opisan trenutek, ko se je srečala s pisateljem Prežihovim Vorancem in ji je sredi zime stisnil v roko dve topli, rumeni pomaranči. O Grabeljškovih *Lastovkah* sem že govoril. Omenim naj še občuteno napisano zgodbo *Mati* makedonskega pisatelja Gligora Popovskega. *Mati* sprem-

lja na pragu hiše kolono partizanov, upa, da bo ugledala tudi svojega sina, partizana. Ni ga bilo v koloni. Nogavice, ki jih je spletla za svojega sina, podari neznanemu partizanu, rekoč: »Na, vzemi in se preobuj.« Preprosto, baladno skopo napisana zgodba. Švajncerjeva zgodba *Majdina pošta* odkriva pogum, bistrost otrok, s katero so nas med vojno marsikdaj presenetili.

V letniku 1966/67 je bilo objavljenih nekaj zgodb Neže Maurerjeve; tudi te so po svojih motivih in obdelavi realistične. Povedati je treba, da ima Maurerjeva posluh za bralce te stopnje, posreči se ji, da v nekaj stavkih zaokroži zgodbo, dovolj prepričljivo vključuje dokumentarnost (*Učiteljica Nuša*). Z na videz preprostimi motivi otrokom marsikaj pove iz tistih časov, ko so bili tudi najmlajši obveščevalci, kurirji, terenci in intendantii (*Saj ne delam nič slabega*), sprašujem se pa, če so te zgodbe za bralce vselej dovolj privlačno, duhovito napisane. Tako je tudi z zgodbo *Še bi ga radi jedli*. Bolj privlačen in po svojem motivu razgiban je prispevek *S sodi po zdravila*. V tej zgodbi se skrivata ljudska iznajdljivost in premetenost ter ljudski humor. Zato jo štejem med boljše kratke zgodbe s to tematiko. Podobna ji je zgodba z naslovom *Če ne bi prišel tisti fantič*. Tudi v tej je pisateljica lepo prikazala, kako je iznajdljivost preprostih kmečkih ljudi med vojno velikokrat rešila partizane. Take — skoro ljudske zgodbe — izžarevajo človeško toplino, odkritosrčno pripravljenost pomagati svojim ljudem — borcem.

V navedenih zgodbah iz tega letnika je otrokovo junaštvo upodobljeno v mejah še resničnega, nikoli ne podvomimo, da bi tega dejanja ne zmozel otrok svoje starosti, še več: menim, da so se junaštva otrok med vojno kazala predvsem v takih in podobnih dejanjih.

V letniku 1967/68 nastopa en sam avtor, pisatelj Karel Grabeljšek z zgodbo v nadaljevanjih s skupnim naslovom *Najmlajši partizan*. Zgodba po svojem preprostem motivu niti ni tako izvirna, vendar po svoji zaokroženosti in obdelavi prekaša prispevke, ki bi jih lahko uvrstili v revijo za najmlajše, v tem primeru za najstarejše bralce *Cicibana*, saj je po svojem slogu bolj zahtevna. Je človeško pretresljiva, globlja kot mnoge akcijske zgodbe, v katerih triumfira predvsem zunanje junaštvo. Pripoveduje o slovenski družini, ki jo je vojna razdvojila. Oče je odšel v partizane, mati pa zaradi majhnega otroka ni mogla za njim. A je kmalu spoznala, da ne bo mogla ostati doma. Ker so Nemci zvedeli, da je njen mož partizan, so jo začeli preganjati. In tako se je začel slovenski vojni križev pot matere in otroka. Mati je zbežala z otrokom od doma, zadnji trenutek je ušla krutim zasledovalcem. Najprej se je skrila pri dobri teti Sovi, zmerom v strahu, da jo najdejo in ji vzamejo otroka. Tu so prišli ponjo kurirji, pogumno je stopila z otrokom z njimi v noč. Utrujeni so prispeli do kurirske karavle. Pa so znova nadaljevali pot. Ko so morali čez železniško progo, so se v zadnjem trenutku izognili sovražnikovim kroglam. Mati je vsa srečna, »nič se ni zgodilo otroku, temu ubogemu vrabčku brez gnezda. Čuti pa, kako se stiska k nji, oprijemajoč se je z obema ročicama.« Končno so potrkali na okno samotne kmečke hiše. Mati se je z otrokom lahko stisnila k topli, stari kmečki peči. Gospodinja je postregla otroku s skodelico toplega mleka in s kosom dišečega kruha. »To je za otroka, za druge pa skuham žgance,« je rekla. Mati bi kar ostala pri teh dobrih ljudeh, a je vedela, da bo treba spet na pot. Otroka nese k staršem v škofjeloške hribe. V osmem nadaljevanju te zgodbe se srečajo mati, otrok in oče-partizan. A med vojno so bila taka srečanja le bežna, boleče kratkotrajna, čas je bil neusmiljen. Ko sta potem mati in

otrok prestala še nekaj težke poti, sta naposled srečno prispela do domače hiše. Otrok je spet ležal na postelji, na belih rjuhah, ki so dišale po lanu. In pisatelj končuje: »In morebiti bodo le še prišli skupaj, ko bo konec te strašne vojne. Otrok je morebiti ne bo več poznal, kakor včeraj ni spoznal očeta. A potem jo bo spoznal, tudi očeta bo spoznal in nikoli več se ne bodo ločili.«

Bralci *Cicibana* so se ob teh zgodbah seznanjali s težkim časom, ki so ga doživljali njihovi starši, več pa bodo vedeli zdaj tudi o kurirjih, o dobrih kmečkih hišah, ki so nesebično pomagale partizanom, o tem, kolikokrat so se morali partizani prebijati čez proge in ceste, mimo bunkerjev, kakšna skrivališča so si izbirali ljudje, da so si rešili življenja. V ospredju njegovega doživljanja pa sta vseskozi človeka, ki sta takemu bralcu najbližja — mati in oče.

Še besedo o obdelavi tematike, o slogu za to stopnjo bralcev. Nič novega ni, če rečem, da se je slogovno temu bralcu najtežje približati in da zahteva od pisatelja resnične ustvarjalne sposobnosti. Tudi Grabeljšek se v tej zgodbi ni slogovno povsem približal temu bralcu, preveč je bil pod vplivom pisanja za odrasle, tu in tam je bilo celo predolgovezen, zapleten in ohlapen. Še tako dober motiv ob ponesrečenem slogu (ali neustreznem slogu) bralca ne bo pritegnil, ne bo mu povedal tistega, kar smo želeli. Tudi za motive s to tematiko veljajo enaki slogovni zakoni kot za vso dobro mladinsko književnost za najmlajše. Predvsem morajo obveljati kratki, jedrnatı stavki, posamezni odstavki pa nikakor ne smejo biti predolgi. Pomembna je slikovitost, fantazijska razgibanost. Menim, da naj težišče dogajanja prevzema po možnosti en sam junak, ki je otroku blizu. Zgodbe si tudi težko zamišljam brez fabule. Bralec te stopnje ima rad godbo z dialogom. Velikokrat pogreša šaljivost, ljudsko navihanost, kleno besedo, kar vse je izredna odlika naših ljudskih pravlji in pripovedk.

Najboljše zgodbe s to tematiko bomo tudi za najmlajše bralce najbrž šele napisali.

Zusammenfassung

Die Literatur für Kinder der ersten Schulstufen (von 6 bis 10 Jahren) mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf verbirgt sehr empfindliche Reichweiten. Der jüngste Leser lehnt Geschichten aus dem Volksbefreiungskampf und der Revolution ab, die vor allem seinen Verstand beschäftigen wollen; er lehnt trockene Angaben und Begriffe ab, die er nicht erfassen kann. Die Verfasser stellen in erster Linie realistische Begebenheiten aus jener Zeit dar, sehr oft sind das nur Erinnerungen an wirkliche Erlebnisse, Geschichten, die an wirkliche Helden, Orte und Ereignisse geknüpft sind. Es gibt nur wenige gute Geschichten für dieses Alter, in denen der Stoff halb märchenhaft bearbeitet wäre; darin werden mit Bedacht realistische und märchenhafte Motive verflochten. (Branka Jurca: *Grejec Kobilica*, Anton Ingolič: *Udarna brigada*). Junge Leser haben selbstverständlich besonders gern humorvolle Geschichten, (Seliškar: *Mule*, Grabeljšek: *Moja partizanska oprema*).

Die meissen seiner Feststellungen stützt der Autor auf die Geschichten aus dem Volksbefreiungskampf und der Revolution, die im Ciciban in den Jahren von 1965 bis 1968 erschienen sind. In den Geschichten für die Kinder der ersten Schulstufen lehnt er entschieden Übertreibungen ab, die schon an Grobheit und Grausamkeit grenzen. Er stellt fest, dass eine gute Kinderliteratur (noch besonders mit dieser Thematik und für dieses Alter) nicht der Seichtheit des Comicswesens nachgeben darf, dass sie sich weder geistlose Vereinfachungen noch verlogenen und unechten Humanismus leisten darf.

Milan Pražić

Novi Sad

POSKUS ESTETSKE OPREDELITVE POJMA PATRIOTIZMA V KNJIŽEVNOSTI ZA OTROKE

Za naša nadaljnja raziskovanja teme, ki je stalna tema festivala Kurirček, bi bilo pomembno, ko bi poskusili natančneje opredeliti, dognati estetski pomen in vsebino pojma patriotizem. Običajni, vsakdanji pomen tega pojma nosi v sebi racionalni odnos človeka do sveta, nasploh stališče do življenja in življenjskega prostora, ki se imenuje domovina; konec koncev je to programiran odnos do sveta. V tem običajnem pomenu ima pojem patriotizem svoj prevladujoči idejni in politični značaj.

Vendar pa patriotizma, kakorkoli že je bil racionalen in programiran kot človekov odnos do sveta, ni mogoče spraviti na to njegovo reflektivno, programirano noto. Patriotizem zunaj kategorije racionalnosti je umevno tudi afektiven odnos do sveta, ki ga je treba tolmačiti kot emotivno stališče. Menim, da je najdragocenejši element patriotizma predvsem ljubezen, ki se poraja do sveta, v katerem živimo, ali pa sovraštvo, ki zraste do sovražnika tega sveta.

Zadnja leta se ob tej priložnosti pozorneje ukvarjamo z literaturo in zdi se mi, da bi morali dati slovo krajem, kjer je doma politični in idejni pomen pojma patriotizem, okleniti pa se tistih, kjer vlada umetnost, kjer domuje poezija in ki nas lahko pripeljejo do dognanja o estetski vsebini pojma patriotizem.

Če bi bil patriotizem kot odnos do sveta samo racionalen, politične, idejne narave, bi bilo, menim, zelo malo možnosti za poezijo. Ker pa patriotizem vsebuje tudi ljubezen kot komponento tega odnosa do sveta, obstaja možnost za poezijo, vsebovana je tudi možnost za estetsko razumevanje ljubezni, ki je v poeziji. S svojimi besedami bi rad vztrajal pri estetskem pomenu pojma patriotizem. Zdi se mi, da si tako lahko odgovorimo na vprašanja, ki smo si jih zastavili.

Patriotizem v idejnem, političnem pomenu te besede je zunaj otroškega odnosa do sveta. Ni in niti ne more biti vsebovan v tem odnosu navzlic naporom cele zgodovine rodoljubov, ki so prav takšen patriotizem vsiljevali v svet otroka. Patriotizem kot ljubezen je znotraj otrokovega odnosa do življenja in sveta. Prvi patriotizem je zunaj poezije kot umetnost, pripada ideologiji v najširšem pomenu te besede, v smislu, kot Marx pojmuje ideologijo; ta patriotizem je vsebina poezije. Drugi patriotizem, ljubezen, dovoljuje in omogoča estetska razglabljanja.

Če govorimo o otroški poeziji, želimo pa ostati znotraj fenomena, ki se mu pravi otroštvo, pa v okvirih estetskega zastavljanja problema, moramo zavreči prvi, politični pomen pojma patriotizem in ga prepustiti sociologiji, psihologiji,

pedagogiki in morda tudi politologiji, kolikor je zares točno, da je politologija postala končno znanost.

Estetski pomen kategorije patriotizem je bistveno drugačen, kot je racionalno, programirano, opredeljeno rodoljubje. V neki knjigi sem naletel na misel znanega Jeana Piageta, ki se, kolikor se spominjam, glasi takole: mali Francoz je lahko na neki način nesrečen, ko izve, da vsi drugi ljudje in vsi drugi otroci niso Francozi. Edino stvarno občutje sveta malega Francoza je, torej, občutje, ki nastaja v percepciji sveta, ki v njem ta mali Francoz obstaja, in v življenju, ki v njem ta mali Francoz živi. Mali Francoz, kot sleherni otrok, ne misli na svoje »majhno« življenje, pač pa ga živi. Otrok zategadelj ne razmišlja o svojem rodoljubju, pač pa ga prav tako živi. Poezija, usmerjena k svetu otrok, se mora odreči racionalnim shemam sveta odraslih, če želi avtentično izraziti fenomen otroštva; v te racionalne in programske sheme sodi patriotizem v tistem smislu, ki smo ga na tem mestu označili kot idejnega, političnega. Estetski pomen pojma patriotizem v otroški literaturi zaradi tega nima nič skupnega s pedagoškimi in političnimi vsebinami istega pojma.

Estetska naravnost tega pojma se mora gibati v okvirih, ki označujejo avtentičnost fenomena otroštvo. Avtentični fenomen otroštva, menim, da je to ob tej priliki prav tako treba preučiti, ima svoje bistvene, notranje, konstitutivne elemente tegale dejstva: igro kot način eksistiranja otroškega sveta z ene plati, z druge pa kot izraz ustvarjalnih možnosti tega sveta. Nadalje, nosi humanizem v pomenu posesivnega, aktivnega odnosa do sveta; otrok namreč želi svet imeti. Če človek, po Marxu, s svojim delom naravo počlovečuje, potem otrok s svojo igro podetini naravo in svet okoli sebe. Avtentični fenomen otroštva tudi vsebuje kot notranji element lepo in dobro; to sta dejavnika aktivizma »malega sveta«, ki so v njegovih impulzih ustvarjalne spodbude *in statu nascendi*. Ustvarjalni impulz otroštva opazujemo kot »divjo misel«, kot sinkretizem umetnosti, kot odnos človekovega otroškega obstoja do življenja.

V otroški svet, v začetno eksistenco otroštva, ki ima svoja merila za občutenje sveta, za zunajprostorno in kozmično občutje prostora, ni mogoče brez grobih posledic vnašati racionalizma programiranega in utilitarnega sveta odraslih. V otroško poezijo in celotno literaturo za otroke ni mogoče brez grobe ranitve integralnosti umetniškega bitja vnašati politično in idejno programiranega rodoljubja. Z zgodovinskega vidika naša literatura (zlasti otroška) kaže, kako je pravkar premerila to prvo pot, pot racionalnega vnašanja programskih shem rodoljubja in fenomenologijo otroštva, v svet umetnosti za otroke. Ta pojav je, glede na zgodovinske zakonitosti družbenega razvoja in zakonitosti, ki po njih obstaja duh v zgodovini, nujen, vendar je trajal predolgo. Nacionalno rodoljubje 19. stoletja kot ideologija vrste gibanj narodov, usmerjenih k opredelitvi nacionalne identičnosti, se je podaljšalo tako rekoč do danes, ker so ga prav zgodovinski dogodki omogočali in odsevali. Nacionalno rodoljubje ni bilo samo ideologija družbenih gibanj, pač pa tudi ideologija poezije in umetnosti nasploh. Narodi, ki jih brez prave prekinitve ogroža toliko vojn, kot jih je bilo pod našim nebom, morajo prepevati borbene pesmi, pesmi o sveti ljubezni do domovine in o silovitem sovražstvu do zavojevalca bolj kot katerokoli drugo vrsto pesmi, to pa iz veliko več razlogov.

Sodobna otroška poezija, ki k njej, na primer, sodi pesem Ljubivoja Ršumovića *Domovina se brani z lepoto* (zbirka *Ma šta mi reče*, Novi Sad 1970), se briga za avtentično otroško senzibilnost. Nova otroška poezija se odvraca od zgodovinsko utrjenega, vendar tudi neadekvatnega načina obstajanja patrio-

tizma v poeziji. Tudi formalno-jezikovno povsem opušča termine, ki se je z njimi njena predhodnica poezija ukvarjala, ne da bi si usvojila tudi vsebino teh terminov. Ker se briga o avtentičnem kompleksu fenomena otroštva, govori moderna poezija o patriotizmu kot o ljubezni, izraža ga kot lepoto, ogovarja ga kot svobodo.

Prevedla Nada Gaborovič

Zusammenfassung

Die vorliegende Erwägung weist auf verschiedene Auffassungen des Patriotismus. Gewöhnlich wird er als rationale Beziehung des Menschen zur Welt, zum Leben überhaupt und zum Lebensraum gewertet, den man Vaterland nennt. Aber ausserhalb der Kategorie des Rationalen bedeutet der Patriotismus auch eine affektive Beziehung zur Welt, die man als emotionale Beziehung auffassen muss. Nach Meinung des Autors ist das wertvollste Element des Patriotismus vor allem die Liebe zur Welt, in der der Mensch lebt, beziehungsweise der Hass gegen die Feinde dieser Welt. Die ästhetische Bedeutung der Kategorie Patriotismus ist wesentlich anders als die rationale Vaterlandsliebe und die ästhetische Orientierung dieses Begriffs im Rahmen der Jugendliteratur muss sich in den Rahmen bewegen, die die Authentizität des Phänomens Kindheit bestimmen. Die heutige Kinderlyrik gibt daher die geschichtlich bedingte nationale Vaterlandsliebe des 19. Jahrhunderts auf und spricht vom Patriotismus als von Liebe, drückt ihn als Schönheit aus, nennt ihn Freiheit.

Dr. Milan Crnković

Reka

PATRIOTIZEM V HRVAŠKI OTROŠKI KNJIŽEVNOSTI

Otroci so pogosto recitirali, pa tudi sedaj še to počnejo, različne domoljubne in rodoljubne verze, od Preradovičevega *Putnika* do toliko novejših, in čutijo v njih domovino kot nekaj neizrečnega, nekaj čudnega in skrivnostnega, nekaj, za kar se je treba boriti in nekaj, »kar bodo bolje razumeli, ko bodo odrasli«. Mogoče je od vseh pesmi in pesnikov, otroških in neotroških, katerih verze odrasli radi poslušajo iz ust malih deklamatorjev, pojem domovine bolje pojasnil tisti stari »šolnik«, ki je lepega dne popeljal otroke na odprto polje in jih po vrsti pošiljal, naj splezajo na stari oreh sredi polja, ter jim govoril: pogledjte na vse strani in vse, kar vidite, do koder vam seže pogled, to je vaša domovina, vse to je Hrvaška! Je velika? Je lepa? — Seveda, bila je velika in lepa, ko ste jo gledali z oreha na vse štiri strani sveta, do koder vam je segel pogled! Zdi se, da je stari učitelj, matoševец po duševni sorodnosti, če že ne po branju, znal prižgati iskro domoljubja, ljubezen do domovine kot razširjenega domačega kraja, kot nekaj bližnjega, osebnega in razumljivega.

Ali je to vedno znala in hotela hrvaška otroška književnost, integralni del književnosti, ki je brez dvoma prežeta z močnim patriotizmom? Če je hotela, ali je znala odkriti med številnimi možnimi patriotizmi tistega, ki je otrokom blizu in razumljiv? Če je hotela in znala, kakšno domoljubno tkivo je stkala in koliko smo lahko z njim zadovoljni?

O kvantitativni in kvalitativni prežetosti književnih besedil s patriotizmom v književnosti nasploh, potemtakem tudi v otroški, se mišljenja razhajajo in si stališča nasprotujejo. Medtem ko eni menijo, da je treba o ljubezni do domovine, in to točno opredeljeni, izrecno, jasno, glasno in neprestano govoriti, izpovedovati ljubezen do domovine, kot se izpoveduje ljubezen ženi, in govoriti drugim o njej, kot se govori o ljubljenum predmetu ali osebi, so drugi prepričani, da se ljubezen lahko izkazuje tudi drugače in ne samo z izjavami, z zagotavljanjem, zanosom in deklamacijami, kar ne pomeni, da zanos, če je iskren in doživet, ne doseže visoke umetniške in človeške dimenzije.

Patriotizem se lahko v književnosti pojavi kot kranjčevičevsko tragično trpljenje, matoševska ljubezen do dežele, iz katere izhaja njena zgodovina, krležvska žalostinka, nazorovska himnika — celotna ustvarjalnost imenovanih in mnogih drugih avtorjev je do nezaustavljivosti prepojena z nenavadnim vonjem, kot z opojnim parfomom ali jedkim kloroformom. Čeprav se mnogim zdi, da mora biti patriotizem nujno včlenjen v vsako besedilo, namenjeno otrokom, a pri tem mislijo na neko vrsto didaktičnega patriotizma, vendar pridemo do

sklepa, če v celoti pregledamo našo in druge otroške književnosti, da se more tema o odnosu posameznika do naroda v otroški literaturi veliko redkeje in teže razviti do osebno polnega doživljanja kot v tako imenovani veliki literaturi in da se največji del izrazito patriotsko intonirane otroške književnosti ne more osvoboditi okovov didaktičnega patriotizma, avtorjeve želje, da bi v otrokovi duševnosti sprožil, prebudil in razvil domoljubno čustvo.

O tem nas najzgovorneje pouči izkušnja starejše hrvatske otroške književnosti, tiste iz prvega, didaktičnega obdobja, ko je patriotizem v tekstih, namenjenih otrokom, pogost, poudarjen in metodično načrtovan, a je vprašljivo, koliko je posamezen motiv doživet, blizu otrokom in sposoben, da v otroški duševnosti spodbudi adekvatna, predvidena čustva. Najmočje pride do izraza v poeziji, namenjeni otrokom, a od boljših pesnikov so posebno naklonjeni patriotskim motivom Ljudevit Varjačić, August Harambašić in Rikard Katalinić Jeretov, nekaj manj pa Josip Milaković. Vsi ti v glavnem vnašajo v otroško poezijo budniški, patetični tip romantične rodoljubne poezije, ki se stoji iz ljubezenskih izjav domovini in spodbujanja k ljubezni. Tako se s ponosom razglša pripadnost lastnemu narodu: Sin sam roda hrvatskoga, / On ugadja srcu mom... (Lj. Varjačić: *Mladi rodoljub*); Hrvat mi je otac, Hrvatica mati, / Hrvat sam i sâm! (A. Harambašić: *Ja sam Hrvat*). Poveljujejo se nacionalni emblemi: Do tri boje ljubim žarko, / Jače neg li drugo sve; / Sve ću prije ljubiti prestat, / Al te boje nikad ne. (A. Harambašić: *Tri boje*). Govori se o lepoti dežele — navadno jo primerjajo z rajem na zemlji — v celoti ali o lepoti posameznih krajev: Krasna zemljo, tebe volim / više neg bi neba raj... (A. Harambašić: *Moj zavičaj*); Sa Risnjaka, gdje se pruža / Vidik bajan i zrak čist, / Gdjeno gorska cvate ruža / I bratac joj bjelolist, / Na osvitku rane zore / Hrvatski naš motri dom, / Divan li je na sve strane, / Sličan raju zemaljskom. (Jakov Majnarić: *Na Risnjaku*); Znete l'onaj divan kraj / Do sinjega mora: / Sjajan ko zemaljski raj / Poput rajskih dvora; / Gdje se zelen lovor sam / Ispod neba svija; / Gdje j' hrvatski alem-kam: / Divna Opatija?! / — Tog sam kraja vrijedni sin / Hrvat Istranin! (R. Katalinić Jeretov: *Pjev istarskog djaka*). Spodbuja se ljubezen do doma, zahteva se zvesto delo, sloga pa tudi pripravljenost za domovino žrtvovati življenje: Oj, ljubi dom! / Ta svijetom tražit sreće / Tko ide nać je neće, / Oj neće, neg u domu svom! (Lj. Varjačić: *Otac sinu*); Za hrvatsko dično, milo, / Žrtvovo bih život svoj. (A. Harambašić: *Moj ponos*); Hajde svuda svi Hrvati / Slogom dižmo rod i dom... (Lj. Varjačić: *Za dom*) Opozarja se na teško stanje v deželi (Hrvatska pod Khuenom, emigracija): Hrvatska majka gorko bol plaće / Svakoga ljeta jače i jače... (M. Križević: *Malomu Hrvatu*); Zdravo da si domorodni kraju! / ... Dosta jadan gorkih prolih suza, / U tudjini sjećajući se tebe / Kao sužanj usred kletih uza / Koga srce za slobodom zebe... (Josip Kraljić: *Rodnom kraju*).

Vsi ti verzi, polni poleta (primeri so vzeti iz časopisa *Smilje* med leti 1873 in 1900), ki čvrsto stopajo v ritmu budnice ali koračnice, dobijo svoje opravičilo, če jih opazujemo v kontekstu razmer in položaja v tedanji Hrvatski, ali zdi se, da zaradi svoje splošnosti in suženjstva shemi ne pomenijo resnične poezije, in prav tako je malo verjetno, da bi bilo takšno razvijanje domoljubne tematike otrokom blizu ter izpolnjeno s pravim in polnim pomenom. V pesmih takratnega najboljšega otroškega pesnika, Krunoslava Kutena, sploh ni rodoljubnih — vsaj ne takšnih — motivov, ali zdi se, da je ta Šenoin skromni učenec šel v vsem drugačno pot pa tudi v prepletanju patriotskih niti v tkanini otroške poezije: dom in domovino slutimo pri njem v toplem otroštvu, v otroški igri, v svoje-

vrstnem doživljanju doma in okolice. Napatetični Josip Kozarac v pesmi *Hrvatskom sinu* (Smilje 1877/10) govori otrokom o slavčku, ki odide daleč in vse dobro opazuje, toda najbolj mu ugajajo očetov jezik, dom in kraj, v katerem je živel, ter tako pripravlja ljubezen do domovine z razlago vezi, ki nas spajajo z domačim krajem. Podobno temo razvija R. Katalinić Jeretov v pesmi *Lastavici*, toda ne more se upreti klicu patriotsko-didaktične trobente in namesto domačega kraja kot otrokom razumljive slike domovine vnaša pojem Hrvaške ter tako zdrsne v deklarativno budniško poezijo, pa samo z izvirno domislico in iskreno naivnostjo ohranja zvezo z otrokom: Lastavice miljena, / Desnoga ti krila, / Zašto si se vratila / K nama ptice mila? // Na to će mi lastica: / — Aj daleko tamo, / Čeznula sam, čeznula / Za Hrvatskom samo. // Hrvatska je prekrasna / I predivna, bože, / Blago onom koji se / Hrvat zvati može!

Celotni etični kodeks in tako tudi patriotizem so v tej književnosti, ki je bolj hotela kot znala biti otroška, vsiljevali od zgoraj, zadovoljevali so se z izjavami in zvočnimi frazami, namesto da bi odkrivali pot v globino otroškega srca. Preradovićev *Putnik* ni otroška pesem, verjetno pa je s sliko vrnitve domov otrokom bližja kot budnice, polne velikih abstraktnih besed. Kljub iskrenim občutkom — vsaj pri nekaterih, večina pa se je oklepala sheme — je ta in takšen potek patriotske otroške književnosti pokazal, kakšna pravzaprav ne bi smela biti. Zato je razumljivo, da je novejša hrvaška otroška književnost v glavnem ubirala drugačno pot pri obravnavanju rodoljubne tematike, razen v obdobju, ko so izredne razmere terjale izreden pristop. Da, patriotizem izvira iz pripadnosti rodnemu kraju in iz nemožnosti, da bi se človek iztrgal nerazdružljivim nitim, ki ga vežejo na kraj, v katerem je preživel otroštvo, rojeva se iz pripadnosti določeni skupini, s katero se družno doživlja dobra in zla usoda, v sedanosti in preteklosti, rojeva se iz spoznanja in zavesti, da smo del celote, srečne ali nesrečne, brez katere ne moremo, ki ji nujno pripadamo, s katero se bojujemo, ki jo branimo — a otroštvo je toliko poniknilo v domačem kraju in v nekem zavarovanem svetu, da teh vezi ne občuti.

Zato ni čudno, da je v otroški književnosti patriotska tematika najmočnejša in najglasnejša v obdobju kataklizme, vojne, v času, ko svet otroštva ni več zavarovan in ko mora otrok naglo, predčasno in nasilno dojeti, da je ogrožen zaradi pripadnosti določeni skupini in da se mora braniti, če hoče obstati. Tematika NOB je seveda tudi v hrvaški otroški književnosti najbolj poudarjena, najbolj logična in najizrazitejša oblika patriotske tematike. Drugače povedano: Razen v obdobju, ko prevladuje tematika NOB in še eventualno povojne graditve, se zdi, da patriotska trobenta ni posebno glasna, kar ima pozitivne in negativne posledice, ali pa se vsaj pričujoča patriotska čustva ne razglašajo s trobento, temveč z drugimi skromnejšimi in ne toliko opaznimi sredstvi. Vsekakor — tu pa tam se pojavlja v njej tudi deklarativni patriotizem, morda je celo nekaj več didaktičnega patriotizma, a največ tistega nepoudarjenega in nevsiljivega domoljubnega čustva, ki je vključeno v drugo tematiko, ki izhaja iz ljubezni do kraja, do dežele, ljudi, do doma, do etičnih načel, s katerimi se odlikuje ožja ali širša skupnost, do običajev in navad itd. Torej: trobenta in vrbova piščal se čujeta v hrvaški otroški književnosti in to tako, da trobentin prodorni glas napolnjuje določeno obdobje, medtem ko je za druge tipičnejša Vitezova vrbova piščal, ki prepeva domačemu soncu, zemlji in prijateljem.

Vzemimo na primer dela Andjelke Martić, v njih je patriotizem viden, poudarjen in povsod navzoč, a zelo različen po intenzivnosti in tipu. Primerjajmo

samo zbirki *U vihoru* (V viharju) in *Proljeće, mama i ja* (Pomlad, mama in jaz) pa se bodo reliefno začrtale konture borbenega rodoljubja na eni strani in domačijskega toplega občutja, ljubezni do doma, družine, rodne pokrajine, ki pomeni domovino v malem, na drugi strani. Dečki iz zbirke *U vihoru* pod pritiskom nuje zgodaj spoznajo, komu pripadajo in zakaj, kdo je njihov prijatelj in kdo sovražnik; ne da bi se uspeli dovolj jasno zavedeti korenin in niti svojih ljubezni, se že učijo sovražiti. Patriotična trobenta jasno doni, medtem ko dečki z radostjo ubijajo sovražnikove vojake kot Branko (*Branko i ustaša*), jurišajo na bunkerje kot Mirko (*Mali borac*), polovijo sovražnike kot Nenad (*Komandantov posinak*) ali pa v času največjega pomanjkanja žrtvujejo najljubše predmete tistim, ki so jih vzljubili kot predstavnike lastnega boja. Vihar je zajel dečke in pod njegovim bičem podkrepljajo svojo ljubezen in zvestobo z orožjem, z velikimi dejanji, ki presegajo njihove moči, z žrtvami. Njihova šola patriotizma ni preprosta: ogroženi zaradi pripadnosti nekemu imenu se morajo učiti, da pogosto nosijo isto ime njihovi prijatelji in sovražniki, ko branijo domači kraj, se lahko spopadejo s tistimi, ki svoj domači kraj enako imenujejo, boječ se zvoka nekega imena, odkrivajo istoimenske branilce. Zato je razumljivo, da se v tem kompleksnem patriotizmu pojavljajo specifični akcenti razvijanja ljubezni do širše in drugače strukturirane skupnosti.

Pripadanje določeni skupnosti in ljubezen do vseh oblik, v katerih se ta pojavlja, je vidno tudi v kratkih in svojevrstnih pripovedih v zbirki *Proljeće, mama i ja*. Tu sicer nikjer ni govora o ljubezni ali potrebi po ljubezni do ožje domačije ali širše domovine, še manj je potrebno, da otroci to ljubezen izpričujejo z orožjem in s krvjo. Toda ta ljubezen je očitno pričujoča v toplini, s katero so opisane prigode iz otroštva na deželi, izleti z babico ali dedkom, očetova ali materina požrtvovalnost, dom na deželi ali dom v skromnem mestnem stanovanju, povezanost v revščini in soudeležnost v trenutkih sreče. Ne potrebujemo posebno izostrenega posluha, da bi v intonirajočih uvodnih vrsticah skoroda vsake od teh odličnih zgodb občutili ljubezen do vsega tistega, kar tvori dom, a samo okrog doma nastaja domačija in samo z razmikanjem meja okrog domačije domovina. Poglejmo nekaj takih vrstic: »Hišica mojega deda je stala pod krošnjo velikanske košate hruške, največje v vsej vasi. Pokrita je bila z ogoljeno, izprano slamo, po kateri je obilno rastel netresk. Od starosti se je nagnila, kakor da je krepko zrastle z zemljo, na kateri je stala ... Veliko več let je imela kot ded sam, čeprav je bil ta že čez devetdeseto.« (*Na sjeniku*)¹ »Čudovito je bilo poletje pri babici in dedu, a ded in babica sta bila še čudovitejša. Vse pri njiju je osvajalo moje srce. Ped široka in laket dolga tratica, visoka hruška nad slamnato streho, rodna jablana poleg hlevčka, izvirek ob gozdu in vrtiček, poln malin in brašiljke.« (*Kukavica*) »Vinograd mojega deda je bil tako majhen, da bi Ivica, moj brat, vrgel žogo iz krp z enega na drugi konec. To je bil dedov in babičin najljubši košček zemlje.« (*Najsladje groždje*) »Sedela sem na pragu naše hišice in gledala naokrog. Kako krasen dan! Pred menoj pojoči gozd, nad menoj nasmejano nebo, a z visoke hruške drsijo zreli plodovi po slamnati strehi. Zakaj moje srce tako prekipava od radosti na tem malem koščku zemlje, ki se ji je postavil po robu zeleni gozd?« (*Nadmudrivanje*)

¹ V slovenščini je leta 1957 izšel pri Mladinski knjigi izbor krajše mladinske proze Andjelke Martić z naslovom *Jezero na planini* v prevodu Janeza Gradišnika. Uvodni odlomek iz zgodbe *Na seniku* navajamo po tej knjigi — str. 33.

Viharniški patriotizem mora biti poudarjen in patetičen, jasno izražen, toliko v ospredju, da ne ostane mnogo prostora za kaj drugega, nujno je vsiljiv in poziva pod svojo zastavo, kdaj pa kdaj je predimenzioniran in ne učinkuje enako močno v različnih, na primer v neviharniških časih. Patriotizem dedove hišice kot dela domačije ni glasen, ni izrazit, da se naslutiti v slikah in čustvih, sploh ni formuliran in definiran, ni v prvem planu in prepušča ta prostor drobnim dogodkom iz otroškega življenja, toda izžareva neko posebno toplino, zaleze se v kosti in kri, tako neopazno se razrašča, da nenadno vznikne vprašanje: »Zakaj moje srce tako prekipeva od radosti in tem malem koščku zemlje, ki se ji je postavil po robu zeleni gozd?«

Podobno diferenciranje, samo nekoliko drugačnega tipa, opazamo v delih dveh nekoliko starejših sodobnic: Jagode Truhelke in Ivane Brlić-Mažuranić, pa tudi v delih same Jagode Truhelke se domoljubje izraža na dva načina. V delih Jagode Truhelke, hčerke priseljenega Čeha in madžarske Nemke, najdemo, kar je redko v hrvaški književnosti, deklarativni, jasno izpovedani hrvaški patriotizem celo didaktičnega tipa. Njena Anica pogosto pred kolegicami ali pred drugimi ljudmi zanosno govori o hrvaških književnikih, o hrvaški deželi in zgodovini. Anica je celo nekakšen patriotični hrvaški misijonar, kadar si prizadeva pridobiti za hrvaštvo narodnostno odtujene ali indiferentne prijateljice, na primer Melanko. Na izletih po rojstnem kraju, pa celo v otroških igrah, Truhelka ne opusti patriotičnega nauka, katerega namen je v otrocih razviti zavest o pripadnosti hrvaški skupnosti in ljubezen do Hrvaške (boji s Turki v otroških igrah, obramba Sigeta ipd.). V delih vnukinje bana Mažuranića pa o takšnem deklarativnem patriotizmu in takšnem hrvatovanju ni sledu. V zbirki *Priče iz davnine*² se naslanja na slovansko mitologijo in se v teku prve svetovne vojne dovolj jasno patriotično angažira, toda brez deklarativnosti in Truhelkinega prozelitizma. Vendar je nemogoče, da ne bi odkrili domovine, da ne bi v avtoričinih besedah in v lastni notranjosti ob branju občutili vzkipelih domoljubnih čustev, ko slika dom, družino, hišne duhove, ki pomagajo iz roda v rod prenašati iste nazore, običaje, ljubezni, dom, ki varuje pred vsiljivci (*Šuma Striborova — Striborov gozd*) ali pred slepilnimi zlemi silami (*Jagor*). V vrbovju, na travnikih, v jezerih, na planinah, kjer se igrajo hudobna bitja kot razposajeni otroci, kamor sta se napotila Jaglenec in Rutvica ali kjer Kosenka meče svoje bisere — povsod je moči odkriti domačo pokrajino, a v Hlapičevih tavanjih, v kmetih, s katerimi se srečuje, v vrvežu in pisanosti vaškega sejma, v njegovem begu in vračanju domov sta prisotna rodni kraj in domovina. Ivana Brlić-Mažuranić oznanja v vseh svojih delih ljubezen do doma, potrebo po čvrsti zvezi z domom, da se ne bi izgubili, potrebo po skupnosti, ki nesebično ščiti vsakega člana, moč prvobitne povezanosti, toplino domačega ognjišča. Če je dom jedro domovine in če otroci, zavarovani z domom, dolgo ne poznajo sveta zunaj meja rojstnega kraja, potem je morda genialna vnukinja velikega hrvaškega književnika in bana s svojim izrednim smislom za mero in skladnost tudi tukaj odkrila najprimernejšo pot za razvijanje domoljubnih čustev v otroških srcih. Seveda tudi patriotične deklamacije Jagode Truhelke, naj bi bile še tako simpatične, ne bi mnogo pomenile, če ne bi za njimi stal čudoviti dom družine nekega učitelja, bogata slika rodnega kraja in impresivna slika domačije, ki se

² V slovenščini: *Pripovedke iz davnine*. Prev. Tone Potokar. Ljubljana, MK 1955. — Nova izdaja: MK 1972. (Moja knjižnica, 4. letnik, 5. razred, knjiga 2.)

staplja z domovino. Tudi v Truhelkinih pripovedih je Hrvaška bolj prisotna v slikah doma, ljudi, otroštva kakor pa v besedah, s katerimi izjavlja ljubezen.

Tudi v večini Lovrakovih romanov patriotizem ni preveč poudarjen niti ekspliciten, kar ne pomeni, da ni pričujoč. Ker pa v Lovrakovem svetu nastopajo nekoliko starejši dečki in deklice in ker Lovrakova osnovna naravnost ne izhaja iz poetičnosti zgodnjega otroštva, navezanega na dom v ožjem smislu, ker je v njegovih tekstih učitelj pogostejša in pomembnejša oseba kot oče in mati, je njegova varianta izražanja domoljubja nekoliko drugačnejša. Izhajajoč iz domov, od katerih so eni toplejši, drugi manj udobni, eni zdravi in ubrani, drugi razrvani ali načeti, se Lovrakovi dečki in deklice zavedajo materialnih, družbenih in tolikih drugih neenakosti, ki so jih podedovali. Ne sprijaznijo se z njimi in ne žele ostati pasivni proti nobeni stvari, temveč želijo akcijo. Združujejo se v majhne kolektive, družčine, tovarišije in žele kaj storiti. Enkrat rešujejo mlin, drugič odkopavajo zameteno lokomotivo, tretjič ščitijo revne otroke pred bogato milostljivo gospo ali vodijo bolnega tovariša v naravo ali sodelujejo v delovnih akcijah pri obnovi dežele ali urejujejo lastno mesto. Lovrak vedno oznanja slogo, potrebo po združevanju zaradi obrambe in usklajevanja interesov, zbiranje vsega, kar je zdravo, složnost in skladnost med mestom in vasjo, skladnost med imperativi urbanizacije, industrializacije, zdravja in narave in tako naprej. Lovrakovi dečki in deklice doživljajo rodni kraj, toda pogledujejo tudi preko njegovih meja in občutijo na svojih ramenih bremena domačijskih in širših problemov ter se z njimi spopadajo.

Lovrakove junake vedno prežemajo in ženejo velike ideje, od boja proti alkoholizmu pa do bitke za vrnitev naših ljudi iz sveta v domovino, deček je pri njem razsvetljenec, graditelj, organizator, konzul. Lovrakova domovina je bolj skupnost ljudi, obstoječa družba z vsemi njenimi problemi kot pa posameznik v domači pokrajini ali v toplem kotičku doma. Lovrakovi otroci so pripadniki družbe, ki se malo igrajo, a več delujejo, delajo, popravljajo, izboljšujejo, žene jih neka notranja potreba po lastni uveljavitvi, toda po taki uveljavitvi, ki je družbeno koristna, ki pomaga skupnosti. Lovrak redkeje apostrofira domovino in zavestno angažira dečke za domovinske opravke, kot v delu *Dječak konzul*, a pogostejše se dejavnost dečkov obrača k problemom vsakdanjega življenja.

Naj imajo patriotično etiko ali ne, jasno je, da so vsi Lovrakovi romani prežeti, pravzaprav prepojeni s svojevrstnim patriotizmom, ki je morda najprepričljivejši in najmočnejši, ko se zdi, da ga ni, kadar ni omenjeno narodno ime in niso zapisani zgodovinski podatki, ko je domovina mlin, vlak v metežu, bolni, socialno ogroženi otrok in podobno. Nedefinirani patriotizem v delu *Družba Pere Kvržice*³ je močnejši na primer od didaktičnega patriotičnega poskusa, da bi prikazal prerez novejšje zgodovine naših narodov v *Andriji Jugu*. Tudi Lovrakov primer torej dokazuje, da se v otroški književnosti domovina ne obravnava v celem kompleksu njenega pomena, ampak je poistovetena s krajem, z ljudmi in dogodki, zožena na tisti obseg, ki ga otrok zmore objeti, in z druge strani, kako se tudi ljubezen do tako pojmovane domovine močnejše kaže v vsakdanjem dogajanju kot pa v vsiljeni razlagi domoljubja.

Vojna je spremenila celotno življenje pa tudi otroško književnost. Deset let po socialistični revoluciji tematika vojne in obnove prevladuje v otroški knji-

³ V slovenščini: *Tovarišija Petra Grče*. Prev. Angelo Cerkvenc. Ljubljana, MK 1947. Ponovno leta 1967 v *Moji knjižnici* (2. letnik, 5. razred, knjiga 3.)

ževnosti, naslednjih deset let je pa precej pomembna, če že ne dominantna. Eno najboljših del o otroku v vojni, Oblakovi *Modri prozori*⁴, izide šele 1958. Pisatelji, ki so preživeli vojno, se tudi kasneje vračajo k tej tematiki. Kaže, da je novih stvaritev s to tematiko vedno manj ali skoraj izginjajo z zamenjavo generacij otroških pisateljev na Hrvaškem kmalu po Vitezovi smrti. Če je »zamenjava generacij« prehud izraz, recimo — z nastopom večjega števila mladih pesnikov in prozaistov, ki se takrat tako rekoč skupinsko prebijaajo. Ni naša naloga prikazati celotno ustvarjalnost s tematiko NOB. To književnost je intoniral Čopić s svojo zbirko *Priče partizanke*⁵ in ostal do danes eden njenih najboljših predstavnikov v pripovedki, poeziji, povesti in romanu, berejo ga prav tako na Hrvaškem kot drugod. Na Hrvaškem bi rekel, da sta njena najboljša predstavnika Andjelka Martić in Danko Oblak, najboljši deli pa *Pirgo* in *Modri prozori*.

Če upoštevamo, da hrvaška otroška poezija pred Vitezom ne pozna velikih imen, a Vitez se v otroški poeziji pojavlja s prvo zbirko šele 1955 in vojna tematika v njegovi poeziji še zdaleč ni dominantna; če nadalje upoštevamo, da hrvaška otroška pravljica oživlja šele v novejšem času, ne da bi uspela vzdigniti na površje drugo pomembnejše ime po Ivani Brlić-Mažuranić, tedaj ni čudno, da sta tukaj najboljši stvaritvi povest in roman. Lahko bi rekli, da se po tematiki in slogu ta vrsta, kot se je razvijala na Hrvaškem, ne razlikuje dosti od podobnih del drugih naših narodov. Skupne teme so: prihod okupatorja, beg v partizane, žalostno otroštvo, ko padejo starši in bratje, junaška dejanja kurirjev in malih borcev, požgane vasi itd. Tudi na Hrvaškem se je zdelo, da bo akcijski roman s tematiko NOB, v katerem nastopajo otroci kot junaki ali pomočniki, ostal in se razvijal kot naš tip avanturističnega romana. Toda tudi pri tem je v zadnjem času opaziti zastoj, morda samo začasni.

Kot smo že rekli, v nobenem drugem obdobju ni bil patriotizem v otroški književnosti bolj poudarjen, izrazitejši, odkritejši in bolj odprt. Dom, domačija, rodni kraj, domovina, otroci, obstoj — vse je ogroženo in vse je potrebno braniti. Toda kaj je pravzaprav domovina v takšni situaciji, ko se vodi boj proti tujim zavojevalcem, torej v imenu klasične domovine in za njo, hkrati pa poteka revolucija, ki ruši dotakratno družbeno ureditev, ko nastajajo temelji nove federacije, a niso zaceljene rane, pridobljene zaradi slabo vodene narodne skupnosti? Kako se v takih razmerah znajde in ali se sploh znajde hrvaška otroška književnost? V čem vidi domovino in kako slika njeno podobo?

Domovina je tokrat morda v tovarištvu, v skupnem trpljenju, v skupnem upanju in veri, v združevanju sovraštva proti skupnemu sovražniku zelo različnih imen, proti tistim, ki celo glasno poudarjajo isto narodovo ime. Domovina je tu zunaj doma in rojstnega kraja, v tujih domovih in krajih, domovina je širša in drugačna od doma in domačije. Patriotizem te književnosti, posebno hrvaške otroške književnosti tega obdobja, je pogosto zavestno prav malo ali celo nič nacionalni patriotizem, temveč bolj tako imenovani socialistični ali internacionalni patriotizem. Zelo malo ali pa se sploh ne napaja s sokovi tradicije, preteklosti, nekdanje veličine ali z lepoto dežele, otroštva, pokrajine, ves je obrnjen k ciljem graditve nove družbe. Nadnacionalen je ali jugoslovanski patriotizem, kadar je bolj usmerjen k poudarjanju enotnosti in skupnosti, kot

⁴ V slovenščini: *Modra okna*. Prev. Ivan Minatti. Ljubljana, MK 1960. (Sinji galb 69).

⁵ V slovenščini: *Partizanske pripovedke*. Prev. Tone Potokar. Ljubljana, MK 1947.

pa da bi se zavzemal za glorificiranje svojega imena in svoje skupine, in tako včasih ni več daleč od unitarističnega tipa patriotizma.

Vso zapletenost take situacije dobro prikazuje prizor iz povesti Andjelke Martić *Ničije dete*, v kateri se malček srbske narodnosti spoprijatelji z avtorico, zdrzne pa se ob imenu Hrvat in Hrvaška ter ne želi iti v Zagreb, in ga mora avtorica potolažiti, da je tudi ona Hrvatica pa tovariš Tito je Hrvat in tudi kraj, v katerem so pravkar, je na Hrvaškem. Hrvaški otroški pisatelji so se trudili, da ne bi naredili napačnih korakov, skrbno so izbirali imena svojih oseb, niso se pomišljali, da bi ob tujih postavili na prizorišče tudi domače nasprotnike.

Oblak v delu *Modri prozori* podrobno analizira neko otroštvo v Zagrebu neposredno pred vojno in med njo, prikazuje razklanost družine glavnega junaka, oče se odloča za eno, stric za drugo stran, slika teže zgodnjega prisilnega dozorevanja, zavzemanja stališč in rojevanja odpora. Oblakov deček ima rad Zagreb, mesto svojega otroštva, iger, tovarišev, prvih ljubezni, a ga rad zapušča in nosi njegovo sliko v sebi. Takšen patriotizem je po eni strani kompleksnejši od budniškega, po drugi strani pa otrokom blizu, ker je navezan na Zagreb kot na rodni kraj, kot na malo domovino.

Ko je preteklo približno eno desetletje po končani vojni, se začenja v otroški književnosti novo obdobje, v katerem vojna tematika odstopa prostor vedrim akordom otroštva. Kajti otroštvo in vojna, otroštvo in sovraštvo, otroštvo in zlo se ne ujemajo. Čez nekaj časa se to novo obdobje otroške književnosti izoblikuje kot književnost, ki izvira iz igre in vanjo ponika, ki zmika motive, razpoloženja in ritme otroškemu svetu, kot književnost, ki želi pomagati, da se sreča otroštva čim bolje in čim popolneje izživi. Kašno mesto zavzemajo v tej književnosti patriotični toni?

Predvsem se nadaljuje vojna tematika z vsemi lastnostmi. Celo nekatera najzrelejša dela izidejo prav v tem času (*Modri prozori* 1958, *U vihoru* 1968). Morda vztrajanje te tematike najbolje ilustrira eden najuglednejših nadaljevalcev in soustvarjalcev tradicije hrvaškega otroškega romana — Milivoj Matošec. Njegov prvi roman, *Tragom brodskega dnevnika*,⁶ izide 1956 in je poln reminiscenc na vojno. Toda v njem in v njegovem po zaporedju drugem romanu, *Posada oklopnog vlaka*, iz 1959 otroci niso več borci ne heroji niti žrtve, temveč v aktivni igri dokazujejo, kako so spomini na vojno še vedno navzoči. Začenja se otroštvo, ki ni obremenjeno s strahom, temveč je bogato z domišljijo, ki ga ne ogroža pomanjkanje, ampak je vedno svobodnejše, otroštvo, ki svojo fantazijsko domiselnost in neutrudljivo aktivnost razdaja in izživlja v igri. V romanih drugega najboljšega predstavnika sodobnega hrvaškega otroškega romana Ivana Kušana so spomini na vojno še neznatnejši in imajo manjšo vlogo v razgibavanju dejanja, enako kot je to v drugih delih Milivoja Matošca. A vztrajna pričujočnost te tematike in njenega tipa patriotizma se še enkrat pokaže pri Matošču. 1965 izda roman *Veliki skitač*,⁷ v katerem se na nov način in s projekcijo v povojno obdobje ponavljajo prizori, značilni za otroško prozo o vojni: smrt staršev, prezgodnje dečkovo dozorevanje s psihičnimi travmami,

⁶ V slovenščini: *Po sledi ladijskega dnevnika*. Prev. Zdenka Lovec. Ljubljana, MK 1961.

⁷ V slovenščini: *Veliki potepuh*. Prev. Zdenka Lovec. Maribor, Obzorja 1963. — V istem prevodu je izšel pri Mladinski knjigi 1972 v *Moji knjižnici* (4. letnik, 6. razred, knjiga 2.)

dečkovo sodelovanje v boju in uspešnost pri tem, skrb za osirotelega in ogo-
ljufanega židovskega dečka, potreba, da ne verjame človeku, vsaj ne vsakemu.

Morda v tem romanu najbolj prizadene prav obstoj zlih ljudi, ki se jim
ne sme verovati, a otroštvo je pravo nasprotje tega: kolikor je radovedno, to-
liko je tudi zaupljivo. Težko je najti pretresljivejše prizore z najglobljo tragič-
nostjo vojnega otroštva, kot so tisti, v katerih Zvezdanov brat mali Bu-Bu prav
s svojo najglobljo otroško zaupljivostjo izda svoje starše, ki jih še istega dne
ustrelijo. In ko Matošec projicira zlo tudi v povojne dni, s tem ko prikaže, kako
soseda oslepari Davida, mu odvzame sobo in kako ga potepuhi okradejo, tedaj
gradi osnovo za razumevanje nesrečnega Potepuha, ki se mu je grenkoba razlila
po žilah. Dobri, modri in optimistični »potepuh« Hlapič je še učil, da je »namreč
na srečo prav tako malo hudobnih ljudi, kot je malo piškavega boba v skledi«⁸,
in vztrajal v svojem prirojenem optimizmu — a v vojni in v otroških delih
z vojno tematiko je ta trditev postala vprašljiva in problem zla se pojavlja
v mnogo bolj zapleteni obliki — pa se Matošev Potepuh vrača s svojega
»potepanja« obremenjen s travmami, bolan, prežgodaj ostarel in mu je brez
primere težje graditi novo življenje kakor vedremu Hlapiču, ki se je vrnil v
glavnem z veselega potepanja in ni izgubil vere v ljudi in življenje. Čeprav
so mnogi elementi v strukturi *Velikega potepuha* že znani in pomenijo del she-
me, vsebuje delo popolnoma nove prijeme, kot je na primer to izgubljanje vere,
in prijeme, ki poudarjajo tragičnost otroštva v tem času — a roman hkrati
dokazuje vztrajnost vojne tematike, ki kot kak memento od časa do časa na-
oblači sončne horizonte sodobnega otroštva.

Prav tako že začeta tematika o zbliževanju otrok z vsega sveta, zanimanje
za otroke v Afriki, Indiji ali kjerkoli na svetu, posebno pa solidarnost s tisti-
mi, ki trpijo, ali veselje, če človeštvo kot celota napravi kakšen sedemmiljski
korak naprej, torej to, kar se imenuje socialistični ali internacionalni patrio-
tizem razumljen kot humanizem — vse to ostaja še naprej trajno pričujoče v
hrvaški otroški književnosti, seveda pa brez prevelikih dimenzij. Tako na pri-
mer Vitez vstavlja v svojo ogromno preprogo, stkano iz prediva igre, sanj,
nonsensa, zvokov, videnj, vedrine otroštva, tudi lik daljnega afriškega dečka
Majumbua (*Pismo*) ali japonske deklice Sadako Sasaki, ki ni utegnila napraviti
tisoče rešilne ptice iz papirja (*Spomenik u Hirošimi*), ali poje o planetu, na ka-
terega bi se umaknili vsi otroci sveta (*Dječja planeta*), posebno tisti, ki trpijo
zaradi rasnega razločevanja, pomanjkanja in vojne. Vitez verjame, da obstoji
močna pesem vseh otrok sveta (*Pjesma za svu djecu svijeta*):

Ima takva pjesma.
Ona još nije sastavljena,
Samo pojedine njene riječi
Ponavljaju djeca u igri i u snu
U svim zemljama svijeta.

Te riječi treba sjediniti
Kako što se sjedinjuju ruke
Koje se prijateljski rukuju.

⁸ Ivana Brlić-Mažuranić: *Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča*. Prev. Alojzij
Bolhar. Ljubljana, MK 1965. (Moja knjižnica, 1. letnik, 4. razred, knjiga 8.) Str. 77.

Vitez verjame, da:

Od te melodije utišavaju se topovi,
Od te melodije zastaje prst na obaraču mitraljeza,
Od te melodije odkazuju motori bombardera.

(*Igra se nastavlja*, Mladost 1967, str. 85—86)

Ratko Zvrko, na primer, poje o Lajki in se veseli človekovega uspeha ali v novoletni čestitki (*Brzobjavne čestitke*) združuje vse otroke sveta in jim tako oznanja vsesvetovno zbliževanje, ljubezen preko preozkih meja, humanistični patriotizem. Takšni toni se pojavljajo tudi pri drugih pesnikih in pisateljih, so vedno navzoči, so del celotnega otroškega življenja in zanimanj, a s temi nekoliko na slepo srečo izbranimi primeri smo hoteli samo ilustrirati ne pa tudi vrednotiti še manj pa nuditi popolno informacijo o njih.

Toda vrnimo se spet k igri kot dominantni značilnosti hrvaške otroške književnosti v drugem, a še posebej v tretjem desetletju po vojni. Naslov zadnje Vitezove zbirke dobro zadene bistvo te književnosti *Igra se nastavlja*, a cikel Balogovih pesmi nosi naslov *Igre*. Toda v tej igri, ki se nadaljuje in ki traja, kakor da za patriotizem ni prostora. Vrtijo se pisani veseli vrtiljaki otroške igre. Na bogatem Vitezovem velikem vrtiljaku se sučejo in pojejo nonsensi, ki dirjajo naokrog, kot da bi hoteli ujeti sami sebe, domišljijski junaki, preštevank, besedne igre, lovci, oživiljeni predmeti, prijetne rime plešejo z raznovrstnimi ritmi, sliši se sopihanje lokomotive, če ni šla nabirat cvetja, tu so prepelice, škrjančki, ptičje petje, zaljubljene barve narave, vrbove piščali s svojim »tirli tirli-la«, a nekakšni reditelji iz slovnične ograde hočejo biti važni in stalno delajo red, medtem ko se od nekod v skupinah zgrinjajo spomini iz otroštva. Na Krklečev vrtiljak so se obesile vesele basni in vrteč se telegrafirajo, na lesenih kolesih so nalepljene slike Zagorja, a nori nonsensni dan kakor Kerempuh dirja, skače in se prekopicuje. Zdenka Jušić-Seunik pripoveduje in pripoveduje, a Vesna Parun je podarila svoj vrtiljak gozdnim prebivalcem in prevaža, prevaža palčke, sove, metulje, močerade, kameleone ter vsepovsodnje ježe in ves živalski svet prihaja iz žalostnega in veselega gozda ter se ne boji hudobnega mongolskega mačka.

Na vrtiljaku Ratka Zvrka se je znašel ves vsakdanji svet, pa sateliti, pa zvezde, pa maki in vlaki in kdo ve kdo še in kaj še, seveda ob Grgu Čvarku. Na Jakševčevem vrtiljaku moderen dijaški svet, roboti pišejo naloge, sestavljajo se fički, iščejo se kolesca, a lajna kliče — »to se ve« — v Zagorje. Pri Femeniću gre žerjav na ples, polž se odpravlja na letovanje, vozijo se »čičci i stričci« in blebetavi puran in oblak kradljivca in jež fakir in Peter, ki vsemogoče zna, in Nitko Nitković in še jež bavbav, a čuki berejo oglase. Pri Balogu same igre, besede se podijo in se igrajo ter iščejo sebi podobne pa vriskajo od zadovoljstva, ko se najdejo tiste iz bratovščine vode ali vina ali čarovnije ali buče ali leva, pa »glavatorji, nogatorji« in podobno, pa spet igre — prva igra, igra, kako sem kralj, igra, kako sem učitelj, pa kako iz samostalnikov naredimo glagole in gledamo, kako se bodo obnašali, kako se bodo znašli skupaj in podobno. Na Ivaniševićevem vrtiljaku se vesele, brezskrbne besede razvrščajo in verižno spletajo v verze, pa se vrtijo in ovijajo okrog vrtiljaka kot bleščeče girlande. Na Kušanovem vrtiljaku tovarišije dečkov nekaj snujejo, se dogovarjajo, pripravljajo, se brez ugovora pokoravajo modremu Koku, razen seveda žlabudrave lažnivke Melite. Matošec je ob »normalne«, velike dečke pripeljal množico ma-

lih važnih fantičkov in se muči z njimi, še posebej ob tolikih kapitanih in admiralih, ki ga izvablajo iz njegovega sveta v daljne neznane dežele.

Na vrtiljaku Višnje Stahuljak so naslikane mnoge poti, ki vodijo v vse smeri. Marija Barbarić-Fanuko vrti svoj lirsko pesniški zanos, ki je tako bogat, da zaradi njega zapojejo ptice v puščavi in se cvetje razcveti. Sunčana Škrinjarić vrti svoje ježke in jim pripoveduje kaktusove bajke, a je prostora tudi za tolikšne druge domislince in sanjarije. Tu so se nastanili tudi D. Horvačić s svojimi stanovalci in Kušec z ubranimi verzi ter veseli Paja Kanižaj in Nada Iveljić z žlobudravimi domačimi vrabci (pa se skoz igro prebija tudi močnejše naglašena patriotska nota) in »domači« Vjekoslav Majer, pesnik zagrebskih razgledov in prijetnosti, a prihajajo še mnogi mladi. In tako, na takem sejmu igre, na takšni razstavi, kjer lahko vzameš, kar hočeš, toda je bolje, da ne jemlješ, ker imaš v hipu prepolne roke, a je itak vse tvoje, v takšnem brezskrbnem ritmu — kje je tukaj patriotizem, kje je tukaj podoba domovine? Morda v spominu na otroštvo, ki je spomin na domači kraj? Mogoče v naravi, v kateri se tu in tam da spoznati domačijske in domovinske poteze? Morda ga pa nikjer ni, ker se je zlil z brezskrbnostjo, s čudovitostjo otroštva, srečen, ker je ves čas namenjen igri, in morda je treba to domovino iskati bolj v otrocih samih kot pa v kraju, zgodovini, pomembnih ljudeh in podobno. Morda se je preprosto skril in pritajil v besedah, v hrvaškem jeziku, srečen, ker se ima kam kriti ob tolikem bogastvu in raznolikosti.

Pri iskanju patriotizma v hrvaški otroški književnosti nismo našli mnogo trobentačev, razen v času, v katerem ni bilo mogoče brez njih. Ne srečujemo niti tipa patriotizma, ki je sicer precej pogost, ko se v zgodovinski tematiki povečujejo znameniti ljudje ali tematsko izrabljajo določeni dogodki ali obdobja iz življenja nekega naroda, kakor je to že poskušal Vladimir Nazor. Ni najti niti didaktičnega hrvaškega patriotizma, kakršen je bil znan pri starejših pisateljih. Tako ni deklarativnega, pogosto praznega patriotizma, ki bi deklamiral vedno enake izjave, a brez notranjega doživetja. Če smo nagnjeni k temu, da ga najdemo tudi tam, kjer ni etiketiran, ga moremo v glavnem najti vtkanega in vgrajenega v slike kraja, zlasti rojstnega kraja, in v sliki doma kot male domovine in pokrajine kot dežele, v kateri je dom, je otroku najbližji in to je edini patriotizem, ki se ga otroku ni treba priučiti. Ko je ljudstvo ustvarjalo besede domoljubje in rodoljubje, je izhajalo iz doma kot domovine in bližnjega rodu kot jedra skupnosti, enako kot otrok. Razširiti domoljubje na narod kot celoto in na celo deželo, na njeno preteklost in na njeno vlogo v preteklosti in sedanjosti, tega se je treba naučiti ali si pridobiti na osnovi poznejših izkušenj. Očitno je, da pri tem lahko otroška književnost učinkuje, lahko prispeva pomemben delež. Govor in uspavanka, prve pesmi, ki jih otroci izgovarjajo v igri, prve pesmi, ki jih pojejo, prve knjige, ki jih berejo, vse to deluje in še kako na razvijanje občutka pripadnosti neki celoti, lastnemu narodu. Zdi se, da imajo otroci tanek posluh, ali vsaj upajmo, da ga imajo, in da vsaj registrirajo nekje v zavesti za poznejšo rabo tiste zanose, tisto drhtenje, tisto ljubezen do doma, domačije, rojstnega kraja, domovine, naroda, ki je vtkana v verze, pravljice, povesti in romane hrvaških otroških pisateljev.

V zadnjem pol stoletja je hrvaška otroška književnost dosegla ogromne rezultate, ujela se je in organizirala kot celota, šele v najnovejšem času je izoblikovala dobro poezijo in še vedno išče pravljico, ki bi bila na ravni drugih

stvaritev. Blizu otroku in življenju ne bo mogla prezreti spon, ki vežejo malo domovino otroštva z veliko, v kateri živi, pa bo znala negovati in razvijati občutek ljubezni do domovine na nevsiljiv in verjetno še intenzivnejši način.

Prevedla Darja Kramberger

PATRIOTIZAM U HRVATSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

(Sažetak)

U razvoju hrvatske dječje književnosti zamjećuju se dva tipa izražavanja domoljublja: naglašeno, u nacionalnom ili socijalističkom smislu, i drugo nenaglašeno i vezano za razvijanje ljubavi i osjećaja prizadnosti domu i zavičaju kao maloj domovini. Prvi tip u članku se naziva budničarski patriotizam, patriotizam trublje, deklarativni patriotizam ili vihorski patriotizam (prema naslovu zbirke pripovijedaka *U vohoru* Andjelke Martić). Drugi tip nenametljivog i neistaknutog patriotizma naziva se patriotizmom svirale od vrbe (prema Vitezovoj pjesmi *Svirala od vrbe*), nedeklarativnim patriotizmom ili patriotizmom djedove kućice (prema jednoj pripovijeci A. Martić). Prvi dolazi do izražaja u staroj hrvatskoj dječjoj književnosti, pogotovo u pjesništvu (Lj. Varjačić, A. Harambašić, R. Katalinić Jeretov) i na poseban način u djelima s tematikom NOB. Na primjerima Andjelke Martić, Jagode Truhelke, Ivane Brlić-Mažuranić, Mate Lovraka, Milivoja Matošeca i Grigora Viteza tumače se značajke jednog i drugog tipa. Vihorski je patriotizam unesen izvana u dječji svijet, patetičan, naglašen, u prvom planu, često prigodničarski, katkad predimenzioniran, često sklon didaktizmu, dok je patriotizam svirale od vrbe kao izraz optimizma i vedrine djetinjstva ili djedove kućice kao djelića zavičaja tih, naslućen u slikama i čuvstvima, nikad u prvom planu, ali takav da zrači posebnom toplinom i uvlači se u kosti i krv. U članku se nastoji dokazati kako je ovaj drugi tip patriotizma djetetu bliži, prirodniji, a umjetnički izražajniji, i kako je upravo takav tip patriotizma karakterističan za hrvatsku dječju književnost, što se dokazuje primjerima Krnoslava Kutena, Ivane Brlić-Mažuranić, Mate Lovraka, Milivoja Matošeca, Ivana Kušana, Grigora Viteza i čitave plejade modernih pisaca u kojih nema izrazite ili dominantne patriotske tematike ni čuvstava. Posebno se raspravlja o specifičnom naglašenom patriotizmu djela s tematikom NOB (Andjelka Martić, Danko Oblak) i o proširivanju granica prema socijalističkom internacionalizmu. Karakteristika je moderne hrvatske dječje književnosti prividno pomanjkanje patriotske tematike: to je književnost igre i bezbrižnog djetinjstva, književnost kao veseli vrtuljak. Čini se da se tu ipak patriotska iskrena a nedeklarativna nota naslućuje upravo u osjećanju slobode, razumijevanja, u bezbrižnosti zaštićenog djetinjstva kao vedrog doma pod zaštitom domovine. Neetiketirani patriotizam, neizravna unutarnja prožetost čuvstvom ljubavi za dom i zavičaj i za slobodno i nepomućeno djetinjstvo — karakteristika su najboljih hrvatskih dječjih pisaca osim u djelima s tematikom NOB gdje je borbeni patriotizam prirodan izraz raspoloženja a naglašenost patriotskih čuvstava posebne naravi nužna. Na primjeru hrvatske dječje književnosti moglo bi se zaključiti da je patriotizam doma kao male domovine, zavičajnog pejzaža kao slike zemlje i ljubavi i razumijevanja u slobodnoj dječjoj zajednici kao nukleusu velikog društva najprirodniji, djetetu najbliži i najdjelotvorniji oblik izražavanja patriotskih čuvstava, jedini patriotizam koji dijete ne mora učiti.

Zusammenfassung

In der Entwicklung der kroatischen Kinderliteratur bemerkt man zwei Typen der Patriotismuskundgebungen: die im nationalen oder sozialistischen Sinne hervorgehobene, und die zweite — unbetonte und an das Entwickeln der Liebe und des Gefühls der Angehörigkeit zum Zuhause und zur Heimat als dem kleinen Vaterland gebunden. Der erste Typ wird im Artikel als Weckrupatriotismus, Trompetenpatriotismus, deklarativer Patriotismus oder Sturmpatriotismus (nach dem Ti-

tel der Erzählungen von Andjelka Martić *U vihoru* — Im Sturm) genannt. Der zweite Typ des unaufdringlichen und unbetonten Patriotismus wird Patriotismus der Weidenflöte genannt (nach dem Gedichte von Vitez *Svirala od vrbe* — Weidenflöte), undeckelter Patriotismus oder Patriotismus des Grossvatershäuschens (nach einer Erzählung von A. Martić). Der erste kommt zum Ausdruck in der alten kroatischen Kinderliteratur, besonders in der Dichtung (Lj. Varjačić, A. Harambašić, R. Katalinić Jeretov) und auf besondere Weise in den Werken mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf. An den Beispielen von Andjelka Martić, Jagoda Truhelka, Ivana Brlić-Mazuranić, Mate Lovrak, Milivoj Matošec und Grigor Vitez werden die Eigenheiten des ersten und des zweiten Typs erklärt. Der Sturmpatriotismus wird von aussen in die Kinderwelt eingetragen, er ist pathetisch, hervorgehoben, im Vordergrund, oft gelegentlich, manchmal überdimensioniert, oft zur Lehrhaftigkeit geneigt, während der Weidenflötenpatriotismus als Ausdruck des kindlichen Optimismus und der kindlichen Heiterkeit oder des Grossvatershauses als Teiles der Heimat, still, in Bildern und Gefühlen kaum geahnt, nie im Vordergrund, sondern ein solcher ist, dass er eine besondere Wärme ausstrahlt und in Mark und Blut eindringt.

Im Artikel versucht man zu beweisen, dass der zweite Patriotismustyp dem Kinde näher, natürlicher und künstlerisch ausdrucksvoller ist und dass gerade ein solcher Patriotismustyp für die kroatische Kinderliteratur charakteristisch ist, was bewiesen wird an Beispielen von Krunoslav Kuten, Ivana Brlić-Mazuranić, Mate Lovrak, Milivoj Matošec, Ivan Kušan, Grigor Vitez und einer Unmenge moderner Schriftsteller, bei denen weder, eine ausdrückliche, dominante patriotische Thematik noch solche Gefühle zu finden sind. Besonders wird über einen spezifischen, betonten Patriotismus mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskrieg (Andjelka Martić, Danko Oblak) und über die Erweiterung der Grenzen zum sozialistischen Internationalismus verhandelt. Die Eigenheit der zeitgenössischen kroatischen Kinderliteratur ist scheinbarer Mangel an patriotischer Thematik: das ist eine Literatur des Spieles und der sorglosen Kindheit, eine Literatur wie ein lustiges Ringelspiel. Es scheint aber, dass man hier doch einen patriotisch innigen, nicht deklarativen Ton gerade im Gefühl der Freiheit, des Verständnisses, in der Sorglosigkeit der geschützten Kindheit als des heiteren Heimes unter dem Schutz des Vaterlandes empfindet. Ein Patriotismus ohne Etikette, eine innere Durchdrungenheit mit Liebesgefühl für das Heim und die Heimat und eine freie, ungestörte Kindheit — das ist die Eigenheit der besten kroatischen Schriftsteller für Kinder — ausser in den Werken mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf, wo der kampfbereite Patriotismus ein natürlicher Ausdruck der Stimmung ist und die Betonung patriotischer Gefühle vom besonderen Charakter notwendig zu sein scheint.

Am Beispiel der kroatischen Kinderliteratur könnte man schliessen, dass der Patriotismus des Heimes als eines kleinen Vaterlandes, der heimischen Landschaft als Bildes der Heimat und der Liebe und des Verständnisses in einer freien Kindergemeinschaft als Kern der grossen Gesellschaft die natürlichste, dem Kinde nächste und tatkräftigste Ausdrucksform der patriotischen Gefühle ist, der einzige Patriotismus, welchen man dem Kind beibringen soll.

Martina Šircelj

Ljubljana

PATRIOTIZEM V MLADINSKI LITERaturi

O temi »Patriotizem v mladinski literaturi« nameravam spregovoriti kot o problemu, ki ga zaznavam z zornega kota svojega dela in poklica, ki mi daje možnost, da mladinsko literaturo spremljam in jo hkrati neprestano soočam z reakcijo otroka-bralca. Vendar samo spregovoriti, kajti ne čutim se dovolj sposobno, da bi o problemih, ki spremljajo to tematiko v mladinski literaturi, tudi razsodila, dokončno in objektivno. Menim namreč, da o literaturi, še posebej o sočasni, skorajda ni mogoče nikoli dokončno in povsem objektivno razsojati — to bi morda pomenilo celo njen konec. Čar in privlačnost te umetniške zvrsti je vendarle tudi v tem, da daje možnost vsakemu, ki jo spremlja, ustvarjati si ob njej svojo podobo resnice, življenja, občutja, misli. Poglavitno zanj to torej je, da sproži v človeku duhovno reakcijo, na osnovi katere človek odkriva sebe in življenje, sooča svoje resnice z resnicami, ki uravnavajo, oblikujejo življenje — ali naj bi ga.

Spregovorila bom torej o problemih, ki spremljajo v mladinski literaturi idejo patriotizma. Spregovorila, in tega sem se vseskozi zavedala, v nezadovoljivi meri. Upam pa, da bo morda prav ta moja nemoč spodbudila k razmišljanju in govorici vse tiste, ki so sposobni nedorečenemu napraviti zanesljiv zaključek in morda tudi piko za zaključkom. Če bom s svojimi razmišljanji to dosegla, bom skromno zadovoljna.

V začetku svojih razmišljanj sem se najprej zatekla k razložitvi, vsaj približni, tega »gibljivega« pojma in k njegovi zgodovini na področju mladinskega slovstva in k tistemu, kar ga spremlja. Pri tem sem se zavedala, da so ta pojem razložili in njegovo zgodovino napisali odrasli in da ga z mladinskimi knjigami sprejemajo otroci ter da o njihovi predstavi tega pojma vemo zelo malo. Toda o tem pozneje.

Beseda patriotizem je grškega izvora: patriotes — sonarodnjak, patris — domovina, pomeni ljubezen do domovine ter je v raznih variantah v mednarodni rabi. Pojem patriotizem je v zgodovini spremljal pomen vzporedno s spremembami v splošni kulturi, ekonomski in razredni strukturi družbe ter je zaradi tega razumljen zelo različno in tudi dostikrat protisloven. Zato ima ta pojem obeležje določene zgodovinske in družbene konstelacije obdobja, v katerem nastaja. Tako razlaga patriotizem Splošna jugoslovanska enciklopedija.

Ko sledimo patriotični miselnosti v mladinski literaturi, se nam poleg drugih razkrivajo te značilnosti, ki jih ugotavlja enciklopedija. Med idejami, ki jih z zavzeto pedagoško miselnostjo širi meščansko prosvetljenstvo 18. stoletja, je patriotizem tisti, ki — izhajajoč iz idej francoske revolucije — polni

strani najbolj vnetih piscev mladinskih knjig — filantropov. Ti ga pojmujejo kot etično najvišjo vrednoto meščanstva. V raznih oblikah mladinske literature vidijo prikladno sredstvo za pedagoško in tendenčno prenašanje te vrednote na otroka. Z umetniškimi vrednotami ta smer nima nič skupnega in gre odločno v smeri poplitvenja literature in literarnih umetniških vrednot. »Ni ga bolj razširjenega manufakturnega blaga, kot so knjige za mladino,« ugotavljajo že sodobniki (L. F. Gedicke 1787.) — Živ ostaja v tem času še čar naprednih, tudi patriotskih idej prosvetljenstva, ki so s spremenjenimi političnimi razmerami v prvi polovici 19. stoletja izrinjene s pedagoškimi cilji monarhističnih in klerikalnih piscev. Spisi le-teh teže k soglasju z vladajočimi strujami; romantično heroiziranemu patriotizmu se praviloma pridružuje sentimentalni religiozni element, ki se na naših tleh razbohoti v spisih epigonov Chr. von Schmid in A. M. Slomška. Z ljudsko umetnostjo ti avtorji ne najdejo stikov, kakor tudi nimajo veliko skupnega z umetnostjo nasploh. I. Tavčar je imel po vsej verjetnosti v mislih to smer naše mladinske literature druge polovice 19. stoletja, ko je zapisal 1914. v *Slovenskem Narodu*: »Káko naziranje sugerira (naša slovenska mladinska literatura) mladini? Bodi ponižna in pokorna, bodi miroljubna in krotka, spoštuj vse šribarje in ravnaj se slepo po njihovih ukazih ... prenašaj vse težave vdano, móli in delaj. Če bi vsa ta naša mladinska literatura v eni noči zgorela, bi je ne bilo nič škoda.«

Začetek 20. stoletja je s Finžgarjevim romanom *Pod svobodnim soncem*, ki sicer ni bil namenjen mladini, pač pa je v vseh naslednjih desetletjih postal najljubše čtivo mladine, nacionalno patriotsko idejo posredoval skozi prizmo zgodovinskega dogajanja. »Povejte našim ljudem, da naši očetje niso bili takšni hlapci kot smo sedaj mi!« je bilo geslo J. Ev. Kreka, ko je opozarjal Finžgarja na zgodovinsko gradivo dr. Fr. Kosa. S tem zgodovinskim romanom »popularno romantične smeri« se uveljavi, ker je postal ta roman priljubljeno branje za mladino, tudi na področju mladinske književnosti **zgodovinska snov in patriotizem posredovan skozi prizmo te zgodovinske snovi**. Med obema vojnama pa se v mladinski literaturi zasidra tudi močno socialno občutje, ki nosi v sebi sicer rahlo zbrisano, a vendarle pristno patriotsko zavest — npr. F. Bevk, V. Winkler z zgodovinskima povestma *Mladec Dragožit* in *Petelinje* pero nadaljuje v tem času in na tem področju s Finžgarjem ustvarjeno tradicijo. Zgodovinski ambient, bujna fabula in zanos ter psihološko klišejski liki glavnih junakov postanejo sredstva, s katerimi se nadalje uveljavlja nacionalni patriotizem v mladinski književnosti.

Morda sta prav bujna fabula in psihološko dokaj preprost junak ustvarila most, prek katerega sta prišla do mladega bralca zgodovina in z njo patriotska ideja. Dogodki pestre in bujno zasnovane fabule pa imajo, ker se gibljejo še na časovno odmaknjenem, torej nenavadnem prizorišču, nadih avanture, nadih pustolovščine. Kaže, da postajata zgodovinska snov in pustolovščina bolj ali manj stalni spremljevalki literarnih del, v katerih so prisotne patriotske ideje na področju mladinskega slovstva.

Beseda avantura je izpeljanka iz latinske besede *advenire* — kar pomeni pripetiti se, doleteti nekoga nekaj, ne da bi oseba to hotela. V starih epih je s tem pojmom povezan čudežen, pravljichen dogodek, v obdobjih križarskih vojn pa dobi z orientalskimi snovmi prizvok eksotike. Španski potepuški roman z avanturo označuje dejanja rahlo dvomljive, zato pa bolj zabavne vrednosti — avanture ali pustolovščine v tem smislu se oprijemajo današnje mladinske knjige — medtem ko je v zgodovinski tematiki avantura

ali pustolovščina povezana z zgodovinskim koloritom in zgodovinskim dogajanjem. Obdobje conquista ali španskih zavojevalnih vojn vnaša v zgodovinsko gradivo sovražnost in nestrpnost do zavojevanih in to vodi do pačenja zgodovinskih resnic, kateremu se je pridružil še svetovnonazorski fanatizem. 16. stoletje s španskim osvajanjem Amerike postane neizčrpen vir snovi za zgodovinske povesti in tudi mladinske povesti v Evropi v 19. stoletju. Te zgodovinske snovi se znajdejo v tem času na nekakšnem razpotju, pri katerem ima ravnotežje med pustolovščino in zgodovinsko snovjo pomembno vlogo: bodisi, da se pisatelji naslonijo na zgodovinske dogodke in v ozadje teh dogodkov vnašajo tudi miselnost zgodovinskega časa, seveda rahlo romantično idealizirano, kakor je idealiziran tudi junak, nosilec dogajanja in običajno domišljajska iznajdba pisatelja — to so zgodovinski romani W. Scotta, H. Sienkiewicza in našega F. S. Finžgarja, na katerega sta oba imenovana pisatelja močno vplivala, ali pa ravnotežje porušijo preveliko poudarjane živce cefrajoče pustolovščine, ki pripeljejo običajno tudi do popačenja zgodovinske resnice in s tem do posredovanja svetovnonazorske in nacionalno prenapetega patriotizma (K. May). Na taki svetovnonazorski in nacionalni nestrpnosti sta gradila patriotizem Hitler in nacistična stranka v Nemčiji med obema vojnama in ga deklarativno vnašala v nemško mladinsko literaturo tega časa.

Ko si poskušamo ustvariti sliko o današnji patriotični mladinski literaturi pri nas in v Evropi, potem lahko ugotovimo, da je težišče le-teh v tistih deželah, ki so zadnjo vojno doživele kot vojno za nacionalno osvoboditev in kot revolucijo, tj. družbeno preobrazbo. Ideje, ki so zmogle ta boj in revolucijo, so dale pojmu patriotizma nove razsežnosti. Te razodevajo težnje, da postanejo domovina, njeno bogastvo in lepote vir blaginje za vse ljudi, ki v njej živijo. Taka koncepcija patriotizma dopušča strpnost do drugih narodov, ker je ustvarjena humanistično. V teh deželah je v povojnem obdobju neprestano prisotna težnja, da bi se ideja boja in revolucije ter novega patriotizma prenesla uspešno tudi na generacijo, ki teh preobrazb niso doživljale in tako postane mladinska literatura posredovalec teh teženj.

In prav v deželah, ki žele intenzivno prenašati pridobitve revolucionarnih generacij prek mladinske literature, je neprestano prisotno večje ali manjše nezadovoljstvo z učinkom teh teženj, utelešenih v obstoječi mladinski literaturi in nezadovoljstvo z umetniško kvaliteto teh tekstov. Neprestano je pričujoča diskrepanca, nesorazmerje med zgodovinsko pomembnim dogodkom, osebnostjo ali idejo in nemočjo izraziti vse to v umetniško prepričljivi obliki, ki bo otroku neizkrivljeno spregovorila o zgodovinskih, patriotičnih in političnih vrednotah.

Ali lahko vpliva pozitivna ideja sama po sebi na umetniško vrednost teksta? Odgovor je vsakokrat *ne!* Še posebej zato ne, ker ima mladinska literatura svojega bralca, ki iz svojega zornega kota sprejema te ideje. Lahko bi rekli, da mora literarni tekst izpolnjevati na področju mladinske literature dva pogoja: da je umetniško prepričljiva interpretacija tako ideje patriotizma kot otroških miselnih in čustvenih tal, v katera ustvarjalec ideje vsaja.

Na tej točki jih več obnemore kot uspe in tako spremljata mladinsko literaturo v tej smeri etična rigoroznost in didaktična tendenčnost, še posebej pri obdelavi zgodovinskega in zgodovinsko-biografskega gradiva.

Sovjetska mladinska literatura ima nedvomno na področju prenašanja idej revolucije in patriotizma v mladinsko književnost največjo tradicijo in kljub temu sovjetska kritika z njo ni povsem zadovoljna. Oblikovanje človeka,

junaštvo, revolucija so njene glavne teme. Kljub potrditvam teh tem pa sovjetska kritika ugotavlja, da so estetske potence teh tekstov nizke, nastajajo težave pri oblikovanju junakov, revolucionarjev; te podobe niso domišljene in njihov duhovni horizont komajda lahko služi kot vzor, niti ne ustreza normam o profilu socialističnega človeka.

Najpomembnejši zgodovinski lik, ki ga sovjetska mladinska literatura obravnava, je lik Vladimirja Iljiča Lenina. Sovjetska kritika (npr. Valentina Vasiljeva Bavina) govori o pomembnosti takih knjig, ki spregovore o revoluciji današnji mladini, za katero so revolucija in njeni junaki že davna preteklost. Te knjige posredujejo preteklost v last sedanjosti — ni pa lahka reč v mladinski literaturi naslikati podobo voditelja revolucije, še teže pa je otroku z literaturo posredovati idejo te revolucije. Marsikaj učinkuje deklarativno — odbijajoče, celo poenostavljeno, sentimentalno in razbija celotno podobo Vladimirja Uljanova.

Sovjetski pisatelji in teoretiki se zavedajo prednosti, ki jo ima literatura kot posredovalka patriotičnih idej in zgodovinskih dogajanj ter osebnosti, saj ima edinole literatura možnost najti intenzivni stik z otrokovim čustvovanjem (vemo, da ima otrok v določenem obdobju svojega razvoja izrazito čustven odnos do sveta). Toda še vedno ostaja odprto vprašanje, kako? Kako najvažnejše ideje revolucije in patriotizma pretopiti v literaturo, umetniško prepričljivo podobo, ki naj bi ustrezala otrokovemu čustvenemu dožemanju? Sovjetski teoretiki dajejo v tej smeri mnogo navodil, ki preraščajo celo v recept. Težnja teh je, dati sedanjim generacijam s preteklimi dogajanjem vzore.

Toda kakšen je v mladinski literaturi učinek takih vzorov? Naj otrpnemo od spoštovanja ali strahu? Naj si začenjamo postavljati barikade tam, kjer niso potrebne? Ali sploh potrebujemo glorificirane junake, okinčane z abstraktnim patosom? Če literarno delo prikazuje revolucionarnega junaka, kako je onemogočal nasprotnika od akcije do akcije, potem bralec mimo napete pustolovščine in zabave ne pridobi ničesar. Ali je potemtakem prav, da mladinska literatura daje vzore, ki silijo k direktnemu mehaničnemu posnemanju?

Vzhodnonemški kritik Walter Lewerenz govori o tem, kako je pisal šolsko nalogo »Slava žrtvam fašizma!« Ko se je vojna končala, mu je bilo 12 let. Teme naloge ni povsem razumel, zato je na konec gesla v naslovu namesto klicaja napravil vprašaj. Kot otroku se mu je zdelo umiranje za nekaj tako abstraktnega, kot je neoprijemljiva ideja, nesmiselno. Toda nalogo je do konca šolske ure **moral** napisati in v stiski je poiskal zatočišče v neprebavljivih frazah iz časopisov. Za nalogo je dobil slab red: Toda, ugotavlja Walter Lewerenz, cela generacija pred menoj, je našla odgovor na vprašanje, ki me je mučilo. Ta odgovor je spadal k vzdušju dobe, v kateri je ta napredna generacija živela in se borila, k vzdušju, ki je pomenilo: fašizem duhovno prerasti in ne samo odpraviti z vojno. Velika vprašanja, nadaljuje Walter Lewerenz, o nacionalni pomembnosti in patriotizmu postavljamo in nanje odgovorjamo, kadar hočemo mladino pridobiti. Zato razlikujemo mladinsko literaturo in čtivo za mladino. Prepustimo torej odgovore na odločilna vprašanja literarnim delom, ki niso mišljena niti napisana za mladino.

V tej točki se ta vzhodnonemški kritik približuje tezam, ki so prisotne tudi v »zahodnem bloku« in ki ugotavljajo, da postane mladinska knjiga lahko silno slabokrvna tisti hip, ko postane interpretatorka patriotičnih in celo političnih idej. V sami naravi mladinske literature vidijo meje, prek katerih ta lite-

ratura ne prenese nikakršne idejne tendencioznosti, če naj ostane umetniška; izjema je čista zgodovinska tematika.

Ni nam potrebno, da se s temi hipotezami strinjamo, lahko pa jih kot problem registriramo. Lahko vemo, da današnja in prihodnje generacije potrebujejo prej duhovnih zakladov iz velike preteklosti, ne pa direktnih vzorov, ki silijo k direktnemu posnemanju. Idealizirani vzori trajno ne vlečejo. **Revolucionarno in patriotično dediščino sprejmejo nove generacije le, če bodo ve-dele z njo v svojem času kaj početi.**

Za nas ostaja odprto vprašanje: če literarni teksti na področju mladinske literature ohranjajo prihodnosti duhovne zaklade revolucionarne in patriotične dediščine, ki jo bodo nove generacije vedno znova v skladu s svojim časom odkrivate — ali nam je po drugi svetovni vojni uspelo ustvariti take literarne tekste? In s kakšnimi sredstvi le-ti to dosega oziroma ne dosega?

Naša literarna kritika ob koncu petdesetih in v začetku šestdesetih let se začne jasneje zavedati, da sama tematika NOB še ne zagotavlja umetniške kvalitete: »Dobrohotno razumevanje, naša čustvena prizadetost in iz družbene angažiranosti porajajoča prizanesljivost in navdušenost ne smejo zaustaviti našega iskanja stvarnosti in resnice« (v literaturi NOB) svari Viktor Smolej v *Naših razgledih* leta 1962. »Stalno povzdigovanje in občudovanje literature iz NOB nam vrednote te literature vse bolj zatemnjuje in zabrisuje, posebno pri mladih pokolenjih,« nadaljuje isti pisec in se s tem dotakne zelo občutljive točke, ki zadeva predvsem generacije, ki so se narodnoosvobodilnega boja udeležile in v povojnem času čutile potrebo, da v literarni obliki ohranijo svoja doživetja bodočemu, še zlasti mlademu rodu — ne oziraje se pri tem na lastne ustvarjalno literarne sposobnosti in na nekatere zakonitosti, ki so specifične za mladinsko literaturo. V ospredju je bil in je tudi za nekaj časa zadoščal dober namen in dobra volja. V poznejših letih pa je to izhodišče pripeljalo do marsikakega nesporazuma; v današnjih časih pa pisanje mladinskih knjig s to tematiko ne prinaša sicer literarne slave, pač pa ima prizvok aktualnosti in uspeha.

Nekateri ambiciozni sodobni mladinski pisatelji poskušajo svojo ustvarjalno slabokrvnost na eni strani prikriti s tem, da se poskušajo v zvrsteh, ki so se uveljavile na področju mladinske literature, in v temah, ki so na tem področju aktualne, med katerimi so tematika NOB in ideje, ki naj jih ta tematika posreduje, še vedno v ospredju. S tem ti pisatelji sicer širijo opus svojih del do spoštljive številčnosti, kar pomeni, da ti teksti niso nastali iz notranje intimitno izpovedne nuje, ki jo oživlja umetniška potencia ustvarjalca. »Piscem je literarna vzpodbuda lastna udeležba v NOB ali pomembnost zgodovinskih dogodkov v tem času in je zato tudi vir snovi, medtem ko miselne prvine, ki to snov presegajo ali naknadno osmišljujejo, prvotno osnovo — podobo mukoma in neavtentično, modno oživljajo,« ugotavlja Slovenska literarna zgodovina 1945—1965.

Mladinska literatura s tematiko NOB kot nosilka vrednot in patriotičnih idej se je v naši literaturi izoblikovala kot tematsko zaokrožen cikel, ki pa nima v sebi tendenc po uveljavljanju novih stilnih prvin, skratka, ne išče sprememb v načinih in sredstvih izražanja, temveč pomeni nadaljevanje smeri in zvrsti, ki so se izoblikovale v prejšnjih obdobjih našega literarnega razvoja. Opira se na tako imenovani stil novega realizma ter se zateka k ustaljenim, za mladinsko literaturo že iz prejšnjih obdobjih značilnim zvrstem.

Od teh sta v ospredju pravljica in realistična povest, v kateri je zgodovinsko oziroma spominsko gradivo podano s kompozicijskimi prijemi v mladinski literaturi zelo uspešno uveljavljene pustolovske zgodbe. V tem literarnem gradivu se zopet srečujemo z vprašanjem, ki smo ga že registrirali v teh razmišljanjih: v kakšnem ravnotežju je pustolovščina, katere junaki so praviloma otroci, bračevi vrstniki — drugače kot pri zgodovinskih povestih prejšnjih obdobj, v katerih so glavni junaki mladi, vendarle ne otroci (Scott, Sienkiewicz, Finžgar) — z zgodovinsko, spominsko snovjo?

V veliki večini tekstov je ravnotežje porušeno v škodo zgodovinskega in spominskega gradiva kot interpretatorja patriotičnih idej. V ospredju je akcija in da ostane glavni junak-otrok kot nosilec te akcije psihološko prepričljiv, je gibalna sila te akcije za pustolovsko zvrst zelo ustaljen kompozicijski prijem — slučaj. Napetost zgodbe je potencirana z usmeritvijo akcije na nasprotnika, ki daje junaku možnost, da se izkaže v nešteti dražeci in živce cefrajočih nevarnostih; psihološki argument, da glavni junak to bitko sprejme, je motiviran v junakovem sovražnem razpoloženju do nasprotnika, ki je v teh tekstih predstavljen kot predstavnik določene nacije. Tako se znajdemo zopet pred vprašanjem: ali je taka interpretacija časa NOB pravilna, smiselna za mlade generacije? Ali ne zatre preveliko poudarjanje slučajnosti v mladem bravcu zavest, da je bila NOB široka, idejno domišljena in organizirana akcija, ne pa zgolj vrsta bolj ali manj slučajnih dogodkov? Ali ne vcepljamo s tem, da motiviramo junaštva glavnega junaka z njegovim sovraštvom do nasprotnika — predstavnika določene nacije, mladim generacijam revanšistično miselnost, ki ne privede k miru in pomiritvam med narodi? Ali ni osnova socialističnega patriotizma humanizem, ki vodi k strpnemu odnosu do drugih narodov? »V šoli sem dobila čudno podobo o vojni,« pravi 16-letna Nataša (Beseda mladih, *Borec* 1964/2), »sovražnik še vedno ni bil človek, pač pa oduren Nemec in strahopeten Italijan... Ko bi mi takrat kdo rekel, da imajo tudi sovražniki doma družine in otroke, mu ne bi verjela.« Ali: »V osnovni šoli sem imela tovarišico učiteljico, ki nam je večkrat pripovedovala o svojih doživljanjih med vojno. Bilo me je strah. Spominjam se, da sem se po takih pogovorih ponoči zbujala in jokala...«

Vsekakor je škoda literature in ideje patriotizma, da bi NOB posredovali mladim prek psihičnega šoka? To spominja bolj ali manj na metode katoliške cerkve, ki se je posluževala šokantno in sentimentalno pretresljivih zgodb iz življenja mučencev, da bi si pridobila mlade vernike.

In končno, sleherna nacionalna nestrpnost vodi k prihodnjim vojnám. Edino sprejemljivo v mladinski literaturi je sovraštvo do slabega, zla in krivic, zla, ki ga prinaša vojna, ne pa posamezni ljudje ali narodi. Knjiga o vojni, ki ne prinaša sovraštva do človeka, marveč odpor do vojne in vsega, kar jo spremlja, je v mednarodnem merilu znana in priznana Asscher Pinkhoff: *Zvezdni otroci*; iz našega opusa novejših del z vojno tematiko pa F. Forstneriča: *Srakač*.

S *Srakačem* prihaja na površje neka posebna dimenzija mladinske literature, ki je bila doslej v naši mladinski literaturi s tematiko NOB skorajda popolnoma odsotna, dimenzija, ki šele daje literarnemu delu pečat mladinske literature. Doživljanje in umetniško oživljanje življenja in dogodkov skozi prizmo lastnega, osebnega otroštva, je hkrati tudi izpoved, resnica o tem otroštvu.

Leta 1964 smo v analizi »Mladinska literatura s tematiko NOB od leta 1945 do 1964« postavili domnevo, da bo... »mladinska literatura s tematiko NOB postala prepričljiva takrat, ko bo izhajala iz resničnih doživetij otroštva ob prisotnosti resničnih kreativnih sposobnosti...« Ni torej dovolj biti udeleženec NOB in pisatelj, ki približuje to obdobje otroku s tem, da dogodke in ideje tega časa poenostavlja in s tem vulgarizira ter jih po tej poti poskuša približati otroku; to je sicer najenostavnejša in najbližja pot, ki pa redkokdaj pripelje do umetniške zrelosti in prepričljivosti; njihova misel je kratkotrajna, potem pa se z zgodovinskimi in družbenimi spremembami, ki jih oblikujejo nove generacije, praviloma izmaliči; velja biti pisatelj, ki je sposoben ozreti se na te dogodke skozi prizmo otroškega sveta in v tem ambientu vdihniti življenje ideji patriotizma. Za ustvarjalca je to naporna pot in nedvomno imajo pristnejše izhodišče tisti, ki se temu ambientu približajo skozi doživetja lastnega otroštva.

Kajti otrok nas s svojimi predstavami o miru, domovini, svobodi in sreči preseneča na vsakem koraku. Mladinska literatura oziroma mladinski pisatelji so dolžni iskati stikov s temi predstavami.

O svobodi:

»Meni je takrat svoboda, ko se na travniku lovimo; svoboda je to, ker so partizani premagali fašiste; svoboda je, če imamo športni dan ali kak prost dan; svoboda je, kadar se učiš celo popoldne in če te očka pusti ven na dvorišče in rečeš, da si prišel na svobodo... itd.« (*Mladina*, 1970/46/47).

O sreči:

Sreča je, če si na svobodi; srečen sem, da ni več vojne in da je mir; sreča je, če zadeneš na jugoslovansko loterijo.« ali: »Kaj so nebesa? Tam rastejo jabolka, hruške, češnje... Aha, torej so nebesa kompot?« (K. Čukovskij: *At dvuh do pjati*.)

Menim, da je vsaka od teh izjav vredna seminarske naloge psihologa.

Ker se v obdobju po letu 1945 patriotične ideje izražajo predvsem v povezavi z zgodovinskimi dogajanjem, je vsekakor pomembno vprašanje, kdaj se razvije pri bralcu — otroku občutek za zgodovino. Opažanja in raziskave so pokazale, da je ta občutek za zgodovino v ospredju šele po desetem letu starosti in to je hkrati obdobje, ko daje bralec v svojem literarnem interesu prednost pustolovščini; ne sme nas torej presenečati, da so se pisatelji v posredovanju zgodovinskega gradiva v mladinski literaturi tako zelo oprijeli kompozicijskih prijemov pustolovskih zgodb. Toda še vedno ostaja vprašanje — kako. Tudi zgodovinska pustolovska zgodba je lahko umetniško prepričljiva ali pa ne.

V našem gradivu (O mladinski literaturi s tematiko NOB 1945—1964) smo si zastavili tudi vprašanje: Kdaj pričeti otroka na področju literature seznanjati z NOB? — Ali je bolje, da otroku nudimo črno-beli kliše te tematike prek pravljičnih zgodb, ki bi ga rešila samo velika umetniška potencia, ali počakamo do tiste starostne dobe, ko bo otrok zrel za bolj komplicirano, a zato objektivneje podano tematiko?

Literarni teksti, ki interpretirajo mlajšemu otroku to tematiko, se poslužujejo zakonitosti pravljične kot zvrsti; zgodovinsko-realistični element je tej zvrsti sam po sebi tuj, saj se je zakonitost te zvrsti izoblikovala v zgodovinsko

povsem drugem času, ob drugačnih duhovnih pogojih. Ali pa se na tem področju ustvarjalci poslužujejo rekvizitov iz otroškega fantazijskega sveta, prek katerega poskušajo izraziti vrednote NOB. Tudi tu pisatelji ostajajo na pol poti. Zbirka črtic L. Suhodolčana *Punčka* je taka na pol prehojena pot. Smejoči pajac, ki obvisi na žični ograji taborišča, zmaličen medvedek pod gosencami tankov ali razcefrana punčka, s katero se žogajo nemški vojaki, gredo v smeri terapije šoka... »Bilo me je strah,« slišimo Natašo, kot se je izpovedovala v reviji *Borec* 1964/2, »po takih zgodbah sem se ponoči zbujala in jokala...«

Simbolni pomen, ki ga ti teksti v sebi nosijo, bi lahko zazvenel v svetu literature za odrasle — vendar kot že rečeno, pisatelj je ostal na pol poti, ker je s temi črticami želel priti v svet mladinske in še posebej otroške literature. Ob takih tekstih se tudi vprašujemo, ali izhaja avtor iz resničnih dogodkov, ki so jih otroci vojne doživljali, otroci, ki so zavoljo takih dogodkov pretrpeli krute duševne šoke? Ali je edina pot, da ohranjamo odpor do vojne, pot šoka, ki ga smemo ali ne smemo prihraniti sedanjim generacijam? Čeprav je bil nekoč resnica? Zgodovinska resnica, resnica individualnega doživetja, umetniško izpovedana resnica — to so problemi, s katerimi se je literarna teorija že ukvarjala ravno ob nespornostih, ki so nastajali na področju literature s tematiko NOB. Nikoli niso mogla literarna teoretična razglabljanja dati zadovoljivih odgovorov na ta vprašanja; odgovor da lahko samo resničen umetniški tekst, tudi na področju mladinske literature. Prav pa je, da smo občutljivi, da vsa ta vprašanja zaznavamo, jih obravnavamo, iščemo odgovore in se tudi razburjamo.

Moja razmišljanja bodo dosegla svoj namen, če bodo vzpodbudila k nadaljnjemu obravnavanju in iskanju odgovorov.

Zusammenfassung

Der Beitrag zeigt den geschichtlichen Weg und die Anwesenheit der Idee des Patriotismus in der slowenischen und teilweise in der Weltjugendliteratur. Eine genauere Aufmerksamkeit wird der heutigen Jugendliteratur gewidmet, die aus der Zeit des Volksbefreiungskampfes wächst, und der Interpretierung der Patriotismus-idee vom Standpunkt der geschichtlichen und künstlerischen Wahrheit aus.

Aleksandar Popovski

Skopje

ZGODOVINSKI ROMAN ZA OTROKE V SODOBNI MAKEDONSKI KNJIŽEVNOSTI

Roman za otroke sodi med najmlajše literarne oblike v sodobni makedonski književnosti: star je komajda poldrugo desetletje. Njegov začetnik je sodobni makedonski mladinski pisatelj Vančo Nikoleski, ki je danes s svojim romanom *Volšebnoto samarče* posebno priljubljen pri mladih bralcih. A čeprav je roman za otroke še čisto mlad, se je z njim preizkusilo že precejšnje število makedonskih pisateljev in mogoče je reči, da tudi z opaznim uspehom. Avtorji romana za otroke so ob Vanču Nikoleskem še Džodža Ajanovski, Genadi Bolinovski, Vidoe Vidičevski, Lazo Naumovski, Vidoe Podgorec, Gligor Popovski, Georgi Stalev, Jovan Strezovski, Živko Čingo in drugi. Nekateri med njimi so napisali tudi po več del.

Med kakšnimi dvajsetimi naslovi romanov za otroke jih veliko obravnava zgodovinske teme, ki so priljubljene, o čemer priča nezmanjšan ustvarjalni interes makedonskega pisatelja. Še naprej so te teme predmet zanimanja ne samo zgoraj omenjenih avtorjev, pač pa tudi cele vrste starejših in mlajših.

Makedonski pisatelj razume zgodovinski roman kot pravičen odraz obdobja, ki ga obravnava. V njem podčrtuje stoletni boj za nacionalno osveščanje oziroma za svobodo in priznanje, hkrati pa odraža preteklo zgodovinsko resničnost, v kateri razkriva tudi ideje, prizadevanja in tendence našega časa. Pri tem ni treba spregledati, da so v mnoge dogodke iz preteklosti, ki so najpogostejše predmet pisateljevega zanimanja, infiltrirani tuji modeli in tuja miselnost — takšna in drugačna. Neizbežno je, da se pisatelj pojavlja tudi v vlogi »filtra«, ki ne prepušča tistega, kar je protinarodno, tistega, kar je popačil tujec. Ko odraža osnovne življenjske probleme svojega časa, ko upodablja prepričljive dogodke in osebe, ko često spregovori o obrambi časti in narodnosti pred samovoljo in nasiljem tujca (Turka, Bolgara, Grka, albanskega fašista, Nemca, Italijana, pa še plačanca, nerednega turškega vojščaka bašibozuka in izdajalca, nekaj prej pa še Bizantinca), pisatelj nikdar ne pozablja, da njegovi junaki, pogosto tesno povezani z bojem ljudstva za pravičnost in svobodo, po svoji idejno emocionalni teži niso brez osebnega življenja in brez osebnih dram, kajti takšna osebnost bi bila mrtva, umetna igračka. Morda so prav zaradi tega zelo redki romani dogodkov, množičnih akcij, romani — freske obdobja, pač pa so to najpogostejše dela, ki opisujejo (mnogokrat deskriptivno, pa še celo kronološko) legendarne osebnosti: Cirila in Metoda, carja Samuela, Nauma Ohridskega, Grigorja Pričeva, pa Goca Delčeva in mnoge druge znane in manj znane vojvode in državnike, narodne voditelje in partizane.

Morda še nepotrebna in prezgodnja razdelitev tistega, kar je že prisotno v sodobni makedonski književnosti kot roman za otroke in mladino, ali tistega, kar še lahko kot takšno obravnavamo, bi nas privedla do tega, da zgodovinski roman razporedimo v štiri globalne skupine:

1. Romani, v katerih se odražajo obdobja in dogodki od najstarejših časov slovanskih plemen do ustanovitve Samuelove države, njenega postopnega razpadanja pa vse do padca pod turško sužnost.

2. Romani, v katerih je prikazan boj za boljše življenje, boj proti Turkom, najpogosteje proti lokalnim zatiralcem.

3. Romani, v katerih so obdelani prerod, nacionalno osveščanje, veliki zgodovinski dogodki iz druge polovice preteklega in začetka tega stoletja, skupaj z balkanskimi vojnami in prvo svetovno vojno. V tej skupini bi našli tudi dela, v katerih so vsebinsko vtkana povojna desetletja, vse do znanih političnih ubojev.

4. Romani, ki imajo v svoji osnovi dogodke in osebnosti iz narodnoosvobodilnega boja, vključno z borbo makedonskega dela Egejske Makedonije, z borbo, ki se — kot je znano — ni končala s kapitulacijo Nemčije. Vsebinsko celoto predstavljajo tudi leta zadnjega desetletja med obema svetovnima vojnama.

Izhajajoč iz teoretičnega gledanja na zgodovinski roman kot na delo, v katerem je podana opredeljena zgodovinska resničnost in so očrtani zgodovinski dogodki in osebe, se lahko s previdno obravnavo usmerimo k romanom iz prve skupine. V naši književnosti ni veliko takšnih romanov. Najgloblje v preteklost sega roman Vidoa Podgorca *Zakarpatska povest*. Ta roman je vsekakor najbolj osvobojen zgodovinskih dejstev in dokazov. Morda se je pisatelju prav zaradi tega posrečilo ustvariti zelo privlačno besedilo, ki mlademu bralcu ne sugerira nezgodovinskih zablod. V to skupino bi uvrstil še: *Az, buki, vedi...* istega avtorja, roman *Naum Ohridski* Laza Karovskega in romane Dragana Taškovskega *Car Samuil*, *Car Vladislav* in *Car Deljan*, pri katerih ni mogoče reči, da bi bili brez zgodovinske faktografije, ki je trdno vgrajena v temelje njihove pripovedne zgradbe. Čeprav niso pisani izključno za mlade bralce, imajo omenjeni romani Karovskega in Taškovskega za Makedonce drugo zelo pomembno vrednost. To so prva besedila brez ponarejanja naše najstarejše zgodovine in kot takšna so čedalje bolj primerna kot branje prav za mlade.

Ne morem trditi, da se pozneje, ko bo naraslo število romanov o najstarejšem obdobju makedonskih Slovanov, ta skupina ne bi mogla razdeliti na dve: v prvi bodo romani, kot je Podgorčeva *Zakarpatska povest*, v drugi pa tisti, v katerih bo obdelano obdobje makedonske državnosti vse do padca pod petstoletno turško suženjstvo.

Drugo skupino romanov, v katerih je opisan boj proti Turkom in njihovim privržencem, boj za pravico in znosnejše življenje, za zdaj tvorita samo dva romana Vidoa Podgorca, in sicer *Ajdučka česma* — *Hajduški studenec* in *Rajna Vojvoda* ter roman *Tole Paša Staleta Popova*. To je obdobje, ko še ni mogoče govoriti o manifestiranju nacionalne zavesti in o organiziranem boju za svobodo in za trganje spon turškega suženjstva. To je obdobje hajduštva. Osnovno gradivo za ustvarjanje del s to vsebino najdemo v ljudski ustvarjalnosti. To pogojuje tako vsebino del kot oris likov; ti so v vsem podobni svojim predlogam. Nepopolnost naših arhivov in nedostopnost arhivov pri sosednjih narodih je kriva, da je naš zgodovinar, publicist ali pisatelj tudi pri tematiki iz novejše zgodovine prisiljen ustvarjati z vsemi potrebnimi pridržki.

V tretji skupini se vrstijo dela, v katerih se Makedonec začenja zavedati svoje posebnosti, bori se in žrtvuje ne samo za boljše življenje, pač pa tudi za svobodo svojega ljudstva. V tem času je bilo nekaj vstaj, med njimi najbolj znana Ilindenska, ki je ustvarila prvo republiko na Balkanu, a v njenih temeljih ležijo mnogi sinovi makedonskega naroda, danes liki številnih književnih del. Najpomembnejši romani za otroke so vsekakor Goce Delčev Vanča Nikoleskega, *Zeleni grančinja lavri* Georgija Staleva (roman o makedonskem pesniku Grigorju Prličevu, drugem Homerju, a tudi o Ohridu tistega časa) in *Solunskite atentatori* Jovana Boškoveškega (roman, ki ni pisan samo za otroke in mladino, ki pa je postal eden najbolj priljubljenih beril prav za mlade bralce).

S podobno vsebino, primerno za mlade, je še več drugih proznih in dramskih del: *Pustina* Georgija Abadžieva, *Crnila Kola Čašule* in mnoge povesti. Toda to so že dela za odrasle, po sili razmer in zaradi pomanjkanja posebnih del za otroke in mladino ter zato, da bi se mladi tudi s posredovanjem literarne besede seznanili s stranmi svoje zgodovine, so ta dela postala za učence obvezno branje.

Trdno sem prepričan, da bo roman s tematiko NOB dalj časa dominanten v makedonski mladinski književnosti. Že danes lahko naštejemo več desetih takšnih romanov: *Volšebno samarče* Vanča Nikoleskega, *Crvena raka* Gligorja Popovskega, *Golemata šuma* Vidoa Vidičevskega, *Prikazni za Vani Džodža* Ajanovskega, *Sonce na dlanki* Laza Naumovskega in še posebno delavnih avtorjev Jovana Strezovskega (*Patot do zorata* in *Sinovi*) in Vidoa Podgorca (*Ovčarčeto* Boš, *Prokudeni ptici* in *Pepel i cvet*), ki so jim tematsko zelo blizu še romani *Beloto ciganče* — *Beli ciganček* Podgorca in *Družinata Bratsko steblo* Strezovskega.

Poudariti kaže še to zanimivo ugotovitev: v romanih, ki obravnavajo teme iz starejših obdobj, se pisatelji trudijo svoje stvaritve okrepiti z verodostojnimi zgodovinskimi dejstvi, nasprotno pa je to zelo redko v mladinskih romanih s tematiko NOB, kjer ni čutiti takšnih prizadevanj. Dela te vrste so najbolj pogosto improvizacija. Za te romane je merodajna umetniška resnica. Tu veljajo merila kot za vsako drugo vrsto književne umetnosti. Napisani morajo biti kot dobro literarno delo, brez sentimenta, ki je — hočeš, nočeš — prisoten v vsakem izmed nas, ko obravnavamo dela, ki segajo v našo daljno preteklost, še posebno, če je ta preteklost boleča in če ji je uspelo do naših dni, do dni svobode in nacionalnega razcveta, prenesti neznosno breme suženjstva in zatiranja.

Mladinski roman s tematiko NOB prav zato daje pisatelju tisto možnost samopotrditve, ki jo poskušajo izrabiti mnogi makedonski pripovedniki — kakor kateri ve in zna. Če doslej še nimamo mojstrovine s to tematiko, bi bilo treba reči, da bo takrat, ko bomo takšno delo dobili, vanj prav gotovo vpletena tematika NOB.

Prev. S. Jug

ИСТОРИСКИОТ РОМАН ЗА ДЕЦА ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА

Резиме

Во своето искажување под горниот наслов истакнувам дека сфаќајќи го историскиот роман како праведно одразување на епохата што ја обработува, подвлекувајќи ја вековната борба за национално осознавање, односно за слобода и признавање, но истовремено одразувајќи ја минатата историска дејствителност, македонскиот писател во него разоткрива идеи, настојувања, тенденции и на нашата современост. При ова не треба да се изуми дека во многу од историските настани во минатото, кои најчесто се предмет на писателските интересирања, се инфилтрирани туѓи разбирања и накалемувања од „добронамерни“ и соодветни на нив соседи. Неизбежно е писателот да се појавува и во улога на „филтер“ низ кој не се остава да се процеди она што е противнародно, противнационално, тоа што е од туѓинец накалемено.

Во обидот за периодизација (при тоа под поимот роман за деца забележувам и дела кои првенствено се напишани како литература за возрасни, но кои се прифатени и од младите читатели) одделувам четири глобални групи:

1. Романи, во кои се одразени епохи, настани, од најстариот период на словенските племиња, до создавањето на Самуиловата држава и нејзиното постепено распаѓање, сè до паѓањето под турско ропство;

2. Романи, во кои е дадена борбата за подобар живот против турците, најчесто локалните угнетувачи;

3. Романи, во кои е обработувана преродбата, националното осознавање, големите историски настани од втората половина на минатиот и почетокот на овој век, заедно со балканските и Првата светска војна. Во оваа група би се нашле и делата во која содржина се вткаени десеттината повоени години, сè до познатите политички убиства, и

4. Романи, во која основа лежат настани и личности од НОБ вклучувајќи ја тука и борбата на македонците од Егејскиот дел на Македонија, која како што е познато не заврши со капитулацијата на Германија. Содржинска целина претставуваат и годините од последната деценија на периодот меѓу двете светски војни.

Тоа значи дека обидот за периодизација е скициран врз содржинска носивост на делата, а не спрема литературната постапка, главно и поради тоа дека во основата доминантен е реалистичкиот приод на обработка, со помала или поголема поетизација, и незначителна доза на неизбежен романтизам, со силна присутност на наративноста.

Zusammenfassung

Die Werke für Kinder mit geschichtlicher Thematik in der zeitgenössischen mazedonischen Literatur reiht der Autor in vier Gruppen ein: in die erste reiht er die Romane ein, die den Stoff aus den ältesten Zeiten der slawischen Stämme bis zur Gründung des Staates Samuils und bis zum Sturz in die türkische Sklaverei umfasst, der zweite Themenkreis bildet den Kampf gegen die Türken, es folgt der Zeitabschnitt, der die zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts und den Beginn des 20. Jahrhunderts samt den balkanischen Kriegen und dem ersten Weltkrieg umfasst und viertens die Werke mit der Thematik des Volksbefreiungskampfes. In jeder Gruppe gibt er die wichtigsten Autoren und ihre Werke an. Alle Romane mit dieser Thematik sind in den letzten zwanziger Jahren entstanden. Die mazedonischen Schriftsteller heben darin den hundertjährigen Kampf um das nationale Bewusstsein bzw. um die Freiheit und Anerkennung hervor, gleichzeitig aber spiegeln sie die vergangene Wirklichkeit wider, in der sie auch Ideen, Bestrebungen und Tendenzen unserer Zeit enthüllen.

Voja Marjanović

Beograd

NOB V SRBSKI KNJIŽEVNOSTI ZA OTROKE

Veliki družbeni in zgodovinski dogodki puščajo neizogibne sledove na vseh področjih človeške dejavnosti. Njihovi refleksi se ne kažejo samo v človeškem življenju niti ne samo v socialnem položaju naroda, temveč prav tako v vseh vejah znanosti in umetnosti. Vojne in prelivanje krvi nosijo s seboj splošne uničevalne klice, vodijo k ponižanju človeka, k dehumanizaciji — in prinašajo madeže, zaradi katerih trpijo cele generacije v genezi svojega razvoja.

Srbska zgodovina je dramatično poglavje splošne jugoslovanske preteklosti, zato so tudi njene strani prepolne kataklizme in travmatičnih impresij. Niti danes, petindvajset let po končani zadnji vojni, nista znanost in umetnost prenehali tolmačiti človeka in njegovo zavest v teh brezizhodnostih zla. Medtem ko se družbene in socialno-filozofske znanosti ukvarjajo le s faktografsko resnico, pa umetnost obuja vizije emocionalno in miselno, pri čemer se trudi, da bi vtisnila v čustveno sfero človeka podobe, ki bi jih lahko pomnil do konca.

Prva svetovna vojna ni pustila mnogo sledi v srbski književnosti, tudi ne v književnosti za otroke. Pomanjkljivost književne tradicije je onemogočila piscem, da bi oblikovali vojno snov in jo ponudili mlademu občinstvu v branje. Ker je bila omejena in tradicionalna v svojem didaktičnem in pedagoškem gledanju na svet, ni premogla zornih kotov, odkoder bi mogla opazovati življenje širše. Razen tega književnost za otroke tudi ni imela svojih stalnih književnih prednikov. Šele v četrtem desetletju našega stoletja postajajo njene poti širše in njene trase daljše in kvalitetnejše. S pojavom nadrealističnih tokov in prvih socialnih poudarkov se začenja tudi bolj živo zanimanje za tematiko, namenjeno svetu otroštva. Druga svetovna vojna je razgrnila pred pisce širok spekter snovi in motivov: v predstavnihi zmožnostih mladih piscev je njena grozljiva stvarnost porodila podobo ptice žalosti in orle vizije o svobodi. Tako rekoč spontano so hkrati z rafali iz mitraljezov zleteli tudi rafali prvih pesmi in povesti, namenjenih otrokom. Še v času boja, v vrtincih vojne, med skrajnostma »biti ali ne biti«, nastajajo prve pesmi, zgodbe in romani, namenjeni mladim. Ta živa in prisotna dejavnost ni posledica nikakršne naloge ali dirigiranih napotil, temveč iskreni impulz, ki ga je rodila življenjska stvarnost in čas »težkih nemirov«.

Revolucija je pomenila za človeka veliko spremembo. Bila je ogrodje življenja in smrti, hkrati pa tudi gonilna sila, s pomočjo katere je človek ugotavljal, koliko vzdrži, do katere mere je hraber, junaški, kako lahko obstoji in koliko se lahko odreka. V pogledu umetniškega navdiha je odkrivala nove možnosti, kako lahko izraža vsebino življenjskih resnic, vedno avtentično, vsak

borec-pisec. Po besedah Velibora Gligorića je »veliko število pisateljev sodelovalo v pripravah na revolucijo in je v njej doživljalo tudi umetniško rojstvo; to pa je bil hkrati že zanesljiv teren za obdelavo svežih tem«. Res je, da mnogi pisci, ki so se lotevali vojne snovi, niso neposredno sodelovali v boju: bili so še otroci, mladiči, morda še nezavedni dečki in mladeniči, ki so registrirali vojno stanje kot vihar v divjem zimskem večeru.

V srbski književnosti je bilo precej takih pisateljev. Toda njihova neposredna ali navidezna prisotnost v NOB ni zmanjševala kvalitete njihovih stvaritev. Osnovno gibalno je bil življenjski realizem in spoznanje, da je treba izpovedati pravico in resnico: močne impresije, doživljene in videne, vizije in to, kar jim je bilo preneseno, so ustvarjale žareče jedro, odkoder je šinil plamen v pesem, pripoved, v roman ali v dramo.

Ne mislimo se globlje ukvarjati s književno-teoretičnimi vidiki del, ki obravnavajo snov NOB v sodobni srbski književnosti za otroke. Pač pa smo dolžni poudariti nekatere splošne značilnosti njenega razvoja, zatem plodnost in obliko, kakor tudi prevladovanje posameznih zvrsti in oblik, ki je jasno izraženo in projektirano. Ob tem ne smemo pozabiti, da proces nenehne prisotnosti snovi iz NOB še ni dokončan in da traja še danes, četrto stoletja po revoluciji, kar je jasno razvidno še v nedavno objavljenih romanih (Dušica Lukić *Miris rumenila* in Mirko Petrović *Dan jučerašnji dan sutrašnji*). To dejstvo nas simptomatično privede do sklepa, da je proces akutne prisotnosti revolucije tako intenziven, da ga pisatelji ne opuščajo niti v situaciji, ko je določena zgodovinska in družbena klima že za nami. Zato se bogastvo te snovi odraža kot novo spoznanje v posameznih delih, razmerje (vojna in mir) pa dobiva znatno širše razsežnosti.

Srbska književnost za otroke je plodovito področje, v katerem zavzema snov zadnje vojne vidno mesto. Samo bežen pogled na njen razvoj nam pokaže, da zanima ta tema več kakor polovico pisateljev, da jih veže pojem vojne, ki stalno zaposluje njihovo ustvarjalnost. Seveda vsi pisatelji ne posegajo po istih oblikah ali istih književnih zvrsteh: četudi je pesem najbolj učinkovit lirski izraz duhovnega stanja, vendar ni izenačena s prozo. Prav tako tudi proza ni zastopana enakomerno, kar se tiče povesti in romana. V splošnem razvoju strukture romana, ki jo imenujemo »doba romana«, je tudi književnost za otroke prevzela to obliko in se epsko na ta način široko razmahnila. Roman kot epska oblika je danes izrazito prisoten, zato se je razvil v tolikšni meri, da ga čutimo kot najsubtilnejšo obliko izražanja tako avanturizma, zgodovinskosti in zapletenih osnovnih podvigov — in akcijske dinamike, ki je značilna za skoraj vsa dela te vrste.

Glede na te lastnosti, ki smo jih omenili le površno, je treba poudariti, da je tema revolucije značilnost srbskega romana za otroke, da je realistična konstrukcija dobe, o kateri govori. Njegova osnovna vrednost je, da ni idejno vsiljiv, temveč je kompozicijsko smotrno, v njem so primerno vgrajene človeške usode in njihove idejne opredelitve. Romani, ki so nastali od vojne do danes, slavijo revolucijo kot nujnost, da slabši obvlada močnejšega; v teh romanih je izražena pripravljenost malega človeka za splošno stvar boja in njegove cilje; značilna je močna solidarnost v prikazovanju vojnih prizorov — ter panorama optimistične vizije boljšega jutrišnjega dne. S pomočjo takega kalejdoskopa se pisatelj obrača k mlademu človeku, v njem so skrita etična in estetska napotila akterjev dogajanja. Ta napotila so del izbranih opozoril današnji generaciji, da se v obdobju, ko velja geslo »naj se zgodi, kar se zgoditi ne mo-

re«, vse zapostavlja: tako otroštvo in zabava kot malenkostne igre otroških norosti — v imenu akcije kolektivne zavesti, ko lahko tudi majhni postanejo veliki.

Galerija likov, ki so prikazani v množici romanov srbske književnosti za otroke, je impozantno herojska. Tu so dečki, mladinci, ki ne prizanašajo sebi niti tedaj, ko bi to lahko: zanje pomeni čast, če so lahko v pomoč v zaledju, v ognju boja — ali da nosijo v sebi skrivnosti, s katerimi spet lahko pomagajo splošni stvari. V likih teh malčkov, katerih otroštvo ni samo bosonogo, temveč tudi zavrto, lačno in žejno, je utemeljena čista otroška duša, naivna in vedra, toda tudi nostalgična za vsem, kar se dogaja okrog nje in v njej. Njihovi značaji so najmočnejše oporišče njihovih osebnosti: po nikomer se ne ravnaajo, so naravnost stoično vzdržljivi in do skrajnosti požrtvovalni, čeprav je v vsem tem tudi nekoliko avanturizma, s čimer pa opravičujejo svoja leta in zavest.

V vsem spektru del s snovjo iz NOB so otroški liki povezani z liki odraslih, kakor so jih v svojih delih naslikali Branko Ćopić, Dobrica Ćosić, Mihailo Lalić, Oskar Davičo, Antonije Isaković in drugi. Preseneča zrelost, kako izvršujejo naloge. V teh resnih situacijah ni patosa niti nespretnosti; pisatelji ne idealizirajo njihove moči in odločnosti; vsak načrt, vsak podvig, vsaka akcija se izvrši do konca in otroci-borci triumfirajo s svojimi dejanji. Vse do trenutka, dokler se ne izvrši zastavljeni cilj, ni pomiritve — ko pa je cilj dosežen, takrat se ista srečnost spremeni v ognjemet: tako pisatelj kot junak slavita poti, ki sta si jih zamislila, poti mladih življenj, na katerih se solze mešajo s sanjami.

Bogat je seznam pisateljev v srbski povojni književnosti za otroke, ki se v svojih delih ukvarjajo s snovjo NOB kot s temo naše družbene, zgodovinske in politične stvarnosti. Vsekakor je na čelu tega seznama, v prvih vrstah in med prvimi pesniki, pripovednik in romanopisec Branko Ćopić.

Zanimanje za literaturo, namenjeno otrokom, je Branko Ćopić razvil že v začetni dobi svojega ustvarjanja, dopolnil in posebej navdihn timer pa ga je z bivanjem v NOB. To je bil čas, ko se je ves predal revolucionarnemu vrtnicu in njegovim idejam pravice in svobode. Tudi Ćopiću je revolucija omogočila, da se je v njej soočil z mnogimi resnicami in zablodami, z dobrim in zlim — in da je občutil težke vojne spopade, povezane z »življenjem in smrtjo«. Kakor pravi sam, je v revoluciji spoznal »brez števila smelih borcev, herojev, junakov, plemenitih ljudi, požrtvovalnih mater, slavn timer mitraljezcev, bombašev in kurirjev...«, pomagala mu je tudi, da ob vsem tem ni pozabil »naš timer prv timer, vojnih pionir timer, ki so osnovali svoje čete v vseh naš timer osvobojen timer vaser se timer mest timer.«

To svojo spontano naklonjenost je Ćopić spremenil v željo, da zanosno piše o »mal timer bombaš timer in porednej timer« ter jih ovekoveči na strane timer svojega književnega dela. Razen v števil timer pesm timer in povest timer je dosegel največji učinek v roman timer, v slav timer trilogiji, ki jo sestavljaj timer roman timer *Orl timer rano lete* (Orl timer vzlete zgodaj), *Slav timer vojevanje* in *Bitka u zlat timer dolini*. V timer del timer je reliefno prikazal NOB in sodelovanje otrok v njej, pri čemer se je trudil, da grozljiv timer prizor timer vojne ne bi pustil travmatič timer sled timer v psihi današ timer generacij.

Roman *Orl timer vzlete zgodaj* je prvo Ćopićevo delo iz njegove trilogije. V njem si je odprl pot, po kateri je želel hoditi v psihološk timer prikazovanju pojav timer vojne in usode otrok-borcev. Ta roman je napisal v želji, da prikaže dve stvari: brezbrizno otroštvo v bosanski vasi Lipanj, kjer žive otroci brez-

skrbno otroštvo, in trenutek, ko vse to izgine in ko se še dovčerajšnji kratkohladičniki pridružijo vstaji s tem, ko pomagajo v gibanju in v akcijah.

Dražljivost avanturističnih senzacij je bila v tem romanu često še zelo visoka: višek je dosegala takrat, ko je pisatelj osvetlil objektivno stvarnost z ene in subjektivno prisotnost otroštva z druge strani. Otroci v tem romanu ne morejo razumeti, da je njihovo uporništvu proti šoli in domu samo pusto-lovskega značaja in da morajo s tem prenehati. Prav to neskladje med realnostjo in iluzijami je omogočilo Čopiću, da je odkril njihovo notranje življenje, mentaliteto, sanje in navade — in da jih je take prikazal skozi prizmo svojega humorističnega talenta.

Po romanu *Orli vzlete* zgodaj je Čopić zaplaval v prave vode vojnih dogodkov, ko je napisal roman *Slavno vojevanje*. V kratkem uvodu k temu delu se je obrnil k mladim bralcem z besedami:

»Pa smo spet med našimi starimi znanci, junaki iz romana *Orli vzlete* zgodaj. Tu so zopet hrabri Jovanče, dolgonogi Stric, pesnik Đoka Potrk, Nikolica s prikolic, dobra Lunja, Poljar Lijan. Zdaj jih bomo srečali v vojni, v mladinski četi, z njimi pa bo še več novih junakov. O njihovih vojnih dogodivščinah boste brali v tej knjigi.«

V romanu *Slavno vojevanje* je Branko Čopić povedel bralca v nova poglavja vojne proze. Podrobno je prikazal soočenje otrok z vojnimi nemiri. Njihovo iznajdljivost in prilagojevanje. V tem delu je opisal vse, kar je značilno za bojevanje in vojni vrtinec: diverzantske akcije, vohunstvo, kurirstvo, letala, bombardiranje, skrivanje orožja, zločine ustašev, četnikov in Italijanov — ob tem pa tudi zavest in akcije mladih ljudi, ki so se vedno bolj vraščali v revolucijo.

Sicer pa je Čopić le površno in kakor mimogrede naslikal podobe vojne in grozljivih prizorov. V tretjem romanu *Bitka u zlatnoj dolini* se je Čopić raje ustavljal ob osvobodilnih akcijah, vendar se je tudi ob tem trudil obvarovati mehko dušo mladega bralca. *Bitka u zlatnoj dolini* je nadaljevanje revolucionarnega ognja in sodelovanja mladih v njem. V zgodbi tega romana je Čopić orisal nekaj zanimivih podrobnosti, ki so še bolj bogatile otroško predstavo o boju proti okupatorju in o žrtvah mladih v tem boju: pripovedoval je o težavah, ko so leta 1942 reševali bogato pšenično letino v dolini Sanice, opisal je vojaške spopade in najhujšo ofenzivo na Kozari — a zatem orisal like prvih partizanskih letalcev Franja Kluza in Rudija Čajevca v prvih partizanskih letalih; prikazal je tudi delo partizanske šole, v kateri so vzgajali mlade bombaše.

Branko Čopić je uspel prek dobro orisanih likov otrok in mladincev ter odraslih v svojo trilogijo vnesti tudi mnogo humorja, s katerim je zabeljeval govor in mentaliteto svojih junakov. Uporabljal je tudi bogastvo ljudskega izražanja, sočne ljudske besede, avgmentative in deminutive, ki jih je polna njegova proza. Čar njegovega ljudskega jezika je v tem, ker je poln sončnih oblik misli, ki delujejo folklorno bogato. Toda njegova največja zasluga v romanih za otroke je izročilo otroštvu, da je življenjepis revolucije spoštovanja vreden, da je to življenjepis patriotizma in junaštva, ali, kakor pravi Boško Novaković, »zmagoslavna vrednost življenja«.

Vizije vojne snovi in sodelovanja otrok v njej je ustvaril v svojem delu tudi pisatelj Dušan Kostić. Z romani *Gluva pečina*, *Sutjeska* in *Gora Koštanova* se je uvrstil med ustvarjalce, ki so intimno povezani z revolucijo, kakor se odraža v branju, namenjeno mladim. Zrasel z bojem, v katerem je tudi sam

sodeloval, je Kostić povezal tople impresije otroštva z nemirnimi vojnimi leti in tako zgradil kroniko, podobno Čopiću in drugim srbskim pisateljem. Že v uvodu v roman *Gluva pečina* je najavil snov svoje proze: revolucionarno vrenje ljudi v Črni gori in premike v njihovih značajih. Roman je poln dramatičnih zapletov, psihoze nemira v ljudeh in otrocih, poln krize, podobno temam, kakor jih obdeluje Lalić v svojih romanih.

Tudi Dušan Kostić projektira epsko tkivo na ogrodju dvoma, izgorevanja, strahu in brezizhodnosti: tudi on je svoje kmete od Gračanice do Ravangrada branil in obsojal, ker je njihov svet — del njihove mentalitete, a odločnost v določenih okoliščinah — edino merilo človeškega »jaza«. Razen likov odraslih daje Kostić v tem romanu prednost celi galeriji dečkov. Hotel je povedati, da je njihov prispevek revoluciji neprecenljive vrednosti, da vgrajujejo v svobodo tudi del sebe. Zato vidimo, kako koraka mimo nas, zanesljivo in pogumno, povorka junaških fantov, kot so Jole, Ilija, Đorđe, Ratko, Voja in drugi. Za Kostića so up in nada gibanja odpora; to so otroci, ki so pozabili na smisel otroštva in ga najdejo sedaj v zbiranju orožja za partizane, v skrivnih pogovorih v »gluhi votlini«, v vohunskih in diverzantskih akcijah, v zalezovanju četnikov in Italijanov ter v samem sodelovanju v bojnih spopadih. Kostić je v teh malih ljudeh videl otroke — heroje. To so bili neizbrisni portreti njegovih sodelavcev, del njega samega na poteh revolucije.

Tudi v drugih dveh romanih *Sutjeska* in *Gora Koštanova* je pisateljeva preokupacija vojna: v romanu *Sutjeska* zasledimo skupino dečkov v boju z okupatorjem, kot osrednjo temo pa zgodovinsko bitko na Sutjeski in Zelengori. Kostić je v tem delu impresivno obračunal s sovražnikom; opisal je prelivanje krvi posredno ali po pripovedovanju udeležencev. Vendar je najstrašnejši prizor dogajanja na Sutjeski ostal zaprt kakor v zapredku. Toda tudi tu so v prvem planu — mladi. V delu dominirajo njihovi podvigi, zvitosti, iznajdljivosti, vdana pripadnost in požrtvovalnost. Kostić se je kot kronist vživel v akcije mladih. Navdušeno je opisal, kako so otroci zapustili rodni kraj in odšli s tovariši v zatočišča, zatem pa v partizane. Zanosno je poveličeval njihovo zrelost in razumnost v naivnosti: medtem ko je v delu *Gluva pečina* opisal kot glavnega akterja dečka Jola, je v tem delu usmeril svoje simpatije k enajstletnemu partizanu — kurirju Dragiši.

Kostić je snov svojih romanov razširjal tudi na motive, ki so prikazovali nacionalistično šovinistična trenja med ljudmi njegovega kraja. V romanu *Gora Koštanova* opisuje dobo prekinjenega otroštva in spopade odraslih (Šiptarjev in Srbov), katerih prepiri zastrupljajo odnose tudi med otroki. Ta Kostićev roman deluje kot anti-bajka, ker se v njem sen o otroštvu spopada z resnico o svetu odraslih: o njihovi šovinistični zagrizenosti, o verski zabitosti, o kramarskem računu in drugem. V nasprotju s poučno književnostjo — ugotavlja Radojica Tautović — ki se zadovoljuje z oznanjanjem abstraktnih misli o bratstvu med vsemi narodi, prikazuje Kostićevo delo konkretna in surova dejstva o bratomoru med narodi; zaradi tega je ostra zel, ki zdravi ostro rano šovinizma. Zdravi jo zaradi tega, ker slika odpor plebejskih otrok proti smrtnemu sovražstvu med odraslimi. V tem odporu poskuša Kostić prikazati Vuka in Leka Labana, ki hočeta rešiti iz zaporu svojega vrstnika Esada. V tem poskusu se otroška igra prevesi v boj, v religiozno-nacionalni boj, ki postane glavni predmet pisateljevih razmišljanj.

Z vidika epske proze s temo NOB so obogatena tudi dela pesnika, scenarista in romanopisca Arsena Diklića. Pisatelj je dal svoj prispevek revoluciji

največ v romanih *Salaš u malom ritu* in *Ne okreči se, sine* (Ne obračaj se, sin-ko). V času po drugi svetovni vojni se je Diklić resno ukvarjal z idejo o književnem konserviranju tradicije. Pesnik Branko V. Radičević piše: »V tem obdobju se je en sam mlad človek resno ukvarjal z literaturo za otroke. Skromen, vztrajen bo ostal vse do naših dni izjemna osebnost. To je bil Arsen Diklić.« (*Jugoslovenski dečki pisci o sebi*, Mlado pokolenje 1962. Str. 180.)

V romanih Arsena Diklića je vojna oblika odpora vseh naših ljudi, tudi otrok. Po mišljenju Milana Crnkovića je Diklićeva proza čisti realizem stvarnosti. Še več: z njo je ustvaril tip izrazito akcijskega romana, v njegovem jedru se nahaja močan občutek za dramatičnost prizorov in čisti človeški humanizem. Te odlike so značilne za pisateljev roman *Salaš u malom ritu*, v katerem je prizorišče majhna vojvodinska vas, kjer so otroci in simpatizerji ljudskega odpora zažgali snope žita, namenjene okupatorjevi vojski. Ko pridejo k partizanom, je njihovo zmagoslavje zaradi podviga popolno. V tem delu so glavni liki dečki — borci, ki nosijo v sebi, podobno kakor pri drugih srbskih pisateljih, željo po afirmaciji svoje osebnosti in pomoči skupnosti. Osrednja osebnost v tem Diklićevem romanu je deček Milan Miljević. V sebi združuje vse lastnosti svojih vrstnikov, vendar se v mnogočem tudi razlikuje od njih: pogumen je in srčen, po malem tudi trmoglav. Njegovo otroštvo ni bilo lahko, toda žalost je odstranjeval z otroško igro, z lokom in puščico. Ko pa je nastopil čas, se je z lahkoto ločil od »otroških togotnosti.« Razumel je, da je vojna nenormalno stanje, zato so ga povsem prevzeli vtisi, ki mu jih je nudila vojna. Ko so mu tovariši rekli, naj ne razmišlja o vojni, temveč naj nadaljuje z igrami, je odgovoril zrelo: »Naposled sem prenehal z otroškimi igrami, toda nisem še uničil strelci iz dečnika.«

Otroci Arsena Diklića so polni misli o revoluciji. V njih razgiblje pojem družbenih nemirov občutek nostalgичne želje za svobodnimi leti, srečnim domačim ognjiščem, za nežnostmi staršev. Deček Zoran v romanu *Ne okreči se, sine* je izraz simboličnega najavljanja razdrte sreče, ki jo doživlja v ustaškem zavodu, odtujen od tovarišev, staršev, otroštva in življenja. Diklić opisuje dramo dečkovega bega iz zapor, pri katerem sodeluje tudi njegov oče. Prizori iz okupiranega Zagreba, premišljen načrt in beg iz mesta so prikazani zelo sugestivno: sam beg na osvobodeno ozemlje in tragična smrt Zoranovega očeta so najpretnesljivejše strani Diklićeve proze. S simboličnim napovedovanjem lepših dni in z očetovo smrtjo je pisatelj v malem Zoranu najavil prihodnost mnogih otrok, pot v svobodo, v srečno otroštvo — in obračanje hrbta grozotam vojne. Na koncu romana je zapisal memoarsko lirske stavke: »Skozi gozd je bilo videti ozko stezo, drevje v gozdu je bilo staro, grčavo, košato. Nad gozdom je vzhajalo sonce in žarki so se prebijali skozi veje in se bleščali v rosi. Zoran Nikolić je stekel proti soncu...«

Z opazovanjem vojnih dogodkov se ukvarja tudi prozna ustvarjalnost Mirka Petrovića, pripovednika in romanopisca. Od njegove prve zbirke povesti *Svirač u dvorištu*, prek romana *Dečaci s trouglastog trga* (Dečki s trogelnega trga), *Mostovi* — in nazadnje *Dan jučerašnji dan sutrašnji* — se ponavlja snov iz NOB kot izraz pisateljeve vizije nemirov v rojstnem mestu Mitrovici, v katerih se akcije mladih vraščajo v akcije odraslih.

Roman *Dečki s trogelnega trga* je kronika pisateljevega rojstnega mesta in dnevnik otroštva njegovih tovarišev. Napisal ga je kot izraz otroškega nemira v prvih dnevih okupacije. Otroci se zbirajo v zapuščeni hiši, pozneje sodelujejo v ilegalnih akcijah pa celo v idejnih nasprotovanjih med sprtimi stran-

mi. Odlike te proze so tipično literarne, v njej ni shematizma in ne šablone, akcije so vznemirljive — v njih nastopajo liki, ki ne zaostajajo v galeriji mladit, o katerih smo govorili do sedaj. Mirko Petrović je pisatelj, ki vnaša lirizem v tkivo svoje proze. Ta lastnost je skoraj najbolj značilna za roman *Mostovi*. Z občutkom za otroško dušo Petrović uspeva orisati konflikte med otroki in odraslimi ljudmi. Impresivno je sporočil, kakšni so ti konflikti, ko se razodevajo resnice pred očmi staršev, ki pripadajo okupatorju. Petrović je pesnik naravnost golobje nežnosti. V nobenem primeru ni vojna v Petrovićevo prozi nekaj slabotnega ali nevihtica: tudi kadar umirajo, se med otroki prižge plamenica ljubezni in sanj. Njegov roman *Mostovi* razpolaga z mesti izredne otroške nežnosti, prve ljubezni, tistega loka sanj, ki se vzpenja do mavrice in sonca — ki pomeni življenje simbolične vizije jutrišnjega dne. Mirko Petrović je pisatelj avtentičnih doživljajev vojne. To je potrdil tudi v svojem zadnjem romanu *Dan včerajšnji dan jutrišnji*, četudi v njem opisuje obdobje poveljnega življenja, naše povsod prisotne obnove in izgradnje.

Lok mladinskih pisateljev v srbski prozi, ki opisujejo vojno, ni izčrpan z zgoraj omenjenimi avtorji in deli. To so le najbolj znana imena pisateljev, katerih proza izrazito odseva temo revolucije. Še več pa je piscev, katerih dela vsebujejo temo vojne na specifičen, lokalni — ali izključno socialni način. Eden izmed njih je tudi Kosta Stepanović z romanom *Sin nepokorenog grada* in z zbirko povesti *Priče o malim partizanima*, v katerih se otroštvo dokoplje do dejanj, ki so podobna dejanjem odraslih, pa se v tem prepričanju duhovito šopiri. S podobnega zornega kota kot Stepanović pristopa k vojni temi tudi Nikola Trajković, zatem Aleksandar Popović (roman *Tužni grad* z blede podobo otroških ilegalnih in diverzantskih akcij) — bolj uspešni poskus vojne tematike je ustvaril Stevan Raičković v zbirki povesti *Veliko dvorište*, v kateri se srečamo s socialno neenakostjo otrok in revščino v vojni, ki zastruplja vedro otroštvo, zapuščajoča v zavesti prezir in gnus do krivcev njihovih žalosti (najbolj prepričljive Raičkovićeve zgodbe iz te zbirke so *Hleb, pas i dečak*, *Prva zarada drvene Marije*, *U novom gradu* in druge).

V nekaterih delih za otroke je prikazal akcijo in drznost, v katerih je precejšnja doza avanturizma, tudi pisatelj Mirko Vujačić. V romanih *Morski jastreb*, *Pod krovom neba* in *Mali zvonari*, v okviru domovinskega ambienta Črne gore je Vujačić dal prednost intimnemu sodelovanju odraslih in otrok v vojni. Po njegovem prepričanju je to sodelovanje smotrno le pri združevanju izkušenj in naivnosti, ker so prav te gibalne sile entuziazma, tisti pogum, ki prinaša zmago revoluciji. V romanu *Mali zvonari* je Vujačić dosegel vrhunec v maksimalnem oblikovanju otroških likov: pisatelj si ni zastavil cilja, prikazati otroke, ki bodo bralcem za vzor, se pravi le pozitivne, idealne junake. Njegovi otroci so navadni, vsakdanji otroci; v sebi nosijo vse iluzije življenja, a občutijo tudi vso grenkobo stvarnosti: polni so strahu, dvomov, upov in radovednosti. Mirku Vujačiću so znane notranje dileme mladih duš, zato njegovi liki ne plavajo zunaj časa in prostora: dečka Ričko in Crnjko sta nudila piscu hvaležno gradivo, ko se je tudi mali človek mogel uresničiti sredi vojne.

Utemeljeno bi se zdelo pomanjkljivo, če bi bila NOB v srbski književnosti za otroke prisotna le v proznih okvirih in če ne bi pustila sledov tudi v poeziji naših pesnikov. Poezija je bila od nekdaj poziv na upor; bila je alarm v času pohoda na barikade. Kadar se pojavi revolucionarni klic, takrat se posamezni srbski pesniki poslužujejo poezije. Nekateri izmed njih so to storili v času same revolucije, a drugi po njej.

Prvi ogenj revolucije v poeziji za otroke je prižgal še v času vojne Branko Ćopić. Pesnik vseh ofenziv je vnesel v mladinsko poezijo partizansko življenje, vojne, revolucionarne in nove domovinske teme. Ko je pojasnjeval svojo poezijo, namenjeno mladim, je dejal, da želi »pričarati svobodoljubni in zgodovinski duh naše Revolucije, da razvedri težko otroštvo v vojni in pojasni otrokom na slikovit način veliko obdobje, v katerem so živeli«. V skladu s tem se je rodila njegova domovinska pesem, ki še do danes ni izgubila prvobitnega značaja. V svojih pesnitvah je Ćopić protagonist ljubezni do domovine in kronist lirskih strun vsega, kar je vojna prinesla ljudem: poje o junakovi materi, o pionirjih, o mladih kurirjih in bombaših; slavi zmage in vzdihuje nad porazi; povečuje našo armado in se raduje nad obnovo in izgradnjo dežele. Od svojega nastanka pa do danes je Ćopićeva pesem lirsko prevzeta in epsko zgovorna: v skladu z njegovim splošnim stališčem o ljudskem gibanju se je rodila tudi njegova poezija, v kateri često zasledimo poleg iskrenosti in plemenite senzibilnosti tudi priložnostne ekstaze.

Dolg domovini in ljudstvu je s svojo patriotsko poezijo dala tudi nežna pesnica otroštva Desanka Maksimović. V njenih stvaritvah ni težko zapaziti opozorilnega glasa, »da je treba očitati pridobitve tradicije« in da sta svoboda in zdravje — dve največji vrednosti življenja.

Plemenita ljubezen ji je bila vodilo, Srbija pa »velika skrivnost«. V skladu s tem je prepevala otrokom kolektivne verze, v katerih so upor, navdušenje in želja po obrambi domovine zveneli kot alarmni klic. V pesmi *Stasaj brže dete, Beogradske ulice, Blaga vest, Ratna zima u zavičaju, Jugoslovenska armija* in v drugih se čuti glas pesnika časa, ki spontano plemeniti misijo vzgoje in vere v mladi naraščaj. V pesmi *Jugoslovenska armija* je izrazila živo poezijo te vrste:

»Vidim generala, ki postal je iz orača,
iz boja delavec prinaša zlate toke;
naša vojska kakor reka vedno bolj je silna,
iz planin sprejema hudournike, potoke.«

Po končani vojni je Desanka Maksimović postala priložnostni pesnik obnove in izgradnje. Oglasila se je s poemo *Reka pomočnica*, v kateri navdušuje mlade ljudi za delo in ambicije.

V večini pesmi in pesnitvah Mire Alečković so prisotni tokovi kolektivne poezije kot odmev idej NOB in vojnih asociacij. Poleg Desanke Maksimović in Branka Ćopića zavzema vodilno mesto v srbski domovinski liriki. Stihjsko je pela o domoljubju in revoluciji, o svobodi, bratstvu in enotnosti, o srečnem otroštvu po vojni. Med njenimi pesmimi s tako noto se odlikujejo *Vojvodina*, *Naš grb*, *Crveni praznik*, *Seti se družje*, *Mališan na straži* in druge. Največji vzpon je dosegla v zbirki *Zvezdane balade*, ki jo je neposredno navdihnila vojna in osvobodilna tema.

Srbska poezija za otroke, v kateri so prisotni tema NOB in socialno-rodoljubni motivi, ima pri omenjenih pesnikih največkrat priložnostni, slovesni pa tudi deklamatorsko-patetični ton. V stihih je čutiti poudarek na didaktičnosti — vzgojnosti: zaradi tega so še danes redno natisnjene na straneh šolskih publikacij in revij, namenjenih mladini (*Proletarec*, *Kekec* in še zlasti *Zmaj*). Toda rodoljubne teme in odmevi vojne so prisotni tudi v posameznih pesmih druge, mlajše generacije srbskih pesnikov. Pri njih predstavlja revolucija ubla-

ženo in subtilno navdihnjenje: v motivih ni patetičnega zvoka. V diskretnih namigih je ta poezija lirski, povezuje se z naravo in človeško srečo, slavi delo in otroško igro — in brez hrupa propagira vdanost domoljubni poti. Take lirске in nevsiljive stihe srečujemo v pesmih Arsena Diklića in Dušana Kostića ali — blago namigovanje pri Milovanu Danojliću, Draganu Lukiću (*Deček in vojak*), daljne iskre pa tudi v poeziji Voje Carića, Dušana Radovića, Dragutina Malovića in pri drugih. V vsakem primeru ima odraz vojne skozi prizmo rodoljubne naklonjenosti pri omenjenih avtorjih moderen izraz in se kot tak vključuje v splošno vzdušje sodobnega pesništva.

Iz našega dosedanjega prikaza je mogoče zaključiti, da je NOB kot družbeni in zgodovinski pojav zapustila močne sledove v srbski poveljni književnosti za otroke. Tema vojne je močno okupirala pisce v njihovih delih in ni bila samo aktualna v določeni dobi, temveč se je njen odmev nadaljeval vse do današnjih dni.

Srbska književnost za otroke se koherentno spaja z motivi in temami drugih jezikovnih področij, kar pomeni, da sestavlja celoto z literaturami te vrste Hrvatske, Slovenije, Bosne in Hercegovine ter Makedonije: enaki ali podobni zgodovinski pogoji so omogočili, da so se pomembne teme naše tradicije ovekovečile kot simboli. Zato je mogoče čutiti tudi v poeziji in v prozi splošno jugoslovanski značaj, ovekovečen s tradicionalnim bojem in enotnostjo naših narodov.

Začenši z življenjskim realizmom, ki ga je nudila revolucija, pa do umetniških stvaritev so v srbski književnosti za otroke dominantne poteze zgodovinskost, akcija in humanizem — a kar se umetniške forme tiče pogost shematizem, kar je naravno, kadar gre za množico del podobnega značaja.

V srbski književnosti za otroke se je mnogo pisateljev ukvarjalo s temo vojne. Razen navedenih so podobno problematiko obravnavali še Ljubiša Manojlović, Zlata Videček, Gvido Tartalja, Momčilo Tešić, Dušica Lukić, Ivan Ceković, Mihajlo Ražnjatović, Dobrica Erić in drugi. Vsi pripadajo več ali manj krogu pisateljev, katerih delež na splošno ni majhen.

Potrebno je, glede na povedano, poudariti, da iz vseh del srbske književnosti za otroke veje vedri optimizem in vera v boljšo prihodnost. Kakor je zapisal Ćopić: »In prišel bo dan slave... zmaga bo takrat naša...« Zdi se, da je ta misel utemeljena na koncu vsake pesmi, povesti ali romana. Najpogosteje se dela končujejo z bleskom radosti in sonca, »če pa kje prevladuje tragičnost,« piše Slobodan Ž. Marković »jo običajno preveva heroizem, fizični pogin pa se spreminja v moralno zmago humanizma...« Zaradi tega ni treba ocenjevati vse književnosti s tematiko NOB samo z zgodovinskimi ali letopisnimi vatli, temveč v prvi vrsti z etičnimi in estetskimi normami spoznanja in vzgoje.

Vsi srbski pisatelji, ki so pisali o dnevih vojne in otroštvu v njem, so znali z mnogo humanizma in poezije utelesiti ideale svobode. Na ta način so opevali generacijo, ki je na svojih prsih prinesla sonce svobode in boljšo prihodnost. Ob plamenih tega ognja naj se grejejo mladi naših dni. V tem umetniškem idealu, oblikovanem na avtentičen način, je prava vrednost del s temo NOB v sodobni srbski književnosti za otroke.

Prevedel Franc Šrmpf

U svojoj studiji PRISUTNOST NOB U SRPSKOJ KNJIŽEVNOSTI ZA DECU autor ne ulazeći dublje u neka književnoistorijska razmatranja daje širi pregled stvaralaštva za decu sa ovom tematikom i to uglavnom u proznim delima pisaca sa ovog jezičkog područja.

Po autorovom mišljenju, srpska književnost za decu plodonosno je područje u kome je tematika rata našla svoje vidno mesto. Rat je trajna trauma mnogih pisaca, učesnika ili neučesnika u njemu, i zato nije čudo što su njihova dela ispunjena opservacijom ratnih užasa, njegovih kataklizmi, ali i jednog stalnog upozorenja da se sve to ne ponovi i ne učini život ponovo crnim.

Dok se u prvom delu studije autor zaustavlja na analizi tematike rata uglavnom u delima romanopisaca za decu, a manje pripovedača ili pesnika (B. Čopić, D. Kostić, A. Diklić, M. Petrović, M. Vujačić, M. Alečković, D. Lukić) i dr., u drugom delu studije on se ovlašno vraća na poetska ostvarenja manjeg broja pisaca i saopštava da se srodna tematika nalazi i u stihovima srpskih pesnika ali da ona ima nešto modulovano značenje. To modulovano značenje autor vidi u proširivanju ove tematike motivima o Armiji, ili pevanju o slobodi kao garanciji boljeg i sigurnijeg života ljudi. Pored navedenih pisaca, u ovom odeljku, zapažamo i imena ostalih srpskih pesnika i prozaista kao što su: V. Carić, K. Stepanović, G. Tartalja, M. Tešić, I. Ceković, M. Ražnatović, D. Lukić itd.

U završnom odeljku studije autor konstatuje da je NOB kao društveni i istorijski fenomen u srpskoj književnosti za decu veoma srodan istoj temi u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji, a da je razlog za to istorijski uslov koji je rađao potrebu za srodnim uobličanjem teme rata kao vizije minulog u istoriji jednog naroda.

Zusammenfassung

In seiner Abhandlung »Anwesenheit des Volksbefreiungskampfes in der serbischen Kinderliteratur« gibt der Verfasser, ohne sich tiefer in literartheoretische Erörterungen einzulassen, eine breitere Übersicht der Schöpfungen für Kinder mit dieser Thematik und zwar hauptsächlich in den Prosawerken aus diesem Sprachgebiet.

Nach Meinung des Verfassers ist die serbische Kinderliteratur ein fruchtbares Gebiet, auf dem die Kriegsthematik eine sichtbare Stelle eingenommen hat. Der Krieg ist eine ständiges Trauma vieler Schriftsteller, Teilnehmer oder Nichtteilnehmer daran, und deswegen ist es nicht verwunderlich, dass ihre Werke voller Betrachtungen der Kriegsgreuel und seiner Kataklismen sind, aber auch einer ständigen Warnung, dass sich das alles nicht wiederholen und damit das Leben wieder mit Schrecken erfüllen darf.

Während sich der Autor im ersten Teil der Studie bei der Analyse der Kriegsthematik vor allem in den Werken der Romanschriftsteller für Kinder aufhält und weniger der Erzähler oder Dichter (B. Čopić, A. Diklić, M. Petrović, M. Vujačić, M. Alečković, D. Lukić u. a.), kehrt er im zweiten Teil der Studie flüchtig zum dichterischen Schaffen einer geringen Zahl von Schriftstellern zurück und teilt mit, dass sich eine ähnliche Thematik auch in den Versen der serbischen Dichter befindet, dass sie aber eine etwas modulierte Bedeutung aufweist. Diese modulierte Bedeutung sieht der Verfasser in der Erweiterung dieser Thematik mit Motiven aus der Armee und im Lobgesang der Freiheit als Garantie eines besseren und sichereren Lebens des Volkes. Neben den erwähnten Schriftstellern finden wir in diesem Abschnitt auch die Namen der übrigen serbischen Dichter und Prosaschriftsteller wie: V. Carić, K. Stepanović, G. Tartalja, M. Tešić, I. Ceković, M. Ražnatović, D. Lukić usw.

Im Schlussabschnitt der Studie stellt der Verfasser fest, dass der Volksbefreiungskampf als Gesellschafts- und Geschichtserscheinung in der serbischen Kinderliteratur demselben Thema in Kroatien, Slowenien, Bosnien und Herzegovina und in Makedonien sehr verwandt ist, und dass der Grund dafür in der geschichtlichen Vorbedingung ist, die das Bedürfnis nach einer ähnlichen Formgebung des Kriegsthemas als Vision des Vergangenen in der Geschichte eines Volkes wachrief.

Joža Skok

Zagreb

ZVESTOBA OTROŠKEMU SVETU

Čeprav hrvaška književna kritika ni načrtno spremljala otroške proze Anđelke Martić, se je danes že izkristaliziralo kritično mnenje, da je v vojni tematiki, ki je vse do nedavnega, do izida zbirke pripovedk *Proljeće, mama i ja* (1969) in polavtobiografske proze *Baba Kata* (1971), pomenila pisateljčino tematsko oporišče in čvrsto omejen krog, dosegla umetniški vrh s povestjo *Pirgo*. Zdi se, da imajo za tako mišljenje največ zaslug prav mladi bralci, ti najzanesljivejši in najbolj nepodkupljivi kritiki, ki prenašajo svoje pozitivno mnenje o tem delu kot štafetno palico naslednjim generacijam vrstnikov. Četudi je iz tega tematskega kroga med bralci v obtoku kakih deset avtoričinih knjig vojne proze o najmlajših, in to so *Mali konjovodac i druge priče* (1951), *Jezero u pladini* (1956), *Vuk na voćinskoj cesti* (1956), *Bjelko* (1956), *U vihoru* (1959), *Dječak i šuma* (1960), *Neugasivi životi* (1961), *Kurir Dragan* (1961), *Mali borac* (1964) in dr., vendar priljubljenost *Pirga* zasenči vse druge. Očitno je v tem primeru prišlo do tistega srečnega srečanja pisatelja s temo, srečanja, ki se je pri Martićevi zgodilo že na začetku njenega aktivnega poseganja v svet otroške književnosti (*Pirgo* je izšel 1953 in je do danes doživel 15 izdaj!), ki pa se v nobenem primeru ni več ponovilo s tako poglobljenostjo in intenzivnostjo.

Zaradi že definiranega kritičnega mišljenja in veljavne sodbe o delu ni več kritikova naloga odkrivati vrednosti, temveč iskati tiste elemente književne strukture, iz katerih delo raste, in z analitično razčlenbo najti argumente, s katerimi bo vrednost potrdil. Čeprav mu je delo s tem nekoliko olajšano, v nobenem primeru ni odveč niti ni preprosto, ker priljubljenost in vrednost nekega dela kot pričujoči kategoriji, iz katerih izhajamo, lahko zasenčita tudi estetske pomanjkljivosti, o katerih je treba prav tako spregovoriti. Kajti kritik mora o delu, čeprav se ga loteva s časovno zamudo, povedati vsa svoja opažanja, ne da bi z eventualnim ugotavljanjem pomanjkljivosti zmanjševal pomen dela, temveč da bi že uveljavljeni vrednosti dal prave dimenzije. Zdi se, da je bralna in preko nje estetska življenjskost *Pirga* zadostno potrdilo, da je sposoben prenesti tudi kritični izziv, ki je pisatelju lahko samo v prid.

Če te kritične opombe usmerimo h konkretnemu problemu, prispemo do sklepa, da izvira književna vrednost *Pirga* iz tiste srečne in umetniško navdihnjene sinteze, ki jo v tem delu uresničujejo zanimiva otroška tema, adekvatna otroška psihologija, avtentični liki otrok in odraslih, prepričljiva zgodba, vznemirljivo dejanje, ustrežna izbira pripovedne tehnike, funkcionalen jezik in stil, primeren časovni in prostorski kolorit, preprosta kompozicija in plemenita ideja

dela. Vse to pravzaprav omogoča, da avtorica oblikuje tisti neizneverjeni svet otroštva, ki je bistvena postavka vsakega književnega dela za otroke, kajti pisatelj mora ostati zvest njegovim psihološkim, moralno-etičnim, emocionalnim in racionalnim zakonitostim, pa naj se otroštvo giblje v katerih koli časovnih in prostorskih koordinantah in naj ga postavlja v katerekoli življenjske in zgodovinske situacije ter dileme.

Izhajal bi prav iz tega estetskega aksioma, ki so ga žal v naši številni otroški književnosti s tematiko vojne in revolucije pogosto zapostavljali, a mu je Andjelka Martić veliko prispevala tudi v drugih svojih delih. Najbolj se izneverjajo temu principu tista književna dela, v katerih so zaradi poenostavljene literarne tehnike črno-belega slikanja otroci zgolj protagonisti herojstva, soudeleženci in sodelavci pri velikih dejanjih. Ni tukaj kriv heroizem sam po sebi, ker ga je tudi med otroki zares bilo, a vojni dokumenti ponujajo celo pretresljivejše primere, kot pa jih je zapisala literatura, temveč nezadostna psihološka, etična, fabulativna in z njimi estetska pogojenost, iz katere izvira njegova naravnost in prepričljivost.

Pri *Pirgu* je takšna nevarnost odvrnjena in zato je to delo zablestelo kot osvežitev ne samo med stvaritvami Andjelke Martić, temveč tudi hrvaške oziroma drugih južnoslovanskih književnosti petdesetih let. Kot da je za uspeh dela bil odločilen novi, sveži in ustvarjalno navdihnjeni pristop k otroškemu herojstvu, ki se realizira v mejah otroških zmogljivosti in ga je tako preprosto, spontano in naravno definirala kurir Dragan v dvogovoru s petletnim Željkom, glavno osebo tega dela. Kajti Željkovo željo, da bi storil kaj izjemnega in velikega, njegov namen, da bi se kot deček razbremenil spoznanja o svoji nekoristnosti in nemočnosti pri partizanih, postavlja Dragan v čisto realne okvire tako glede pričakovanja odraslih kot konkretnih otroških ravnanj, in izraža to z besedami:

»Jaz pa mislim, Željko, da si ti doslej že dosti storil... Bil si že lačen, žejen, zeblo te je, spal si na golih tleh, dež je lil nate, pokalo je okrog tebe, ti pa se nisi nikdar pritoževal. Vem tudi to, da si v bunkerju prepustil svoj delež vode bolni Ruži, čeprav so tudi tebi pokale ustnice od žeje. Dalje, da si v conskem štabu dvakrat kot prvi javil, da prihajajo avioni, tako da so se ljudje pravi čas skrili na varno. Kdove koliko življenj si rešil s tem. Zdaj si iztrgal smrti tudi Liščka in čez nekaj dni boš že lepo bral in pisal vse črke. Kaj pa še hočeš več?« (69)¹

Ta »kaj pa še hočeš več« kot da najbolj konkretno vklaplja pisateljičin namen v realistično koncepcijo dela, ki izvira iz ideje, da se otroško herojstvo izkazuje tudi na tak način. Potemtakem so tudi Željkov odnos do srnjačka, njegova ljubezen, skrb in trepetanje za usodo te otrokom ljube in bližnje živali prav tako veliko dejanje, ki lahko poteši in opraviči otroško naravno nagnjenje k dejavnosti. Kajti vrednost *Pirga* je prav v tem, da združuje v svojih prostorih otroško emocionalnost in aktivnost, da daje smisel otroški igri ter naravno potrebo po njej ilustrira s prepričljivo vsebino, najbolj pa zato, ker odkriva tiste

¹ Ta in vsi naslednji odlomki iz *Pirga* so navedeni po slovenskem prevodu, ki je izšel v Ljubljani leta 1955 z naslovom *Lišček*. Številke v oklepaju na koncu vsakega citata pomenijo stran v tej knjigi.

prave, sprejemljive motive, ki sprožajo otrokova ravnanja do srnjačka in do drugih soudeležencev te zanimive pripovedi.

Tematska privlačnost *Pirga* izvira iz dejstva, da so književna dela, ki govorijo o živalih, še posebno o vzajemni ljubezni in navezanosti otrok in živali, nenavadno ljuba otroškim bralcem, zlasti, kadar gre za izjemne količine, v katerih poteka dejanje in v katerih se realizira fabula. To privlačnost pogloblja tudi svet narave, v konkretnem primeru slavonski gozdovi, ki se v *Pirgu* pojavlja kot samostojen motiv in kot prizorišče. Čeprav ti temi — žival in gozd — v tem primeru nista odkritje in se ne ponašata z mikom književne novosti, ki bi sama po sebi lahko bila opaznejša lastnost in vrednota dela, sta vendar oživiljeni v originalni variaciji, kakršna je ta epizoda o nekem vojnem otroštvu, ki z vsemi svojimi emocionalnimi in psihološkimi danostmi biva v razmerah specifičnega partizanskega življenja.

V takšnem kontekstu prinaša tudi tematika, o kateri govorimo, svojevrstnih dihalnih osvežitve, ker je vstavljena v nov književni svet, podana v neki konkretni in novi stvarnosti otroškega življenja, a še posebej pomeni osvežitev zato, ker se avtorica z njo upira šabloni otroške partizanske proze, ki je večinoma male junake povezovala z akcijo in še ta se je omejevala zgolj na boj. To vgrajevanje osnovne teme v časovne meje — zadnje leto vojne — in meje geografskega prostora — Slavonija — ter fabulativno povezovanje z glavno osebo — partizanskim dečkom — je omogočilo avtentičnost in originalnost povesti, v kateri se vzajemno povezuje, dopolnjujeta, spopadata in sta tudi neločljivo povezani po splošnih zakonitostih življenja zunanja stvarnost, ki je navzoča kot osnovni tematski in fabulativni okvir dela, in tista intimna, notranja stvarnost otroštva, ki je najkonkretnije in najgloblje osvetljena ob njegovem emocionalnem razkrivanju, kakršnega lahko omogoči prirojena pa tudi prebujena ljubezen do živali.

Četudi so pri tako izbrani temi obstajale vse podmene za idilično in sentimentalno zgodbo o dečku in srnjačku, je časovni okvir, v katerega je postavljena zgodba, avtorico usmeril v izrazito realistično koncepcijo dela, kar potrjujejo odnos do tematike in izbira stilističnih postopkov. Vojna kot širši okvir fabule in dejanja, kot stalna navzočnost je svojevrstna omejitev otroške idile s srnjačkom, ker ni samo povzročiteljica tega nenavadnega srečanja, temveč tudi slovesa, obstoji kot stalno opozorilo na nevarnost, toda ne glede na to, koliko omejuje otroško emocionalnost in igre, se te manifestirajo s svojo specifično intenzivnostjo, kar jim daje poseben mik. Epizoda z dečkom in srnjačkom kot samostojna tema dobiva v tej vojni stvarnosti širši pomen, vsaj za trenutek vrača bojne junake v svet intimnih dogodkov in doživetij, jih plemeniti in razveseljuje, celo dopolnjuje njihovo življenje. Ne samo deček, tudi partizani, kot ekonom Jovo, pisar Jože, Teta in drugi odkrivajo v tej epizodi svojo popolnejšo podobo, postajajo bolj življenjski in estetsko resničnejši.

Čeprav v srnjačku kot književnem motivu prepoznavamo nekatere poteze saltenško disneyske narave, oživiljene v *Bambiju*, a *Pirgo* je nastal v času predvajanja istoimenskega filma, gre vendarle za navidezno podobnost, ker je Saltenov in Disneyev Bambi kot centralna figura hkrati tudi nosilec fabule, a cela pripoved o *Bambiju* je pravzaprav alegorija življenja, v kateri zlahka prepoznamo lepote in radosti, bridkosti in poraze izkušenj, kakršne spremljajo vsako človeško bitje od otroštva do življenjske zrelosti. Nasprotno tej funkciji je *Pirgo* kot lik ali bolje rečeno oseba oživiljen v vzajemni zvezi z dečkom, kot

tema je samo najprimernejša možnost, da se čim popolneje utelesi dečkov lik, da se odkrijeta poezija in lepota, skriti v globini malega otroškega bitja, v njegovi ljubezni in privrženosti. Seveda najdemo pri Pirgu kot pri Bambiju vse značilne lastnosti srnjačka, kot so plahost, dobrodušnost, prebrisanost, vdanost, ljubkost, vse to pa omogoča, da živi na straneh te neobsežne knjige svoje posebno življenje in da s svojim nastopom in obstojem plemeniti stvarnost. Če je funkcija bajke v tem, da se z njo preseže resničnost, potem se ta preprosta in realistično motivirana pripoved dviga do privida in lepote bajke, kakor je upravičeno o njej rekel Danko Oblak. Seveda je govor o bajki, ki je z vsemi svojimi določili možna v stvarnem življenju kot njegova protiutež, oziroma o specifičnem realizmu, ki se z globoko duhovno preobrazbo resničnosti približuje mejam imaginarnosti. Čeprav je Martičevi kot pisateljici tuja imaginativna konstrukcija, ker vsa njena dela težijo h konkretnemu, saj so zasnovana celo na faktografskem gradivu, je v tem primeru tema sama usmerjala njen realizem k tisti vrsti poetičnega registriranja stvarnosti, ki ne podira doživetja njene možnosti.

Zaradi takšne izbire teme, ki kot svojo sestavino prinaša plemenitost, privlačnost, prepričljivost in sugestivnost osnovnih idej, kot so ljubezen do živali, vzajemna navezanost dečka in srnjačka, ljubezen do narave, zaradi preproste in funkcionalne fabule, katere kompozicija sledi logični in časovni niti dogajanja, je avtorica uspela uresničiti enega najbolj živih likov svoje pa celo hrvaške otroške proze, lik dečka Željka, malčka, ki s svojimi psihološkimi, emocionalnimi in racionalnimi značilnostmi in z ravnanjem podaja nekatere od bistvenih lastnosti otroštva. Za doživetje pristnosti tega lika je manj pomembno, ali je resnično mogoč kot petletni deček, ker sta njegova estetska življenjskost in možnost pogojeni s splošnimi značilnostmi otroštva. Rekli bi celo, da Željko književno eksistira bolj avtentično kot deček, torej kot simbol otroštva kakor pa kot konkretna oseba, kar nikakor ne zmanjšuje resničnosti njegovega lika, temveč nasprotno omogoča bralcem širše razpone identifikacije.

Ta živahni mestni deček, čigar živahnost je ovirala in dušila nejasna slutnja vojne nevarnosti v okupiranem Zagrebu in čigar značilne lastnosti so otroška radovednost, želja po prijateljstvu in igri, potreba biti koristen, napraviti kaj pomembnega, ki kot vsi njegovi vrstniki najteže prenaša osamljenost, ki je zmožen veseliti se in se bati, užaliti se in se razjeziti, se ves izročiti svojim čustvom ali jih racionalno obvladati, vprav kadar ga motivirajo, ta deček torej začenja psihološko avtentično obstajati že na začetku zgodbe, v funkciji pripovednika, v tistem neposrednem izražanju osamljenosti, ki ga kot breme in mora spremlja v njegovem spoznanju.

Kako se avtorica ni izneverila psihološkim zakonitostim otroštva, kaže situacija, ki jo deček retrospektivno oživlja. Gre za prizor iz Željkovega zagrebskega življenja, ko deček na ulici spontano omenja očeta, a to omenjanje, ki bi lahko povzročilo usodne posledice za družino, je otroku, ki se ne zaveda nevarnosti, nekaj popolnoma samoumevnega. To je logična otroška reakcija, ki jo je možno pričakovati, in ker je Željko na srečo književno zasnovan zunaj standardnega književnega prikazovanja, nam ga takšna reakcija približa v njegovi prepričljivosti. Tako je opisan tale dogodek:

Nekoč sem razposajeno tekkel čez dvorišče, se spotaknil ob kamen in si na ostrem kosu železa ranil koleno. Ulila se je kri. Začel sem se na ves glas dreti. Pritekla je mati, me pobrala in mi z robcem obrisala kri. Bilo ni nič hudega, jaz pa sem še naprej tulil in ježno rekel materi:

»Ti si kriva ... Očka ti je rekel, da pazi na naju ...«

Mati me je prepadeno pogledala. Z roko mi je zaprla usta in se preplašeno ozrla na vse strani.

»Molči, ne omenjaj očka! Da te nikdar več ne slišim ...«

V obraz je bila bleda, gledala je strogo in ostro. Še nikoli me ni tako gledala. Razumel sem, da sem rekel nekaj, česar ne bi bil smel. (14)

V nasprotju z naravnostjo te reakcije, ki je pomembna vrednota avtoričinega knjižnega postopka in bistven pogoj za ustvaritev sprejemljivega književnega lika, naj omenimo avtoričin književni zapis *Djevojčica i dječak iz grada* (zbirka povesti *U vihoru*), v katerem deklica popolnoma neprepričljivo molči na ustaševo vprašanje, čeprav pred njenimi očmi pretepajo njeno mater in jo odženejo.

A v okvirih nakazane otroške naravnosti in psihologije je Andjelka Martić dosledno ustvarila in predstavila dečka Željka. Tako je psihološko prepričljiv v prizorih, ko v otroški radovednosti z zanimanjem opazuje ekonoma Jova, ko se zabava ob Jožetovih udarcih po pisalnem stroju, takšen je v prizoru, ko prikriva svojo odvisnost od očeta in matere, katere toplino in skrb stalno pogreša, takšen je, ko sanjari o Titu, iskreno prepričan, da se bo nekega dne pojavil na cesti, »se mi bo nasmehnil in mi podaril puško«.

Psihološko in emocionalno je Željko najprepričljivejši v prizorih s srnjačkom, ob iskrenem priznavanju, da ga je strah gozda in letal, ob občutku, da letala iščejo prav njega, v situaciji, ko ga ob navadnem šumu preblisne grozeča misel na volka ali medveda. Morda ni v nobenem drugem trenutku tako neposreden, živ, tako emocionalno in psihološko naraven kot ob srečanju s srnjačkom. To mesto lahko označimo kot najbolj razburljivo v knjigi, a opis kot biserček občutka Martičeve za besedo, kot primer avtoričinega ponikanja v dečkova čustva, ki jih sugestivno podaja v razponu od strahu preko preseñenjenj do olajšanja:

V bližnjem grmovju zaslišim lahen šumot vejic, kakor da leze proti meni kakšna žival. A kaj če je volk? Mogoče tudi medved, ki so ga bombe pregnale iz brloga. Saj slavonski gozdovi niso menda majhni in v njih je lahko marsikaj. Medtem ko sem tako ugibal, se je šuštenje približalo, postalo glasnejše, potem pa je utihnilo. Nepremično se zazrem v tisto smer. A kaj je to? Da se mi ne sanja? Izza debla se je prikazala lepa, nežna živalca rumenkaste dlake, posute s svetlimi, pikčastimi lisami, na tankih, vitkih nožicah. Pomolila je v zrak črni smrček, vznemirjeno zasukala glavico in s pogledom svojih velikanskih, vlažnih oči, v katerih se je še zmeraj zrcalil strah, nenaodoma obstala na meni. Meni pa je takoj odleglo ob teh skoraj človeških očeh. V tej čudni tišini sva nepremično zrla drug v drugega. Da, ta živalca je majhen srnjaček, prav tak, kakršnega sem

videl naslikanega v neki slikanici, ki mi jo je že zdavnaj prinesel očka iz mesta.

Toda nova bomba, ki trešči za srnjačkovim hrbtom, zdrobi tišino. Srnjaček odskoči, kakor da bi ga oplazil z bičem, strese z malo glavico, ostrmi, kakor da ne bi vedel kam, potem pa se naglo požene k meni, se spusti na tla in se stisne ob me.

Kako se je to zgodilo? Ne, ne sanja se mi. Čutim toploto drhtečega telesa živalce. Čutim pod roko nežno mehkobo njene kratke dlake, gledam v trepetavi sijaj vlažnih oči. Nisem več sam. Nekdo je prišel iskat mojega varstva. Nisem več, kakor zmeraj doslej, najmanjši in najslabotnejši, zdaj imam tudi jaz nekoga, ki bom skrbel zanj. (29/30)

Rekli bi, da je to najbolj ilustrativen primer za tezo o poetični preobrazbi resničnosti, o prividu bajke, o realnosti, ki v nedrih svoje grobsti skriva tudi takšne možne trenutke lepote in radosti. Zaradi takšne avtentičnosti, doživetosti in navdihnjenosti, s katero avtorica oblikuje lik, ki ga dopolnjujejo in potrjujejo še mnoge druge situacije, posebno dečkova reakcija ob srnjačkovem pobegu ter radost ob njegovi vrnitvi, prizor slovesa, s katerim približuje originalno razrešitev fabule, — pri tem se je izognila nenaravnemu srečnemu koncu (happy end), iluziji lažne idile, prav tako pa ublažila tragičnost in pretirano emocionalnost — lahko zanemarimo nekatere psihološke nedoslednosti, ki na srečo niso odločilnega pomena za celoto in za vtis, ki ga delo zapušča.

Pri tem konkretno mislim na nekatere dečkove odnose do očeta in narobe, a posebej na neprepričljivo Željtkovo reakcijo ob odhodu na Papuk. Naj je za dečka, celo v kontekstu te pripovedi, razumljivo, da želi oditi k ranjencem, pred katerimi se bo izkazal s svojim srnjačkom, je težko sprejemljiv njegov odgovor na Tetino vprašanje, ali se odpravlja na obisk k materi, ki se glasi:

»H kakšni mami neki! Z Draganom grem gor na Papuk. Z Liščkom grem obiskat ranjence, da se malo razvesele,« sem iztresel v eni sapi in si hitel mazati čevlje z lojem, kakor sem videl Dragana. (71)

Ob Željtkovem obisku pri ranjencih na Papuku prihajata do izraza njegov nezavedni humanizem in plemenitost njegovega odnosa do borcev, a ranjeni srnjaček, vojna sirota med ranjenimi partizani, ki jih razveseljuje s svojimi vragolijami, ker tudi on kot Željko ni brez napak, očitno podčrtava pisateljičino vizijo vojne. Bilo bi odveč razpravljati o potrebnosti takšne fabulativne usmeritve, če ne bi bilo treba poudariti neumestnost dileme pri izbiri. Kajti, če že dilema je, bi bilo naravno, da je dečkova odločitev v skladu s pričakovano rešitvijo, tembolj zato, ker deček v opisu večera, ko se partizani vračajo iz akcije, večera, ki mu pomeni najlepši del dneva, iskreno priznava:

Vse se mi je zdelo nekako mirno, lepo in žal mi je bilo samo, da ni tukaj moje mame. (51)

Zdi se mi, da bi zadoščala majhna pisateljičina intervencija in bi takšno dilemo odpravila, enako kot bi bil nujen tudi poseg v kompozicijo dela, ki jo po nepotrebnem obremenjujeta uvodno poglavje in pozneje vstavljena kapetanova zgodba, ker kvarita kompozicijsko in stilno skladnost dela.

Seveda, k neposrednosti, živosti, realističnosti, poetičnosti *Pirga* je znatno prispevala izbira funkcionalnih izraznih sredstev in postopkov. Pripovedovanje v prvi osebi je omogočilo prisrčen in neposreden ton, globlje odkrivanje notranjosti, toda pripoved ni zadušila dialogov in deskripcije. Lahko celo opazimo, da jih je skladno sintetizirala in omogočila s funkcionalno izmenjavo jezikovno živost dela. Medtem ko je druge svoje stvaritve Martičeva obremenila s kliširanim novinarskim jezikom in jezikom vsakdanje komunikacije, ji je v *Pirgu* uspelo doseči naravnost, svežino in plastičnost izražanja.

Kot primer uspelega dialoga, s katerim hkrati oživilja dejanje in portretira osebnost, bi navedel prizor, v katerem partizani po bombardiranju najdejo dečka:

Jovo si je med poslušanjem grebel po neobriti bradi, Jože pa je sukal v roki vejico, ki jo je bil potegnil iz svojih las.

Nazadnje je vzdihnil:

»Za vraga, saj to je kot v pravljici! Mladič se stisne k mladiču in išče pomoči.«

»K tebi ali k meni se že ne bi stisnil. Mislil bi, da sva medveda,« se je zasmel Jovo in prižehl k sebi splašeno živalco.

»A kaj bomo zdaj z njim,« je vprašala Teta, ki me je končno osnažila prsti.

»Vzeli ga bomo s seboj,« sem se brž oglasil v bojazni, da ne bi odločili kako drugače. (33)

Vso funkcionalnost, konkretnost in plastičnost deskripcije, vso globino doživljanja narave, vse možnosti vizualnega, akustičnega in emocionalnega sprejemanja pokrajine kaže poleg že navedenega prizora med dečkom in srnjačkom slika slavonskega gozda, ko se zaupno odkriva zanesenim dečkovim očem in njegovemu prepolnemu srcu:

Molk je kraljeval nad gozdom. Neslišno so brzeli drobni žužki, se spreletavali redki metulji, rdečkasta veverica je brez šuma skakala z veje na vejo in razposajeno mahala s svojim velikanskim repom. Edino, kar se je slišalo v tej skoraj nedotaknjeni tišini, je bilo pogosto trkanje žolninega kljuna po hrastovem lubju. A to tišine ni kalilo, marveč jo je skoraj krepilo... (23)

Ko sem odprl oči, se je pred mano pokazal mali zeleni prostor ves živ in preživ. Jaso je prekrivala bujna zelena trava, v njej so rumeneli, se belili in modreli cvetovi, po katerih so se pasle čebele, pisanokrili metuljčki, stotine pikapolonic in vsa množica ostalih drobcenih bitij. Debelušni čmrliji so leno počivali na razcvetelih rožicah, neutrudno brundali, pa spet vzletavali na svojih prozornih krilih. Brezglavo so se poganjale drobne in velike kobilice, za hipe kazale v sončnih žarkih svojo zeleno ali rjavo barvitost, pa v trenutku spet izginjale v travi, ki se je pozibavala za njimi. (24)

Ta kozarčevsko navdihnjeni opis slovenskega gozda ni samo uspešen primer opisa, temveč tudi primer geografske in domačijske avtentičnosti *Pirga*, kajti vsem svojim vrednostim in posebnostim upravičeno pridružuje tudi avtentičnost tal, iz katerih je vzniknil in na katerih se uresničuje njegova tema.

Prevedla Darja Kramberger

Zusammenfassung

Pirgo von Andjelka Martić ist eines der besten Werke mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf. Der Verfasser des Essays hat seine Aufmerksamkeit vor allem der Gestalt der Hauptperson- dem Partisanenjugen Željko- gewidmet und festgestellt, dass die Schriftstellerin Martić in diesem Werk am überzeugendsten, natürlich und echt (wahr) die Gestalt des Kindes geschaffen und sich am innigsten der Kindheit genähert hat. Die Anhänglichkeit des Kindes am Tier, in diesem Fall am Rehlein Pirgo und die Welt der Natur (die slawonischen Wälder), also zwei in der Literatur bekannte und beliebte Themen, hat die Autorin in origineller Variation belebt, dabei aber hat sie jede Idealisierung und jede Sentimentalität vermieden. Die kindliche Heldenhaftigkeit hat sie auf eine frische und schöpferische Weise im Rahmen der kindlichen Leistungsfähigkeiten dargestellt. Sie hat eine einfache und realistisch motivierte Kriegsgeschichte geschaffen, die sich aber mit tiefer geistigen Verwandlung der Wirklichkeit den Grenzen des Imaginären nähert und sich so zur Illusion und zur Schönheit der Sage erhebt.

Alenka Glazer

Maribor

SLIKANICE V PIONIRSKEM LISTU S TEMATIKO NOB

Pričujoče poročilo bi naj podalo pregled tematike NOB v tedniku *Pionirski list*. Se pa omejuje, in sicer večstransko. Predvsem ne upošteva vseh letnikov *Pionirskega lista*, ampak le štiri, od leta 1964/65 do konca leta 1967/68. Tudi ne zajema vseh tekstov s tematiko NOB, ki so v teh štirih letnikih izšli, temveč namerava obravnavati izmed njih samo tako imenovane slikanice s to tematiko. Pregledali bomo torej v teh štirih letnikih zgodbe iz NOB, ki so podane na poseben način, tako da je besedilo v tesni povezavi s spremljajočimi podobami.

Preden se lotimo kakršnekoli analize teh tekstov, najprej nekaj besed o tem, kaj slikanica sploh je. Tu ni mišljena slikovno bogato opremljena knjiga za najmlajše otroke, temveč daljša epska zgodba, ki je ilustrirana podobno kakor strip z risbami, uvrščenimi v pasove. Vendar pa je med stripom in tako imenovano slikanico¹ bistvena razlika. Medtem ko je za strip značilen poleg ponavljajočega se nastopanja priljubljenih oseb in zaporedja v celoto povezanih posameznih risb zlasti tekst v oblačku, vkomponiran v risbo tako, da predstavlja njen sestavni del,² je slikanica zgodba, ponazorjena prav tako z vrsto podob, ki pa jih spremlja besedilo, natisnjeno v nekaj vrsticah pod vsako risbo. Medtem ko je v stripu beseda, večinoma kot dialog, skržena na najnujnejše pojasnilo podobe, je v slikanici odmerjeno besedi nekaj več prostora in tvori besedilo večinoma kontinuirano zgodbo. Če torej ob stripu skoraj ne moremo govoriti o literarni tvorbi, saj je tam prvenstveno važna risba in obsežnejše besedilo celo kaže, da je strip slab, pa slikanica s svojim drugačnim ustrojem dopušča presojo teksta kot literarnega besedila.

Besedilo slikanice je skoraj vedno napeta pripoved o akciji, z jasno izoblikovanimi, pogosto poenostavljenimi liki, ki so postavljeni v nedvoumne medsebojne odnose, in sicer take, ki ustvarjajo, oziroma povzročajo medsebojna trenja in omogočajo jasno polarizacijo. Vse to je povezano v zgodbo, sestavljeno iz posameznih konfliktnih situacij, za katerih ilustracijo zadošča nekaj stavkov, ki nakažejo okoliščine dogajanja v glavnih obrisih, vanje pa večinoma postavijo osebe v naglo vrstečih se izmenjavah teh situacij. Podrobna uteme-

¹ Tak izraz zanjo je uveljavljen v Pionirskem listu in tudi v strokovni literaturi; prim. članka France Zupan: *Masovna kultura — strip*. Problemi 1969, št. 73—74, str. 63—92; France Zupan: *Strip, njegov nastanek, avtorji in junaki*. Sinteza 1968, št. 10—11, str. 81—90.

² Prim. F. Zupan, Problemi 1969, št. 73—74, str. 69.

ljevanja, zlasti psihološkega značaja, odpadejo, a tudi opisovanja čutnozaznavnega sveta so omejena na najnujnejše ugotovitve, ki samo dopolnjujejo risbo.

Snov slikanic je lahko zelo različna, od življenja rastlin in živali do najrazličnejših področij človekovega delovanja: iz vsakdanjega življenja, iz preteklosti, iz prihodnosti, lahko je pustolovska, kriminalna, detektivska, vojaška, znanstveno fantastična, utopična, upodobitev je lahko resna, grozljiva, humoriistična.

Po tem uvodnem pojasnilu o zvrsti, ki jo nameravamo obravnavati, ostaja vprašanje, zakaj smo se v izboru odločili prav za slikanico. Razlogov za to je več. Predvsem je slikanica med otroki kritičnega realizma in predpubertete, ki jim je *Pionirski list* namenjen, poleg stripov najbolj priljubljena oblika berila, kar vedno znova potrjujejo ustne in pismene ankete med bralci. Uredništvo *Pionirskega lista* že nekaj let zavestno usmerja svoje urejanje tako, da čim večje število daljših tekstov, ki se nadaljujejo skozi vrsto številčk ali vse leto, opremi kot slikanice. Te pomagajo ohranjati pri naročnikih zanimanje za list, kar uredništvo poudarja tudi v vsakoletnih programih za naslednji letnik. Zato je k odločitvi, da pričujoče poročilo obravnava izmed vsega razpoložljivega gradiva prav to zvrst, pripomogla tudi številnost slikanic v *Pionirskem listu*, saj so za list značilne in mu dajejo posebno obeležje. Odločujoče pa je bilo tudi dejstvo, da gre pri slikanici za zvrst, ki o njej nimamo pravih predstav in jo — zaradi serijskih proizvodov, ki so začeli prihajati k nam že med obema vojnama — načelno uvrščamo med literaturo nižje vrste ali pa kar med plažo.

Po vseh teh premislekih se takoj v začetku najdemo pred vrsto vprašanj, npr.: ali je slikanica oblika, ki jo je mogoče napolniti z estetsko vredno vsebino, ki bi bila tudi etično pozitivna, pa bi hkrati ostala za otroke privlačna, ali je možno poplavo povprečnih in slabih slikanic in tudi stripov zaježiti in nadomestiti ne samo z manj slabimi, temveč z dobrimi stvaritvami, in ali je pri tem tematika NOB uporabna ali morebiti celo dobrodošla.

Da imajo otroci radi zgodbe s tematiko NOB, potrjujejo izkušnje učiteljev v šolah. Zanimive podatke v zvezi s tem daje obdelava ankete med delom otrok četrtega, petega in šestega razreda.³ Izmed osemindesetih opravil, izmed katerih so vprašani otroci izbrali tista, ki bi jih najraje delali, je dobilo poslušanje partizanskih zgodb drugo mesto. Torej je za otroke kritičnega realizma in predpubertete ta snov privlačna. Anketa tudi kaže, da so partizanske zgodbe skoraj enako zanimive za dečke in za deklice, čeprav je sicer med njimi v interesih dosti bistvenih razlik. Ne smemo pa pozabiti, da gre pri tem za poslušanje, ne za branje, torej za sprejemanje teksta v pasivnejši obliki, hkrati pa verjetno tudi s komentarjem oziroma interpretacijo pripovedovalca. Če ob to zanimanje postavimo drugo anketno vprašanje, branje povesti in pravljic, vidimo, da se zlasti v petem razredu zanimanje za lastno branje znatno zmanjša in da tudi v šestem razredu ni posebej privlačno. Zlasti velja to za dečke. Te ugotovitve, dobljene z anketo sicer že leta 1961, kljub časovni odmaknjenosti dopuščajo domnevo, da bi prav slikanica s tematiko NOB lahko bila oblika, ki bi pritegovala največje možno število otrok v dobi kritičnega realizma in v predpuberteti, ne glede na spol. Saj bi jih mikala tematika, odločilno vlogo pri tem pa bi lahko igrala tudi risba, ki bi dobremu bralcu pomenjala sprem-

³ Prim. Janko Plemenitaš: *O otroških interesih*, v knjigi Gustav Šilih in drugi: *Učenci aktivni soudeleženci pri lastnem oblikovanju*. Maribor, Založba Obzorja, 1964, 129—148.

ljavo, slabemu pa tudi spodbudo za branje in ob branju dopolnilo, komentar ter interpretacijo. Obema pa dvakratno estetsko ugodje. To domnevo potrjuje uspeh slikanice Milana Mavra *O premajhnem Nacku*, ki je — po podatkih uredništva *Pionirskega lista* — bil v času, ko je izhajal, pri bralcih zelo priljubljen.

Tematika NOB govori o življenju v izjemnih okoliščinah. V njih živi človek na zunaj bolj razgibano, vznemirljivo, hkrati pa tudi bolj odgovorno življenje ko v običajnih prilikah. To daje možnost za akcijsko razgibano, zanimivo zgodbo, ki pa more prinašati (tudi za otroka) psihološko poglavljen oris dogajanja. V osnovi tematike NOB ostaja akcija: odločitev, dejanje, boj. Akcija pa je za otroka v določenem obdobju najbolj zanimiva in privlačna. Zato nudi tematika NOB možnost, da se z njo ustvari realističen tekst, v katerem osebe zaživijo odgovorno, zavestno življenje, polno ostrine, tveganja in boja, porazov in zmag. Vendar ne v obrabljenih posplošitvah, ki odvzemajo prepričljivost enkratnosti, in ne v pristranskih poenostavitvah, ki jemljejo videz verjetnosti ali vsaj možnosti, kar je za stvarno usmerjenega kritičnega realista in predpubertetnika prav tako pomembno. Seveda pa tudi ne z ustaljenimi kalupi, ki lahko tekste s to tematiko nevarno približajo kavbojkam in podobnim pustolovski akcijskim zgodbam.

Uredništvo *Pionirskega lista* se je možnosti, ki jih snov NOB nudi, zavedalo, saj je v obravnavanih štirih letnikih (ob stripu o kavboju Pipcu in Rdeči pesi, ki se nadaljuje iz letnika v letnik) med dvaindvajsetimi slikanicami bilo osem slikanic s tematiko NOB: v letniku 1964/65 med petimi dve, v letniku 1965/66 med tremi ena, v letniku 1966/67 med sedmimi tri in v letniku 1967/68 med sedmimi dve. Približno ena tretjina slikanic v teh letnikih torej odpade na take, ki zajemajo snov iz NOB.

V resnici gre za manjše število različnih zgodb, ker se, enako kakor pri stripu in nekaterih drugih slikanicah, v enem primeru nadaljuje zgodba o istem junaku skozi vse štiri obravnavane letnike. Tako gre pravzaprav samo za pet različnih zgodb, h katerim bomo zaradi vzporednosti pritegnili še šesto zgodbo z vojno tematiko. Ali so besedila teh zgodb uspela, naj poskusi pokazati naš pretres.

Vseh pet zgodb spada med akcijske zgodbe. Po snovi, čeprav je v vseh govor o vojnem dogajanju, jih je že ob prvem branju mogoče razdeliti v dve skupini. Na eni strani so zgodbe, v katerih nastopajo samo odrasli ljudje, vojaki, postavljeni pred težavne naloge, ki jih morajo rešiti kot pripadniki določene vojaške formacije, a hkrati tudi kot pristaši določene ideologije, kar daje njihovemu ravnanju višji smisel. Na drugi strani pa gre za zgodbe, katerih glavni junaki so otroci, in sicer otroci v vojnem času, ki zavestno ali vsaj polzavedno prispevajo k boju za osvoboditev, pri čemer se njihov svet nenehno srečuje s svetom odraslih, v katerega na svoj način in po svojih zmogljivostih aktivno posegajo.

Prvemu tipu pripadajo slikanica *Srajce s prekrizanimi rokavi*, z podnaslovom *Vohunska zgodba z Visa*, za katero je besedilo priredil Drago Kralj, ilustriral pa jo je Štefan Planinc (izhajala je v *Pionirskem listu* 1964/65), ter dve zgodbi, ki ju je napisal Stane Verbič, ilustriral pa prav tako Štefan Planinc, to sta slikanici *Josip Križaj brani špansko nebo* (izhajala leta 1966/67) ter *Od Primorja do Kavkaza* (izhajala leta 1967/68).

Prva od teh, *Srajce s prekrizanimi rokavi*, je tipično vojaška akcijska zgodba. Govori o dogajanju v letu 1944, ko si nasproti stojita dve vojski, ki

razpolagata s približno enakim orožjem. To, kar ustvarja od vsega začetka napetost, so med seboj na videz nepovezane, sprva nerazumljive podrobnosti, ki pa jih — po pravilu detektivk — eden od junakov s pomočjo raznih naključij med seboj srečno povezuje v razrešitev vojaške skrivnosti. Tako se zgodba, v kateri nastopajo poleg obveščevalcev in nemških vojnih ujetnikov letalci, radiotelegrafisti, ilegalci, zgodba, v kateri igrajo odločujočo vlogo tudi tajni znaki in dogovorjena znamenja, zasliševanja, zastrupitve ipd., razvozla v ugoden razplet akcije, ki je Nemcem preprečila, da bi zasedli otok Vis, na katerega lahko pride nato naše vojaško poveljstvo. V zgodbi ni izdelanih likov, posamezniki so bolj ali manj izvrševalci naloge, ki jo rešujejo predvsem z zmožnostjo, da znajo povezovati razna dejstva, z logičnim sklepanjem, pa tudi z odločnostjo in s pogumom, včasih celo tveganjem. To je primer tipične vojaške zgodbe, ki z vohunsko akcijo prehaja deloma v območje detektivke.

Naslednja zgodba *Josip Križaj brani špansko nebo* pravzaprav ne sodi po svoji tematiki čisto med zgodbe iz NOB. Segi daleč nazaj v predvojni čas, ko je Josip Križaj z letalom pobegnil iz Italije v Jugoslavijo in se nato udeležil boja v Španiji, končuje pa se z letom 1948, ko se je naslovni junak smrtno ponesrečil. A ker govori polovica zgodbe tudi o njegovi udeležbi v NOB, jo seveda uvrščamo v naš pregled.

Pobuda za njen nastanek je jasno izrečena v končnem odstavku, ki se glasi: »Življenjska pot Josipa Križaja naj bo prav mladim generacijam primer hrabrosti, odločnosti in volje, primer človekovih izkušenj, še en dokaz plemenite borbe in naporov za našo svobodo in boljše življenje. Naj bo to dokaz za vse tisto najboljše, kar sploh lahko obstoji. In v tem iščite moči in vzpodbude za delo in napredek. Umrli je Josip Križaj, njegovo delo pa je ostalo.«⁴

Zgodba je torej nastala z namenom, da bi lik Josipa Križaja postal vzor sedanjim in bodočim mladim rodovom. Hkrati pa je iz napovedi v zadnji številki prejšnjega letnika *Pionirskega lista*, kjer so kratko označene slikanice za naslednje leto, možno razbrati še en nagib za nastanek zgodbe. »Zgodbo za letošnje slikanico o slavnem pilotu Josipu Križaju je napisal letalski polkovnik Stane Verbič, dober prijatelj Josipa Križaja, saj sta bila oba partizanska pilota-lovca... V njegov spomin, v počastitev 25. obletnice našega vojnega letalstva in v spomin na vse padle pilote je tovariš Verbič pripravil za vas slikanico o enem najhrabrejših pilotov naše domovine.«⁵ Gre torej tudi za ohranjanje tradicije, za seznanjanje s stvarnimi dejstvi iz naše preteklosti.

Temu namenu je prilagojen tudi način pisanja: stvarno nizanje dejstev, z natančnimi podatki o času in kraju dogajanja, kakor to terja zgodovinarsko beleženje. Ves čas je ob opisu dokazov Križajevega neustrašnega fizičnega junaštva prisotno njegovo zavestno opredeljevanje v boju proti fašizmu. Kljub vsej dokumentarnosti pa je lik junaka preveč samo upodobitev ideala in premalo človeški. Taka enostranska osvetlitev ni v skladu s siceršnjo težnjo po realističnem beleženju dejstev. Prav tako manjka na nasprotni strani ter ob junaku življenjske polnosti, iz katere bi se vzdigal in ob katero bi zadeval v svojem delovanju. Značilno za to zgodbo je, da so upoštevana samo leta, ko je junak bil aktiven letalec, vmesne večletne prekinitev pa so preskočene, kakor da takrat zanj življenja ni bilo. Prav zaradi privzdignjenosti nad življenje in

⁴ *Pionirski list*, 1. marec 1967, št. 22, str. 14.

⁵ *Pionirski list*, 9. junij 1966, št. 36, str. 3.

njegove najrazličnejše okoliščine učinkuje lik premalo življenjsko, bolj kot shema, čeprav ni mogoče dvomiti o navedenih dejstvih v zvezi z njim.

Ob tem naj bo omenjeno, da je isti avtor Stane Verbič prav tako z ilustratorjem Štefanom Planincem po izteku te zgodbe v istem letniku objavljala drugo zgodbo *Pekel v fjordu*, ki ima nekaj sorodnosti s prejšnjo. Tudi tu je glavni junak slavni letalec, ki ga avtor označuje kot »največjega letalskega asa svobodnih francoskih sil v vrstah zavezniških sil,«⁶ major Max Guede; v januarju 1945 je z drzno pogumno akcijo, v kateri je sam izgubil življenje, preprečil nemškim ladjam pot do Narvicka. Gre torej za čisto določeno vojaško operacijo, v kateri so sodelovali ljudje, ki so s svojim pogumom stopili iz anonimnosti ter se povzpeli med junake in so postali drugim vzor. Vendar je v tem tekstu v ospredju opis akcije same z raznimi vojaško tehničnimi nadrobnostmi. S tem se tudi ta slikanica uvršča med tipične vojaške zgodbe, kakršnih je po drugi vojni dosti v literaturah narodov, ki so bili zapleteni v vojno.

V tretjem tekstu *Od Primorja do Kavkaza* pa Stane Verbič opisuje lastno pot od Primorske do Sovjetske zveze, kamor so v začetku leta 1944 hoteli poslati v letalsko šolo izbrane letalce in letalske strokovnjake. A pot iz Slovenije, čez Liko, proti Bosni je bila mučna, polna ovir, težav in nepredvidenega čakanja, tako da je do odhoda v Sovjetsko zvezo prišlo šele s sedemmesečno zamudo. V tem tekstu, v katerega dogajanju je avtor sam soudeležen, je nagib, da bi zgodba izoblikovala junaka-vzornika, stopil v ozadje, ostala pa je iz prejšnjih zgodb dokumentaričnost poročanja. Poročilo skuša biti objektivno, brez osebne prizadetosti, ki pa se začuti iz tu in tam dodanih, sicer privzdignjenih, deklarativnih formulacij. Manjka neposredne doživetosti. Posamezen človek se izgubi v brezosebni skupini. Enkratna dejanja so mnogokje nadomeščena s poročanjem o dalj časa trajajočem dogajanju. A tudi posamezni prizori, npr. napad volkov na kurirje, srečanje z mladinci, ki nesejo hrano borem, in prehod čez reko so kljub nekaterim detajlom podani preveč posplošeno. Še bolj velja to za zadnji del zgodbe, ki v glavnih obrisih govori o šolanju letalcev in o njihovem delu. Zato tekst ne učinkuje živo in neposredno.

Takšni so teksti, ki govorijo o vojnih dogodkih, v katere niso zapleteni otroci. Dve slikanici pa postavljata v ospredje kot glavnega junaka otroka, oziroma otroke. To je predvsem slikanica *O premajhnem Nacku*, ki jo je risal in pisal Milan Maver; s presledki je izhajala v vseh štirih upoštevanih letnikih *Pionirskega lista*. Leta 1966/67 pa je v prvih osemnajstih številkah izhajala tudi slikanica *Pogumna trojka in fašist Pepe*, ki ji je besedilo napisala Milka Kovič, likovno pa jo je opremil Aco Mavec.

Milan Maver je z Nackom skušal ustvariti otroškega junaka, ki nakljub starejšim, ki vidijo v njem samo nebogljenega otroka, skuša po svoje posegati v dogajanje in se kmalu pokaže kot nepogrešljiv in nenadomestljiv. Odločujoče sodeluje pri reševanju ujetega ranjenega komisarja, se prebije kot posebni kurir brigadnega štaba v zasedeni trg in s svojimi poročili odvrne pripravljeni fašistični napad na partizane, reši vaščane pred fašističnim nasiljem, po naključju ostane sam, ker med njegovo odsotnostjo odpeljejo vaščane v internacijo, in postane bataljonski kurir ter kot tak odločilno pomaga med fašistično ofenzivo in se končno izkaže še pri reševanju ponesrečenih zavezniških letalcev. Zgodba je grajena sprva tako, da se posamezni prizori vežejo v osrednje dogajanje, pozneje pa se začne drobiti v manjše, med seboj vedno bolj rahlo

⁶ *Pionirski list*, 9. marec 1967, št. 23, str. 1.

povezane dogodke, med katere se vrivajo tudi čisto naključne humoristično anekdotične epizode. Prav tako se sprva bolj ali manj realistična pripoved, ki ostaja v okvirih verjetnosti, začne prevešati v zgodbo, ki dobiva odtenke idealizacije, ko je junaku-otroku dodeljena vloga, ki daleč presega njegove zmogljivosti. Tudi avtorjev odnos do snovi se deloma spreminja; v pretežno objektivno opisovanje se predvsem v drugi polovici vpletajo humoristične prvine, ki karikirano kažejo fašiste kot neboglence in duhovne pokveke. Vse to pripomore, da lik Nacka, otroka-kurirja, začenja učinkovati kot šablona, čeprav je v tekstu nekaj dobrih nastavkov, zlasti v nekaterih drobnih prebliskih, ki nakazujejo odnose med odraslimi in otrokom. Žal so ti utrinki ostali neizdelani in jih je preglasila težnja po jarki zunanji učinkovitosti.

Se bolj je zapadla slabostim, ki jih prinaša nasilno iskanje učinkov, posebej humorističnih, grajenih pretežno na ceneni situacijski komiki, slikanica *Pogumna trojka in fašist Pepe*. Tu so medsebojna razmerja med otroki in odraslimi mnogo bolj poenostavljena, ker gre samo za nasprotje med našimi ljudmi in fašisti. Naše zastopajo predvsem trije drzno pogumni in iznajdljivi fantje, fašiste požrešni, naivni, neumni, nespretni, zato prej pomilovanje ko odpor zbujujoči fašist Pepe, ki ga junaška trojka vedno znova prelisiči ali osmeši. Zgodba razpada v niz med seboj nepovezanih situacij, tako da se s tem približuje nekdanjim risanim šalām, iz katerih so se razvili stripi, le da ji manjka resnične, udarne duhovitosti in ostaja v mejah kalupov.

Ta pretres nam je, čeprav omejen na nekaj primerov, vendar nakazal različne snovne možnosti za slikanico s tematiko NOB. Lahko ima značaj memoarno dokumentarnega besedila, lahko skuša oblikovati v okviru spominske proze lik vzornika, lahko podaja samo akcijsko vojaško zgodbo. Ob zgodbi, v kateri delujejo samo odrasli, pa se pojavlja zgodba z junakom-otrokom, ki se uveljavlja v svetu odraslih. Ker se otroški bralec lažje identificira z otroškim junakom, so tovrstne zgodbe, kakor kažejo ankete, najbolj priljubljene. A tudi pri teh zgodbah je možnih več variant, predvsem glede na to, ali je dogajanje podano objektivno resno, ali pa je grajeno s sredstvi komike. Tako se tudi v okviru slikanic s tematiko NOB oblikujejo podobne prvine kakor sploh v literaturi, namenjeni otroku približno od desetega leta naprej; samo da bi zaradi posebne povezave z risbo morala tovrstna zgodba biti grajena drugače ko običajna realistična ali pustolovska akcijska zgodba.

Tu obravnavana besedila pa kažejo, da so nekateri njihovi odstavki neprilagojeni zahtevam slikanice, ki naj bi v vsaki naslednji sliki prikazala novo, jasno omejeno situacijo. Iz tega moremo sklepati, da teksti večinoma niso nastajali kot besedila za slikanice, temveč so jih šele naknadno tako ilustrirali, pač z namenom, da bi bili za bralce bolj privlačni.

Poskus drugačne likovne spremljave aktualnega, reportažno prikrojenega, satirično angažiranega besedila pomeni slikanica Jožeta Ciuhe *Čudežna Amerika* (v letniku 1967/68). Tu gre za strnjen tekst v okviru enega nadaljevanja, ki pa je pisan z roko in ga spremljajo likovne upodobitve posameznih dejstev iz teksta, ki večkrat satirično poanto teksta še stopnjujejo. V letniku 1968/69 pa je besedilo, ki posreduje bralcu dogodke v Vietnamu, kar je po vsebini podobno našemu NOB, tiskano strnjeno in je vsako nadaljevanje opremljeno z eno samo ilustracijo (Viki Blažič — Savo Sovre: *Bitka za Dien Bien Fu*).

Tako smo se dotaknili tudi vprašanja ilustracije in primernosti besedila za tako likovno spremljavo, kakršna je značilna za slikanico. Vendar samo dotaknili, čeprav bi bilo potrebno slikanico vrednotiti s celostnega likovno-literar-

nega vidika. Kakšna bi naj bila dobra slikanica v slikovnem delu, bodo morali ugotavljati ljudje, ki se ukvarjajo z likovno problematiko. Mi smo se ustavljali le pri besedilih. A tudi tu nismo postavljali meril, temveč smo ob konkretnih primerih skušali opozarjati na nekatere sestavine, ki rušijo učinkovitost, celotnost ali prepričljivost teksta, zaradi česar med obravnavanimi teksti nismo mogli reči za nobenega, da predstavlja res uspelo besedilo slikanice s tematiko NOB.

Hkrati pa smo opozorili na to, da nekateri odlomki, zlasti v eni od obravnavanih zgodb, kažejo, da bi bilo mogoče ustvariti dobro besedilo za slikanico s tematiko NOB. Vendar bi v besedilu moralo biti ustvarjeno primerno ravnovesje med akcijsko zgodbo, psihološko prepričljivostjo likov in etičnim temeljem zgodbe. V slikanici kot celoti pa bi seveda moralo biti ravnovesje med risbo in besedilom, ki bi morali predstavljati enakovredni sestavini celote, tako po svoji povednosti kakor tudi po estetskih kvalitetah.

Ker otroci slikanice na splošno radi bero, je torej treba tej zvrsti posvetiti še posebno pozornost in pridobiti zanjo dobre pisatelje in ilustratorje, ki bodo pripravljeni ukvarjati se s problemi takega načina povezovanja teksta in risbe, kakršnega terja slikanica. Tako sodelovanje bo lahko dalo tudi dobro slikanico s tematiko NOB, ki bo, sodeč po dosedanjih ugotovitvah, našla hvaležno občinstvo med mladimi bralci.

Pričujoče poročilo pa bo doseglo svoj namen, če bo sprožilo nadaljnje temeljitejše obravnavanje problemov, ki so tu lahko bili samo nakazani.

Zusammenfassung

Der Artikel bietet eine Uebersicht über die Bildergeschichten (das sind Bildersreifen mit einigen Textsätzen unter jedem Bild) mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf, die im *Pionirski list* vom Jahre 1964/65 bis Ende des Jahres 1967/68 erschienen sind. Berücksichtigt werden nur die Texte dieser Bildergeschichten. Zweck dieser Uebersicht ist festzustellen, ob es möglich ist, ästhetisch und ethisch die Bildergeschichten mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf so entsprechend zu formen, dass sie auch für Kinder anziehend wären. Da diese Thematik für eine aktionsbewegte Geschichte Möglichkeiten bietet, könnte sie in realistischer Bearbeitung für die Leser — die kritischen Realisten und die Jungens in der Vorpubertät — noch besonders interessant sein. Die Erörterung der berücksichtigten Geschichten hat jedoch gezeigt, dass sie zwar mit genauer Aufzeichnung der geschichtlichen Tatsachen, aber mit zu geringer menschlicher Ueberzeugungskraft geschrieben sind, teilweise aber, besonders wenn darin ein Kind als Held auftritt, mit zu stark betonten äusserlichen Wirkungen, besonders humoristischen, und mit Idealisierung des kindlichen Helden. Auch die Verbindung zwischen Bild und Text ist manchmal schwach und zeugt davon, dass die meisten Texte erst nachträglich illustriert wurden und sie nicht den Forderungen der Bildergeschichte entsprechen, in der jedes nächste Bild eine neue, klar begrenzte Situation darstellen sollte. Einige Bruchstücke, besonders in einer der erörterten Geschichten (Milan Maver: *O premajhnem Nacku*) aber zeigen, dass es möglich wäre, einen guten Text auch mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf abzufassen. Darin müsste ein angemessenes Gleichgewicht zwischen der Aktionsgeschichte, der psychologischen Ueberzeugungskraft und der ethischen Grundlage der Geschichte erreicht werden.

Jelisaveta Čopič

Ljubljana

MLADINSKA KNJIŽNA ILUSTRACIJA NA TEMATIKO NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA

Gradivo za študijo zajema ilustracije na tematiko NOB, ki so jih v okviru festivala Kurirček razstavili decembra 1967 v salonu Rotovž v Mariboru. Razstava je predstavila majhen del ilustracij, ki so nastale v Jugoslaviji v dvajsetih letih po osvoboditvi. Skupna tema ilustracij je dogajanje v narodno-osvobodilnem boju, kot so ga zapisali književniki v različnih literarnih zvrsteh, od najdrobnejše skice do daljše črtice, od novele do pripovedi. V Sloveniji so dela izšla v samostojnih knjigah pri založbah Borec in Mladinska knjiga v Ljubljani, pri založbi Obzorja v Mariboru in pri drugih založbah, ali pa so jih objavljali mesečni ilustrirani časopisi za otroke in mladino: *Pionir*, *Ciciban*, *Pionirski list* in predvsem *Kurirček*. Ilustracija je spremljala mladinsko književnost od prvega *Pionirja* v letu 1943 dalje. Mnoge entuziastične ideje, porojene in realizirane v težkih pogojih osvobodilnega boja, so rodile po osvoboditvi bogate sadove. Tako je bilo tudi z mladinsko književnostjo in knjižno ilustracijo. Na razstavi zbrano gradivo zasluži temeljitejšo obravnavo, kot jo je bilo mogoče pripraviti v tem kratkem času priprav za razstavo. Vendar nas sili k takojšnjemu razmišljanju in terja od nas vsaj neko prvo sodbo o sadovih dvajsetletnega dela in prizadevanj za kvalitetno rast knjižne ilustracije v celoti in tistega njenega dela, ki govori o narodnoosvobodilnem boju. Razstava, ki je izbor iz mnogo bogatejšega in deloma težko dosegljivega gradiva, je nepopolna predvsem zaradi tega, ker je želela predstaviti originalne ilustracije iz cele Jugoslavije. Misli, izrečene ob tem gradivu, so zaradi pomanjkljive dokumentacije, ki nam je dosegljiva, in zaradi tega, ker se s knjižno ilustracijo za mladino nismo ukvarjali sistematično, niti ji nismo posvečali dovolj pozornosti, nujno nepopolne, so samo nekaka orientacija. Toda tudi prisotnost večjega števila ilustracij ne bi bistveno izpremenila značilnih potez, ki jih je odkrila v ilustraciji razstava; le širino in razvejanost te dejavnosti bi pokazala in intenzivnost različnih umetnostnih središč v Jugoslaviji.

Mislim, da ni potrebno utemeljevati trditve, da veljajo za mladinsko knjižno ilustracijo enaki umetnostni kriteriji kot za vsako drugo likovno umetnino in da velja v okviru mladinske ilustracije ista zakonitost likovnega oblikovanja za partizansko ali taboriščno snov kot za prastare basni, pravljice ali ljudsko povest. Do vrhunca dognana oblika, občutena in premišljena, je pogoj za dobro ilustracijo, ki hoče doseči maksimalni učinek. Čeprav mladi gledalec ničesar ne ve o oblikovnih zakonitostih, pa vendar sprejema vso vsebino preko forme, ki ga obenem prepričuje in oblikuje s svojo vsebino.

Ob tej trditvi ne moremo prezreti posebnega položaja, ki ga je imela tematika narodnoosvobodilnega boja že od vsega začetka v naši družbi, v književnosti in v knjižni ilustraciji. Vsem je znan pomen narodnoosvobodilnega boja za nadaljnjo usodo naše države in še posebej slovenskega naroda, prav tako pa se zavedamo pomena književnosti, ki oživlja ta veliki čas in spreminja zgodovino v vedno novo prisotnost, ki ji daje človeški utrip in jo vključuje v današnje življenje ne kot otrplo preteklost, temveč kot ustvarjalno pričevanje in spodbudo. Prav to bi lahko povedali tudi o ilustracijah, ki književnost spremljajo, ne kot pasivni opisovalci, temveč kot aktivni soustvarjalci. O nujnosti ter vrednosti knjižnega slikarstva in ilustracije so v zgodovini različno sodili. Sicer stara slikarska veja ima knjižna ilustracija svoje utrjeno mesto v hierarhiji umetnostnih skupin, ne brez nihanj v razširjenosti in vrednotenju. Ne bi se spuščali daleč nazaj v zgodovino, omenila bi le pojav iz srede 19. stoletja, ko se je pričela ilustracija deliti na običajno knjižno ilustracijo in na ilustracijo revij, mesečnikov in tedenskih prilog velikih dnevnikov, ki se je ob knjižni ilustraciji razvila v samostojno vejo. Ilustracija za revije mora beležiti aktualne dogodke naglo in po možnosti dokumentarno zvesto. Izreden razvoj ji je bil namenjen v drugi polovici 19. stoletja, dokler je ni začel izpodrivati tiskarsko hitrejši in dokumentarno popolnejši fotomehanični kliše. Docela pa te »žurnalistične« ilustracije, kot jo imenujemo, niso izpodrinili niti izpopolnjeni sodobni načini tiskarskega reproduciranja — tako črno-bele kot barvne fotografije — kajti ljudje so ohranili simpatije do svežine izbora in tveganja človekovega duha in njegove roke, do tistega osebnega prijema in stila, ki ga ima vsak dober ilustrator. To skupino omenjam zaradi tega, ker bi vanjo mogli uvrstiti del dnevno propagandnega ilustrativnega gradiva iz samega časa narodnoosvobodilnega boja, pa tudi ilustracije tednikov in mesečnikov za mladino, saj je tudi zanje značilen žurnalistični problem naglice, čeprav se v tem primeru ukvarja ilustrator predvsem z ilustriranjem književnosti in ne z direktnimi zapisi doživetih dogodkov. Žurnalistična ilustracija je zašla večkrat na stranpota in se odpovedala vsem umetniškim ambicijam. Ima pa tudi svoje mojstre. Če pogledamo številne »beležke«, ki sta jih v času narodnoosvobodilnega boja naredila Božidar Jakac in France Mihelič, da omenimo le njiju, vidimo, da imamo take mojstre tudi pri nas; njihovo delo pri žurnalizmu je predvsem odkrivanje najbolj gole resničnosti in zato neprecenljivi vir podatkov o zgodovinskem času, ki nas zanima, in mojstrski osebni izraz doživetja, ki je vplival na nadaljnji razvoj ilustracije na tematiko NOB pri nas.

V zgodovino knjižne ilustracije za otroke in mladino ne bi posegali; kvalitetenostne spremembe je doživela predvsem v drugi polovici 19. stoletja in po letu 1900 je postala v mnogih evropskih deželah pa tudi pri nas vse bolj studiozno negovana slikarska zvrst. Po drugi svetovni vojni je doživela knjižna ilustracija za mladino v Jugoslaviji izreden vzpon tako v kvaliteti kot v kvantiteti in velik delež v tem procesu imajo umetniki-partizani in ugodna socialna in moralna atmosfera prvih let po osvoboditvi, ko so bile realizirane nove oblike vzgajanja v mladi socialistični državi.

Nasproti omejitvam in možnostim žurnalistične ilustracije pa predvidevamo, da dela ilustrator običajno v boljših pogojih, da lahko sprejme ali odkloni literarno delo, ki naj bi ga ilustriral, da razpolaga s časom in sredstvi, ki so mu potrebna, da svojo nalogo uspešno opravi. V tem primeru je umetnik polno odgovoren za svoje delo in knjižna ilustracija je umetnostna kategorija. Naj pri tem nekoliko vztrajam. Mnenja sem, da ilustracija pri nas ne uživa tistega

ugleda, do katerega bi kot slikarsko grafična skupina imela vse pravice. Mladinska knjižna ilustracija je pri nas dosegla visoko kvaliteto in ima širok krog občinstva, vendar je pogosto niti ilustrator sam niti občinstvo ne vrednotita kot slikarsko ali grafično delo. V celoti se strinjamo, da sta knjižno slikarstvo in slikarska dela poznega srednjega veka enakovredni, ohranili pa smo pred-sodke v ocenjevanju sodobne knjižne ilustracije. Ta na videz stranski pojav ima v splošnem vrednotenju umetnin negativne posledice, ki se nekako sumirajo: umetnik ne vloži enakega ustvarjalnega navora v ilustracijo, ker zanjo ne more pričakovati enakega priznanja kot na primer za grafiko, ilustracija se zaradi tega teže prebija v sam ustvarjalni vrh in občinstvo jo ceni manj, kot bi jo moralo. Umetnik se pred tem očitkom lahko brani z ugovorom, da sta slikarstvo in grafika svobodni veji, ilustracijo pa omejujejo mnoge zahteve, kar je res. Krivdo za pomanjkljivo vrednotenje ilustracije pa lahko iščemo v zaskrbljujočem stanju ilustracije za književnost odraslih. Imamo mladinsko ilustracijo, ki spremlja otroka in mladino nekako do 14. leta, potem začne usihati in ilustracij v književnosti za odrasle je zelo malo. Tista likovna kultura, ki jo širi mladinska ilustracija, se z osemletko neha skoraj za vso mladino. Tukaj ne bomo razpravljali o pomanjkanju homogene rasti knjižne ilustracije do skoraj osvobojene stopnje, ki jo lahko doseže, pač pa o tem, kako tako stanje povzroča škodo mladinski ilustraciji, ilustratorjem in mladini, ki skupaj ne morejo »odrasti« in se polno razviti v likovni kulturi.

Kvalitetna ilustracija književnosti s partizansko tematiko je pomemben vzgojni izobraževalni dejavnik. Potrebna je, ker govorijo teksti o ljudeh, dogodkih in okolju, ki jih današnja mladina ne pozna. Slikar lahko otroku nazorneje prikaže predmete, situacije in dogajanje, kot to lahko stori pisana beseda. Ilustracija je posebno važna za otroke z manj razvito fantazijo, ki jim tudi podrobnejši opisi, — ki pa so zopet nevarni mladinski literaturi, ker jih otrok nerad bere — ne pomagajo do jasnejših predstav. Seveda pa zdaleč ni naloga mladinske knjižne ilustracije, da je samo ponazorilo teksta, — videli bomo, da je to celo šibkejši del njenega programa — ilustracija mora tekst osvetliti od znotraj in z likovnimi sredstvi podpreti težnjo pisatelja, da prelije zgodovinsko dogajanje v osebno doživetje in da nudi mlademu bralcu pristnejšo podobo enkratne veličine in občečloveške vrednosti dogajanja v času narodnoosvobodilnega boja. Ilustracije morajo poleg gole predmetnosti in z njeno pomočjo doseči stopnjo čustvene izraznosti, ki brez sentimentalnosti bogati otrokov emotivni svet. Ilustracija mora poglobiti vsebino teksta, sama pa mora s svojo oblikovno dognanostjo graditi in razvijati otrokove sposobnosti estetskega doživljanja.

Knjižna ilustracija se ne razvija le v zapleteni odvisnosti med tekstom in podobo, med podobo in starostjo otroka, ki mu je namenjena, temveč je vključena v proces umetnikovega razvoja in z njim v nenehno napeto snovanje sodobnega umetnostnega nastajanja. Prav ilustracija na tematiko NOB je zanimiva v tem pogledu. V dvajsetih letih nastale ilustracije na tematiko vojnih let govore o času med 1941 do 1945, kar jim daje skupno zgodovinsko snov, toda dela iz prvih let po vojni in tista iz današnjih dni se med seboj močno razlikujejo. Vendar ne vedno in ne vsa enako. Deloma moramo razlike pripisati individualnemu razvoju ilustratorjev, njihovemu dozorevanju, če so začeli z ilustriranjem zelo mladi, deloma vplivom različnih novih struj v likovni umetnosti. Vendar gre tudi za širši proces, ki zajema kompleksno izpreminjanje vseh aktivnih udeležencev NOB in onih, ki so vojno doživeli kot otroci in odrasli v

že osvobojeni domovini. Oboji so se srečali z novimi problemi dinamičnega po-vojnega časa.

Ilustracija aktivnih udeležencev NOB je bila pričevanje o neki znani, do-živeti resničnosti; ilustracija današnjih mladih ilustratorjev pa je dokumen-tarna, preštudirana na podlagi ohranjenega gradiva, v bistvu pa vendar pomeni poustvarjanje na podlagi doživetja literarnega dela. Niti od prvega niti od drugega ni odvisna kvaliteta ilustracije, le-ta je namreč privilegij ustvarjalne moči ilustratorja. Morda bo kdo pomislil, da časovna oddaljenost zmanjšuje možnosti za nastajanje dobre ilustracije o narodnoosvobodilni tematiki, vendar problem ni tako enostaven. Oddaljenost od dogodkov prinaša nove perspektive, diferencira na eni strani in zgoščuje na drugi, kar nudi, tako književnikom kot ilustratorjem, večjo svobodo v ustvarjanju glede na reportažno poročanje o resničnih individualnih doživetjih in občutljivost živih prič za avtentičnost njihovega gledanja na dogajanje. Tu leže možnosti za nastajanje velikih umet-nin, ki pa bodo seveda preko tematike NOB izrazile tudi umetnikove sedanje poglede na življenje. Ilustracija na tematiko NOB ima v tem pogledu še ne-omejene možnosti nadaljnega razvoja.

Bežen pogled na letnice nastanka, na slog posameznih ilustracij in na imena ilustratorjev nam prikaže razvoj v okviru slovenske ilustracije. V medvojnem času, ki je skop z deli za mladino, prevladuje linorez s svojimi črno-belimi kontrasti. Linorez je bil najprikladnejša tehnika za ilustriranje, pa tudi kot umetniški izraz poenostavljenih pogojev življenja z njegovimi črno-belimi si-tuacijami in odločitvami, ki niso dovoljevale subtilnih vrednotenj mirnodob-nega zavarovanega življenja, je linorez dosegel prepričljivo jasno podobo tistih dni in junakov tistega časa. Ambicije niso presegale zahtev po spodbudni pre-pričljivosti v propagandne namene. Revolucionarna zavzetost in neučljivi opti-mizem ustvarjalcev, ki jim je bil linorez orožje, sta preglasila skromnost mnogih del. Oblikovno se ilustracije naslanjajo na predvojno grafiko socialnega rea-lizma, nekoliko ekspresivno stopnjevano. Že pred vojno znani grafiki in risarji, predvsem Božidar Jakac, Nikolaj Pirnat in France Mihelič, so vodilne osebnosti in vplivajo na mlade partizane-ilustratorje. Ob njih so znani starejši slikarji, grafiki in občasno tudi ilustratorji, Drago in Nande Vidmar, Dore Klemenčič-Maj, Vito Globočnik, pripomogli, da se je oblikovala prva estetika partizanske umetnosti. Že pred vojno formirane osebnosti, ki so se jim takoj po osvoboditvi pridružili kot ilustratorji še Maksim Sedej, Nikolaj Omersa, Tone Kralj, Evgen Sajovic in drugi zastopniki različnih slikarskih struj iz časa med obema voj-nama, so uveljavile tudi sedaj svoj osebni rokopolis. Težnje po individualnem izrazu so nasprotovale doslednejšemu sprejemanju teorij sovjetskega sociali-stičnega realizma, ki so bile v prvih povojnih letih precej močne. Slovenski umetniki so se upirali ozko pojmovani deskriptivni umetnosti in omogočili mla-dim slikarjem in grafikom, da se samostojno razvijejo. Mlajši rod partizanov-ilustratorjev se je znašel takoj po vojni v težavnem položaju; morali so v šole, čeprav so bili odrasle in samostojne osebnosti. Šolali so se pri svojih partizan-skih tovariših in drugih profesorjih na nanovo ustanovljeni akademiji za li-kovno umetnost v Ljubljani. Že v času šolanja so se uveljavljali kot ilustratorji; proti letu 1950 in nato do 1952—53 so se začeli uveljavljati s svojo osebno noto, s katero premagujejo nekoliko brezosebni način prvega šolskega znanja. Z njimi sodelujejo kot ilustratorji povratniki iz taborišč in tisti, ki so vojno pre-živeli v civilu. Vojna jih je vse prizadela in zbližala jih je velika ustvarjalna vnema, ki je postala po ogroženi mladosti življenjska potreba tedanjih ustvar-

jalcev. Med ilustratorji tematike NOB so se uveljavili predvsem Ive Šubic, Janez Vidic, Ive Seljak-Čopič, Alenka Gerlovič, Karel Zelenko, Milan Bizovičar, Vladimir Lakovič, Cita Potokar, Dušan Petrič, Marija Vogelc, France Slana idr. Velika aktivnost na področju knjižne ilustracije je tedaj pritegnila tudi nekatere starejše umetnike, tako da jih je malo, ki ne bi ilustrirali vsaj enega dela s tematiko NOB. Med ilustratorji naj omenimo še Staneta Kumarja, Bogdana Groma iz Trsta, Maksa Kavčiča, ki se jim postopoma pridružujejo vedno novi ustvarjalci: Božo Kos, Roža Piščanec, Ančka Gošnik-Godec, Aleksa Horvat, Štefan Planinc, Melita Vovk-Štihova, Vesna Borčič, Marjanca Jemec, Lidija Osterc, Milan Vojsk in drugi.

Okoli leta 1950 se je zanimanje likovnih umetnikov postopoma preorientiralo proti zahodnim umetnostnim središčem, kar je prineslo nove močne ustvarjalne impulze, tako nekaterim starejšim kot mnogim mladim ustvarjalcem. Realistične tendence so tedaj oslabele in se začele počasi umikati novim poskusom oblikovanja. Ta razvoj je seveda doslednejši v slikarstvu in grafiki, počasnejši in previdnejši pa v ilustracijah s partizansko motiviko. Snov sama, vezanost podobe na literarno vsebino in ne nazadnje sprejemljivost otroka, ki so mu ilustracije namenjene, so delovali zaviralno nasproti prenaklepu vnajšanju novih načinov izražanja. Tematika NOB je zgodovinska snov, in celo preoblikovana v književno delo, še vedno ohranja močan pečat avtentičnosti dogajanja in se le izjemoma odmakne od resničnosti v umišljeni svet. Dodajmo še zahtevo po idejni jasnosti in nadaljnji učinkovitosti te snovi v revolucionarnem procesu, ki z osvoboditvijo ni prenehal, pa postane razumljivo, zakaj je ilustracija na tematiko NOB zadržala realistični koncept. Književnost sama je nudila malo pobud, da bi se tako stanje spremenilo. Iz zgodnje aktivistične in reportažne pripovedi se je ilustracija razvila v zahtevnejše umetniško oblikovanje, od tipičnosti je prešla k niansiranemu modeliranju junakov, od čisto zunanje akcije k notranjemu doživetju, od poenostavljene resničnosti k zapletenemu doživetju, ki je vključevalo dozorevanje in tragiko posameznika. Ilustrator je spočetka pogosto poiskal najenostavnejšo rešitev; izbral je v zgodbi najznačilnejši, ključni prizor, junaka v akciji, in ustvaril izrazite realistične akcijske ilustracije. Tovrstna ilustracija je bila in je ostala pri mladini zelo priljubljena in sodobna občila so v mladini še razvijala in stalno podpirala zanimanje za zunanje dogajanje. Najožje pojmovana ilustracija ponazarja le besedilo, ga nekako prevede v likovni jezik, ilustracija mojstra pa z likovnimi sredstvi izrazi to, kar je med vrsticami, dopolni in razširi doživetje in je tekstu nenapisano dopolnilo, ki ga resnično izrazi lahko samo podoba. Brez dvoma je šibka književnost skromna podlaga za knjižno ilustracijo, ne more pa biti izgovor za slabo ilustracijo; prav zaradi tega ne, ker ilustrator ne sme podvajati književnika, čeprav govorita o istih stvareh. Novi oblikovni prijemi v ilustraciji nudijo možnost osvežitve likovnega izraza, ne da bi bila izkrivljena vsebina, ki sama ni niti statična niti omejena in ki je direktno znana — v individualnem, omejenem obsegu — samo udeležencem NOB, drugače pa onim, ki ta čas študirajo kot zgodovino, spet drugače mlademu književniku, ki ga podoživlja in s svojo umetniško močjo znova ustvarja.

Odstopanja od realistične upodobitve so se gibala v smeri ekspresionističnega stopnjevanja oblike in barve, vendar so bile deformacije zelo zadržane, posebno v ilustracijah, ki so bile namenjene najmlajšim gledalcem. Redkeje nastopajo kubične poenostavitve, še redkejši so določnejši poskusi novega oblikovanja prostora, vendar jih je moč najti in le-ti predstavljajo v knjižni ilu-

straciji za mladino važen premik v smeri večje sprostitve likovnega izraza. Če je književnost sama dala malo pobud za iskanje novih oblik ilustracije, pa je tisti del književnosti na tematiko NOB, ki govori o notranjem življenju svojih junakov, ki slika razpoloženja, zanos in žalost, nudil ilustratorjem manj oprijemljivo zunanjo podobo in jih silil, da z novimi slikarskimi sredstvi izpovedo to vsebino. Iskali so predvsem v čisti risbi, ki s svojo dinamiko in melodiko, raztrganostjo in napetostjo, bolj kot s pomočjo predstavljenih oseb in predmetov, izrazi neoprijemljivo vsebino. Poleg risbe je v sodobnem, tehnično izpolnjenem tisku, prevzela del izraznosti predvsem barva, ki je včasih ekspresionistično nasilna, mnogo pogostejša pa lirično ubrana. Skrajno formalističnih ali zelo drznih poskusov nimamo, kar je zanimivo. Kriva je verjetno skrb ilustratorja, da ga otroci ne bi razumeli zaviralno. Tako lahko rečemo, da so formalno najdrznejše ilustracije otrok samih.

Problem likovne dozorelosti otroka za dojemanje različnih oblikovnih načinov ilustriranja je dovolj zapleten, da ga na tem mestu ne moremo obravnavati. Predvsem je likovna sprejemljivost otroka izrazito individualna in močno odvisna od kvalitete likovne vzgoje, ki je je bil otrok deležen. Drugačen je problem ilustracij za predšolske otroke, ki jim je podoba primarno izrazilo, in spet drugačen za starejše otroke in mladino, ki jih že tekst seznani z vsebino dogajanja in tudi s čustvenim in miselnim življenjem nastopajočih oseb. Otroci, ki imajo dobro likovno vzgojo, so sposobni doživeti različne oblikovne koncepte, občutljivi so postali za likovne vrednote in estetsko doživetje jim dopolnjuje literarno vsebino. Ne da bi kakorkoli enačili otroško risbo in njeno izrazno bogastvo z risbo ali sliko umetnika-ilustratorja, nam je vendar otroška risba prva odkrila toliko svežine v opazovanju sveta, tako izredne zmožnosti za izraz žalosti ali veselja in tolikanjo poezije, da morajo biti ilustratorji stalno zaskrbljeni, da bi ne bila njihova dela revnejša od zahtev njihovega občinstva. Del ilustracij za mladino je tak, predvsem zato, ker ne izkorišča vse skale možnosti, ki mu jih nudi sama likovna umetnost in tako ne dosega celotnega razpona otrokovih emotivnih sposobnosti. Za nadaljnjo kvalitetno rast mladinske ilustracije pa bi bila potrebna predvsem višja likovna kultura staršev, ki kot prvi vzgojitelji otroka že v predšolski dobi pogosto zavrejo otrokov nadaljnji razvoj s slabo ilustriranimi knjigami. Vendar je ilustracija na tematiko NOB s pojavom cenene nekvalitetne knjige najmanj prizadeta, za kar gre zasluga ilustratorjem in založbam, ki so zanjo odgovorne. Najmlajši ilustratorji za mladinsko književnost vojnega časa niso v večji meri spremenili stilnega koncepta knjižne ilustracije, vnesli pa so vanj svežino svojega osebnega pogleda na dogajanje in bolj sproščeno oblikovanje, ker jih ne veže več osebno poznavanje zgodovinskih dogodkov. Nevarnost, ki jo lahko zasledimo, zadeva samo zgodovinsko dogajanje. Ne bi bilo prav, če bi se naglo in nasilno otesli danes še žive in znane zgodovinske resničnosti in jo sami spremenili v legendarne in fantastične pripovedi, kar bo v pospešenem tempu storil čas, ko živih prič NOB ne bo več. Brez dvoma mora biti tema za ilustracijo, ki je namenjena najmlajšim, skrbno izbrana in primerno oblikovana; isto velja tudi za ilustracijo, ki je namenjena starejšim otrokom. Toda tedaj je bilo vse resnično, ne pravljično, ne igračkasta idila, doseženo je bilo s človeškimi močmi, ne s čarovnijo. Vsa zahtevana resnica vojnih let, ki se nam je prikazovala tedaj premočrtna in jasno omejena in ki se nam zdi danes bolj zapletena zaradi mnogih znanih dejstev, zamotana v različne individualne usode, mora tudi v sodobni ilustraciji najti adekvatno rešitev, ki bogati, ne pa potvarja podobo tistih dni in ljudi. Snov sama je neizčrpna in

dobiva z oddaljenostjo nove poteze, ki jih ilustrator gotovo ne more izraziti z zastarelimi prijemi. Vse omenjeno v ničemer ne izključuje največje mere poetičnosti, ki jo je ustvarilo življenje samo, niti ne omejuje osebnosti ustvarjalca, da polno izrazi svoje doživetje te snovi; usmerjeno je le proti ozko-srčnemu pomanjševanju, olepševanju in poplitvenju obravnavane snovi.

Slovenija nima mnogo ilustratorjev in zaradi tega tudi širina prikaza narodnosvobodilnega boja v mladinski ilustraciji ni posebno bogata, vendar je vse to, kar prikazuje mladini s podobo, največji napor slovenskega naroda za uresničitev socialne in nacionalne osamosvojitve. Zato ilustracija zasluži, da jo v bodoče negujemo z večjo pozornostjo. Neizkoriščenih možnosti je ogromno. Toda ilustratorji, ki sedaj ustvarjajo in med katerimi ima vsak že svojo začrtano pot, kljub upravičenemu upanju, da bodo svojo umetnost razvijali dalje, teh možnosti ne morejo v celoti izkoristiti sami. Samo plevel raste sam od sebe, za dobro umetnost pa so potrebni združeni napor ustvarjalcev in družbe, predvsem premišljeno delo založniških hiš. Ilustracije, ustvarjene v preteklih dobrih dvajsetih letih, predstavljajo danes študijsko gradivo, ki bi nam moralo povedati še vrsto stvari o položaju slovenske mladinske knjige in z njo knjižne ilustracije v našem življenju, o njeni vlogi v šolstvu, o njenih pozitivnih in negativnih karakteristikah. Trg s svojimi ekonomskimi zakonitostmi in slovenski narod s svojimi kulturnimi potrebami sta dva nasprotujoča si dejavnika, ki bi zaslužila trezno študijo o tem, kaj hočemo in kaj zmoremo. Enako stvarno in temeljito bi morali preučiti obliko knjige in ilustracije v njej, ekonomičnost formata in kvaliteto papirja, ki je potrebna za določene ilustracije. Pri vsej skrbnosti zaradi ekonomičnosti pa bi morali najti možnosti za ilustratorja, da bo lahko eksperimentiral, in biti entuziastično drzni pri novih poskusih, kajti bolj kot kdajkoli, nas danes vse, tudi otroke, ogroža nekvalitetnost in monotonost. Resnično ekonomična v kulturi more biti le kvaliteta, ki jo dosežemo takrat, kadar najprimernejši ilustrator oblikuje književno delo, ki ga inspirira, in kadar je njegova ilustracija oblikovno in tehnično spojena s tekstom v nedeljivo celoto, ki se vtisne otroku za vse življenje v spomin. Doseči to je umetnost, ki jo obvladajo nekateri uredniki in njihovi sodelavci. Rezultati preteklih dveh desetletij so zelo spodbudni, bodočnost pa bo prinesla nove možnosti in tudi težave. Večja kritična pozornost, s katero bomo spremljali mladinsko knjižno ilustracijo v celoti in ono, ki obravnava tematiko NOB, ji bo samo koristila. Navedli smo že veliko razlogov, zakaj je ilustracija tako pomembna, očitno pa postaja, da bo v bodoče še pomembnejša. Angleški pisec Paul Hogarth pravi v zvezi z ilustracijo: »Čim višji standard je dosegla neka družba, tem revnejši postajajo stiki med ljudmi. Proti temu razredčenemu ozračju se mora družba boriti z vsemi silami, če noče, da bo sredi bogastva izhiral zaradi pomanjkanja človeške topline.«

Umetnost — ilustracija je ena prvih oblik umetnosti, s katero se sreča otrok — je najboljši most od človeka do človeka.

Zusammenfassung

In der Nachkriegszeit hat die slowenische Jugendillustration eine ausserordentliche Entwicklung sowohl nach dem Umfang als auch nach der Qualität der ausgeführten Illustrationen erlebt. Für dieses besondere Gebiet der slowenischen Kunst, die kaum ein Menschenleben alt ist und die sich bei einem kleinen Volk in den

engen Grenzen seines Büchermarkts nur schwer durchgesetzt hat, bedeutete die Thematik des Volksbefreiungskampfes eine wertvolle Errungenschaft. Durch das Verdienst der Künstler, Redakteure und Verleger haben viele enthusiastische Ideen, im Revolutionszeitabschnitt des Befreiungskampfes geboren und teilweise realisiert, nach dem Krieg reiche Früchte getragen. Vom Jahre 1943 war auf dem befreiten Gebiet die der Jugend gewidmete Zeitschrift *Pionir* schon mit Illustrationen ausgestattet. Der bescheidene Linolschnitt war damals die übliche Technik. Nach dem Krieg pflegten die Thematik des Volksbefreiungskampfes vor allem die Zeitschriften *Kurirček* und neben ihm *Ciciban* sowohl zahlreiche Kinder und Jugendbücher. Bald verbesserten sich die materiellen Verhältnisse und die Künstler — Illustratoren — konnten ihre Ideen auf verschiedene anspruchsvolle Techniken erweitern. Die Verlage Mladinska knjiga, Borec, Partizanska knjiga in Ljubljana, Obzorja in Maribor und andere ermöglichten auch eine anziehende Gestaltung der Jugendzeitschriften und Bücher.

Die Literatur über den Volksbefreiungskampf veränderte sich in den vergangenen dreissig Jahren und mit ihr auch die Illustration. Die Schriftsteller und Illustratoren entdeckten immer neue Schichten und schufen neue Gestaltungen des Volksbefreiungskampfes, der das ganze slowenische Volk erschüttert hatte. Inhaltlich ist das ein unerschöplicher Stoff, der sowohl eine gleichwertige, mächtige epische Gestaltung als auch eine verfeinerte lyrische Evokation ermöglicht. Die Vereinigung des geschichtlichen Zeitabschnittes mit der immer neuen Gegenwart trägt neue Elemente in die Darstellungsarten hinein. Die Illustration war in den ersten Jahren nach der Befreiung das Werk slowenischer Maler und Graphiker, die sich schon vor dem Krieg behauptet hatten und den Jüngeren künstlerische Anweisungen darboten. Die qualitative Tradition des sozialistischen Realismus hat in vollem Masse die Stilrichtung der Gesellschaft befriedigt, die damals im Wiederaufbau des zerstörten Vaterlandes engagiert war. Mit der neuen Generation von jungen Illustratoren — Partisanen, die in ihrer künstlerischen Entwicklung der neuen Zeit einen entsprechenden Ausdruck suchten, erhielt die Illustration für die Jugendliteratur mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf die stärksten Vertreter. In ihren Illustrationen findet man neue Gestaltungskonzepte, in denen die expressionistische Überwindung des Realismus zum Vorschein kommt, seltener eine kubistische Formvereinfachung oder eine neue Raumprojektion, häufiger begegnen wir einer synthetischen Zeichnung, charakteristischen Elementen der flächenartigen Gestaltung und der für das moderne Zeitalter charakteristischen Nutzbarmachung der Farbenwirkungen. Alle Neuheiten aber bleiben selbstverständlich in den Grenzen des kindlich auffassbaren Formausdrucks. Auch in den Werken der jüngsten Illustratoren behielt die Thematik des Volksbefreiungskrieges die ganze Geschmeidigkeit der vielfältigen Formlösungen, die aber in ihrem besten Schaffen immer den menschlich erschütternden Inhalt in gleicher Weise wie der Text künstlerisch gestalten. Darin liegt auch der Zweck der intensiven Pflege, an der in der sozialistischen Gesellschaft die Illustration des Jugendbuches mit der Thematik aus dem Volksbefreiungskampf teilhaftig ist.

Poleg bibliografije in anotacij del s slovenskega knjižnega trga, ki so nadaljevanje pregleda iz 2. zvezka zbornika, začnemo tokrat objavljati tudi bibliografske popise in anotacije del, ki so izšla drugod v Jugoslaviji, tokrat se pregledi omejujejo na izvirna dela iz južnoslovanskih književnosti ter na prevode teh del v druge južnoslovanske jezike.

Andra Žnidar — Martina Šircelj

BIBLIOGRAFIJA MLADINSKIH KNJIG S TEMATIKO NOB 1945—1974

Bibliografija je popis knjižnega gradiva z razstave »NOB v mladinskih knjigah 1945—1975«, ki jo je ob Mednarodnem dnevu mladinske knjige in ob 30-letnici osvoboditve priredila ljubljanska Pionirska knjižnica v dneh od 2. do 12. aprila 1975.

Razen tekstov, pisanih za mladino, so upoštevana tudi dela za odrasle, kolikor so izšla v knjižnih zbirkah, namenjenih mladini. Knjige, izdane z letnico 1975, v bibliografiji niso zajete.

PROZA

Alečković Mira: Lastovice. (Prev. Cene Vipotnik.) Ilustr. Sava Nikolić. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1957. (20) str. 8°. (Čebelica. 33.)

Alečković Mira: Novoletna noč. — Kosta Stepanović: Ladijski pilot Radovan. (Prev. Cvetko Zagorski. Ilustr. Sava Nikolić. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)

Barković Josip: Hrabra četa pionirja Peče. — Danko Oblak: Peterokraka. (Prev. Branko Žužek. Ilustr. Josip Bifel. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (I ov. + 27) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)

Bevk France: Črni bratje. — Učiteljica Breda. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 140 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 20.)

Bevk France: Gregec Petelinček. (Ilustr. Stane Kumar.) Ljubljana, (Borec) 1966. 64 str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Bevk France: Mali upornik. (Ilustr. Nikolaj Omersa.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1951. 96 str. 8°. (Pionirska knjižnica.)

Bevk France: Mali upornik. (Ilustr. Nikolaj Omerza. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1957. 152 + (I) str. 8°. (Bevkova izbrana mladinska dela. 10.)

Bevk France: Mali upornik. (Ilustr. Nikolaj Omersa. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1965. 144 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 2.)

Bevk France: Mali upornik. (Ilustr. Nikolaj Omersa. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1968. 144 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 2.)

Bevk France: Mali upornik. (Ilustr. Nikolaj Omersa. 2. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1971. 144 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 2.)

Bevk France: Ognjeni krst Gregca Petelinčka. (Risbe: Tinca Stegovec.) Ljubljana, Borec 1960. (32) str. 8°.

Bevk France: Pikapolonica. (Partizanska povestica.) Ilustr. Roža Piščanec. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1962. (20) str. 8°. (Čebelica. 71.)

Bevk France: Učiteljica Breda. (Ilustr. Maksim Sedej.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1963. 80 str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 88.)

Bevk France: Učiteljica Breda. (Ilustr. Maksim Sedej. 2. pregl. izd. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1968. 82 + (I) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 88.)

Bevk France: Vanka partizanka. (Ilustr. Cita Potokar.) Ljubljana, (Borec) 1963. 52 + (III) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 7.)

Bevk France: Zgodba o Drejčku. Pikapolonica. — Kristina Brenkova: Dolga pot. — Mihaly Majtenji: Diverzanta. (Prev. Rudi Ringbauer.) Ilustr. Ive Šubic. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižnicah.)

Božić Dragan: Ko se prikaže rdeči konj. (Prev. Nada Carevska. Ilustr. Štefan Planinc. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1970. 128 + (III) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 143.)

Bratko Ivan: Teleskop. (Nova, popr. in predel. izd. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 245 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 19/20.)

Brenk Kristina: Dolga pot. (Risbe Ive Šubic. Ljubljana,) Borec 1963. (36) str. 8°.

Brenk Kristina: Dolga pot. Ilustr. Ive Šubic. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 16 str. 4°. (Lastovke.)

Brenk Kristina: Ko si bil majhen... (Ilustr. Lidija Osterc.) Ljubljana, (Borec) 1964. 60 + (III) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Brest Vida: Orehovo leto. (Ilustr. Ive Šubic. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 59 + (III) str. 8°. Vida Brest [ps.] = Majda Peterlin.

Brest Vida: Orehovo leto. (Ilustr. Ive Šubic. Ljubljana, Partizanska knjiga 1972.) 54 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Brest Vida: Ptice in grm. (Izvirna litografija: Melita Vovk.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1955. (20) str. 8°. (Čebelica. 13.)

Brest Vida: Ptice in grm. Ilustr. Melita Vovk-Štih. Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. (13) str. 4°.

Brest Vida: Ptice in grm. Medved. Srnica. — Milan Šega: Kako je Ris postavljaval Nemcem zasede. — Branka Jurca: Gretec Kobilica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižnicah.)

Burger Ludvik: Jure. [Ilustr. Milan Maver.] Koper, (Primorska založba) 1954. 91 str. 8° p. f. Ludvik Burger = [ps.] Brodar; Milan Maver = [ps.] Jezernik.

Cerkvenik Angelo: Sivi. (Ilustr. Vladimir Lakovič. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1947. 144 str. 8°.

Čerkez Vladimir: Breza med strelskimi jarki. (Prev. Vida Brest. Ilustr. Ibrahim Ljubović. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1969. 136 str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 139.)

Čerkez Vladimir: Sonce v dimu. (Prev. Jože Smit. Ilustr. Ive Šubic. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1958. 140 + (III) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 52.)

Čopić Branko: Doživljaji Nikolettine Bursaća. (Prev. Lojze Mlinar [ps.], Ilustr. Zulfikar Džumhur. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 147 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 5.)

Čopić Branko: Kurir Pete čete. — Most kozarja Ilije. (Prev. Cvetko Zagorski.)

- Ilustr. Ida Čirić. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)
- Čopić Branko:** Orli vzlete zgodaj. (Prev. Jože Zupančič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1969. 144 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 14.)
- Čopić Branko:** Partizanske pripovedke. (Prev. Tone Potokar. Ilustr. Janez Vidic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1947. 106 + (II) str. 8°.
- Čopić Branko:** Pionirska trilogija. (Orli vzlete zgodaj. — Slavno vojskovanje. — Bitka v Zlati dolini. Prev. Jože Zupančič.) Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1965. 467 + (III) str. 8°. (Izbrana dela. 11.)
- Čopić Branko:** Pravljica o sestri Kobiljki. (Ilustr. Slavko Tihec. Prev. Branko Hofman.) Maribor, Obzorja 1957. 68 str. 8°. (Pravljica. 68.)
- Dapčević Peko:** Drobne vojne zgodbe. (Prev. Jože Šmit. Likovne priloge Ive Šubic. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1963. 98 + (II) str. + 6 pril. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 87.)
- Filipič France:** Peter. (Ilustr. Ive Šubic.) Ljubljana, (Borec) 1964. 165 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Forstnerič France:** Srakač. (Ilustr. Janez Vidic. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1970. 112 str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 148.)
- Gove Janez:** Niso ljudje kakor mi. (Ilustr. Vladimir Lakovič.) Ljubljana, (Borec) 1965. 61 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Grabeljšek Karel:** Moja partizanska oprema. (Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Partizanska knjiga 1974.) 70 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)
- Grabeljšek Karel:** Najmlajši partizan. (Ilustr. Zdenka Borčič-Golob. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 30 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)
- Grabeljšek Karel:** Partizanski obrazi. (Ilustr. Ivan Seljak.) Ljubljana, (Borec) 1972. 77 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Grabeljšek Karel:** SOS s TV 17. Povest za mladino. (Ilustr. Miligoj Dominko.) Ljubljana, (Borec) 1962. 132 str. 8°.
- Grabeljšek Karel:** Trije in ena. (Ilustr. Evgen Sajovic.) Ljubljana, (Borec) 1963. 136 str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 2.)
- Grabeljšek Karel:** Zgodbe kurirja Tinčka. (Ilustr. Božo Kos.) Ljubljana, (Borec) 1969. 78 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Hozić Advan:** Vrabec s puško. (Prev. Vida Brestova. Ilustr. Albin Rogelj.) Ljubljana, (Borec) 1968. 93 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Hudales Oskar:** Korak čez prag. (Opremil Janez Vidic.) Maribor, Obzorja 1956. 53 + (II) str. 8°. (Bilo je nekoč. 10.)
- Hudales Zoran:** Črček. (Ilustr. Ančka Gošnik-Godec.) Ljubljana, (Borec) 1963. 64 str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 4.)
- Idrizović Nusret:** Mravlja in zmaj. [Prev. Jože Javoršek.] (Ilustr. Tone Lapajne.) Ljubljana, (Mladinska knjiga) 1965. 141 + (II) str. 8°.
- Ingolič Anton:** Enajstorica živih. Ljubljana, Prešernova družba 1964. 113 + (I) str. 8°.
- Ingolič Anton:** Tvegana pot. Mladinska povest. (Ilustr. Janez Vidic.) Ljubljana, Kmečka knjiga 1955. 85 + (II) str. 8°.
- Ingolič Anton:** Udarne brigada. Pravljica iz naših velikih dni. Ilustr. France Mihelič. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1946. 188 str. 8°.
- Ingolič Anton:** Udarne brigada. Pravljica iz naših velikih dni. (Ilustr. France Mihelič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 152 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred IV. 4.)
- Ingolič Anton:** Udarne brigada. Pravljica iz naših velikih dni. (Ilustr. France Mihelič. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 129 + (V) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)
- Janevski Slavko:** Najgostejša gošćava. — Vidoe Podgorec: Nemi. — Gli-

- gor Popovski: Noč na reki. — Nedžati Zekerija: Vrtljak. Ilustr. Jovan Petrov. (Prev. Ivan Minatti. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)
- Jurca Branka:** Gregec Kobilica. Ilustr. Ive Seljak-Čopič. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (20) str. 8°. (Čebelica. 99.)
- Jurca Branka:** Gregec Kobilica. Ilustr. Ivan Seljak-Čopič. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 20 str. 4°. (Lestovke.)
- Jurca Branka:** Miško Poleno in njegov ognjeni krst. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. [Ljubljana,] (Borec) [1966]. 46 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Jurca Branka:** V pasti. (Ilustr. Alenka Gerlovič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 94 + (II) str. 8°.
- Jurca Branka:** V pasti. (Ilustr. Alenka Gerlovič. Ljubljana, Partizanska knjiga 1972.) 88 + (III) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)
- Kaleb Vjekoslav:** Čudoviti prah. (Prev. Miroslav Ravbar. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 192 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 6.)
- Kavčič Vladimir:** Vaška komanda. (Ilustr. Ive Šubic. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 145 + (V) str. 8°.
- Kavčič Vladimir:** Vaška komanda. (Ilustr. Savo Sovre.) Ljubljana, (Borec) 1972. 134 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Kolar Marjan:** Sledovi medalj. (Ilustr. Janez Vidic.) Maribor, Obzorja 1967. 116 str. 8°. (Mlada obzorja. 17.)
- Kosmač France:** Partizanske zgodbe. (Z originalnimi risbami opremil Vladimir Lakovič.) Ljubljana, (Mladinska knjiga) 1948. 93 + (I) str. 8°. (Mlada pota.)
- Kostanjevec Zdenko:** Dogodivščine partizanskega šoferja. (Ilustr. Stane Kumar.) Ljubljana, (Borec) 1963. 85 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 6.)
- Kostanjevec Zdenko:** Dogodivščine partizanskega šoferja. (Ilustr. Božo Kos.) Ljubljana, (Borec) 1974. 97 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Kostić Dušan:** Mali Tomo. — Mihailo Ražnatović: Sonce bo vzšlo. Ilustr. Branislav Jovanović. (Prev. Cvetko Zagorski. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)
- Krušnik Slavko:** Podmornica na suhem. Ilustr. Štefan Planinc. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1961. (20) str. 8°. (Čebelica. 63.)
- Maksimović Desanka:** Nočem s tem vlakom. — Mehmed Ali Hodža: Mali zastavonoša. (Prev. Cvetko Zagorski.) Ilustr. Ljubica Sokić. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)
- Marodić Aleksander:** Vihar. (Opremil Vladimir Lakovič.) Ljubljana, (Borec) 1967. 107 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Martić Anđelka:** Belko. (Prev. Janez Gradišnik.) Ilustr. Vesna Borčič. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1956. (20) str. 8°. (Čebelica. 22.)
- Martić Anđelka:** Belko. — Mali konjevodec. (Prev. Branko Žužek.) Ilustr. Danica Rusjan. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)
- Martić Anđelka:** Deček in gozd. (Prev. Jože Šmit. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1959. 86 + (II) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)
- Martić Anđelka:** Jezero na planini. Ilustr. Vesna Borčič. (Prev. Janez Gradišnik. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1957. 130 + (II) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)
- Martić Anđelka:** Konjiček kurirja Dragana. Prev. Severin Šali. Ilustr. Dalibor Parać. Zagreb, Naša djeca 1961. (16) str. 8°.
- Martić Anđelka:** Lišček. (Prev. T[it] V[idmar. Ilustr.] Marjan Bregar.) Ljubljana, Slovenski poročevalec 1955. 96 str. 8°.

Matošec Milivoj: Veliki potepuh. Mladinski roman. (Prev. Zdenka Lovec. Ilustr. Jože Ciuha.) Maribor, Obzorja 1963. 150 str. 8°.

Matošec Milivoj: Veliki potepuh. (Prev. Zdenka Lovec. Ilustr. Jože Ciuha. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1972. 174 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 2.)

Mikeln Miloš: Viharna pomlad. Mladinska slikanica iz narodnoosvobodilne vojne. Narisal Milan Maver. Ljubljana, (Ljubljanski dnevnik) 1956. 206 str. 8°.

Miloš Mikeln = [ps.] Rado Kragelj.

Milkovič Adam: Pregnanci. S slikami opremil Rado Krošelj. [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1948. 45 str. 8°.

Mirtič Franček: V obroču. Ilustr. Milan Bizovičar. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1959. (20) str. 8°. (Čebelica. 47.)

Na juriš, naprej, partizan! Zgodbe in povesti. Ljubljana, Mladinska knjiga 1947. 96 str. 8°. Ilustr.

O partizanih. Berilo za nižje razrede osnovnih šol. (Izbor tekstov Ivo Zorman. Ilustr. Ive Šubic.) Ljubljana, (Borec) 1972. 94 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Oblak Danko: Modra okna. (Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Maksim Sedej.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1960. 149 + (I) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 69.)

Okič Fani: Kurirček Srbečica. (Risbe Miligoj Dominko.) Ljubljana, Borec 1961. 36 str. 8°.

Pavlin Mile: Jurišni bataljon. [Ilustr.] Evgen Sajovic. Ljubljana, (Borec) 1969. 110 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Pavlin Mile: Titovci. Ljubljana, (Borec) 1963. 84 str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 3.)

Peroci Ela: Kje so stezice? Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1960. (20) str. 8°. (Čebelica. 55.)

Peroci Ela: Kje so stezice? Ilustr. Dunja Furlani. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1974.) 16 str. 4°. (Lastovke.)

Petrovič Mirko: Dečki s troogelnega trga. (Prev. Ivo Zorman. Ilustr. Sava Nikolić.) Ljubljana, (Borec) 1966. 206 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Potrč Ivan: Pravljica o Vanču. Ilustr. Ive Šubic. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973. 16 str. 4°. (Lastovke.)

Radišič Dorđe: Deček in vojna. (Prev. Marija Kovačič.) Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1972. (16) str. 8°. (Čebelica. 152.)

Ribič Ivan: Kala. Povest. (Ilustr. Vladimir Lakovič. V Ljubljani,) Prešernova družba 1956. 96 str. 8°.

Ribičič Josip: Drzna trojka. (Ilustr. Lojze Perko.) Ljubljana, (Borec) 1962. 62 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 1.)

Ribičič Josip: Prevarane črne srajce. (Slikanica.) [Ilustr.] Ive Šubic. Ljubljana, (Borec) 1967. 62 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Ribičič Josip: Razbita hajka. (Risbe Robert Hlavaty.) Ljubljana, Borec 1960. (32) str. 8°.

Ribičič Josip: Rdeča pest. (Ilustr. Janez Vidic. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 168 + (III) str. 8°.

Ribičič Josip: Rdeča pest. (Ilustr. Janez Vidic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1964. 156 str. 8°. (Knjižnica NOB.)

Ribičič Josip: Rdeča pest. (Ilustr. Janez Vidic. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 156 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 9.)

Ribičič Josip: Rdeča pest. (Ilustr. Janez Vidic. Spremno besedo napisala Nada Gaborovič in Marijan Tršar. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 182 + (I) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Rozman Smiljan: Zlata trobenta. (Ilustr. Jože Ciuha.) Ljubljana, (Borec) 1971. 149 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Seliškar Tone: Deklica z junaškim srcem. (Ilustr. Janez Vidic. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1959. 130 + (II) str. 8°.

Seliškar Tone: Deklica z junaškim srcem. (Ilustr. Janez Vidic. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1964. 104 str. 8°. (Izbrana mladinska dela. 6.)

Seliškar Tone: Deklica z junaškim srcem. (Ilustr. Janez Vidic.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1969. 108 + (III) str. 8°.

Seliškar Tone: Deklica z junaškim srcem. (Ilustr. Janez Vidic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1972. 108 + (III) str. 8°.

Seliškar Tone: Dimka. Ilustr. Jože Ciuha. Ljubljana, Borec [1965]. (16) str. 8°.

Seliškar Tone: Jernejčkov odred. (Risbe: Janez Vidic.) Ljubljana, Borec 1960. (32) str. 8°.

Seliškar Tone: Liščki. (Ilustr. Rado Krošelj.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1950. 107 + (III) str. 8°. (Pionirska knjižnica.)

Seliškar Tone: Martinček, sin brigade. Risbe Marjanca Jemec. Ljubljana, Borec 1959. 113 + (I) str. 8° p. f.

Seliškar Tone: Mule. (Ilustr. Evgen Sajovic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1948. 128 str. 8°.

Seliškar Tone: Mule. (Ilustr. Božo Kos. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 120 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred IV. 1.)

Seliškar Tone: Mule. (Ilustr. Božo Kos. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1972. 120 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred IV. 1.)

Seliškar Tone: Mule in liščki. (Ilustr. Božo Kos. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1966. 141 + (II) str. + pril. 8°. (Biseri.)

Seliškar Tone: Otroci partizanskega rodu. (Ilustr. Stane Kumar.) Ljubljana, (Borec) 1963. 78 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 8.)

Seliškar Tone: Partizan Jaka, medved in mula. Zgodba o muli, ki je rešila partizane. Velika žrtev. — Venceslav Winkler: Hlebček kruha. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1965). (28) str. 8°.

(Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjižicah.)

Seliškar Tone: Posadka brez ladje. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 251 + (III) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 26—27.) 2 knj.

Seliškar Tone: Posadka brez ladje. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 224 + (III) str. 8°. (Izbrana mladinska dela. 7.)

Seliškar Tone: Tovariši. Povest parti-zanske zvestobe. (Ilustr. Ive Šubic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1946. 246 str. 8°.

Seliškar Tone: Tovariši. Povest parti-zanske zvestobe. (Ilustr. Ive Šubic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. 210 + (II) str. 8°. (Izbrana mladinska dela. 1.)

Seliškar Tone: Tovariši. Povest parti-zanske zvestobe. (3. slov. izd. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 197 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 21.)

Seliškar Tone: Vesele in žalostne o mulah. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1957. 125 + (II) str. 8°.

Seliškar Tone: Vesele in žalostne o mulah. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1962. 88 + (III) str. 8°. (Izbrana mladinska dela. 3.)

Seliškar Tone: Volk Pogoltnik. (Risbe Maksim Sedej.) Ljubljana, Borec 1961. 28 str. 8°.

Semič Stanko: Partizanček. Narisal France Slana. [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1955. (20) str. 8°. (Čebelica. 19.)

Šitar Sandi: Mala vojna pošteevanka. (Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Partizanska knjiga 1972.) 44 + (III) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Starovasnik Erna: Ukradena mladost. (Ilustr. Cita Potokar.) Ljubljana, (Borec) 1970. 93 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Suhodolčan Leopold: Hi, konjiček. (Ilustr. Jože Ciuha. Ljubljana, Borec)

1964. 38 + (I) str. 8°. Kurirčkova knjižnica.)
- Suhodolčan Leopold:** Hi, konjiček. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani, (Borec) 1974. (32) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Suhodolčan Leopold:** Punčka. (Ilustr. Marjanca Jemec-Božič.) Ljubljana, (Borec) 1970. 68 + (III) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
- Suhodolčan Leopold:** Skriti dnevnik. (Ilustr. Melita Vovk-Štih.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. 149 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 77.)
- Suhodolčan Leopold:** Skriti dnevnik. (Ilustr. Melita Vovk-Štihova. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. 158 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 3.)
- Suhodolčan Leopold:** Skriti dnevnik. (Ilustr. Melita Vovk-Štihova. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 158 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 3.)
- Suhodolčan Leopold:** Skriti dnevnik. (Ilustr. Melita Vovk-Štihova. 2. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 158 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 3.)
- Seme Marjanca:** Spomini partizanske učiteljice. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1970. (20) str. 8°. (Čebelica. 134.)
- Upor.** Izbor proze. (Izbr. in ur. Bojan Štih. Likovne priloge so izbrane iz del Franceta Miheliča.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. 264 str. + pril. 8°. (Kondor. 42.)
- Vidović Gabro:** Kurir Mladen. Povest za mladino. (Prev. Slavko Rupel. Opremil Stevo Binički.) Ljubljana, Borec 1961. 228 str. 8°.
- Vipotnik Janez:** Hruška. Ilustr. Karel Zelenko. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1958. (20) str. 8°. (Čebelica. 39.)
- Vipotnik Janez:** Mati Brodarička. (Ilustr. Miha Vipotnik. Ljubljana, Partizanska knjiga 1974.) (15) str. 4°. (Lastovke.)
- Vošnjak Darja, Milka Kovič:** Bila sem stara dvanajst let. Ljubljana, Borec 1964. 109 + (I) str. 8°.
- Vošnjak Sergej:** Kruh, ki ga ni bilo. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1971. (16) str. 8°. (Čebelica. 140.)
- Vrščaj Zima:** Sinička nas je obiskala. (Izvirna litografija Štefan Planinc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1959.) (12) str. 8°. (Najdihojca. 5.)
- Vrščaj Zima:** Sinička nas je obiskala. Ilustr. Jože Ciuha. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 173.)
- Vrščaj Zima:** Taščica. Ilustr. Jože Ciuha. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1963. (20) str. 8°. (Čebelica. 79.)
- Vuga Saša:** Škorenček Matevžek. (Ilustr. Gvido Birolla. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 74 + (V) str. 8°.
- Vujačić Mirko:** Ko zvezde postanejo igrčke. (Prev. Dušan Mevlja. Ilustr. Ive Šubic.) Maribor, Obzorja 1967. 106 + (II) str. 8°. (Mlada obzorja. 12.)
- Vujačić Mirko:** Žalostni cirkusanti. (Prev. Majda Ažman. Ilustr. Sava Nikolić.) Ljubljana, (Mladinska knjiga) 1967. 172 + (IV) str. 8°.
- Winkler Venceslav:** Drejc z Višave. (Podobe na prilogah so iz mape partizanskih motivov Božidarja Jakca.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1956. 114 + (II) str. + pril. 8°.
- Winkler Venceslav:** Drejc z Višave. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 148 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 2.)
- Winkler Venceslav:** Drejc z Višave. [1. ponat.] (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 148 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 2.)
- Winkler Venceslav:** Drejc z Višave. [2. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1972. 148 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 2.)
- Winkler Venceslav:** Hlebček kruha. (Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana,

Partizanska knjiga 1973.) 14 + (I) str. 4°. (Lastovke.)

Winkler Venceslav: Mali Smolček. Po-dobe naslikal Stane Kumar. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1956. (20) str. 8°. (Čebelica. 23.)

Winkler Venceslav: Pot na Lisec. (Oprema Ive Šubic. V Ljubljani,) Prešernova družba 1959. 126 + (II) str. 8°.

Winkler Venceslav: Šesti mora ostati. Mladinska povest. Ljubljana, Borec 1965. 125 + (I) str. 8°.

Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe. Uredn. odbor Kristina Brenkova [itd.] Ljubljana, Mladinska knjiga [itd.] (1974). 255 + (IV) str. 8°. Ilustr.

Zorman Ivo: Eno samo življenje. (Ilustr. Evgen Sajovic.) Ljubljana, (Borec) 1963. 140 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica. 5.)

Zorman Ivo: Gnezdo sršenov. (Ilustr. Jože Ciuha.) Ljubljana, (Borec) 1968. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Zorman Ivo: Gnezdo sršenov. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 184 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 20.)

Zorman Ivo: Iz obroča. (Ilustr. Vladimir Lakovič. V Ljubljani,) Prešernova družba 1953. 110 + (II) str. 8°.

Zorman Ivo: Nedeljska jutra. (Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 62 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Zorman Ivo: Svobodni gozdovi. (Ilustr. Vladimir Lakovič. V Ljubljani,) Prešernova družba 1954. 108 + (II) str. 8°.

Zupanc Lojze: Krvavi zid. (Ilustr. Ive Šubic.) Maribor, Obzorja 1967. 103 str. 8°. (Mlada obzorja. 14.)

POEZIJA

Batič Milena: Pravljica za malo kurirko. (V Mariboru, samozal. 1969.) 61 + (II) str. 8°.

Čopić Branko: Armada, obramba tvoja. (Prev. Alojz Gradnik. Ilustr. Sava

Nikolić.) Ljubljana, (Mladinska knjiga) 1949. 63 + (III) str. 8°.

Hudales Zoran: Nejček. (Lesorezi: Ive Šubic. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1949. 96 + (I) str. 8°.

Kri v plamenih. (Pesmi socialnega protesta in ljudske vstaje sta ur. in izbr. Filip Kalan in Cene Vipotnik. Nova, predel. in razš. izd. Risbe Nikolaja Pirnata.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. 214 + (I) str. 8°. (Kondor. 41.)

Na partizanski straži. Antologija slovenske poezije odpora. (Izbr., ur. in spremno besedo napisal Cvetko Zagorski. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1969. 160 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 14.)

Partizanske in taborniške pesmi. Pesmarica. I. zv. (Zbral in ur. I. Pintarič. Ilustr. Milan Subić. Ljubljana, IO ZTS 1964.) 52 str. 8°. (Taborniški priročnik. V. Dodatek snopič 3/1.)

Partizanske pesmi. Zbral in ur. Josip Ribičič. (Vinjete Vladimir Lakovič.) Ljubljana, (Borec) 1968. 64 str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Partizanske pesmice. (Pesmi sta izbr. in ur. Janez Bitenc in Mirko Kokol. Ilustr. Nada Lukežič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965.) (20) str. 8°. (Čebelica. 98.)

Šmit Jože: Marjetka. Vesela, žalostna pa zopet vesela zgodba za otroke. Ilustr. Jože Ciuha. [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1951. 43 + (III) str. 8°.

Vipotnik Cene: Zelen grobek. (Ilustr. Jože Ciuha. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960.) (12) str. 8°. (Najdihojca. 7.)

DRAMATIKA

Brenk Kristina: Novoletno darilo. Zbirka mladinskih igrice. Ljubljana, (Borec) 1965. 102 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Čopić Branko: Pionirji iz Tihega dola. Pionirska živalska igra v petih dejanjih. Prev. Petra Dobrilova. Ljubljana, Mladinska knjiga 1946. 54 str. 8°. (Mladi oder. 6.)

Gerlovič Alenka: Jurček in trije razbojniki. Igra za marionete v štirih dejanjih. [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1950. 30 + (IX) str. 8°. (Lutkovni oder. 1.) Ilustr.

Ingolič Anton: Mladi aktivisti. Mladinska igra v treh dejanjih. Ljubljana, Mladinska knjiga 1946. 40 str. 8°. (Mladi oder. 2.)

Iz velikih dni. Zbirka mladinskih iger. (Zbral in ur. Josip Ribičič. Ilustr. Vladimir Lakovič.) Ljubljana, (Borec) 1964. 110 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Mladi oder. (Ilustr. Marija Vogelnikova.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1945. 71 str. 8°. (Mladi oder. 1.)

Pijonirske igre. (Hrustač. Pravljica igra v enem dejanju. — Komandant Stane. Pijonirska igrice v enem dejanju. — Danilo Gorinšek: Naša zastava. Prizorček za Titovo mladino.) [Trst 1945.] 24 str. 8°. (Primorski oder. 5.) Cikl.

Ribičič Josip: Tinče in Binče. Mladinska igra v treh dejanjih. — (Igra o planu. Risbe izdelal Evgen Sajovic.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1949. 68 str. 8°. (Mladi oder. 14.)

Rudolf Branko: Pod zvezdo. (Igra za lutke v 5 dejanjih.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1947. 51 str. 8°. (Mladi oder. 8.)

Težka ura. Izbor partizanskih iger. (Izbr., ur. in spremno besedo napisal Ferdo Fischer.) V Ljubljani, Mladinska knjiga 1967. 172 + (II) str. 8°. (Kondor. 94.)

SPOMINI, DNEVNIKI, DOKUMENTARNA DELA

Bevk France: Knjiga o Titu. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1955. 110 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 25.)

Bevk France: Knjiga o Titu. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1964). 116 + (III) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 99.)

Bevk France: Knjiga o Titu. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. V Ljubljani,) Mladinska

knjiga 1967. 105 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 3.)

Bevk France: Knjiga o Titu. (Ilustr. Ive Seljak-Čopič. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1972. 106 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 3.)

Čopič Branko: Novo pokolenje. Ljubljana, Mladinska knjiga 1946. 63 str. 8°.

Filipič France: Junaki s Pohorja. (Ilustr. Vladimir Lakovič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 129 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 4.)

Grosman Božena: Nekoč je bilo. Iz spominov partizanske zdravnice. Ljubljana, (Borec) 1967. 119 + (V) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Hace Matevž: Iz komisarjevih zapiskov. Skrajšana izd. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 162 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 1.)

Iz velikih težkih dni. (Izbr. in ur. Leopold Suhodolčan. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 128 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 7.)

Iz velikih težkih dni. (Izbr. in ur. Leopold Suhodolčan. 1. ponat. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1968. 128 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 7.)

Iz velikih težkih dni. (Izbr. in ur. Leopold Suhodolčan. 2. ponat. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1971. 128 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 7.)

Jevtič Miroljub: Zgodbe o Titu. (Prev. Franček Šafar. Ilustr. Boško Karanović.) Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1959. 198 + (VII) str. 8°.

Madić Milorad, Milan Kavgić: Titova vojna pot. (Prev. Nada Ulaga.) Ljubljana, Borec 1966. 183 + (IV) str. + pril. 8°.

Matošec Milivoj: Heroj Tito. (Slov. prev. Franček Slokan.) Zagreb, (Zagreb film); Ljubljana, (Orbital progres) 1973. 157 + (II) str. 8°. Ilustr.

Mi, otroci vojne. Zbral in ur. Ferdo Godina. Ljubljana, Borec 1962. 136 str. + pril. 8°.

Mladi rod Kočevske proti okupatorju. (Zbral in ur. Bogomil Gerlanc.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1953. 78 + (II) str. 8°.

Nazor Vladimir: S partizani. 1943—1944. (Prev. Cvetko Zagorski. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1965. 187 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 5.)

Nazor Vladimir: S partizani. 1943—1944. (Prev. Cvetko Zagorski. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 188 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 5.)

Otrok med bojem. Spomini otrok na čas osvobodilne borbe. (Izbor iz knjige »Še pomnite, tovariši?« Izbr. in ur. Josip Ribičič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1965. 158 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 3.)

Otrok med bojem. Spomini otrok na čas osvobodilne borbe. (Izbor iz knjige »Še pomnite, tovariši?« Izbr. in ur. Josip Ribičič. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 158 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 3.)

Pot v lepšo prihodnost. Ur. Oskar Hudales. Maribor, Obzorja 1960. 65 + (II) str. 8°. (Pionirsko branje za V. razred osnovnih šol. 6.)

Svobodna Primorska. Zbor slovenskih pionirjev v Trnovskem gozdu. (Kronika narodnoosvobodilnega boja na Primorskem. Izbor pesmi in proze Martina Šircelj. Odg. ur. Ančka Čerin. Fotogr. Goriški muzej Nova Gorica.

Likovna oprema Drago Hrvacki. Ljubljana, Odbor za zbor slovenskih pionirjev v Trnovskem gozdu 1971.) 60 + (III) str. 8°.

Še pomnite, tovariši? Spomini slovenske mladine na čas osvobodilne borbe. (Ur. Josip Ribičič.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1948. 279 str. + pril. 8°. Ilustr.

Še pomnite, tovariši? (Izbr. in ur. Josip Ribičič. 2., izpop. izd. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1959. 310 + (II) str. + pril. 8°. Ilustr.

Tako je bilo trpljenje. Doživljaji mladine v Slovenskem Primorju in Trstu. Ur. Jože Pahor. (Slike narisala mladina.) Trst, Gregorčičeva založba 1946. 117 str. + 2 pril. 8°. (Mladinska knjižnica. 3.)

Uporna srca. Spomini otrok na čas osvobodilne borbe. (Izbor iz knjige »Še pomnite, tovariši?« Izbr. in ur. Josip Ribičič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1965. 174 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 6.)

Uporna srca. Spomini otrok na čas osvobodilne borbe. (Izbor iz knjige »Še pomnite, tovariši?« Izbr. in ur. Josip Ribičič. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1967. 174 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 6.)

Zgajnar Matija: NOB. Kronološki pregled. 1941—1945. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) 36 str. 4°. (Pionirjeva knjižnica.) Ilustr.

IZBOR KNJIG IZ SLOVENSKE KNJIŽNE PRODUKCIJE ZA MLADINO V LETIH 1973—1974

Pričujoči priporočilni seznam je izbor iz slovenske knjižne produkcije za mladino v letih 1973—1974. Obsega kvalitetne leposlovne knjige (izvirna dela in prevode), ki so primerne za mladino do 14. leta. Seznam upošteva:

- prve objave,
- prvič samostojno objavljena besedila iz že znanih zbirk,
- nove izbore besedil iz že objavljenih knjižnih izdaj,
- ponatise in ponovne izdaje,
- dela iz leposlovja za odrasle, ki jih priporočamo tudi za mladino okrog 14. leta.

Vsebinske anotacije so navedene samo pri proznih delih in to le pri prvih objavah, ponatise in ponovne izdaje niso anotirane; dramatika in poezija sta torej brez vsebinskih anotacij. Pri vsaki enoti brez izjeme pa seznam navaja starostni razpon, za katerega je navedeno delo najbolj primerno. Ta razpon je pri nižji starosti večkrat dokaj širok, saj se ne omejuje samo na obdobje, ko je otrok sposoben tehnično-bralno samostojno obvladati določen tekst, marveč upošteva tudi obdobje, ko malček še ni bralec, doživljajsko pa je že povsem dorasel besedilom, ki mu jih berejo ali pripovedujejo odrasli. Znak * opozarja na knjižne izdaje, ki jih seznam še posebej priporoča za uporabo pri uri pravljic.

Seznam je nastal v študijskem oddelku ljubljanske Pionirske knjižnice. Izbor del: Marjana Kobe, Martina Šircelj in Andra Žnidar; bibliografski popis: Andra Žnidar; vsebinske anotacije: Marjana Kobe (M. K.) in Martina Šircelj (M. Š.).

Alenčica sestra Gregčeva. (Slovenska ljudska pesem. Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) (16) str. 8° p. f. (Velike slikanice.) Poezija. Od 7. do 9. leta.

Alšovec Jakob: Kako sem se jaz likal. Povest slovenskega trpina. (V Ljubljani, Prešernova družba; (Trst, Založništvo tržaškega tiska) 1973. 354 + (II) str. 8°.

Začetek svoje avtobiografije postavlja pisatelj v otroška leta, ki jih je kot sin

kmečkega čevljarja preživel na vasi. Družinsko življenje je bilo v celoti podrejeno očetovi hierarhični volji ter njegovim ambicijam na eni in materini posredovalni mehkosrčnosti na drugi strani. Ti dve nasprotji sta izoblikovali prilagodljiv in veder fantovski značaj, ki mu, ko ga oče pošlje v šolo, še kako koristiti, še posebej, ko postane samostanski gojenec ali »klosterski muc«, hodi v Alojzjevišče in študira — dokler ne znanjka denarja. Potem se po družinskem posvetu, založen s hrano za pol leta, preseli k eni izmed mnogih študentovskih gospodinj v Ljubljani. Študij prekinjajo počitnice na deželi in peš izleti tja do Beljaka. Potem sledi mučno iskanje službe, postane igralec, časnika, domači učitelj.

Avtobiografija z gostim in humorno-arhaičnim načinom pripovedovanja in opisovanja ne podaja le natančno pisateljevih šolskih let in dogodivščin, marveč je tudi pristen prikaz življenja in razmer takratnega časa — v mestu in na deželi. Arhaično žlahtnost teksta ubrano spremljajo črno-bele ilustracije.

Od 13. leta.

M. Š.

Andersen Hans Christian: Kraljična na zrnu graha. (Prev. Rudolf Kresal.) Ilustr. Marija Lucija Stupica. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1973). (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Hudo je, če si kraljevič in se moraš poročiti — seveda s kraljično in ne več natančno, kako bi med mnogimi deklicami spoznal pravo kraljično; posebno še, če potrkava vsa mokra v nevihtnem večeru na vrata.

Kraljična-mati je mokro deklico preizkusila tako, da ji je pod dvajset košatih pernic zataknila grahovo zrno. Izkazalo se je, da je mokra deklica res prava kraljična, saj jo je grahovo zrno skozi dvajset pernic ožulilo tako, da je bila vsa modrikasta. In kraljevič se je z njo poročil. Duhovito zgodbo spremljajo domiselno barvne ilustracije.

Levstikova nagrada za ilustracije.

Do 8. leta.*

M. Š.

Argilli Marcello: Atomček. (Prev. Evelina Umek. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 152 + (III) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Atomček, glavni junak zgodbe, se rodi po naključju. Na svet ga prikljče norčava igra mačka Čarodeja z raznobarnimi gumbi na komandni plošči v Atomski centrali. Na pogled je Atomček podoben majhnemu človeškemu fantiču, čeprav njegovo okroglo telo ni videti iz mesa in kosti. V resnici pa je to nenavadno bitje pravi praveci atom — z eno samo, toda bistveno posebnostjo: namesto brezčutnega jedra bije v njem dobro in pošteno človeško srce. Zato ga ne premamijo obljube in ne prestrašijo grožnje generala Hrusta, ki bi rad z njegovo energijo zgradil atomsko bombo. Trdna navezanost na deklico Biserko, ki ga ima rada kot lastnega brata, pomaga Atomčku, da premaga vse ovire in s pomočjo punčkinega očeta, sposobnega jedrskega fizika, mu slednjči uspe usposobiti velikanski atomski reaktor, ki bo deloval v miroljubne koristi celega mesta.

Po tematiki izrazito sodobno fantazijsko besedilo z jasnimi humanističnim sporočilom je hkrati tudi napeto in zabavno otroško branje.

Od 8. do 10. leta.

M. K.

Arhar Vojan: Kresnice. (Ilustr.) Jelka Reichman. (Ljubljana, Borec 1974.) (51) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Poezija.

Do 8. leta.

Babica in vnučka. Dopolnjevanka. (Ilustr. Ivan Seljak. Ljubljana, Mla-

dinska knjiga 1973.) 32 str. 8° p. f. (Cicibanova knjižnica.)

Zivobarvno slikanico sestavlja trideset kratkih, samo po eno stran obsegajočih verzov in proznih sestavkov različnih slovenskih avtorjev. Med besedili je tudi petnajst dopolnjevanj. Ta, med otroki zelo priljubljena zvrst teksta, se zdi še posebej primerna kot prvo branje za bralce-začetnike.

Do 8. leta.*

M. K.

Babica pripoveduje. Slovenske ljudske pripovedi. (Izbr. in pripr. Kristina Brenkova. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1973. 38 + (II) str. 8°. (Čebelica.)

Do 8. leta.*

Bach Richard: Jonatan Livingston Galeb. (Fotogr. Russell Munson. Prev. Janez Gradišnik.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 96 + (IV) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 180.)

Zgodba o galebu Jonatanu Livingstonu je s prispodobno izražena težnja k odkrivanju, k popolnosti, k svobodi; težnja, izpopolniti galebji let, ga napraviti lepšega in ga s popolnostjo iztrgati najbolj banalnemu namenu, zaradi katerega galebi letajo — iskano hrano — je mladega galeba Jonatana osamila. Družina in jata sta ga izobčili, pregnali na Daljne čerl, kjer se Jonatan, v čistem veselju in svobodi izpopolnjuje svoj let, sreča z drugimi mladimi galebi izobčenci. Njihova skupna težnja k lepoti jih celo osvobodijo sovraštva do jate, ki jih je izobčila.

Zgodbo o galebu vsklajeno spremljajo črno-bele umetniške fotografije.

Od 13. leta.

M. Š.

Barrie James Mathew: Peter Pan v Kensingtonskem parku. (Prev. Janko Moder. Ilustr. Marij Pregelj. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 89 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred IV. 20.)

Ponatis 1. knjige iz izdaje 1. 1960.

Od 8. do 12. leta.

Batič Milena: Zaigrajmo. Dramski pripori za proslave skozi vse šolsko leto. [Maribor,] Milena Batič 1974. 128 str. 8°.

Od 5. do 10. leta.

Baum Lyman Frank: Čarovnik iz Oza. (Prev. Janko Moder. Ilustr. Maksim Sedej. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 172 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 21.)

Od 7. do 10. leta.

Beecher-Stowe Harriet: Koča strica Toma ali življenje črncev v suženjskih državah Amerike. (Prev. Olga Grahov. Pripr. Kristina Brenkova. Ilustr. Niko-

laj Omersa. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1973. 189 + (II) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Belina Marjan: Užaljeni medvedek. Igrica za najmlajše s prologom in šestimi slikami. Ljubljana, Scena 1973. 28 str. 8°. (Dramska knjižnica. 1973. 1.)

Od 5. do 10. leta.

Bevk France: Črni bratje. — Učiteljica Breda. (Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 140 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 20.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Lukec in njegov škorec. — Pestrna. (Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Spremno besedo napisala Alenka Glazer in Marijan Tršar. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 158 + (I) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 9. do 12. leta.

Bevk France: Ob morju in Soči. Potopis. (Ilustr. Miklavž Omersa. 2. ponat. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1974. 136 str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Pastirci pri kresu in plesu. (Ilustr. Tone Kralj. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 64 str. 4°. (Cicibanova knjižnica.)

Poezija.

Do 10. leta.

Bevk France: Rož, Podjuna, Zila. Potopis. (Ilustr. Miklavž Omersa. 1. ponat. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1973. 90 + (II) str. 4°. (Cicibanova knjižnica.)

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Tolminski punt. (Ilustr. Ive Šubic.) Ljubljana, (Borec) 1973. 58 + (II) str. 8°.

Od 10. do 12. leta.

Bevk France: Zlata voda in druge zgodbe. (Izbral in ur. Ivan Bizjak. Ilustr. Nada Lukežič. Nova izd. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 148 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred IV. 19.)

Od 8. do 12. leta.*

Bitenc Janez: Pesmi o zimi in dedku Mrazu. (Ilustr. Lidija Osterc. Mari-bor, Obzorja 1973.) (23) str. 8°.

Z 1 gramof. ploščo.

Do 8. leta.

Bratko Ivan: Teleskop. (Nova, popr. in predel. izd. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 245 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 19/20.)

Od 13. leta.

Brenk Kristina: Dolga pot. Ilustr. Ive Šubic. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 16 str. 4°. (Lastovke.)

Od 7. do 9. leta.

Brenk Kristina: Prva domovina. (Ilustr. Marlenka Stupica.) Ljubljana, (Borec) 1973. 70 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Knjiga je zbirka zgodb in sličic iz življenja majhne deklice, ki živi v preprostem in varnem, z naravo in starimi žlahtnimi običaji povezanim kmečkim okoljem. V tem življenju majhne deklice ima kruh, ki ga peče mati, poseben vonj; hvaležni lačni deček in sirota je deležen njenega iskrenega sočutja; tetina skrinja je zanjo zakladnica skrivnostno lepih reči in pravljice, ki so jih pripovedovali po hišah, čista resnica; potem so tu še prazniki in obredi, šola in učiteljica, pomlad s prvimi češnjami in poletje s cvetočo lipo, gozd in rože ... skratka Horjulska dolina — prva domovina, ki jo je avtorica v svojem otroštvu spoznavala.

Zbirka je opremljena s črno-belimi ilustracijami.

Od 6. do 9. leta.

M. Š.

Brest Vida: Veliki čarovnik Ujtata. (Ilustr. Melita Vovk-Štih. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1974. 73 + (II) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Vida Brest [ps.] = Majda Peterlin.

Matjažek je že vso jesen hudo bolan. Ne more na sprehod, ne more se igrati z vrstniki. Zelo mu je dolgčas. Tedaj ga na lepem obišče Ujtata, možiček, ki zna pričarati vse, kar si fantiček zaželi: pravilni sprehod na ljubljanski Grad, selitev v lepše stanovanje, trg, kjer se da kupovati za gumbe, javni mlekovod, izlet na morje itd. Zgodba se odvija na dveh ravneh: prva je fantazijski svet malega vročičnega bolnička, druga pa »resnično« vsakdanje življenje, v katerem nastopajo Matjažkova mamica, teta in zdravnik, ki o fantičkovem čarovniškem prijatelju kajpak ničesar ne vedo. Ko pa Matjažek ozdravi, čarovnik Ujtata izgine, saj »kadar so otroci zdravi in dovolj zrastejo, se jaz za vselej poslovim.«

Besedilo je izrazita sodobna pravljica, ki jo likovno domiselno dopolnjujejo in ponazarjajo številne črno-bele ilustracije.

Od 5. do 9. leta.

M. K.

Bürger Gottfried August: Prigode lažnjivega Kljukca. (Prir. Severin Šali. Ilustr. Aco Mavec. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 8° p. f. (Kljukčeva knjižnica.) 2 zv.

Besedilo je bolj ali manj svobodna skrajšana priredba nekaterih najbolj znamenitih Kljukčevih dogodivščin. Pri svojem

delu prirejevalec ni sledil neokrajšanemu prevodu Bürgerjeve popolne izdaje, ki jo slovenska mladina že pozna, marveč je očitno uporabljal drugo predlogo. Barvna slikanica (ponatis iz Pionirskega lista) je prva knjiga iz nove knjižne zbirke, kateri daje tudi ime (Kljukčeva knjižnica) in v kateri naj bi izhajala samo slikaniška zvrst mladinskega branja.

Od 8. do 12. leta.

M. K.

Cénac Claude: Na milijarde sonc. (Prev. Lojze Kovačič. Ilustr. Alenka Vogel-nik.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 132 str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 178.)

Claude Cénac [ps.] = Claudine Vivier.

Fant, ki ga starši zaradi slabega zdravja pošljejo iz Pariza k teti na deželo, doživi tako nenavadne reči, da zgodbo lahko uvrstimo med znanstveno fantastične pove-sti. Ze na vlaku mu sopotnica da vedeti, da o kraju kamor prihaja in o njegovi teti krožijo skrivnostne govorice. Naselja de-jansko ni več vsi so se izselili takrat, ko je studenec skrivnostno in nenavadno usahnil. V kraju so ostali le fantova teta, pastir in ovce ter dolmen — nenavadni ve-likanski kamen s svojo davno zgodbo o vi-linskem studentu. Ta kamen in izginotje vilinskega studenta fanta silno razburjata, kajti izkaže se, da so vanj zapletena bitja iz drugih planetov. Posredi pa je hud ne-sporazum, ki so ga zakrivali zemljani, pre-bivalci izumrlega naselja. Fantu je dano, da se s temi bitji ponovno sreča, da jih vzljubi, ker so to popolnejša bitja in da razčisti nesporazum iz davnih dni. Potem izvir zopet oživi in le-to postane dokaz, da se je fant s temi bitji resnično srečal; sre-čanje pa je v fantu zapustilo hrepenenje po čudoviti deklici iz vesolja. Povest je opremljena s črno-belimi ilu-stracijami.

Od 10. do 13. leta.

M. Š.

Cerkovnik Marja: Pravljica na visokih petah. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Ker so Katkini starši v službi, je deklica velikokrat doma čisto sama in samostojno zajtrkuje, se oblači in za krajši čas klepe-ta s prijazno sosedo. Potem se za dobro voljo oblači v mamine obleke in čevlje z visokimi petami, si nadene še klobuk in odide na ulico. S svojimi nenavadnimi oblačili spravi vse mimoidoče v smeh in dobro voljo, vsi zaplešejo, dokler veter Katki ne odnese klobuka; Katka je huda, toda veter se z njo hudomušno poigrava, dokler Katke ne spravi v smeh. Potem je noč in Katka zaspi, veter pa ji na blazino položi vesel magnolijski cvet. Zgodbo razgibano spremljajo barvne ilu-stracije.

Do 8. leta.*

M. Š.

Cerkovnik Marja: Praznična pravljica. (Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljub-ljana, Mladinska knjiga 1974. (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

To prijazno novoletno zgodbo doživlja de-klita v sanjah, kakršne se lahko sanjajo

samo v varnem dedkovem naročju in ob srebrnolasi babici, ki peče dišeče novolet-ne potice. V teh sanjah deklico odpelje beli konj na belih saneh iskat vse tiste, ki so na novoletni večer sami in zapuščeni: tovarišico učiteljico, mladega slikarja, osamljeno prijateljico. Potem vsi pri ded-ku in babici praznujejo sladko dišeč in topel in varen novoletni večer.

Do 8. leta.*

M. Š.

Cerkvenik Angelo: Ovčar Runo. (Ilustr. Karel Zelenko. Spremno besedo napi-sala Nada Gaborovič in Marijan Tršar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 155 + (III) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 9. do 12. leta.

Clostermann Pierre: Veliki cirkus. (Prev. Zoran Jerin. Ponat.) [Ljubljana,] Mla-dinska knjiga 1973. 272 + (III) str. + pril. 8°. (Ti vražji fantje v letelih škatlah.)

Od 13. leta.

Collodi Carlo: Ostržek. (Prev. in sprem-no besedo napisal Albert Širok. Ilustr. Marlenka Stupica. 1. ponat. V Ljub-ljani,) Mladinska knjiga 1974. 150 + + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 13.)

Carlo Collodi [ps.] = Carlo Lorenzini.

Od 6. do 10. leta.

Collodi Carlo: Ostržek. (Prev. Albert Širok. Ilustr. Marlenka Stupica. Spre-mno besedo napisala Albert Ši-rok, Marijan Tršar. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 203 + (IV) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 6. do 10. leta.

Cooper James Fenimore: Usnjena no-gavica. (Prir. Fritz Steuben. Prev. Branimir Kozinc. Ilustr. Herbert Lentz. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973.) 8°.

1. Divjačinar. 224 + (II) str.
2. Zadnji Mohikanec. 246 + (II) str.
3. Stezosledec. 204 + (IV) str.
4. Najljubši. 217 + (I) str.
5. Prerija. 200 + (II) str.

Knjige so originalom zveste skrajšane pri-redbe, ki izpuščajo predvsem predlogov-ne opise. Rdeča nit posamezne zgodbe ostaja nedotaknjena. Tudi v slogu je pri-rejevalec, znani nemški pisatelj indijaric Fritz Steuben, sledil originalom z vso po-trebno spoštljivostjo.

Od 12. leta.

M. K.

Čopić Branko: Oslovska leta. (Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Bine Rogelj.) Ljub-ljana, Mladinska knjiga (1973). 182 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 174.)

Od 13. leta.

David Kurt: Črni volk. (Prev. Stanko Jarc. Ilustr. Hans Baltzer.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 246 + (II) str. 8°.

Zgodba se dogaja v 13. stoletju v brezbrežnih stepah današnje Mongolije. Pripoveduje jo Kara Cuno, Črni volk, vrtnik, mladostni prijatelj, soborec in slednjič nasprotnik Temudžina, znamenitega nomada na konju, ki je kot Džingiskan s svojimi divjimi hordami postopoma zavojeval ogromne predele Azije in pri tem neusmiljeno uničeval starodavne kulture. Jedro zgodbe govori o rasti in razkroju trdnega prijateljstva med obema junakoma od prvih nesporazumov med zavezniškima pobratimoma do propada Črnega volka in njegove družine, ki je logična posledica nezadržno stopnjujočega se Džingiskanovega despotstva in slepe sle po osvajanjih. V samosvoje poetičnem slogu napisano besedilo temelji na zanesljivih zgodovinskih virih in je hkrati napeto pustolovski branje. Realistične črno-bele ilustracije ponašajo tedanje slikovite noše in pripovedno spremljajo dinamično dogajanja.

Od 13. leta.

M. K.

Diekmann Miep: Padu je nor. (Prev. Janko Moder. Ilustr. Jenny Dale-noord.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1973). 121 + (I) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 172.)

Padu je deček črne polti. Z babico in dedkom živi v siromašni vasi, ki leži na bregu enega od Kribskih otokov (Antili). Njegov resnični svet je v rjastih razbitinah stare oceanske ladje, ki jo je bil orkan vrgel na breg. V njeni notranjosti, ki jo je polepšal s svojimi slikami, ima Padu skrite svoje najljubše zaklade, reči, ki jih je bil našel na obali ali kje drugje; tu se skrrije, kadar je kaj narobe ali kadar bi bil rad čisto sam; tu premišljuje in si izmišlja vse tisto, kar bi rad doživel; tu se najlepše igra. Padu je skratka za svojo okolico posebež. Zato otroci in odrasli večkrat vpijejo za njim, da je nor. Vendar se dečku v zapletu okrog izgubljenega osla posreči dokazati vaški srenji, kako zna biti kos tudi »resničnim« težavam vsakdanjega življenja.

Kljub vabljivi zunanji eksotiki bo zgodba našla doživljajsko odmevnost predvsem v občutljivejših bralcih.

Od 10. do 12. leta.

M. K.

Dodič Ivan: Uganke in zanke. (V Ljubljani, samozal.) 1974. 27 + (IV) str. 8°. Poezija.

Od 8. do 10. leta.

Dolinar Brane: Detektivi na jeklenih konjičkih. (Ilustr. Božo Kos.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1974). 276 + (I) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 177.) Brane Dolinar [ps.] = Brane Demšar.

Štirje fantje ravno zaključujejo osemletko, ko je oče enega izmed njih, vratar v tovarni koles, osumljen tatvine. Drejc, vratarjev sin, je prizadet. S prijatelji na svojo pest organizira pravo detektivsko zasledovanje, ki napeto dogajanje razplete v srečen konec: tatovi cilindrov za pony expre-

sse so razkrinkani in čast Dredževega očeta, zaslužnega partizana — invalida, je javno oprana. Spretno napisana mladinska detektivka. V sozvočju s humornim tonom pripovedi v sodobnem najstnikskem žargonu so tudi črno-bele ilustracije.

Od 11. do 13. leta.

M. K.

Erben Karel Jaromír: Lonček, kuhaj! (Prev. Fran Bradač.) Ilustr. Lidija Osterc. (Ponat.) [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1973. (16) str. 8°. (Čebelica. 162.)

Do 8. leta.*

Erben Karel Jaromír: Lonček, kuhaj! (Prev. Fran Bradač. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) (16) str. 8°. (Mala slikanica.)

Do 8. leta.*

Fatur Lea: Pšenica — najlepši cvet. [Prir.] Kristina Brenkova. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 174.)

Zgodba ima vse značilnosti ljudske pravljice z močno etično poanto. Pripoveduje o sinu, ki se ni hotel pokoriti kraljevemu ukazu, da morajo vse stare ljudi pobiti in je skrnil svojega ljubega starega očeta. Potem je kralju zrasla hči-kraljična, ki jo je obljubil dati tistemu, ki bo rešil tri uganke. Modri skriti stari oče je pomagal sinu razvozlati uganke: sin je dobil kraljično, kralj pa je izdal ukaz, po katerem morajo vsi stare ljudi ljubiti, jih spoštovati in se ravnati po njihovi modrosti. Pravljica je opremljena z barvnimi ilustracijami.

Od 6. do 9. leta.*

M. Š.

Ferlež Ivan: Siva družina. Ilustr. Bata Knežević. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 89 + (V) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Od 8. do 10. leta.

Finžgar Franc Saleški: Leta moje mladosti. (Izbr. in ur. Bogomil Gerlanc. Ilustr. Gvidon Birolla in Ive Šubic. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 102 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 11.)

Od 11. leta.

Finžgar Franc Saleški: Pod svobodnim soncem. (Ilustr. Aco Mavec. Spremnno besedo napisala Ignac Kamenik in Marijan Tršar. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 8°. (Zlata knjiga.) 2 knj. Od 12. leta.

Finžgar Franc Saleški: Pod svobodnim soncem. Povest davnih dedov. (3. ponat. Ljubljana,) Mladinska knjiga

1974. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 4—5.) 2 knj.
Od 12. leta.

Fond'hurle Pierre-Marie: Sneguljčica. (Prev. in prir. Draga Ahačič.) Ljubljana, Pionirski dom [1973]. 24 + (XII) str. 8°. (Pojdimo se gledališče.) Ilustr. Dramatika.
Od 7. do 10. leta.

Gagaj, gagaj, gos. (Ljudske pesmice.) Nabrala in porisala Marija Vogelnikova. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. (16) str. 8°. (Čebelica. 159.)
Do 8. leta.

Godina Ferdo: Sezidala si bova hišico. (Ilustr. Ive Šubic. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. 252 str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)
Dopolnjen ponatis knjige Kos rženega kruha.
Od 8. do 12. leta.

Golar Manko: Okrogle o Veržencih. (Ilustr. Božo Kos.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. 70 + (I) str. 8°.

K zgodbam o Butalcih in Ribničanih sodijo tudi »Okrogle o Veržencih«, ki jih je med ljudmi svoje rodne Priekije pisatelj izbral in zapisal ter preoblikoval v literarno besedo. Verženci so brihtni, veseli, samozavestni, pogumni ljudje in zato so tudi zgodbe o njih hudo pametne, hudo vesele in premetene, samozavestno-junaške, da je kaj. Se posebej tista o obisku Veržencev pri turskem sultanu, o Nacekovi šolski vnmri pri učenju abecede ali o tem, kako so se rimski vojščaki posladkali z Zefino smetano ... 28 hudomušnih zgodb prispeva pisatelj k, s strani otroških bralcev, hudo zaželenemu zdravemu in jedremu humorju, ki ga je v ilustracijah dosledno izrazil tudi ilustrator.

Od 9. do 11. leta. M. Š.

Grabeljšek Karel: Moja partizanska oprema. (Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Partizanska knjiga 1974.) 70 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Zlica, puška, bombe, kapa, obleka, plašč, čevlji, nahrbtnik, perilo, šotorsko krilo, čutara in funkcija — to je dvanajst poglavij knjige in obenem dvanajst zornih kotov, iz katerih pisatelj plastično osvetli prototipno podobo korenjaškega slovenskega partizana. To stori brez spogledljivega heroiziranja, hkrati pa v klenem jeziku ter vedro humorjem slogu, ki ga podkrepjujejo tudi humorne črno-bele ilustracije. Z izvirno zasnovno celoto ter drugimi slogovnimi značilnostmi nakazuje besedilo nove možnosti pri leposlovni obravnavi tematike NOB za mladino.

Od 10. do 12. leta. M. K.

Grabeljšek Karel: Najmlajši partizan. (Ilustr. Zdenka Borčič-Golob. Ljub-

ljana, Partizanska knjiga 1973.) 30 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

V petih kratkih črtnih zapisih spremlja pisatelj mlado ženo, ki s pomočjo kurirskih vodilcev tihotapi svojega dveletnega otroka, najmlajšega partizana, skozi partizanske hoste in mimo okupatorjevih zased k svojim staršem na domačo kmetijo v škofjeloških hribih.

Od 9. do 11. leta.

M. K.

Grafenauer Niko: Kaj je na koncu sveta. (Ilustr. Lidija Osterc. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 64 str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Poezija.

Do 10. leta.

Grimm Jakob in Wilhelm: Rdeča kapa. Naslikala Marlenka Stupica. (Prev. Fran Albreht. 1. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Grimm Jakob in Wilhelm: Trnuljčica. (Prev. Fran Albreht.) Ilustr. Marlenka Stupica. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Guillot René: Goščava in živali. (Prev. Gitica Jakopin. Ilustr. Matjaž Schmit.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 138 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 181.)

Devet krajših zgodb. »V teh zgodbah, ki govorijo o sožitju živali in goščave, sem hotel samo po svoje razplesti, kar pripovedujejo o črni Afriki ... domači pripovedovalci v vaseh sredi pragozda in savane od Senegala do reke Niger ...« Tako pravi o knjigi avtor sam. Besedila potemtakem niso zgolj zapisi afriških pravljic ali bajk, marveč iz ljudskega izročila izhajajoče samosvoje poetične zgodbe o ljudeh in živalih goščave, o njihovem nasprotstvu in prijateljstvu ter o neizprosnih zakonih od civilizacije še neokrnjene narave.

Od 12. leta.

M. K.

Hvaležni medved. Koroška narodna. (Zapisala Kristina Brenkova.) Ilustr. Jože Centa. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Mala slikanica.)

Do 8. leta.*

In ptičke nam zapele so. Pesmi za otroke. (Izbr. in ur. Lino Legiša.) Ilustr. Marija Vogelnikova. (2. natis. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 96 str. 4°. (Cicibanova knjižnica.)

Do 10. leta.

Ingolič Anton: Diamanti, ribe in samovar. Mladinska (:potopisna:) povest.

(Fotogr. izbr. in prispeval avtor.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1974). 250 str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 175.)

V potopisni mladinski povesti se prepletata dve zgodbi, dedova in vnukova. Vnuk Lovro, petnajstletni urednik podbreških Iskrice, je slovenski delegat na posvetovanju mladih novinarjev v Moskvi. Po kongresu Lovro s prijateljem Olegom odpotuje še v Sibirijo in obišče med drugim tudi diamantna polja v Irkutsku in Bajkal. Navdušena pisma, ki jih piše dedu, vzbudijo v nekdanjem jeseniškem železarju Ignacu Korenu spomine na prvo svetovno vojno, na umjetništvo v Sibiriji, na vstop v Rdečo armado pa tudi na ljubljeno Varjo, ki mu je v Sibiriji rodila dva otroka, pa se je Ignac, kljub vsemu, sam vrnil v domače kraje pod Stolom. Sele po povratku domov Lovro dokončno razvozla dedovo življenjsko zgodbo in ugotovi, da je po ne navadnem naključju v brezbrežni Sibiriji srečal prav dedovo Varjo in njegovega sina, zdaj predsednika ribiškega kolhoza ob Bajkalskem jezeru.

Knjigo spremljajo dokumentarni posnetki, ki jih je prispeval pisatelj sam.

Od 12. leta.

M. K.

Ingolič Anton: Gimnazijka. Roman. (Ilustr. Melita Vovk-Štihova. Spremono besedo napisala Berta Golob, Marijan Tršar. 4. izd. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 251 + (III) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 13. leta.

Ingolič Anton: Potopljena galeja. Mladinska povest. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. 204 + (III) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 169.)

Vesela zgodba o družini štirih dečkov in treh deklic okrog štirinajstih let, ki se dolgočasijo v dveh počitniških domovih ob morju. Na skrivaj in na lastno pest si z »izposojeno« ladjico privoščijo petdnevni izlet na Kornate. Pri potapljanju v skritem zalivu odkrijejo potopljeno benečansko galejo, kar dà njihovemu potepu nov smisel. Hkrati jih njihova dragocena najdba tudi opraviči pri upravi kolonije in pri milici, ki jih že na vse kriplje išče. Tako se ubežniki vrnejo v kolonijo kot zmagovalci in obudovani od vseh svojih počitniških tovarišev.

Povest je razgibana sodobna pustolovka.

Od 12. do 14. leta.

M. K.

Ingolič Anton: Tajno društvo PGC. (Ilustr. Štefan Planinc. 3. ponat.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. 171 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 1.)

Od 10. do 12. leta.

Ingolič Anton: Udarne brigada. Pravljičica iz naših velikih dni. (Ilustr. France Mihelič. Ljubljana, Partizanska knji-

ga 1973.) 129 + (V) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Od 7. do 10. leta.

Jalen Janez: Bobri. (Ilustr. Milan Bizovičar. Spremoni besedi napisala Mira Medved in Marijan Tršar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 8°. (Zlata knjiga.)

1. Sam. 206 + (II) str.

2. Rod. 205 + (II) str.

3. Vrh. 202 + (II) str.

Od 12. leta.

Jarunková Klára: O psičku, ki je imel dečka. (Prev. Janez Mušič. Ilustr. Jan Lebiš. [Ljubljana,] Mladinska knjiga 1974. 28 str. 4°. (Velike slikanice.)

Mali nelepi psiček brez gospodarja je bil sam sebi odveč. Ker je že dolgo vedel, da vsakemu psu pripada vsaj en človek, je sklenil da si najde prijatelja. To je bil droben, pegav prvošolček. Drug drugemu sta bila pri priči vseh in tako je psiček dobil dečka. Toda v svetu ljudi se mu je prijel tudi stari osamljeni nočni čuvaj. Odslej je psiček delil svojo naklonjenost lepo pravično med oba prijatelja: podnevi je bil pri fantičku, ponoči pa pri čuvaju. Pristrčni sodobni živalski pravljici daje posebno izvirnost pripoved iz psičkove perspektive.

Od 5. do 9. leta.*

M. K.

Jerome Jerome Klapka: Trije možje se klatijo. (Prev. Ciril Štrukelj. Spremono besedo napisal Iztok Ilich. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) 211 + (IV) str. 8°. (Humor.)

Od 13. leta.

Jovanović Zoran M.: Mak ob progi. (Prev. Stanko Jarc. Ilustr. Ignac Kofol. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 133 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 179.)

Otroci železničarjev živijo čisto svojsko življenje. Stanujejo ob progi v postajnih poslopjih, ki so ponavadi oddaljena od naselij, zato so veliko sami in nimajo dosti priložnosti, da bi se udeleževali vsakega življenja in otroških iger. Takšno odmaknjenost in rahlo zasanjano je življenje dečka, ki je glavna oseba v povesti »Mak ob progi«. Njegov oče je postajenačelnik z rdečo kapo, tako rdečo, kot so rdeči cvetovi maka, ki raste ob progi. Ko deček prične hoditi v šolo, se svoje osamljenosti še bolj zave, še bolj zahrepeni po prijateljih-vrstnikih in v svoji samoti še bolj ceni vsak

stik z ljudmi; njegova smola je v tem, da se kot otrok postajenačelnika večkrat seli; postajna poslopja ob progi so sicer bolj ali manj povsod enaka, otroško družbo, vrstnike pa si mora deček povsod na novo poiskati. To mirno samotno otroško življenje prekine vojna: ko z vsemi moškimi odpelje vlak tudi dečkovega očeta, ko se matere z otroci zateče v samostan, ko pelje po progi, ob kateri še vedno vsako polje te cveti mak, vse več vlakov s tujimi vojaki in ko se začno vlaki zopet vračati in obtičijo na progi s kolesi obrnjenimi navzgor; dokler nekega dne ne pripelje veselo okrašen vlak poln veselih ljudi, ki na postaji puste zastavo z rdečo zvezdo, ki je tako rdeča, kot so maki ob progi; to je konec vojne in za njo pride dečkova selitev v mesto, kajti deček je zrasel v gimnazijca in tako nastopi slovo od male postaje in proge z rdečimi maki.

Otroški roman tega bosansko-hercegoveškega pisatelja spremlja realistične črno-bele ilustracije.

Od 10. do 12. leta.

M. Š.

Jug Slavko: Nasmejane črke. (Ilustr. Marjanca Jemec-Božič.) Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1974. 45 + (I) str. 8°.

Slavko Jug [ps.] = Slavko Hočevnar. Poezija.

Do 8. leta.

Jurca Branka: Beli konjič. (Ilustr. Roža Piščanec. [Skrajšana izd.] Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) 142 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred II. 8.)

Od 6. do 9. leta.*

Jurca Branka: Čuj in Katka. (Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1974. 96 str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Glavni osebi sta Cuj in Katka, ki vežeta vrsto zgodb iz otroškega življenja, v katerem imajo živali, še posebej pa najdeni zvesti psiček, zelo pomembno mesto. Iz začetnih zgodbic zvemo, kdo sta Katka in Cuj in na kakšen žalostno srečen način je prišel psiček Cuj v Katkino družino. Nato pa se zvrstijo preproste sličice iz deklitičnega življenja: o psičkovih boleznih, o počitnicah na morju in pod šotorom, o prvem snegu itd. Vsaka posamezna zgodbica ima svojo ilustracijo.

Do 8. leta.

M. Š.

Jurca Branka: Gregec Kobilica. Ilustr. Ivan Seljak-Čopič. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 20 str. 4°. (Lestovke.)

Od 6. do 8. leta.*

Jurca Branka: Ko zorijo jagode. (Ilustr. Jože Ciuha.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 225 + (I) str. 8°. (Odisej.)

Jagoda končuje osemletko. V jeseni se želi vpisati na šolo za oblikovanje. Zgodba

jo spremlja od pozne pomladi do zaključka šolskega leta. V tem sorazmerno kratkem času, ko poteka njen vsakdan sicer v običajnih tirnicah med domom in šolo, doživi ljubljanska najstnica vrsto za svoj razvoj pomembnih življenjskih situacij, v katerih je zdaj otroško naivna, spontana in zasanjana, zdaj skorajda že mlada ženska. Prvo ljubezensko srečanje in razočaranje ob nekaj let starejšem fantu, nesebična pomoč zdomskim otrokom v domači hiši, trdno tovarištvo s sošolcem Nejcem, ki išče očeta, tvorno vključevanje v šolsko in izvenšolsko življenje razredne skupnosti, so nekatere od temeljnih doživljajskih razsežnosti, skozi katere vodi pisateljica svojo junakinjo na poti osamosvajanja in optimistične značajske trdnosti.

Od 13. leta.

M. K.

Jurčič Josip: Sosedov sin. (2. ponat. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 72 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 4.)

Od 13. leta.

Jurčič Josip, Janko Kersnik: Rokovnjači. Zgodovinski roman. (Ur. ter spremeno besedo in op. napisal Tine Orel. Ilustr. Maksim Gaspari. 1. ponat. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 200 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 11.)

Od 13. leta.

Kalan Ludovika: Na obali. Pesmi za otroke. (Nova Gorica, samozal. 1973.) 56 + (IV) str. 8°. Z 1 sl.

Poezija.

Do 10. leta.

Kersnik Janko: Kmetske slike. (Ur., spremeno besedo in op. napisal Boris Paternu. Dotis.) V Ljubljani, Mladinska knjiga 1974. 86 + (II) str. 8°. (Kondor. 61.)

Od 13. leta.

Kette Dragotin: Šivilja in škarjice. Ilustr. Jelka Reichman. (Ponat. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. (16) str. 8°. (Čebelica. 163.)

Do 8. leta.*

Knight Eric: Lassie se vrača. (Iz angl. prev. Avgust Petrišič. Ilustr. Štefan Planinc. Spremno besedo napisala Avgust Petrišič, Marijan Tršar. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 194 + (III) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Kosmač France: Dve ribici. (Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 48 str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Poezija.

Do 14. leta.

Kosovel Srečko: Sonce ima krono. Pesmi in proza. (Izbr. in ur. Lino Legiša. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 88 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 19.)
Do 14. leta.

Kostanjevec Zdenko: Dogodivščine par-tizanskega šoferja. (Ilustr. Božo Kos.) Ljubljana, (Borec) 1974. 97 + (I) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)
Od 10. do 12. leta.

Košta Miroslav: Štirje fantje muzi-kantje. (:Pravljica po Grimmovem motivu.) Ljubljana, Delavska enot-nost 1974. 40 str. 8°. (Dramska knjiž-nica. 1974. 1. = Gledališče mladih.)

Dramatika.

Od 7. do 10. leta.

Kovačič Lojze: Možiček med dimniki. Ilustr. Milan Bizovičar. (Ljubljana,) Mladinska knjiga (1974). (24) str. 4°. (Velike slikanice.)

Zgodba se odvija v mestu, ki ima okrog hriba z gradom nagneten svoj mirni stari del, čez rečico z mostovi pa širi svoj ne-mirni, bleščeči in hrupni sodobni obraz. V starem delu mesta živi med dimniki na strehah skrivnostni možic, ki podnevi po-maga vsakemu someščanu, ki je zabredel v stisko, zvečer pripoveduje staromestnim otrokom pravljice, ponoči pa bedi in stra-ži, da se njegovemu staremu mestu kaj ne zgodi. Možička odkrijejo in si ga zaželijo za razvedrilo tudi dolgočasni stanovalci novega dela mesta. Ker ga ne morejo do-biti zlepa, ga skušajo ukrasti. Nakana se jim ne posreči. Možiček za zmerom ostane med starodavnimi hišami starega mesta, katerim pripada že od nekdaj.

Levstikova nagrada 1974 za ilustracije.
Od 6. do 10. leta.* M. K.

Kovič Kajetan: Moj prijatelj Piki. Ilustr. Jelka Reichman. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 166.)

Knjižico sestavljajo tri zgodbe iz obšir-nejše knjige Moj prijatelj Piki Jakob (Ljubljana, Borec 1972). Prva zgodba pred-stavi glavna junaka: to sta medvedek-igrača Piki, ki hodi v medvedjo šolo in njegov »učitelj«, pisateljev sinko. V drugi zgodbi piše medved Piki pisma medvedom v inozemstvo, v tretji pa se dogajanje vrti okrog medvedjih spominskih knjig. Teksti so deloma na novo ilustrirani.

Do 8. leta.* M. K.

Krüss James: Tri miške, tri muce, tri druge reči. Ilustr. Eva Johanna Ru-bin. (Prepesnil Severin Šali. 2. natis. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1974). (24) str. 4°. (Velike slikanice.)

Poezija.

Do 8. leta.

Krylov Ivan Andreevič: Sto basni. (Poslov., predg. in op. napisal Mile Klopčič. Ilustr. Melita Vovk.) Mari-bor, Obzorja 1974. 273 + (I) str. 8°.

Poezija.

Od 12. leta.

Laarmann Irmgard: Halo, stanujemo v živalskem vrtu. (Prev. Alenka Bo-le-Vrabec. Ilustr. Jelka Reichman.) Ljubljana, (Borec) 1974. 102 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Trem punčkam iz Hannovra zbolí mama. Ko mora v bolnico, ostane starejša Barbka pri očetu, mlajši Dito in Anko pa pošlje-jo za štirinajst dni k teti Jožefini v Stutt-gart. Tam ju čaka veliko razburljivih pre-senečenj, saj je teta Jožefina glavna vrt-narica v botaničnem vrtu, ki leži tik veli-kega živalskega vrta. Deklicama bivanje v botaničnem in živalskem vrtu omogoči ču-dovita doživetja z eksotičnimi rastlinami in živalmi, še posebej s slončkom Cello, ki sta mu Dita in Anka botrici. Ob slovesu ju teta Jožefina in direktor živalskega vrta povabita, naj jih o počitnicah spet obi-ščeta.

Od 7. do 9. leta.

M. K.

Laquerre Odette: Revolucija v kralje-stvu bonbonov. (Prev. in navodila na-pisala Draga Ahačič.) Ljubljana, Pio-nirski dom [1974]. 16 + (XIX) str. 8°. (Pojdimo se gledališče.) Ilustr.

Dramatika.

Od 9. do 12. leta.

Leaf Munro: Zgodba o Ferdinandu. (Prev. Janez Gradišnik. Ilustr. Robert Lawson. 1. ponat. V Ljubljani,) Mla-dinska knjiga 1974. (72) str. 8°. (Cici-banova knjižnica.)

Od 5. do 9. leta.*

Lenz Siegfried: Knjižni molj. Dvajset vedrih mazurskih zgodb. (Prev. Sta-na Vinšek [= Vida Rudolf]. Ljublja-na,) Mladinska knjiga 1973. 118 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 168.)

V knjigi se zvrsti dvajset zgodb, ki pripo-vedujejo o ljudeh v pisateljevi ožji domo-vini Mazuriji. To so šegave, včasih že kar burkasto zaokrožene povesti na način, ka-kršnega poznamo iz Butalcev našega Mil-činskega, le da tu stopajo v ospredje čisto svojske barvitosti zelo odmaknjene pisate-ljeve domovine Mazurije in njenih ljudi; o dedovi strasti do knjig, s katero je pre-magal divjaškega sovražnika; o tem, kako je ded odkril tihotapce z žganjem; kako so si potepuh in njegovi sinovi privoščili ve-likonočno pojedino itd. Vse zgodbe so pol-ne obešenjaškega humora, ki pa je prav-zaprav način, kako izpoveduje pisatelj svo-jo ljubezen in naklonjenost do ljudi v Ma-zuriji.

Od 13. leta.

M. S.

Leskovec Karel: Trnulje. (Ilustr. Stane Kumar. Ljubljana, Partizanska knjiznica 1974.) 74 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Zbirka osmih realističnih črtic, v katerih se pisatelj sicer trpko a brez samopomilovanja spominja svojega otroštva, ki je bilo zaradi revščine obsojeno na pomanjkanje, odrekanje in prezgodnje pastirjevanje pri tujih ljudeh.

Pripovedne črno-bele ilustracije so v sozvočju z realističnim slogom besedil.

Od 10. do 12. leta.

M. K.

Levstik Fran: Kdo je napravil Vidku srajčico. (Ilustr. Roža Piščanec. 1. ponat. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) (20) str. 4°. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Lindgren Astrid: Najboljši Kljukec na svetu. Prev. Kristina Brenkova. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, (Borec) 1973. 102 + (II) str. 8° (Kurirčkova knjižnica.)

V zgodbi spet srečamo starega znanca iz knjige Bratec in Kljukec s strehe. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1971.) Ker starša tokrat odpotujeta na križarjenje po morju, Boštjana in Barbare pa tudi ni doma, ker so počitnice, se Bratcu in njegovemu nenavadnemu letočemu prijatelju odprejo velike možnosti za »samostojno« življenje, čeprav je prišla fantička pazit gospodična Emilija Kozel, v stanovanju Stanovnikovih pa se je istočasno začasno naselili tudi stric Julij. Toda nabritega Kljukca nobena zapreka ne spravi iz tira, tudi nagradna tiralica ne, ki ga razglasi za skrivnostnega inozemskega vohuna. Izrabljajoč Bratčevo neizmerno naklonjenost si vase zaverovani Kljukec dovoljuje neprestane presenetljivosti in zabavne potegavščine, ki spravljajo v obup varuško in strica, pa tudi širšo hišno okolico. Vendar odrči Kljukec iz zgodbe kot nesporni junak, tako v očeh bralcev, kakor tudi v očeh Bratca, predvsem pa, kajpak, v svojih lastnih očeh. Ob Piki Nogavički je Kljukec prav gotovo najizvirnejši junak v dosedanjem mladinskem opusu pisateljice Lindgrenove.

Od 5. do 9. leta.

M. K.

Lindgren Astrid: Pika Nogavička. (Prev. Kristina Brenkova. Ilustr. Marlenka Stupica. Spremenjeno besedo napisala Kristina Brenkova, Marijan Tršar. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 295 + (III) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 6. do 11. leta.

Linhart Anton Tomaž: Županova Micka. — Veseli dan ali Matiček se ženi. (Besedilo prir. in spremenjeno besedo napisal Alfonso Gspan. Dotis.) V Ljubljani, Mladinska knjiga 1974. 136 str. 8°. (Kondor. 83.)

Dramatika.

Od 13. leta.

Lobe Mira: Babica v jablani. (Prev. Sonja in Tone Kuntner. Ilustr. Marička Koren. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 93 + (I) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Dreček si tako silno želi babico, da si jo kratko in malo domišljjsko oživi po fotografiji umrle babice, ki mu jo je bila pokazala mama. Tako se z izmišljeno babico vsak dan srečujeta na domači jablani in doživljata neznanske in zabavne dogodivščine vse dotlej, dokler se v sosedovo vilo kot skromna podnajemnica ne vseli prijazna stara gospa. Zelo je betežna in potrebna pomoči. Dreček jo vzljubi in se naenkrat zave, da ima zdaj kar dve babici: eno revno, ki ji mora pomagati in drugo na jablani za razburljivo stvar.

V izraziti sodobni pravljici se prepletata dve resničnosti: otrokov fantazijski svet ter vsakdanje družinsko življenje, v katero se Dreček vključuje, kadar se poslovi od babice na jablani. Gre potemtakem za ustvarjalni postopek, ki ga poznamo že iz del P. L. Travers, A. Lindgren in drugih.

Od 6. do 9. leta.

M. K.

Makarovič Svetlana: Aladinova čudežna svetilka. (Po pravljici iz Tisoč in ene noči.) Ilustr. Tomaž Kržišnik. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) (18) str. lepor. 4°. (Velika slikanica.)

Povsem samostojna avtorsko suverena priredba znamenite pravljice iz zbirke Tisoč in ena noč. Priredba se na svojstven način loteva problema, kako sodobnemu otroku približati obsežnejša in doživljajska tudi že precej odmaknjena orientalska pravljica besedila. Eksperimentalna likovna oprema išče nove možnosti pri oblikovanju sodobne slikanice.

Od 6. do 10. leta.*

M. K.

Makarovič Svetlana: Kosovirja na letelci žlici. (Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 84 + (III) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Kosovirja Glal in Glili živita, kot vsi kosovirji, v letelcih žlicah, na katerih neprestano dozorevajo paradizniki, najljubša hrana kosovirskih prikazni. Ker sodita Glal in Glili med kosovirje rodovodne vrste, se odpravita na potep v širni svet. Iz rodne dežele Kosovirje odletita na svojih srebrnih žlicah proti severjugovzhodu. Med potjo srečata vrsto nenavadnih fantastičnih in fantazijskih bitij (Deževna teta, Cepetalo, Vohljaček) in doživita vrsto nenavadnih in razburljivih a za bralca vsezeko zabavnih dogodivščin. Slednjič srečata tudi ljudi, a se po neljubi izkušnji s človeškimi mladiki rajši obrneta spet proti domu in slednjič srečno pristaneta v domači deželi.

Kosovir (Cosovirus ferus ululans) je živalsko prikazen, ki je v »resničnem« življenju ni. To neznansko radovedno, vedro in radoživno puhasto bitjece z živalsko-človeškimi lastnostmi si je izvirno izmislila Svetlana Markovič. S tem ko je ustvarila kosovirje in jih zapletla v samosvoje fantazijske zgodbe, je avtorica izumila novo inaično sodobno živalsko pravljico.

Kosovirjem in drugim fantastičnim junakom je v črno-belih stiliziranih ilustracijah izšla izvirno likovno podoba Lidija Osterca.

Od 5. do 10. leta.

M. K.

Makarovič Svetlana: Pekarna Mišmaš. Ilustr. Marija Lucija Stupica. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Redkobesedni a dobrodušni pek Mišmaš peče daleč naokrog najboljši kruh in pecivo. Le kako more vse delo opraviti sam, brez pomočnika? Neke noči radovedna in nevoščljiva soseda Jedert razvozla to uganko: Mišmašu pomagajo pripraviti peko bele, sive, črne in rumene miške! Ko jezikava soseda drugo jutro v pekarni svoje odkritje izklepeta kupcem, postanejo radovedni tudi drugi vaščani. Za zvečer se z županom vred povabijo k Mišmašu na ogled. Toda na svoje veliko začudenje, zatem pa tudi žalost, najdejo pekarno prazno, zaprašeno in prepreženo s starodavnimi pajčevinami. O Mišmašu in njegovem slastnem kruhu pa ni od takrat nobenega sledu.

Pravljica ohranja vse odlike žlahtnega ljudskega pripovedništva in le-te hkrati tudi že na svojstven način preustvarja. Obenem pa izkazuje besedilo izrazite lastnosti sodobne pravljice, saj pisateljica prepušča otroškemu poslušalcu ali bralcu, da si glavnega junaka dokončno domisli sam, pač po logiki lastne ustvarjalne domišljije: pek je namreč lahko bodisi človeški možiček, bodisi škrat, bodisi mišek ali pa vse troje in še čarodej povrh. Številne barvne ilustracije domiselno ponazorjujejo zgodbo.

Do 9. leta.*

M. K.

Makarovič Svetlana: Škrat Kuzma dobi nagrado. Ilustr. Jelka Reichman. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Šopek čudežnih jagod, ki jih lahko ješ in ješ pa jih nikoli ne zmanjka, je nagrada pri tekmovanju škrtatov v najboljši škrtatovski meseci. Zmaga tristoletni gozdni škrtat Kuzma, ki je bil na skrivaj pomešal jajca iz petih različnih ptičjih gnezd. Za to škrtatovski izve sraka, ki si jo je bil Kuzma pri svoji nagrajeni potegavščini tudi korenito privoščil, in sklene maščevanje. Z ververico, ki ji je bil Kuzma izmaknil zalogo lešnikov in z ježem, ki mu je škrtat nekoč zadelal vhod v votlino, se sraki posreči ponoči izmakniti specemu Kuzmi čudežni šopek. Ko ga jejni škrtat zahteva nazaj, češ da so mu ga ukradel, mu živali na njegovem lastnem primeru dokažejo, da tudi one poznajo pravila igre »milo za drago«. Ne da bi pisateljica dvignila pedagoški prst, je iz radožive in vedre pripovedi malemu poslušalcu ali bralcu nazorno razviden trden etični klicaj. Razkošne barvne ilustracije plastično ponazarjajo dogajanje v zgodbi.

Do 8. leta.*

M. K.

Makarovič Svetlana: Take živalske. (Ilustr. Marjanca Jemec-Božič.) Ljubljana, (Borec) 1973. 61 + (II) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Sestnajst živalskih pravljic s šaljivim uvodnim nagovorom v verzih, ki ga pisateljica kot lisica zvitojopka naslovi na otroške bralce. Radoživa in vedra besedila so po večini zelo kratka, vendar ima vsaka zgodba trden akcijski lok z razvidno zaključno poanto, čeprav pisateljici kajpak še na misel ne pride, da bi hotela avtoritarno moralizirati. Glavni junaki so domače in gozdne živali: take, ki jih poznamo že iz ljudskega izročila (lisica, jež, pes, maček, kokoš) in take, ki jih v pravljicne zgodbe uvaja sodobna živalska pravljica (čuk, hrček, netopir itd.). In za pisateljico lahko rečemo, da je prav v pričujoči zbirki (in v knjigi Miška spi) ustvarila novo iniačno te literarne zvrsti.

Od 5. do 9. leta.*

M. K.

Makarovič Svetlana: Zajček gre na lunno. Oblikoval Tomaž Kržišnik. (Ljubljana,) Partizanska knjiga 1973. (24) str. lepor. 8°. (Lastovke.)

Pravljica iz zbirke Miška spi (Ljubljana, Mladinska knjiga 1972). Zgodba pripoveduje o belem zajčku, ki je jedel samo štiriperesne deteljice. Mama ga je zato kot razvajenca spodila od hiše. Na poti v širni svet najde zajček travnik samih štiriperesnih deteljic. Toda ta je last srebrnih zajcev z Lune, ki se ob večerih v srebrni krogi spustijo na pašo na Zemljo. Ko odkrijejo belega zajčka in zvedo za njegovo usodo, ga povabijo na Luno, s seboj pa odnesejo tudi kot preprogo zviti travnik. Beli zajček bo odslej lahko zmerom jedel samo štiriperesne deteljice, ob polni luni pa se bo lahko vračal na zemljo, k domačim na obisk.

Likovna oprema išče nove možnosti pri grafičnem oblikovanju sodobne slikanice.

Do 8. leta.*

M. K.

Maksimović Desanka: Vetrova uspavan-ka. Pesmi in pravljice. (Prev.: Vera Albreht [itd.]. Ilustr.: Ančka Gošnik-Godec in Marija Vogelnik. Izbr. in ur. Darinka Petkovšek. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 86 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred II. 9.)

Od 5. do 10. leta.

Matičeto Milko: Lisica in petelin. (Ljudske pravljice.) Zapisal in poknjil Milko Matičeto. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1973. 16 str. 8°. (Čebelica. 164.)

V knjižici je zbranih osem anekdotično kratkih ljudskih zgodb, večinoma živalskih, iz raznih krajev Slovenije. Kako je dren s svojim zgodnjim cvetjem nalagal lisico; kako je žena medveda, ki je hruske tresel, imela za svojega moža; o Matjaževih lenuhih, ki so iz lenobe pustili, da jim je zgorela hiša in še nekatere — so pripovedi, ki v čistem in klenom slogu ob barvnih ilustracijah seznanjajo najmlajše z značilnostmi ljudske pripovedne umetnosti.

Do 9. leta.*

M. S.

Matičeto Milko: Zverinice iz Režije. (Izbor ljudskih živalskih pravljic.)

Ujel in udomačil, (z uvodom, opombami in italijanskim povzetkom predstavil) Milko Matičetov. S podobami približala Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, (Mladinska knjiga, s sodel. Inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti); Trst, (Založništvo tržaškega tiska) 1973. 242 + (I) str. + pril. 8°. (Zlata ptica.)

Zapisovalec še danes živega ljudskega izročila med rezijanskimi Slovenci je v zbirko vključil zgodbe o živalih, ki žive v gozdu, za razliko od domačih živali, in jih Rezijanci imenujejo zverinice. V zbirki se vrstijo šestdeset zgodb o lisici, volku, miški, žabi, kukavici, polžu, zajcu itd. itd. Prastare živalske zgodbe, ki so jim stoletja ustežna izročila izklesala klenost jezika, misli in oblike, se v zbirki srečujejo s čisto sodobnimi inačicami, ki jih ustvarjajo in pripovedujejo sodobni rezijanski pripovedovalci zgodb. Dragocenost zbirke je tudi v tem, da ljudskega umetnika dviguje iz njegove anonimnosti, saj avtor zbirke ob vsaki zgodbi navaja ime pripovednika.

Majčkeni svet rezijanskih zverinic privlačno oživljajo barvne in črno-bele ilustracije. Levstikova nagrada za leto 1973.

Od 5. do 11. leta.*

M. S.

Meško Franc Ksaver: Luna in žabica. Ilustr. Marička Koren. (Izbr. Viktor Smolej. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 169.)

Stiri kratke živalske pravljice. Čeprav drobna besedilca, pa ima vsako od njih za bralca vendarle tehtno нравno sporočilo. To še posebej velja za prvo (Luna in žabica) in zadnjo zgodbo (Žaba in lastovka), ki pripovedujeta o domišljavosti ter za drugo pravljico (Otrok in kamen), ki govori o čustveni neobčutljivosti.

Od 7. do 9. leta.*

M. K.

Meško Franc Ksaver: Njiva. Izbrani prozni spisi. (Izbr. in ur. Viktor Smolej. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 123 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 21.)

Urednik zbirke je vključil v pričujočo izdajo pet avtorjevih klasičnih realističnih črtic iz kmečkega življenja, med katerimi sta najznačilnejši psihološki črtici Njiva in Požigalec. Naslednji pomembni je spominski zapis Na begu, v katerem opisuje preganjanje, ki ga je bil kot slovenski duhovnik na Koroškem deležen v prevratnih letih tik po prvi svetovni vojni.

Od 13. leta.

M. S.

Milčinski Fran: Butalci. Ilustr. Milan Bizovičar. (Ljubljana, Borec) [1974]. (44) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Slikanica je v besedilu priredba nekaterih najbolj znamenitih butalskih zgodb. Prirejevalec jih je povezal v neprekinjeno strnjeno besedilo, ki ga likovno opazarjajo humorne živobarvne ilustracije.

Od 8. do 11. leta.

M. K.

Milčinski Fran: Fridolin Žolna. — (Butalci. — Muhoborci. Ur., izbr. in spremno besedo napisal Slavko Pregl. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) 286 + (V) str. 8°. (Humor.)
Od 13. leta.

Milčinski Fran: Razbojnik Cefizelj in občinska blagajna. (Ilustr. Jože Ciuha. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 172.)

Znamenita butalska zgodba o Cefizlju, ki mu je zmanjkalo denarja za slastne koruzne hlebečke, pa je ne bodi len ukraдел občinsko blagajno in se namenil z njo v pekarno kupovat. In so Cefizlja lovili, kot se za razbojnika spodobi. Vendar se zgodba čisto po butalsko zaključuje tako, da je Cefizelj tisti, ki slednjič ujame policaja in ga proti nagradi tudi milostno izpusti. Izvirna črno-bela likovna spremljava besedila se v stilu povsem razlikuje od ilustracij, ki smo jih ob butalskih zgodbah srečevali doslej.

Od 7. do 9. leta.*

M. K.

Miollis Marie-Antoinette de: Tri šaloigrice. (Prev. Barbara Šega. Režijska navodila napisala Draga Ahačič.) Ljubljana, Pionirski dom [1973]. 22 + (I) str. 8°. (Pojdimo se gledališče.) Ilustr.

Od 9. do 13. leta.

Mitgutsch Ali: Pri nas na vasi. Slikanica. (Prev. Stanko Jarc. Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1973.) (12 + III ov.) str. 4°.

Slikanica je brez besedila. Likovno zelo pripovedne podobe, polne najrazličnejših zanimivih podrobnosti, prikazujejo različne prizore iz vsakega življenja. Slikanica se zdi zelo primerna za aktiviranje otrok v izražanju, saj jo lahko s pridom uporabimo kot učinkovito spodbudo za otrokovo samostojno fabuliranje v smereh, ki jih nakazuje obravnavana tema.

Do 8. leta.*

M. K.

Mlada Breda. Izbor ljudskih pesmi. (Izbr. in ur. ter opombe napisal Boris Merhar. V Ljubljani,) Prešernova družba 1974. 253 + (I) str. 8°.

Od 13. leta.

Mlakar Janko: Gospod Trebušnik. (Ur., jezikovno pregledal in spremno besedo napisal Stane Mihelič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) 277 + (II) str. 8°. (Humor.)

Štirje humoristični potopisi z istim glavnim junakom. To je korenjaški Trebušnik, rejeni, svojeglavi in odrezavi prekupčevalec z živino z Gorenjskega. V prvi zgodbi ga avtor popelje v hribe (Kako je Trebušnik hodil na Triglav), v drugi z vlakom proti morju (Kako se je Trebušnik vozil v Trst), v tretji pa na Dunaj (Trebušnik

na dunajski lovski razstavi). Na četrtem in najdaljšem potopisnem potočanju spremlja pisatelj Trebušnika in njegovo veselo družbo vzdolj jadranske obale v Črno goro in preko Bosne in Hercegovine nazaj domov. Mlakarjev humor je predvsem situacijski, zelo rad pa pisatelj uporablja tudi besedne igre.

Od 13. leta.

M. K.

Najlepše turkmenske pravljice. (Izbr. in prev. Cvetko Zagorski. Ilustr. Cita Potokar. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. 226 + (II) str. 8°. (Zlata ptica.)

Po dveh ruskih virih je urednik zbirke Cvetko Zagorski izbral in prevedel pravljice iz Turkmenije, dežele v Srednji Aziji, z zelo staro kulturo in še starejšimi ljudskimi izročili. Dobra tretjina v zbirki objavljenih pravljic so zgodbe o Pol-uheu, pogumnem turkmenskem palčku, ki zna in ve vse in ne trpi krivic, ki bi jih kdo prizadel njegovim prijateljem, siromakom. Drugi pomembni junak izbranih pravljic je Mirali — sultanov prijatelj, modrec ter pravičnik, priljubljen tako med preprostimi ljudmi kot na dvoru. Zbirka turkmenskih pravljic je opremljena s črno-belimi ilustracijami.

Od 6. do 10. leta.*

M. S.

Novy Lili: Majhni ste na tem velikem svetu. (Izbr. Josip Vidmar. Ilustr. Liza Hribar. Pripr. Fides Petek. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 64 str. 8°.

Poezija.

Do 10. leta.

Ożogowska Hanna: Narobe fant. (Izbr. in prev. Zdenka Škerlj-Jermanova. Ilustr. Marija Lucija Stupica. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. 129 + (II) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Zgodbe o narobe fantu je prevajalka izbrala iz dveh knjig sodobne poljske pisateljice. Posebnost njenih zgodb je, da so junaki vedno fantje, ki bi sicer bili radi pametni in vzorni in poslušni in pridni pa se jim izčim vedno obratno od tega. Ker pa je le njihova volja dobra, se nanje ne da jeziti, samo smešni so, zelo smešni: ko fant dobi denar za frizerja, pa si spriču hude vročine namesto kratkih las privoščijo s prijatelji sladoled; ko fant hoče popraviti mamine slabe živce in ji popleska vrata in omare sončno rumeno in travnato zeleno, in še je dobrih fantovskih namenov na pretek popisanih v knjigi. Zgodba je opremljena s humornimi črno-belimi ilustracijami.

Od 9. do 11. leta.

M. S.

Padoan Gianni: Robinson v vesolju. (Prev. Evelina Umek. Ilustr. Giancarlo Cereda in Giuseppe Lagana.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 233 + (II) str. 8°. (Odisej.)

V trižlanski ekipi ameriških vesoljcev na Apollu X-3 je tudi mladi major z imenom Robinson. Njihov polet proti luni je brezhiben do trenutka, ko jih začno naprave

opozarjati, da jim goriva iz neznanih vzrokov nevarno zmanjkuje. Prisiljeni so se spustiti na lunino površino. Pri tem se dva vesoljca smrtno ponesrečita, živ pristane le Robinson. Začenja se njegov boj na življenje in smrt; z velikimi napori si zgradi iz ostankov vesoljske ladje vozilo, ki bi mu pomagalo priti na tisto stran lunine površine, s katere bi lahko pozval pomoč. Medtem pa sovjetski vesoljski centri spremljajo dogajanje na luni in menijo, da gre za sovražne ameriške manevre. Na opazovanje odpošljejo vesoljca Andreja, ki ugotovi nesrečo in se navkljub navodilu svojega centra odloči za reševanje preživelega Robinsona. Srečata se, med njima izginje pregrada in predsodki dveh tekmujočih veselij, katerima pripadata; tudi Američani odpošljejo reševalno ladjo in samo človečnosti dveh hrabrih vesoljcev je pripisati, da rešitev uspe.

Od 13. leta.

M. S.

Pavček Tone: Juri-Muri v Afriki. (:O fantu, ki se ni maral umivati. :) Ilustr. Melita Vovkova. (Ponat.) Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. (32) str. 8° p. f. (Cicibanova knjižnica.)

Poezija.

Od 6. do 8. leta.

Pečjak Vid: Pobegli robot. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga (1974). (16 + I ov.) str. 4°. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Peroci Ela: Hišica iz kock. Ilustr. Lidija Osterc. (3. natis. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Peroci Ela: Kje so stezice. Ilustr. Dunja Furlani. (Ljubljana, Partizanska knjiga 1974.) 16 str. 4°. (Lastovke.)

Od 6. do 8. leta.

Peroci Ela: Moj dežnik je lahko balon. (Ilustr. Marlenka Stupica. 2. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Do 8. leta.*

Peroci Ela: Stara hiša št. 3. Ilustr. Lidija Osterc. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Staro, prazno hišo št. 3, v kateri je ostala le še bela mačka, so se namenili porušiti. Odkrili pa so jo otroci, opremlili z zabojčki, na okna postavili rože ter zakurili v štedilniku, da se je iz dimnika veselo kadilo. Trikrat so prišli delavci s kamionom, da bi hišo porušili pa je niso, ker so jo tako prijazno obljudili. Potem pa so na mestnem uradu hišo št. 3 prečrtali s seznama za rušenje. Ilustracije barvno sveže dopolnjujejo pravljico.

Do 8. leta.*

M. S.

Peroci Ela: Za lahko noč. (Izbor pravljic iz knjig: Tisočkratlepa, Majhno kot mezinec, Ptičke so odletele. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. 2. ponat. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 205 + (II) str. + pril. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Od 5. do 8. leta.*

Petan Žarko: Kako je svet postal pisan. (Ilustr. Jože Ciuha. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 75 + (III) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Knjiga predstavlja zgodbe, kot jih sproti sestavljata dva otroka, deček in deklica, Andrej in Majda, večinoma v dialogih z očetom. Tako je Andrej z novimi barvami na risalnem listu s pisanimi barvami popestril svet; tako je očka z risbo pričaral deklici z lešniki v očeh na pločniku vrt — in Majdo, ki je vedno »sedela na ušesih«, je tako očarala zgodba o kralju, ki je imel z voskom zalita ušesa, da je hotela kar pri priči odtažati svojo gluhotu, sedeč na priključenem električnem štedilniku.

Zgodbe so sodobne, o sodobnih mestnih otrocih, katerih domišljija se veselo prepušča igri nesmisla ali nonsensa.

Zgodbe so opremljene s črno-belimi, h groteski nagibajočimi se ilustracijami.

Od 6. do 8. leta.

M. Š.

Petrović Mirko: Deklica s 7 mandeljni. (Prev. Marija Kovačič.) Ilustr. Milan Bizovičar. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 167.)

Zgodilo se je, da je deklici Branki oteklo grlo in morala je v bolnico. Tam so ji operirali mandeljne, ki jih je bilo sedem. Deklici v bolnici ni všeč; čim bolj ji gre z zdravjem na boljše tem bolj prepirljiva in sitna, tem bolj lačna je. Končno prideta dan in ura, ko sme deklica domov; vse tegobe so pozabljene in prijazno pomaha zdravnikom in bolniškim sestram v slovo. Zgodbo spremljajo močno stilizirane črne-bele ilustracije.

Od 7. do 9. leta.*

M. Š.

Podgorec Vidoe: Hajduški studenec. Roman. (Prev. Nada Carevska. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 115 + (III) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred IV. 21.)

Od 10. do 12. leta.

Potrč Ivan: Pravljica o Vanču. Ilustr. Ive Šubic. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973. 16 str. 4°. (Lastovke.)

Z nekaterimi kompozicijskimi prijemi ljudske pravlice pisatelj pripoveduje zgodbo o treh prijateljih — dečku Vanču, mucu Mrjavu in psu Čuvaju, ki jim je sovražnik požgal domove in so šli iskati v svet starše in pravico. Pot jih pripelje v sovražnikovo zasedo: reši jih pes Čuvaj in njegovo življenje je cena, za katero deček Vanč in muc Mrjav srečno prispeta do partizanov, staršev in pravice. Barvne ilustracije ponazarjajo težko vzdušje pretekle vojne.

Od 6. do 8. leta.

M. Š.

Prebrisanu dekle. Lužiškosrbske pravljice. ([Sest.] Pawoł Nedo. Prev. Giti-ca Jakopin. Ilustr. Dunja Furlani. Ljubljana,) Mladinska knjiga (1973). 216 + (III) str. 8°. (Zlata ptica.)

Izbor ljudskih pravljic za mladino odkriva vrsto znanih tem iz nemškega izročila pa tudi znatno število čeških pravljčnih snovi. Vendar tisto, kar je lužiškosrbskemu pravljčnemu izročilu lastno in predvsem značilno zanj, ne tiči toliko v posebnih, popolnoma novih pravljčnih temah, temveč v načinu preoblikovanja že znanih snovi. Opozoriti pa gre tudi na očitno zelo stare pravljčne snovi, ki so v zapisih ohranile svojo prvotno svežino. Tu mislimo predvsem na živalske pravljice z volkom in lisico in na starodavne čarovne pravljice.

Od 6. do 11. leta.*

M. K.

Prežihov Voranc: Solzice. (Ilustr. Milan Bizovičar. Spremono besedo napisala Stanko Kotnik, Marijan Tršar. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 101 + (II) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Prežihov Voranc [ps.] = Lovro Kuhar.

Od 10. leta.

Radović Dušan: Strašni lev. (Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Štefan Planinc. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 171.)

Poezija.

Do 8. leta.

Rebolj Tomo: Goldenbruk in Sanja. (Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 50 + (V) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Zgodba je enodnevni izsek iz življenja zelo občutljivega dvanajstletnega dečka. Goldenbruk je najrajši sam. V samotnem zalivu ima »svojo« spiljo, v njej pa »svojeja« duha, izmišljenega, vendar edinega resničnega prijatelja in sogovornika. Tistega dne, o katerem govori zgodba, zaide v zaliv deklica Sanja. Ob igri postaneta prijatelja. Goldenbruk ji razkaže svoje kraljestvo in pri tem začuti, da je srečen, ker ga lahko z nekom deli. Ko Sanja odide, se Goldenbruk prvič zave svoje osamljenosti. Zato gre v mesto, da bi deklico poiskal. Razočaranje nad njo in nad drugimi stiki z ljudmi v mestu preboleva Goldenbruk zvečer spet sam v svojem samotnem zalivu, bogatejši za novo spoznanje: tudi najboljši prijatelj se ti lahko izneveri.

V zgodbi z nekaterimi razsežnostmi sodobne pravljice zazvenijo tudi že rahlo toni prvih ljubezenskih vzburjenj. Doživljajsko odmevnost bo zato ta samosvoja zgodba našla predvsem v občutljivejših bralcih.

Od 10. do 12. leta.

M. K.

Ribičič Josip: Miškolin. Ilustr. Jelka Reichman. (3. natis. V Ljubljani,) Mladinska knjiga (1974). (48) str. 4°. (Velike slikanice.)

Od 5. do 9. leta.*

Ribičič Josip: Rdeča pest. (Ilustr. Janez Vidic. Spremno besedo napisala Nada Gaborovič in Marijan Tršar. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 182 + (I) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Rodari Gianni: Pravljice po telefonu. (Prev. Evelina Umek. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1974. 136 str. 8° (Cicibanova knjižnica.)

Nekoč je živel računovodja — trgovski potnik. Ker je bil doma samo ob nedeljah, njegova hčerka pa si je vsak dan želela večerno pravljico, ji je očka ob devetih telefoniral, kjerkoli je že bil in ji povedal zgodbo. Te pravljice so zbrane v pričujoči knjigi in so povečini zelo kratke, ker so telefonski pogovori pač dragi, vendar so nekatere med njimi tako lepe, da so jim menda prislunhile tudi telefonistke. Tako je rečeno v uvodu v zbirko igrivih sodobnih pravljic, ki tematsko posegajo v živalni svet, v svet sodobnega otroka in njegove igre, na področje moderne tehnike in celo v znanstveno fantastiko. Večkrat izvenijo zgodbe tudi v močno socialno obtožbo in tako na svoj način razodevajo pisateljevo izrazito napredno svetovnonazorsko usmerjenost.

Od 5. do 9. leta.*

M. K.

Rozman Smiljan: Sin Martin. (Ilustr. Bine Rogelj. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1974. 182 + (III) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Zgodba o očetu, ki se mu je rodil sin Martin in s tem spravil očeta v številne nepredvidene težave, je polna humorja. Smešno je, če oče ve, da se mu bo rodil otrok, ne ve pa še nič o njem, niti ne ve ali bo fant ali deklica, ne ve ničesar o navadah in značaju bodočega dojenčka. Zato je oče bolj neboljen kot dojenček, ki se rodi kot sin Martin. In v tej neboljenosti mora hočeš nočeš oče sodelovati z vsem tistim, kar se godi, ko se otrok rodi in raste in ko vsak dan pokaže sin kako nenavadno in nepredvideno novost. Tako se oče v zgodbi mnogo bolj počasi, kot hitro rastoči sin, izkopava iz svoje smešne neboljenosti. Humorno besedilo usklajeno spremljajo črno-bele ilustracije.

Od 5. do 9. leta.*

M. Š.

Rudolf Franček: Trnuljčica preveč in trije palčki. (Pravljčna igra.) Ljubljana, Scena 1973. 50 str. 8°. (Dramska knjižnica. 1973. 5.)

Od 7. do 10. leta.

Saint-Exupéry Antoine de: Mali princ. (Prev. Ivan Minatti. Ilustr. Antoine de Saint-Exupéry. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1973. 84 str. 8°. (Biseri.)

Od 13. leta.

Scott Walter: Ivanhoe. Zgodovinski roman. (Prev. Vladimir Levstik. Ilustr.

Kostja Gatnik.) V Ljubljani, Mladinska knjiga 1974. 8°. (Biseri.) 2 knj.

Od 13. leta.

Sekora Ondřej: Dogodivščine mravljinčka Ferdinanda. (Narisal Ondřej Sekora. Prev. Janez Mušič. Verze prepešnil Severin Šali.) [Ljubljana.] Mladinska knjiga 1973. 180 + (IV) str. 4°. (Cicibanova knjižnica.)

Ferdinanda spoznamo po rdeči pikčasti rutici, ki jo ima zmerom zavezano okrog vratu. Tudi drugače se razlikuje od ostalih mravljinčkov v domačem mravljišču: bolj podjeten je, bolj radoveden in iznajdljiv, bolj nabrit in razigran, hkrati pa zelo pristrčen in vsakomur pomaga, če le more. Nič čudnega torej, če se radoživi junak neprestano zapleta v najbolj nenavadne in napete dogodivščine z najrazličnejšimi predstavniki pisanega sveta žuželk in drugega živalskega mikrokozmosa. Izredno dinamične barvne in črno-bele ilustracije otroka, ki vzame knjigo v roke, naravnost spodbujajo k branju zgodbe, hkrati pa so v svoji humornosti tudi v pristnem sozvočju s slogom pravljčnega besedila.

Od 6. do 9. leta.

M. K.

Seliškar Tone: Bratovščina Sinjega galeba. (Ilustr. Božo Kos. Spremno besedo napisala Ignac Kamenik in Marijan Tršar. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 133 + (I) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 10. do 12. leta.

Seliškar Tone: Tovariši. Povest parti-zanske zvestobe. (3. slov. izd. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 197 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 21.)

Od 10. do 12. leta.

Seton Ernest Thompson: Črni kljusač in druge zgodbe. (Narisal Ernest Thompson Seton. Prev. Pavel Holecšek in Alenka Goričar. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1973. 240 + (III) str. 8°. (Izbrano delo. 1.)

Od 10. do 12. leta.

Seton Ernest Thompson: Rolf gozdovnik. (Narisal Ernest Thompson Seton. Prev. Rudolf Kresal. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1973. 189 + (I) str. 8°. (Izbrano delo. 2.)

Od 10. do 12. leta.

Seton Ernest Thompson: Winnipeški volk in druge zgodbe. (Narisal Ernest Thompson Seton. Prev. Marija Kmetova in Avgust Petrišič. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1973. 310 + (III) str. 8°. (Izbrano delo. 3.)

Od 10. do 12. leta.

Sienkiewicz Henryk: Mali vitez. (Prev. M. A. Prir. Severin Šali. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 350 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 20/21.)
Od 13. leta.

Sienkiewicz Henryk: Mali vitez. (Prev. M. A.) Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1974. 541 + (I) str. 8°. (Izbrana dela. 6.)
Od 13. leta.

Sienkiewicz Henryk: Potop. (Prev. Rudolf Molè.) Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1974. 8°. (Izbrana dela. 3—5.) 3 knj.
Od 13. leta.

Sienkiewicz Henryk: V puščavi in goščavi. Prev. France Vodnik. (Ilustr. Nikolaj Omersa. Spremnji besedi napisala Iztok Ilich in Marijan Tršar. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 8°. (Zlata knjiga.) 2 knj.
Od 10. do 12. leta.

Sienkiewicz Henryk: Z ognjem in mečem. (Prev. Janko Moder.) Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1974. 8° (Izbrana dela. 1—2.) 2 knj.
Od 13. leta.

Slaby Zděnek: Zelena kapica. (Prev. Branimir Kozinc.) Ilustr. Marija Stupica. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. (16) str. 8°. (Čebelica. 161.)

V hišici na samoti prebiva Zelena kapica s starejšim bratom, izumiteljem Kaporinom. Živi sredi samih zanimivih robotov, strojev in strojčkov, ki jih ji Kaporin izumlja za igranje in za vsakršna delovna opravila. Zelena kapica pa se dolgočasi. Zaželi si družbe živih vrstnikov in zato s helikopterjem odleti iskat babico, ki ji je bila spleta zeleno kapico. Po nevšečnih srečanjih z lisico, medvedom in volkom Zelena kapica slednjič le najde svojo babico, pri njej pa tudi primerno družbo živih otrok. Zgodba je sodobna pravljica s humanističnim sporočilom, ki se motivno spogleduje s starodavno pravljico o Rdeči kapici.

Do 8. leta.*

M. K.

Slovske pravljice. Izbral Jiří Horák. (Prev. Janez Zor [itd.]. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 249 + (V) str. + pril. 8°. (Zlata ptica.)

Zbirka prinaša 55 ljudskih pravljic tridesetih slovenskih narodov, med njimi tudi hrvaške, srbske in slovenske ljudske pravljice. Urednik je posegal po najstarejših plasteh slovskega pravljničnega gradiva, po tako imenovanih čarovnih pravljicah, v katerih nastopajo neresnična bitja, ki žive v bajnih gradovih, na steklenih gorah

ali globoko v podzemnih palačah in ob njih junaki iz človeške družbene plasti. Prav v tej plasti se po avtorjevem mnenju najbolj čutijo narodnostne posebnosti, čeprav so si pravljice sicer po nekaterih motivih sorodne.

Štiri slovske ljudske pravljice so vključene v zbirko, ki jih je urednik našel pri starejših slovenskih zapisovalcih, pri Valjavcu in Šašlju.

Od 6. do 11. leta.*

M. Š.

Slovske narodne pravljice. Izbr. in ur. Alojzij Bolhar. (Ilustr. Maksima Gasparija.) 7. natis. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. 203 + (IV) str. + pril. 8°. (Zlata ptica.)

Od 5. do 10. leta.*

Smolnikar Breda: Popki. (Ilustr. Melita Vovk-Stih.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1973). 88 str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 173.)

V zgodbah, ki niso med seboj fabulativno povezane, je prikazan svet doraščajočih deklic, svet nemira, prvih ljubezenskih čustev in spogledovanja; v ospredju so medsebojni odnosi mladoletnic, ki izražajo tako prijateljstvo kot zavist, koketnost kot zagrenjenost. Zgodbe so napisane mladostno sveže, vendar s pisateljsko prizadetostjo. Spremljajo jih prešerno stilizirane belo-črne ilustracije.

Od 12. leta.

M. Š.

Snoj Jože: Stop za pesmico. (Ilustr. Jože Ciuha. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 59 + (III) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Poezija.

Do 10. leta.

Spyri Johanna: Heidi. Prev. Meta Sever. (Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Spremnji besedi napisala Darja Kramberger in Marijan Tršar. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 238 + (II) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 9. do 11. leta.

Sto pesmi za otroke. (Izbr. in ur. Janko Glazer. Ilustr. Štefan Planinc. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 136 + (V) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred II. 7.)

Do 10. leta.

Stupica Marlenka: Kadar boben ropota. (Ilustr. Marlenka Stupica. Verzi Niko Grafenauer. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) (8) str. lepor. 8° p. f. (Najdihojca.)

Do 5. leta.

Stupica Marlenka: Sredi polja rdeči mak. (Ilustr. Marlenka Stupica. Verzi Niko Grafenauer. Ljubljana, Mladin-

ska knjiga 1974.) (8) str. lepor. 8° p. f. (Najdihojca.)

Do 5. leta.

Stupica Marlenka: Velik ... majhen ... (Ljubljana, Mladinska knjiga 1974.) (8) str. lepor. 8° p. f. (Najdihojca.) Ilustr. Do 5. leta.

Suhodolčan Leopold: Hi, konjiček. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. V Ljubljani, (Borec) 1974. (32) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.) Do 6. do 8. leta.

Suhodolčan Leopold: Kam se je skril Krojaček Hlaček. Ilustr. Marlenka Stupica. (V Ljubljani, Mladinska knjiga 1974.) (32) str. 4°. (Velike slikanice.)

Krojaček Hlaček je fantazijski junak, ki ljubi otroke in se rad igra z njimi. O teh otroških igrah s Krojačkom Hlačkom je govor v knjigi; spremljajo pa jih prikupne barvne ilustracije.

Do 8. leta.

M. Š.

Suhodolčan Leopold: Mornar na kolesu. (Ilustr. Aco Mavec.) Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 88 + (III) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Spominski zapisi avtorja segajo v tisto zgodnje otroštvo, ko deček — junak vseh zgodb, ki so v knjigi, še ni znal ločiti leve noge od desne, levega škornja od desnega. Nebogljenomu mučnih in smešnih pa prešernih dogodivščin pisatelj nasuje za cel koš in v teh spominih se odkriva lepota otroštva na deželi, kjer travniki in logi in potoki niso ograjeni, otroštva, ki je hkrati lepo in skromno in bogato. Prva pot v šolo, šolske dogodivščine, vožnja s kolesom v mornarski obleki, srečanje s stražnikom, ki je pesnik, doživljanje vojne in okupacije in še s celo vrsto zgodb spremlja otroka na njegovi poti k odrasčanju. Velika odlika teh spominskih zapisov je v njihovi preprostosti in ljubeznivi toplini, ki v celoti razgrinjata razsežnosti otroštva in jih niti ne popravljata niti ne spremlja izkušnja odraslega.

Vesele črno-bele ilustracije spodbudno spremljajo literarno besedilo.

Do 10. do 12. leta.

M. Š.

Suhodolčan Leopold: Naočnik in Očalnik, mojstra med detektivi. (Ilustr. Aco Mavec.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1973). 194 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 170.)

V desetih zgodbah so hudomušno opisani podvigi dveh nadvse smešnih in nerodnih pa ljubeznivih in dobrodušnih detektivov Naočnika in Očalnika: iščeta in odkrijeta zmkavta dragocenega izuma, preganjata strahove, ki jih vidijo otroci ponoči, raziskujeta avtomobilsko nesrečo, da bi našla dečka in deklico, ki sta zašla v slaščičarno na sladoled itd. Njuna dobrodušna in prizadevna nerodnost ter detektivska vne-ma povzročita vrsto smešnih zapletov. Ta-

ko zaideta v neštete komične situacije, iz katerih pa se vedno srečno in duhovito izkobacata.

Detektivsko komiko zgodb posrečeno spremljajo črno-bele ilustracije.

Od 10. do 12. leta.

M. Š.

Suhodolčan Leopold: Narobe stvari v mestu Petpedi. — (Srečna hiša Doberdan. — Figole Fagole.) Tri komedije za mlade. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1973. 174 + (II) str. 8°. (Mladi oder.) Od 7. do 10. leta.

Suhodolčan Leopold: Rumena podmor-nica. (Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 155 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 19.)

Od 11. do 13. leta.

Suhodolčan Leopold: Skriti dnevnik. (Ilustr. Melita Vovk-Štišova. 2. ponat. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973. 158 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 3.)

Od 10. do 12. leta.

Sutcliffe Rosemary: Robin Hood. Prev. Ana Padovan. (Ilustr. Milan Bizovičar. Spremnno besedo napisal Izток Ilich. Ljubljana, Mladinska knjiga 1974. 233 + (II) str. 8°. Zlata knjiga.)

Avtorica povesti je sodobna angleška pisateljica zgodovinskih zgodb. Na svojstven način je prikazala najznamenitejšo osebnost angleškega srednjega veka — Robin Hooda. Deloma izhaja iz legende o tem junaku, deloma pa iz svojega temeljitega poznavanja angleške zgodovine. Povest začneja z zgodbo o tem, kako se je Robin Hood postavil po robu vladajočim fevdalcem in zakaj je postal zaščitnik tlačanov in njihovih pravic. S tem svojim plemenitim bojem si pridobi vrsto somišljenikov, kot so: Mali John, Will Lokostrelec in Will Skratni, Gilbert Lokostrelec in Alan A'Dale in ne nazadnje se mu pridruži plemenita Marijana, Robinova mladostna prijateljica, s katero potem slavi poroko v zelenih gozdovih. Povest se konča z Robinovo smrtjo, ko Robin nasede ukani sestrični, opatinje Uršule. Zastrupljen, z zadnjimi močmi izstrelji svojo poslednjo puščico, potem pa mu prijatelji v zelenem gozdnem mahu izkopljejo grob.

Od 11. do 13. leta.

M. Š.

Swintz Martha: Kraljevi smetanovi kolački. (Prev. Barbara Šega. Navodila napisala Draga Ahačič.) Ljubljana, Pionirski dom [1974]. 22 + (XVI) str. 8°. (Pojdimo se gledališče.) Ilustr.

Dramatika.

Od 9. do 13. leta.

Šenoa August: Kmečki punt. (Prev. France Tersegav. Spremnno besedo napisal Krsto Špoljar. V Ljubljani,

Partizanska knjiga [itd.] 1973.) 280 + (II) str. 8°. (Gubčeva knjižnica.)

Od 13. leta.

Šenoa August: Zlatarjevo zlato. Zgodovinska povest iz 16. stoletja. (Prev. in spremna beseda Tone Glavan.) Murska Sobota, Pomurska založba 1973. 304 str. 8°.

Od 13. leta.

Šenoa August: Zlatarjevo zlato. Zgodovinska povest iz 16. stoletja. (Prev. in spremna beseda Tone Glavan.) 2. izd. Murska Sobota, Pomurska založba 1974. 304 str. 8°.

Od 13. leta.

Šinkovec Črtomir: Sonce na hoduljah. (Ilustr. Jelka Reichman.) Ljubljana, (Borec) 1973. (48) str. 8°. (Kurirčkova knjižnica.)

Poezija.

Do 10. leta.

Šinkovec Črtomir: Škorčeva šola. (Ilustr. Jaka Torkar. Jesenice, Kulturno umetniški klub Tone Čufar 1973.) 58 + (IV) str. 8°. (Mala Čufarjeva knjižnica. 8.)

Poezija.

Do 10. leta.

Škerl Ada: Nevsakdanje potovanje. (Ilustr.) Melita Vovk (-Štih). (V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973.) (16) str. 4°. (Velike slikanice.)

Poezija.

Do 8. leta.

Šmit Jože: Ježek se ženi. (Ilustr. Milan Bizovičar [itd.]. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 81 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred III. 20.)

Poezija.

Do 10. leta.

Šmit Jože: Kaj dela žabica. Ilustr. Milan Bizovičar. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 16 str. 8°. (Čebelica. 160.)

Poezija.

Do 8. leta.

Solohov Mihail Aleksandrovič: Človekova usoda. (Prev. Alenka Kraigher-Gregorc. Ilustr. M. V. Kuprijanov, P. N. Krilov, N. A. Sokolov.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1973). 67 + (I) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 171.)

Zgodbo razvije pisatelj iz svojega srečanja z možem in otrokom takoj po drugi sve-

točni vojni. Čakajoč na prevoz s čolnom zve za usodo moža, ki ga je vojna odrgala od žene in treh otrok. Pride v nemško ujetništvo, doživlja ponižanje in nasilje in tudi sam ubija, da bi rešil tovariša; ko najde priložnost, zbeži čez fronto k svojim in jim pripelje v ujetništvo nemškega oficirja z dragocenimi dokumenti. Potem začne iskati svojo družino, ženo in otroke — in zve za njihovo smrt. Ostal je sam in tavajoč v svoji bridkosti sreča otroka, prav tako samega in siroto. Ponudi se mu za očeta, otrok ga sprejme in tako si delita novo življenje, skromno a bogato tople človečnosti.

Od 13. leta.

M. S.

Štorkán Karel: Me, zgubljen dekleta. (Prev. Zdenka Škerlj-Jermanova.) Ljubljana, Mladinska knjiga (1974). 170 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 176.)

Zgodba pripoveduje o vsakdanjih a za do-
raščajoča dekleta izredno pomembnih do-
godkih, ki se razpredajo skozi celo leto.
Sošolki Zofijo in Dominiko družijo podobna
usoda: njuni starši so ločeni, razlika je le
v tem, da živi prva pri materi, druga pa
pri očetu. Srečata se v hmeljarski brigadi,
skupaj obiskujeta zdravstveno šolo in do-
življata vso problematiko prakse s težki-
mi bolniki; večkrat se spričata in razide-
ta, pa spet najdeta in si imata spet tako
neznansko veliko povedati in skupaj pre-
tuhtati. Knjiga torej ne govori o »padlih«
dekletih, ampak o tisti moralni svežini, ki
jo lahko mlad človek doseže v spopadu z
okoljem in s samim seboj. Prav gotovo
ena najboljših sodobnih tako imenovanih
»knjig za dekleta«.

Od 13. leta.

M. K.

Šušteršič France: Mehurčki iz cemuna. (Ilustr. Milan Bizovičar.) Ljubljana, (Borec) 1974. 122 + (II) str. 8. (Kurirčkova knjižnica.)

Cemuni so nekakšni zbiralniki talne vode,
ki nima odtoka. Voda mezi vanje iz tal,
na gladini pa se v kratkih presledkih de-
lajo brbrajoči mehurčki. Cemuni nastane-
jo na močvirnih tleh na Cerkniškem jeze-
ru. Prav tja, na jezero in v njegovo oko-
lico se vračajo pisateljevi spomini, ko v
jedrih realističnih črticah obuja svoje
otročstvo. Le-to se je odvijalo med trdim
kmečkim delom, sproščenejšim pastirjeva-
njem pa tudi med razposajenimi igrami,
med katerimi je bila prav gotovo najlepša
drsanje po zaledenem Cerkniškem je-
zeru.

Od 10. do 12. leta.

M. K.

Švajncar Janez: Junak na kolcih. (Ilustr. Janez Vidic. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1973. 153 + (II) str. 8°. (Knjižnica Sinjega galeba. 166.)

Od 10. do 12. leta.

Šviga švaga, čez dva praga. (Uganke. Izbr. Darinka Petkovšek.) Ilustr. Jelka Reichman. (V Ljubljani,) Mladin-

ska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 165.)

Poezija.

Do 8. leta.

Tavčar Ivan: Cvetje v jeseni. (Posebna izd. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 108 + (III) str. + pril. 8°.

Od 13. leta.

Tolstoj Lev Nikolaevič: Hadži-Murat. Roman. (Prev. Vladimir Levstik. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 128 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 19.)

Od 13. leta.

Trdina Janez: Bajke in povesti o Gorcjancih. (Izbr. in ur. Dušan Moravec. V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1973. 132 str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VII. 18.)

Od 13. leta.

Trikrat hura za veselje. Izbor otroških pesmi in ugank. (Avtorji pesmi: Tone Pavček [itd.]. Izbor Niko Goršič. Risbe Ninica Goršič. (Ljubljana, Delavska enotnost 1974.) 36 + (II) str. 8°. (Umetnost in kultura. 97.)

Do 8. leta.

Tršar Marijan: Zgodbe o psu Riku. (Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 100 + (I) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred V. 19.)

Od 10. do 12. leta.

Twain Mark. Prigode Huckleberryja Finna. (Prev. Janez Gradišnik. Ilustr. Marijan Amalietti. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 8°. (Biseri.) 2 knj.

Mark Twain [ps.] = Samuel Langhorne Clemens.

Od 11. do 13. leta.

Vajt Tina, Milko Matičetov: Dvanajst ujcev. (Ljudska pravljica iz Rezije.) Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. (V Ljubljani,) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 170.)

Ljudska pravljica pripoveduje o materi, ki je imela dvanajst lačnih in strganih otrok. Da bi jih nahranila in oblekla, se je odpravila k dvanajstim stricem, k dvanajstim mesecem. Strici so ji dali rož in jabolk in hrušk in borovnic in grozdja, obleke pa ne. Tako jih je nasitila, oblekla pa še vedno ne.

Materino pot k dvanajstim mesecem prikazujejo črno-bele ilustracije.

Do 8. leta.*

M. S.

Marička Koren. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1973.) (64) str. 4°. (Velike slikanice.) Prvi ponatis slikanic: Kekec gre na pot, Kekec se vrne, Kekec in botra Pehta, Kekec ozdravi Mojco.

Od 6. do 8. leta.

Vandot Josip: Kekec nad samotnim breznom. (Ilustr. Marička Koren. Spremno besedo napisala Nada Gaborovič in Marijan Tršar. Ljubljana,) Mladinska knjiga 1974. 202 + (I) str. 8°. (Zlata knjiga.)

Od 8. do 10. leta.

Variot Jean: Velikaška norost. (Prev. in navodila napisala Draga Ahačič.) Ljubljana, Pionirski dom [1973]. 24 + (V) str. 8°. (Pojdimo se gledališče.) Ilustr.

Dramatika.

Od 14. leta.

Verne Jules: Bajna dediščina. — Svoje-glavi Keraban. (Prev. Bogo Stopar. V Ljubljani,) Tehniška založba Slovenije 1973. 529 + (VI) str. 8°. Ilustr.

V knjigi »Bajna dediščina« podeduje francoski zdravnik Sarrasin, pobornik za uspešno preventivo s pomočjo vsesplošnega dviga osnovne higiene med ljudmi, ogromno vsoto denarja. Sklene, da jo bo uporabil v plemenite zdravstveno-znanstvene namene. Vendar se izkaže, da mora dediščino deliti z nemškim kemikom, profesorjem Schultzejem. Ta pa namerava svoj del denarja uporabiti za izdelavo orožja, ki bi vse človeštvo, še zlasti pa latinsko raso, podvrгло Nemčiji. Tako zra-steta v Ameriki dve utopični mesti: Sarrasinov France-Ville, prototip brezhibno higieničnega in zdravega načina življenja ter Stahlsstadt, mesto jekla, kjer rasist Schultze izumlija svoje uničevalno orožje. Vendar pošastnega Nemca uničijo lastni izumi. Odtlej tudi mesto jekla deluje v zgolj miroljubne koristi vsega človeštva. Utopično besedilo s trdnim humanističnim sporočilom.

Svoje-glavi Keraban je turški veletrgovec s tobakom iz Carigrada. Jedro zapleta akcijsko zelo goste zgodbe je v trmoglavosti konservativnega glavnega junaka, ki se noče pokoriti novemu davku novoturške vlade, pristojbini (10 par), ki jo mora plačati vsak, kdor se hoče prek Bosporja prepeljati iz Carigrada v Skutari ali nazaj. Keraban, ki ima hišo v Skutariju, se rajši po kopnem okrog Črnega morja odpravi proti domu, kar ga stane ogromno denarja. Na dolgotrajnem potovanju doživi s svojo družbo vrsto nepredvidljivih dogodivščin v slikovitih azijskih deželah. Brez tipično vernovske utopične razsežnosti ostaja zgodba na ravni humorne eksotične pustolovke.

Od 13. leta.

M. K.

Vipotnik Janez: Mati Brodarička. (Ilustr. Miha Vipotnik. Ljubljana, Partizan-

ska knjiga 1974.) (15) str. 4°. (Lastovke.)

K materi Brodarički sta se zatekla partizana; nahranila ju je in ker sta bila trudna in se je nočilo, sta zaspala. Prebudil jih je sredi svetle mesečne noči Sultanov lajež. K materi Brodarički so prihajali domobranci. Prepozno je bilo, da bi partizana ušla in tako je mati Brodarička postavila vse na eno kocko — pravzaprav na laž; napojila je sovražnike z vinom in jih nalagala, da so v bližini, v gozdu na boj pripravljeni partizani. Seveda so prestrašeni sovražniki pustili materi njeno slastno vino in jo ucvrli v dolino — partizana pa sta bila rešena.

Besedilo je s svojimi modernimi likovnim izrazom pospremil Miha Vipotnik.

Od 7. do 10. leta.

M. Š.

Vitez Grigor: Zrcalce. Ilustr. Danica Rusjan. (Prev. Jože Šmit. V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 175.)

Do 8. leta.*

Vrščaj Zima: Sinička nas je obiskala. Ilustr. Jože Ciuha. (V Ljubljani.) Mladinska knjiga 1974. (16) str. 8°. (Čebelica. 173.)

Od 7. do 9. leta.

Winkler Venceslav: Hlebček kruha. (Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 14 + (I) str. 4°. (Lastovke.)

Čas NOB. Jože, Tinek in Lizika so lačni in težko čakajo na kruh, ki ga je zamešila mama. To bo zanje praznik. Toda ko otroci še topli hlebček že držijo v rokah, gre mimo hiše utrujen partizanska kolona. Po tišem sporazumu izročijo otroci kruh staremu ranjencu. Lačni so, toda materin smehljaj jim je potrdilo, da so ravnali prav.

Od 7. do 9. leta.

M. K.

Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe. Uredn. odbor Kristina Brenkova [itd.]. Ljubljana, Mladinska knjiga [itd.] (1974). 255 + (IV) str. 8°. Ilustr.

Od 7. do 10. leta.

Zidar Pavle: Pišem knjigo. (Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 110 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VIII. 21.)

Od 13. leta.

Zorman Ivo: Gnezdo sršenov. (Ljubljana.) Mladinska knjiga 1974. 184 + (II) str. 8°. (Moja knjižnica. Razred VI. 20.)

Od 11. do 13. leta.

Zorman Ivo: Nedeljska jutra. (Ilustr. Milan Bizovičar. Ljubljana, Partizanska knjiga 1973.) 62 + (II) str. 8°. (Matjaževa knjižnica.)

Ob nedeljah zjutraj ima Metka navado zlesti k očku — pisatelju v posteljo, da bi se pogovarjala. Vsak od njenih enajstih pogovorov, ki so zbrani v pričujoči knjigi, se razvije v krajšo zgodbo o očkovih partizanskih letih, se pravi v drobno črtico s tematiko iz NOB. Pisatelj pripoveduje hčerki zgode in nezgode s partizani in partizankami, o partizanski mamicici, o bojih ter junaštvih in strahu, ki so ga prestajali.

Od 7. do 9. leta.

M. K.

Zorman Ivo: Storžkovo popoldne. (Ilustr. Jelka Reichman. Ljubljana, Mladinska knjiga 1973.) 94 + (II) str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Storžek je sam doma. Očka je na potovanju, mamica v službi; sestro Zoro, ki je na obisku pri prijatelji, neprestano kličejo po telefonu, nikogar pa ni, ki bi se hotel pogovarjati s fantičkom. Iz dolgega časa vrti Storžek različne številke in slednjič se oglasi Marjanca, ki je tudi sama doma in zaklenjena v stanovanju. Svetuje mu, naj se izmuzne skozi odprtino za pisma in odpravi k Lešnikovim, tam da je zmerom zelo zabavno. Storžek se res odpelje k Lešnikovim, najde tam Marjanco, spozna Kristinco, pet čisto enakih punčk — to so Lešnikove Cence — in medveda Bučka. Čudovito se igrajo v hiši, kjer sploh ni vrat, da bi jih kdo zaklepal. Vrsto nenavadnih dogodivščin doživijo, med njimi tudi vznemirljivo srečanje s punčkami v zlatih in srebrnih škatlah, ki jih je otrokom pokradel Dolgi Filip. V njem Storžek začuden prepozna svojega klovna Jakoba, ki so mu ga včasih zvečer dajali v posteljo, da bi hitro zaspal. Tudi tokrat se Storžku nemudoma zaprejo oči, čim stisne pajaca v objem. Spečaja v kotu ob telefonu in s pajacom v naročju ga najdejo domači, ko se zvečer vrnejo domov. Zgodba je sodobna pravljica s pretanjeno pedagoško ostjo, ki je naperjena v odrasle: v tiste starše, ki na račun svojih otrok lovijo korak za hitavo naglico sodobnega življenja.

Od 6. do 8. leta.

M. K.

Zupan Vitomil: Plašček za Barbaro. (Ilustr. Marija Lucija Stupica. V Ljubljani, Mladinska knjiga 1974.) (16) str. 8°. (Čebelica. 168.)

Prisrčna zgodbica o osamljenem otroškem plaščku, ki ga nihče ne mara, ne potepuh, ne muc, ne gospa, ne psička, dokler plaščka v vetrovnem večeru ne sreča deklica Barbara; zelo se ga razveseli, saj si je prav takega zaželela. In potem sta oba srečna.

Zgodbo veselo spremljajo črno-bele ilustracije Marije Lucije Stupice.

Do 8. leta.*

M. Š.

Zupaneč Lojze: Kamniti most. (Ilustr. Gvido Birolla. 1. ponat. Ljubljana.) Mladinska knjiga 1973. 160 str. 8°. (Cicibanova knjižnica.)

Od 5. do 10. leta.*

Zupančič Oton: Izbrane pesmi. (Izbr., ur., spremno besedo in op. napisal Janko Glazer.) [Ponat.] V Ljubljani,

Mladinska knjiga 1973. 158 + (V) str.
+ 2 pril. 8°. (Kondor. 62.)

Od 13. leta.

Župančič Oton: Lahkih nog naokrog.
(Ilustr. Marička Koren. Ljubljana,
Mladinska knjiga 1974.) 22 str. 4°. (Ve-
like slikanice.)

Poezija.

Do 8. leta.

Župančič Oton: Mehurčki. (Izbr. in ur.
Alenka Glazer. Ilustr. Marlenka Stu-
pica. 5. natis. V Ljubljani,) Mladin-
ska knjiga 1974. 46 + (II) str. 8°. (Ci-
cibanova knjižnica.)

Poezija.

Do 10. leta.

Žužek Branko: Kruh moje matere.
(Ljubljana,) Mladinska knjiga 1973.
59 + (III) str. 8°. (Knjižnica Sinjega
galeba. 167.)

Zbirko šestnajstih zgodb uvaja pisatelj s
črtico, v kateri opozori na avtobiografski
značaj svojega pisateljskega dela, pred-
vsem pa šestnajstih v tej knjigi pričujo-
čih zgodb — utrinkov iz lastne mladosti.
Posebnost v obujanju spominov iz deških
let daje motivika, požlahtnjena s patino
preteklih let, v kateri zaživi socialna spe-
cifika in barvitost ljubljanskih predmestij,
pomešana z deškim čustvovanjem in z no-
stalglično ljubeznijo zrelega avtorja do
preteklih mladostnih dni. V tem vzdušju
spoznavamo male ljudi iz malih predmest-
nih ulic, mater in njeno skromno veliči-
no, sošolce in prijatelje, doživetja ob prvi
knjigi, družinsko spokojnost in varnost, pa
tudi doživetja krivice in smrti.

Od 11. leta.

M. Š.

POPIS OTROŠKIH KNJIG AVTORJEV S PODROČJA JUGOSLAVIJE, KI SO IZŠLE NA HRVAŠKEM 1973

(Z informativno-kritičnimi zapisi ob prvih izdajah hrvaških pisateljev)

Babić Goran: Strašna djeca. Ilustr. Nives Kavurić-Kurtović. Zagreb, Školska knjiga 1973. (32) str. 8°. (Biblioteka Modra lasta.)

Nikoli ni zbirka otroške poezije zbudila večjega hrupa kot ta drobna knjižica (obsega skupno 21 pesmi) nekonvencionalne in šokirajoče otroške poezije. O njej so mnogo pisali. Sklicali so celo posebna posvetovanja in so jo ostro napadali (pedagogi) ter branili in hvalili (književni kritiki). Izzvala je strah med starši. Kaže, da so jo precenjevali v vseh smereh: tako kot »nevarnost« za otroke in tudi kot novost v otroški poeziji. Čeprav majhnega obsega, ponuja zbirka zelo raznolične doživljaje od otroškega sukanja okrog tako imenovanih tabujskih tem, prek uživanja v nonsensni demistifikaciji znanih zgodb ali ravnanj do zrenja v brezno eksistencialnih vprašanj — a vse povezuje zavestno iskanje šokirajočega in nagnjenje k srhljivosti, ki ga ni mogoče v vseh pesmih doumeti kot svojevrsten tip humoristične ne-smiselne igre. Najlepše pesmi te zbirke (*Zmija*, *Balada o sviječi*, *Ljudolov*) brez dvoma niso otroške, nekatere pesmi ne presegajo dovtipa v verzih (*Curica*, *Kako sam se rodio*), a mnoge prinašajo nenavadne variacije na osnovi nesmiselnih (nonsens) besednih iger, ki so otrokom blizu. Pesnik beži od nepreprečljive naivnosti, sladkobnosti, zaslepljanja otrok in želi otroke osvoboditi strahu in naivnosti z razgaljanjem zatajenih otroških nagnjenj ali tako, da prižene do absurdnosti elemente, ki zbuja strah. Vprašanje je le, ali ne bodo pesmi, kot so *Vampir* ali *Što je sve u mraku*, izzvale pri otrocih nasprotni uč-

nek? Nekonvencionalne ilustracije Nives Kavurić-Kurtović govore v enakem jeziku in dodajajo tej poeziji nove akcente.

Balog Zvonimir: Ja magarac. Ilustr. Nives Kavurić-Kurtović. Zagreb, Mladost 1973. 183 + (5) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)
Popis pisateljevih del. Nagrada »Griгор Vitez« 1973.

V hrvaški otroški poeziji je po Griгорju Vitezu brez dvoma najzanimivejše ime Zvonimira Baloga, tega virtuoznega mojstra besednih iger v otrokom bližnjem ambientu. Ta Balogova prozna knjiga obsega kratke pravljice, ki so razdeljene v številne cikle, kot na primer: *Tako reči ljubavne priče*, *Putoškrabi*, *Ekapoan ečirp*, *Mini-priče*, *Okrugle priče* in podobno. Na 180 straneh (naslovi ciklusov in ilustracije znašajo 40 strani) je 80 pravljič, a te pravljice so ne samo po kratkosti, temveč tudi po doživljaju bolj pesmi v prozi kot prave pravljice. Morda ne sodijo v okvire običajne uvrstitve, ker se spreminjajo v nekaj, kar je hkrati fantastična pravljica in nonsens poezija. Svoje stilne prijeme iz poezije uporablja Balog v takšni pravljici svobodneje in zato bogateje. Kot najčistejši predstavnik vedre, humoristično intonirane poezije ne-smisla (nonsens), najbolj podobne morda carollovskemu Janu Brzechwi, Balog bogato, ustvarjalno, inventivno in neutrudno uporablja tipične postopke fantazijske pravljice: besedne igre, posebno z besednimi segmenti, ne-smiselno nasprotnost, logično analogijo, logično dozidavanje na dobredni dedukciji do prvotnega pomena fraz in izrazov,

ki se v normalni komunikaciji uporabljajo v prenesenem pomenu in podobno. Balogova veličina je v tem, da spretno in bogato obvlada te tehnike, da njegova domišljija in iznajdljivost ne poznata meja, da na tej poti ne zdrkne v sestavljanje bizarnih stvaritev, ki bi bile same sebi namen, ampak ostaja vedno na področju, ki utegne zanimati otroke. Niti Balogova tehnika nonsensa niti lju-bezen do otrok nista izumetničeni, vsiljivi, knjižni, temveč sta bistveni, naravni in izhodiščni del vsakega njegovega teksta. Kakor *Nevidljiva Iva* tudi *Ja magarac* pomeni dogodek v hrvaški otroški književnosti. Maloštevne zanimive risbe Nives Kavurić-Kurtović ustvarjalno spremljajo samo tu pa tam kakšen korak v zbirki.

Barković Josip: Zeleni dječak. Pripovijetke. Ilustr. Antun Mezdić. 3. izd. Zagreb, Školska knjiga 1973. 128 str. 8°. (Dobra knjiga. Lektira za 6. razred osnovne škole.)

Spremna beseda o pisatelju in knjigi.

Barković Josip: Tračak. Zagreb, Mladost 1973. 170 + (7) str. 8°. (Biblioteka Jelen.)

Zapisek o pisatelju.

Barković je namenil otrokom zbirki pripovedk *Zeleni dječak*, v tej govori o dogodkih iz otroštva, in *Četiri slavne godine*, v kateri podaja dogodke iz NOB. Roman *Tračak* zasleduje zanimive prigode iz življenja sodobnega dečka. Ambient in osnova za dogajanje so Plitvička jezera. Ta podjetni trinajstletnik dozoreva pri raziskovanju jame, ob spoznavanju življenja v spopadu z zlobnimi in sebičnimi odraslimi karieriisti in ob pomoči dobrih odraslih, ki dečka razumejo. Počasno dejanje ima buren konec: reševanje deklice, hčerke tujega turista, ob napovedi novih dogodivščin (v eventualni novi knjigi). Kot druge Barkovićeve knjige tudi ta roman po izražanju in tematiki ustreza zadnji stopnji otroštva, ko otroštvo že pravzaprav preneha. Prizorišče romana, Plitvička jezera, daje delu poseben dodaten čar.

Bevk France: Mali buntovnik. (Mali upornik. Prev. i Bilješka o piscu Andelka Martić. Ilustr. Dalibor Pa-

rač.) Zagreb, Mladost 1973. 124 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Bjažić Mladen, Zvonimir Furtinger: Ništa bez Božene. Ilustr. Danica Rusjan. 3. izd. Zagreb, Mladost 1973. 217 + (5) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

V prvi izdaji je knjiga imela naslov: *Zagonetni stroj profesora Kružica*. Zapisek o pisateljih.

Čopić Branko: Ježeva kućica. Ilustr. Vilko Selan-Gliha. Zagreb, Naša djeca 1973. 16 str. 4°.

Izdano v cirilici in latinici.

Čopić Branko: Sin Brkate čete i druge priče. Ilustr. Virgilije Nevistić. 4. izd. Zagreb, Mladost 1973. 169 + (5) str. (Bibiloteka Vjeverica.)

Zapis o avtorju.

Dovjak-Matković Blanka: Priče iz Dubrave. Ilustr. Zlata Živković-Žilić. Zagreb, Mladost 1973. 130 + (5) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Zapis o avtorju.

Okvir za pravljice: vnučka pri babici v Dubravi in babica ji vsak dan pripoveduje kratko pravljico. Pravljični junaki so navadno predmeti ali živali, ki jih je deklica tistega dne srečala. Take so na primer pripovedi o užaljeni pahljači, o izgubljeni pletilki, labodu, ki prešteva svoja peresa, o radovednem daljnogledu, vrabcih in podobno. Vsaka pravljica je pravzaprav vabilo deklici na sanjarjenje po starem receptu iz *Stanovitnega kositrnega vojaka*: pogledjmo, kaj bi se temu predmetu utegnilo pripetiti. Pravljice so torej samostojne in bi bilo treba zanje najti polnejša jedra (fabula, individualizacija, pomen). Samo nekaj pravljič je bliže fantastični pravljici, kot tista o tatinskih krožnikih ali pametni motiki.

Femenić Stanislav: Krijesnice. Ilustr. Zlata Živković-Žilić. Zagreb, Mladost 1973. 16 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Zapis o avtorju.

Ciklusi: *Maštograd, Cikcak, Staza djetinstva, Nestašne pjesme, Cvjetna ogrlica, Stakleni most*. To je pesnikova druga zbirka, pred to je že pritegnil pozornost z zbirko *Puž na ljetovanju*. Enako kot v prejšnji zbirki se

tudi v tej Femenić predstavlja kot pesnik, ki je izšel iz Vitezove šole, ki dokazuje, da živi v stiku z otroškim svetom, ima posluh za otroška nagnjenja in zanesljiv, preprost izraz. Femenićeva poezija je uporabna, ni prezahtevna in ne teži k izjemnosti, redko skuša iz okvirov lastne šole (morda kdaj pa kdaj z balogizmi), v okviru šole pa je v potrebni meri osebna.

Horkić Dragutin: Dragocjene sestrice. Priča jedne minute. Ilustr. Edo Kovačević. Zagreb, Školska knjiga 1973. 22 + (2) str. 4°. (Biblioteka Prva znanja.)

Prvič izšlo leta 1968.

Horvatić Dubravko: Pionirska radost. Ilustr. Ivo Gattin. Zagreb, Jugodicta 1973. 16 str. 8°.

Slikanica za učence prvega razreda osnovne šole. Verzi in barvne ilustracije govore o sprejemu v pionirsko organizacijo.

Hribar Branko: Ekčapoan i druge smiješne žalosti. Ilustr. Albert Kinert. Zagreb, Školska knjiga 1973. 38 + (2) str. 8°. (Biblioteka Modra lasta.)

Nagrada »Ivana Brlić-Mažuranić« 1973.

Samo v prvem ciklusu *Ekčapoan* (bери od zadaj naprej = naopačke, kar pomeni narobe) gleda pesnik narobe svet, kakor napoveduje naslov knjige. V ciklusih *Životinjističke zgode* in *Sunčani tobogan* išče doživetje narave, v ciklusu *Kalendar moje ulice* oživlja mestni kotiček otroškega sveta. V pesnikovem narobe svetu ni nobenih bistvenih novosti, pa se Hribar vsaj za sedaj predstavlja kot nekdo, ki se z vitezovske osnove odpravlja iskati lastni izraz, a z nagnjenjem k mestnemu okolju. Abstraktne risbe Alberta Kinerta ponujajo lastno pesniško vizijo.

Ingolič Anton: Dječak sa dva imena. (Deček z dvema imenom.) Omladinska pripovijest. Prev. Tone Potokar. 5. izd. Zagreb, Mladost 1973. 150 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Tone Potokar: Zapisek o pisatelju.

Ivanček Ladislav: Maca, Muki, Miki i Mak u kaplji čudesa. Ilustr. Bojan

Stranic. Zagreb, Školska knjiga. (32) str. 4°. (Biblioteka Prva znanja.)

Slikanica poučnega značaja: kapljica vode, drobna bitja v njej, vodna para, oblak, dež in podobno. Vešče napisano besedilo v preprostem jeziku, izražanje se celo približuje literarnemu. Barvne ilustracije so bogate, razumljive in prinašajo nove vrednosti, ki dopolnjujejo doživetje.

Ivanišević Drago: Mali, ne maline. Ilustr. Boris Dogan. Zagreb, Mladost 1973. 100 + (6) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Ciklusi *Mali, ne maline* in *Da sam ptica*. Zelo raznovrstni motivi: patriotični, pokrajinski, miši in lovci, besedne igre ipd. Znani pesnik, zelo ploden ustvarjalec, z lahkoto sipa verze, kdaj pa kdaj prisluhne stilnim prijemom drugih otroških pesnikov, ponuja svoja liriska opažanja, ki pogosto ne po doživljaju in ne po stilu niso podobna ne konfekcijski otroški poeziji niti poeziji vodilnih pesnikov. Tako uvaja Ivanišević v hrvaško otroško poezijo osebni ton, ki v uspešnih primerih pomeni razširitev običajnih možnosti otroške pesmi in usmeritev k starejšim otrokom, a kdaj pa kdaj tudi pesnikov brezskrbni izhod iz okvirov otroške poezije v verzih, ki jo ponuja otrokom.

Iveljić Nada: Konjić sa zlatnim sedlom. Ilustr. Danica Rusjan. 2. izd. Zagreb, Mladost 1973. 123 + (6) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Zapisek o avtorici.

Izložba knjiga za djecu. Izbor iz književnog stvaralaštva za djecu u Jugoslaviji na hrvatskom ili srpskom jeziku — izdanja latinicom. (Katalog uredila Olgica Vitez-Babić. Predgovor Danica Nola. Fotografija Nino Vranić.) Zagreb, Centar za vanškolski odgoj Socijalističke republike Hrvatske 1973. 24 str. 8°.

Jakševac Stjepan: Vesela godina. Ilustr. Danica Rusjan. 3. izd. Zagreb, Mladost. 117 + (5) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Razlaga kajkavskih besed in zapisek o avtorju.

Krklec Gustav: Majmun i naočale. Ru-kovet za velike i male. Ilustr. Nives

Kavurić-Kurtović. 4. izd. Zagreb, Mladost 1973. 136 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Nagrada »Grigor Vitez« 1967 in nagrada Mlado pokolenje 1969.

Krsnik Boris: Ambulanta u zoološkom vrtu. Ilustr. Saša Forenbaher. Zagreb, Školska knjiga 1973. 70 + (2) str. 4°. (Biblioteka Modra lasta.)

Kušan Ivan: Zagonetni dječak. Ilustr. Ivan Kušan. 3. izd. Zagreb, Školska knjiga 1973. 200 + (3) str. 8°. (Dobra knjiga. Lektira za 6. razred osnovne škole.)

Zapisek o pisatelju in knjigi.

Kušan Ivan: Uzbuna na Zelenom Vrhu. Ilustr. Ordan Petlevski. 2. izd. Zagreb, Mladost 1973. 191 + (6) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Zapisek o avtorju.

Kušan Ivan, Francina Dolenec: U selu i gradu, u radu i igri. Zagreb, Školska knjiga 1973. 24 str. 4°. (Biblioteka Prva znanja.)

Slikanica poučnega značaja: spoznavanje življenja na vasi in v mestu.

Kušec Mladen: Volim te. Ilustr. Diana Kosec-Bourek. Zagreb, Mladost 1973. 145 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.) Ilustr. + note.

Avtobiografski zapisek.

Ciklusi: *Volim te, Mama, tata i ja, Dani, Prozori, Ljudi, I još nešto.* Kušec je lirik, ki se izogiba tipiziranim otroškim motivom, pripovedovanju pravljic, pa celo dominantni besedni igri — namesto tega skuša ujeti trenutno otroško reakcijo, trenutno doživetje sveta, v katerem se otrok giblje, trenutno občutje, nagnjenje, misel, upor, spoznanje, dojetje odnosa do drugih. Kušec je zaradi tega mojster kratke oblike: dobršen del njegovih pesmi v tej zbirki tvori šest do sedem kratkih verzov, tako pesmi zares poantirano fiksirajo trenutno doživetje. V tem je verjetno tudi prepričljivost njegove poezije. V prvi vrsti vse to velja za njegov uspehi ciklus *Volim te*, v katerem lovi iskre občutij, prvih ljubezni, neutemeljene žalosti in podobno. Moderna nedomnistična otroška lirika.

Loborec Božena: Četiri dječaka i jedan pas. Istinite priče. Ilustr. Branko Vujanović. Zagreb, Mladost 1973. 133 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Zapisek o avtorici.

Prva knjiga učiteljice Božene Loborec vsebuje osem »resničnih zgodb«, kakor napoveduje podnaslov, a pravzaprav povesti iz življenja štirih dečkov in »njihovega« psa, ki živijo »na koncu mesta« ali mesteca, kakršno je na primer pisateljčina rojstna Koprivnica. V drobnih prigodah, kot so iskanje psa, plovba v koritu med poplavo, lov na kačo, padec s strehe in podobno, prihajata do izraza tovarišтво dečkov in toplina skromnega otroštva. Upodabljanje je preprosto, brez poetiziranja in ni suženjsko podrejeno zgodbi.

Luša Minka: Vama djeco. Šibenik, Dragutin Luša 1973. 76 + (3) str. 8°. Samozaložba. Pesmi, napisane med 1963 in 1973, so prigodne, patriotistične, didaktične, epsko-(ne)lirske zgodbe v načinu stare zmajevske poezije, popolnoma zunaj struje moderne hrvaške otroške poezije.

Matošec Milivoj: Okuka na Zlatnoj rijeci. Ilustr. Stevo Binički. Zagreb, Školska knjiga 1973. 108 str. 8°. (Biblioteka Modra lasta.)

Nagrada »Ivana Brlić-Mažuranić« 1974.

Matošec je za Lovrakom najplodnejši avtor otroških romanov na Hrvaškem. Potem ko je pisal romane s čvrsto fabulo, si je v nekaterih tekstih prizadeval namesto dejanja s protagonisti in antagonisti vnesti druge vrednote: kompleksnejšo obdelavo likov, moderno mestno okolje in njegove značilnosti, otroški žargon, medtem ko je v drugih poskušal vgraditi tudi fantastiko. Tudi v tem romanu zgodba odstopa prostor orisu likov Julijana, Saše in Nene v času, ko se prebujajo prve ljubezni in sanjarije o nenavadnem svetu, in rahla tančica fantastike prekriva tudi tukaj navadne reči in vsakdanje dogajanje. Mikaven avanturistični naslov bo morda premočil tiste bralce, ki pričakujejo junaštva in nevarnosti. Če se komu zdi, da roman ni do kraja izrečen, je to zaradi tega, ker preprosto podaja presek navadnega poteka življenja v krajšem časovnem

obdobju, a s pojavi, značilnimi za to starostno obdobje.

Matošec Milivoj: Strah u ulici lipa. Ilustr. Branko Vujanović. 2. izd. Zagreb, Mladost 1973. 179 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beleška o pisatelju. Delo je prejelo nagradi »Grigor Vitez« in Mlado pokolenje.

Paljetak Luko: Miševi i mačke naopake. Ilustr. Diana Kosec-Bourek. Zagreb, Mladost 1973. 97 + (2) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Spremna beseda o pisatelju in razlaga manj znanih besed. Nagrada »Ivana Brlić-Mažuranić« 1973.

Ciklusi: *Miševi i mačke naopake*, *Zaljubljeni krokodil*, *Novosti s poslednje strane*, *Što se sve zbiva ispod lista*, *Na dvoru kralja Pumpulina*. Zbirka je zbudila pozornost. Pesnik izbira stare otroške znanke, kot so večne mačke in miši, krokodili, stonoge, povodni konji, morski ježi, da bi o njih, okrog njih ali v zvezi z njimi nanizal ubrane verze, bogate z rimami, besednimi igrami, ne-smiselnimi presenečenji, vključevanjem starih motivov v moderne strukture in ambiente. Osvobojen Vitezove skladne in smotrne arhitektonike in Balogove igre z besednimi segmenti, Pateljaka, bližji morda Ršumoviću, pusti, da verz teče, in uživa v žuborenju besed, v pripovedovanju brez zgodbe, v paradi rim, domišljjskih slik in kombinacij.

Peroci Ela: Djeco, laku noć. (Za lahko noć. Prev. Ruža Lucija Petelinova.) Ilustr. Danica Rusjan. 2. prošireno izd. Zagreb, Mladost 1973. 125 + (6) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beleška o avtorici.

Radosavljević Vukoman: Djeco, dobar dan. Rijeka. Riječko književno i naučno društvo 1973. 58 str. 8°.

Beleška o avtorju.

Prva zbirka otroške poezije avtorja, ki živi in dela na Reki. Trije ciklusi: *Hajde da se igramo*, *Od mora do zvezda*, *Igre pogleda skrivača*. V prvem sličici iz otroških iger, v drugem motivi iz narave, predvsem morja, v tretjem otroška ljubezen. Skromna,

preprosta poezija, brez izjemnosti, s premalo iskalstva.

Šarić Vlatko: Miško. Pripovijesti iz životinjskog svijeta. Ilustr. Branko Vujanović. Zagreb, Mladost 1973. 185 + (6) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beleška o pisatelju.

Avtor romana *Crvena braća* (1961), ki je 1965 izšel v slovenščini z naslovom *Lisičja družina*, je v tej knjigi zbral deset svojih zelo zanimivih povesti o živalih. Povesti, zasnovane na lastnih opažanjih, nekako v načinu Setona Thompsona, govore o medvedu, krokarijih, starih sovah, polhih ipd. ter prikazujejo njihovo naravo, navade, obnašanje na način, bližji doživljanju narave kot pa spoznavanju narave. Tu je tudi pretresljiva povest *Čelična stupica*, znana in morda že klasična v svoji vrsti: o tragični napaki medvedke, ki ni pustila ljudem, da bi se približali njenemu medvedku, ujetemu v past, (da bi ga osvohodili) in je zato poginila.

Škrinjaric Sunčana: Dva smijeha. Ilustr. Biserka Baretić. Zagreb, Mladost 1973. 136 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beleška o pisateljici.

Ciklusi: *Priče duginih boja*, *Priče iz moga dvorišta*, *Priče uz čaj*, *Priče Maslača i Mrvice*. Tri zbirke pravljič — *Kaktus bajke*, *Ljeto u modrom kaputu* in ta — dokazujejo, da avtorica vztrajno neguje pravljično in da je izoblikovala svoj lastni tip pravljičice. V njeni kratki pravljičici sodelujejo otroci, antropomorfno predstavljene rastline in živali, oživiljeni predmeti, personificirani meseci, letni časi in podobno. V tej zbirki se v takšnih vlogah poleg dečkov in deklic pojavljajo dežniki, april, divji košanec, za njo tipični regat, torba, peč, februar, snežaki, zimski plašč in podobno. Škrinjariceva se nikoli ni definitivno odločila za carollovsko koncipirano fantazijsko pravljično in se ne trudi dosti za značilne premike v irealno, temveč oblikuje svoj svet, vedno poetično valujoč, v katerem na prostoru nikogaršnje dežele, kdaj pa kdaj z nekaj alegorične ali didaktične obremenjenosti, enakopravno bivajo otroci, otrokom prirejeni odrasli, živali, rastline, predmeti. Znani

svet Sunčane Škrinjarič z novimi zavoji in dogajanjem.

Vidović Gabro: Bjelkan. Ilustr. Stevo Binički. Zagreb, Mladost 1973. 183 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beležka o pisatelju.

O dečku Mladenu in njegovih prijateljih je Vidović napisal roman *Kurir sa Psunja* (1959, v slovenščini 1961 z naslovom *Kurir Mladen*), a malo pozneje je isto tovarišijo predstavil v predvojnem času v romanu *Zatočnici Pernatog otoka*. Njihova vojna doživetja se nadaljujejo v romanu *Bjelkan*, v katerem kot osrednja »oseba« sodeluje tudi beli konj, ki so ga dečki našli, zdravili in zanj skrbeli. Preprosto pripovedovanje, prevladujoč dialog kot znamenje neposrednega podajanja dejanja, tovarištvo in akcija so značilnosti tega in prejšnjih romanov te, lahko bi ji rekli, trilogije.

Vitez Grigor: Kad bi drveće hodalo. Ilustr. Đuro Seder. 5. izd. Zagreb, Mladost 1973. 78 + (5) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beležka o pisatelju. Delo je prejelo nagrado mesta Zagreba in nagrado Mladosti.

Vitez Grigor: Igra se nastavlja. Ilustr. Ordan Petlevski. 2. izd. Zagreb, Mladost 1973. 107 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Beležka o pisatelju.

Žeželj Mirko: Slike iz seljačke bune 1573. Ilustr. Boris Dogan. Zagreb, Školska knjiga 1973. 50 + (2) str. 8°. (Biblioteka Modra lasta.)

Izšlo ob 400-letnici hrvaško-slovenskega kmečkega upora. Zgoščen, za osnovno šolo prilagojen prikaz kmečkega upora na Hrvaškem, v katerem so prikazani vzroki, povod, potek in pomen tega velikega dogodka. Doganove celostranske risbe spominjajo na starinske gravure in pričarajo najpomembnejše dogodke.

Župančič Oton: Ciciban i druge pjesme za djecu. Prev. Gustav Krklec i Grigor Vitez. Ilustr. Nives Kavurić-Kurtović. 4. izd. Zagreb, Mladost 1973. 87 + (4) str. 8°. (Biblioteka Vjeverica.)

Pojasnila in spremna beseda o pisatelju.

Prevedla Darja Kramberger

Elica Nikolovska
Mr. Atanas Nikolovski

Štip

IZVIRNA DELA MAKEDONSKIH MLADINSKIH PISATELJEV V LETU 1974

Bužarovska Vera: Akčilnica. Skopje, Mislja 1974. 96 str. 8°.

Povest *Krčma* se tematsko veže na mestno okolje v prvih mesecih okupacije. Za ta čas so značilni psihološka napetost, negotovost, vsakdanje blokade, preiskave, straže, aretacije, pregoni, beda in krivice vseh vrst.

V središču dogajanja so trije otroci ulice: Sami — temnopolt, zapuščen, na videz samozavesten, nepismen deček, a dober, čist in zvest prijatelj; Leon — kodrast, preplašen majhen Žid z mehkim srcem, sirotek, katerega mati je služkinja; in Oli — revna, odkritosrčna, bistra, izrazito živahna, jezikava, do kraja uporna deklica (v bistvu avtorica), ki ima očeta v internaciji.

Te tri otroke — junake povesti — povezuje skupno socialno poreklo: rastejo bosonogi in lačni, vsi trije delajo »za ljubi kruhek« v krčmi. Življenje jih je že zgodaj poučilo, da morajo biti trdi, če hočejo preživeti. Vojna je prisotna v njihovih mislih in čustvih. V zavesti otrok se nenehno poraja čuden nemir. »Svet je mešana dobrega in zla... razdelil si svet na revne in bogate, na grde in lepe,« protestira Oli. Preganjanje Židov je samo dokaz več za to.

Socialni aspekt povesti deluje izvirno in osvetljuje psihologijo otrok vistem težavnem času.

Mercan Hasan: Resimlerde dünya. Vo crtežite svet. Prepesnil İlhami Emin. Skopje, Kultura 1974. 57 str. 8°. Dvojezična izdaja v turščini in makedonščini.

Hasan Mercan je mlad pisatelj turške narodnosti. Doslej je izdal enajst

knjig, od tega šest za otroke. Njegova dela so naletela na topel sprejem pri bralcih in pri kritiki. To še posebej velja za roman *Jurukot Osman* (Juruk Osman) in delo *Zoltiot Jusuf* (Rumeni Jusuf), za katera je prejel nagrado Prvi maj.

Uspeh sočasnega izida otroške zbirke *Mumin* v turškem in makedonskem jeziku je bil spodbuda za nadaljevanje takšne prakse. Tudi pesniška zbirka *Vo crtežite svet* (Svet na risbah) je izšla paralelno v turškem jeziku in v makedonskem prevodu. V nizu pesmi o malem Barišu (v prevodu Mirko) — o njegovih sanjah, novoletnih željah, snežinkah, vetrovih, igri, metuljih, cvetju, semaforu, pticah, soncu, vrtovih, morju, šoli, jeseni in razstavi dvanajstih risb »tisoč in več nemirot« — poje avtor o bogastvu in čistosti otroških doživetij.

Mirčevski Milan-Mirče, Taševska Ljupka: Raspeano detstvo. Zbirka notirani pesni. Ilustr. Aleksandar Filipovski. Tetovo, Polog 1974. 51 str. 4°.

Prva knjiga učiteljev iz Strumice Milana Mirčevskega-Mirčeta in Ljupke Taševske je novost. Gre za zbirko notiranih pesmi z uvodnim, spremnim in zaključnim besedilom. Uvodni teksti, pesmi in note so tandemsko delo obeh pedagogov. Knjiga je namenjena učiteljem za delo z otroki, vendar je dostopna tudi otrokom na razredni stopnji in primerna za vzgojitelje v predšolskih ustanovah, za pionijske domove in starše učencev osnovnih šol.

Pesmi v zbirki *Pojočje otroštvo* tematsko obravnavajo čustva, doživet-

ja, radosti in igre otrok od njihovih prvih korakov v šolo prek prvih šolskih ur, zadovoljstva ob pisani in plodni jeseni, proslav velikih praznikov, novega leta in sprejema v pionirsko organizacijo do čudovitih podob snežink, veselja na drsališčih in zimskega spanja živali, ljubezni do matere, prebujanja življenja spomladi, marljivosti čebel, ptic, ki žalujejo za starimi gnezdi, meseca mladosti, čestitk tovarišu Titu in slovesa od šole. V teh znanih tematskih okvirih se avtorja poslužujeta različnih verzifikacij: osmercev, devetercev, šestercev in njihovih medsebojnih kombinacij — ob ustrezni melodiji.

Besedilo je podkrepljeno s prikupnimi ilustracijami iz otroškega življenja.

Nikolova Olivera: Prijatelje Bon i Bona. Roman za деца. Skopje. Makedonska knjiga 1974. 123 str. 8°. (Literatura za деца.)

Roman oziroma povest *Prijatelja Bon in Bona* navdušuje z izredno nazorno frazo: jedrnato, bujno, dinamično, barvito, nepričakovano, svežo, občudovanja vredno, zato ga preberemo v eni sapi, ne da bi se utrudili. Pisateljica rafinirano gradi ne samo arhitektoniko besedila, živahnost in privlačnost pripovednega loka, pač pa neopazno, a prepričljivo, posredno, s podobami, ali naravnost — z dialogi in domislicami junakov vnaša tudi ustrezne življenjske izkušnje in sporočila, ki ne zvenijo deklarativno. V spominu ostane tudi lik male Jane, simpatična in prijetna sta njena prijatelja — miniatura Bon in Bona »s sto in eno preverjeno in raziskano skrivnostjo«, brez katerih bi bilo življenje prazno in samotno, teta Caca z njenim Rejkjavikom, papagajček Puci, Janina mama in drugi, ki ustvarjajo specifično otroško okolje v družinskem življenju, pa odnosi, proslave itn., same značilnosti, ki jih poznajo otroci vseh svetovnih meridianov.

Parmakovski Živko, Naumovski Vasko: Srebrni potočinja. Bitola. Razvitok 1974. 35 str. 8°. (Biblioteka za učence.)

Srebrni potoki so v bistvu izbrane otroške pesmi z močnim estetskim in vzgojnim sporočilom. Zastopani avtorji Gligor Popovski, Vidoe Pod-

gorec, Vančo Nikoleski, Stojan Tarapuza, Miho Atanasovski, Bistrica Mirkulovska, Radovan P. Cvetkovski, Čedo Jakimovski, Lazo Karovski, Vasil Kunoski, Dimitar Balojani in drugi so znana in priznana imena makedonske otroške književnosti.

Motivni razpon v tej zbirki je zelo širok: obsega lepoto narave, bogastvo živalskega sveta, ljubezen do domovine, neizčrpno vsakdanjost otroškega življenja, doživetja in radosti, praznike in proslave itn.

Glasbena pedagoga Živko Parmakovski in Vasko Naumovski, strokovna učitelja glasbenega pouka v Bitoli, sta na osnovi umetniške vrednosti izbranih pesmi skomponirala navdihnjen, zanosne, privlačne in preproste skladbe, ki jih odlikujejo lahka »pevnost, prijetna melodika, jasna struktura in glasovni obseg, prilagojen otroškim zmožnostim.

Zbirka je privlačna in uporabna tako v osnovni šoli kot tudi za kulturo govora in glasbeno vzgojo pri vzgojno izobraževalnem delu v predšolskih ustanovah.

Podgorec Vidoe: Pepel i cvet. Roman za деца. Ilustr. Tome Filipovski. Bitola, Razvitok 1974. 168 str. 8°. (Biblioteka za učence.)

V celoti vzeto daje ta Podgorčev roman sugestivno predstavo o veličini NOB in revolucije. To predstavo doživljamo na specifičen način: avtor razgrne pred nas globoke psihološke pretese in rane, dileme, nasprotja, mračna razpoloženja in čustva upanja sredi pošastne vojne stihije.

Svojo pozornost posveča pisatelj predvsem otroku v viharjih letih. O svojih doživljajih otrok samo pripoveduje. Skozi njegova usta odkriva pisatelj srečanja, pogovore, trpljenje, spoznanja in izkušnje, ki se neizčrpno nabirajo v življenju, v ljudeh, sredi lepote narave, pri tistih, ki jih je življenje naučilo vztrajnosti in zaupanja vase. Vojna neusmiljeno in brutalno uničuje pastoralno otroškega življenja. Nebogljene otroke meče v vojno viхро in jih sooča s problemi in grozotami, ki negirajo humanost.

Človek in življenje pa vendarle premagata vsako zlo. Kal resničnega, pravega človeka, ki hrepeni po sreči, je neuničljiva. Ideal srečnega živ-

ljenja — življenja brez vojne — je simbolično predstavljen v »sončni republiki«, bratski skupnosti vseh dobrih ljudi.

Humanistična prepojenost daje osnovno značilnost temu romanu.

Ristevski Cvetan: Avanturite na Razvigorko. Ilustr. Dimitar Kočovski-Mičo. Bitola. Razvitok 1974. 70 str. 8°. (Biblioteka za učenici.)

Zbirka dvanajstih zgodb *Razvigorkove dogodivščine* prinaša šopek »dišečih spominčic, nabranih na vrtu bosonovega otroštva,« in vrsto poetičnih doživetij v izobilju, ki ga ponuja nepopravno razigrano otroštvo sredi čudovitih prirodnih lepot, lirizem učenčeve vsakdanjosti, množico vseh mogočih situacij, spopadov in razpletov v medsebojnih odnosih otrok in v njihovih odnosih do starejših itn.

Avtorju se je posrečilo harmonično sintetizirati in čustveno predelati svet lastnega otroštva ter ga povezati z izkušnjami in spoznanji neposrednega pedagoškega dela z otroki, katerih čustveni, miselni in moralni razvoj vselej odpira široke možnosti za pozitivno vplivanje.

Zgodbe je mogoče brati brez napora, saj so s podobami vezane na vesele in žalostne trenutke, vselej okrepljene s primernim in poučnim koncem. Posebno vrednost jim daje nazoren jezik: bogastvo besednjaka, jednatost stavka, stilna svežina in vpletanje ljudskih pregovorov in rekov.

Značilen je tudi humor v mnogih zgodbah.

Treneski Blaže: Od violinata na šturčeto. Ilustr. Slobodan Pupinoski. Bitola. Razvitok 1974. 48 str. 8°. (Biblioteka za učenici.)

Tematski okvir pesniške zbirke *Mur nove gosli* je razviden že iz naslova. Gre za vedro, živahno, igrivo poezijo.

Osnovni pristop pesnika Blažeta Treneskega k predmetu navdiha in doživljenja je animacija živali, pojavov in predmetov, ki so v središču otrokovega zanimanja: tu so violinist Murenček, teta Liza, ki ima rada kokoši in peteline, krokar Garo, čmrlj Brmko, muha Zujka, raca Miss, doktor Štoklja, žaba, vrabec in lastovka, dedek Medek, darežljiva je-

sen, novoletne želje, dedek Mraz — Nosidar in drugi.

Treneski ustvarja verze, kitice in podo-be preprosto, neposredno, z lahkoto. Vnaša življenjsko svežino, jednatost in sugestivnost. Skozi naravno pisanost živali, rastlin, pojavov in njihovih najrazličnejših personificiranih odnosov, ki zbujajo obilo doživetij, predstav in novih spoznanj, se prepleta osnovna pesnikova misel: »Nič ni dražjega od rodnega kraja!«

Vasilevski Risto: Golemi i drugi raboti. Zbirka pesni za deca. Skopje, Mislja 1974. 72 str. 8°.

Zbirka *Velike in druge reči* obsega 65 pesmi, ki pričajo o zavestnem prizadevanju avtorja, da bi razširil motivni krog poezije, namenjene otrokom. Vasilevski se trudi najti lasten pristop k obstoječi preokupaciji otrok in k poeziji zanje: tu so narava in spremembe v njej, zanimivi pojavi, družinsko okolje, svet živali, predmeti, s katerimi je otrok vsak dan v stiku itn. V pesmih, kot so Cirkus, Gledališče, Stopnice, Velika reč, Gospod in druge, je čutiti dih urbaniziranega okolja. Pesnik uporablja pri tem različno verzifikacijo in obilico stilističnih sredstev, ki so značilna za otroško poezijo in otroku dostopna.

Verzi v poeziji Rista Vasilevskega tečejo igrivo, dinamično in zbujajo vedra in prijetna doživljanja in razglabljanja.

Omeniti velja, da se Risto Vasilevski (roj. 1943) s to svojo sicer že peto knjigo tokrat prvič predstavlja mladim bralcem.

Sazdovski Tode-Mali: Cveti na vetrušini. Roman za deca. Skopje, Makedonska knjiga 1974. 157 str. 8°. (Literatura za deca.)

Osnova romana *Cvetje v viharju* je surova odiseja navadne podeželske družine s pobočja herojske Kozjak planine, ki jo je okupacija potisnila v viхро osvobodilne borbe.

Dejanje se odvija paralelno po dveh tirih: prvi sledi usodi trinajstletnega otroka Taneta, katerega oče pade v prvih bojih partizanskega odreda z okupatorjem; drugi pripoveduje »zgodbo« užaloščene žene in matere Lene. Okrog teh dveh dominantnih likov niza Sazdovski vznemirljive do-

godke po katastrofalnem požigu vasi in po nasilni ločitvi otrok in staršev.

Ko avtor sledi dogodkom in doživetjem, v katerih sodeluje Tane, upodablja mračno vzdušje časa, v katerem se postopoma dvigajo na površje nosilci borbe za lepši svet. Tane, nekoč »strahopeten in miren otrok«, se poslovi od otroštva in se iz dneva v dan bolj »razcveta v viharju«, raste v pogumnega in bistrega partizanskega kurirja. Kot borec preseže samega sebe: ujame fašista, si pridobi zaupanje in spoštovanje, s svojimi dejanji navdušuje prekaljene borce, zasluži Titovo sliko.

Mati Lena je tipična kmetica: visoka, trda, a z neskončno ljubeznijo do svojega edinčka Taneta, ki je po moški smrti njen življenjski smisel. Globoko v njej tli neugasljiva maščevalnost. Ni ji jasen pomen osvobodilne borbe. Bojuje se s srcem, namesto z razumom.

Pripoved teče lahko in prepričljivo. Liki — posebno Tane — se raz-

krivajo v podobi in dejanju — neposredno.

Vodilni motiv romana je pričevanje o junaškem času v nekem kraju domovine. Še močnejše je sporočilo: vojna uničuje življenja, gmotne dobrine, uničuje otroštvo, življenjsko radost.

Prevedel Slavko Jug

Dela iz drugih jugoslovanskih književnosti, prevedena v makedonščino leta 1974:

Lukić Dragan: Bomba vo belo kafe. (Bomba u belo kafi. Prev. Vidoe Podgorec.) Ilustr. Tome Filipovski. Skopje, Naša knjiga 1974. 121 str. 8°. (Zlaten bumbar.)

Hojić Advan: Dvaipol borci. (Dva i po borca. Prev. Vlado Popovski.) Ilustr. Tome Filipovski. Skopje, Naša knjiga 1974. 137 str. 8°. (Zlaten bumbar.)

Mr. Radomir Životić

Beograd

BIBLIOGRAFIJA KNJIG ZA OTROKE

Ta pregled s kratkimi anotacijami zajema mladinska dela avtorjev iz južnoslovanskih književnosti v določenem izboru (samo, kar sodi v literaturo, slikanice in podobne izdaje so izpuščene), ki so izšla na področju SR Srbije v letih 1974 in 1975. Pregled ni dokončen in se bo nadaljeval v naslednjih številkah. Avtor namerava zajeti tudi izdaje v SR Bosni in Hercegovini, tokrat je upošteval le dve deli.

Alečković Mira: Zvezdane balade i izabrane pesme. Beograd, Export-Press 1975.

Knjiga prinaša izbor že objavljenih pesmi. To so pesmi s tematiko vojne in revolucije, o herojstvu otrok, njihovi požrtvovalnosti, ljubezni do partizanov in do domovine, potem s tematiko o sodobnem otroku, njegovih nagnjenjih in podobno. Čeprav sta zastopani dve tematski območji, tvorita vendar določeno celoto: selekcija zagotavlja umetniško izenačenost in kaže na motivno in tematsko raznoličnost. Uvod je napisal Branko Ćopić, spremno besedo pa Desanka Maksimović.

Antić Miroslav: Živeli prekosutra. Ilustr. Jovan Lukić. Novi Sad, Zmajeve dečje igre i Radnički univerzitet »Radivoj Čirpanov« 1974. /Cir./

Knjiga vsebuje 28 pesmi za mlajše otroke. Pesmi so raznovrstne, z zanimivo tematiko, napisane v svobodnem verzu.

Antić Miroslav: Plavi čuperak. Ilustr. Dušan Ristić. Beograd, Nolit 1974. /Cir./

Zbirka vsebuje 23 pesmi za otroke. Raznovrstna in zanimiva tematika ustreza sodobnim otrokom.

Cvetković Petar: Osam kratkih spavanja i druge priče. Ilustr. Slobodan Milić. Beograd, Nolit 1974. /Cir./

V teh kratkih zgodbah se nenavadno in napeto pripoveduje o navadnih, vsakdanjih stvarih in dogodkih pa tudi o tem, kar razgibava otroško domišljijo: o slonu, pticah, strašilu in podobno. Zgodbe so razporejene v dva ciklusa: *Osam slatkih spanjanja* in *Ogledalo*.

Čudić Predrag: Jesen u cirkusu. Ilustr. Dušan Gavela. Beograd, »Vuk Karadžić« 1975. /Cir./

Pesmi za mlajše otroke. Razporejene so v cikluse: *Jesen u cirkusu*, *Jesenje pismo*, *Pitali zverinjak*, *U cirkusu*, *Filozofske pesme*, *Majstorske*. Na koncu je tudi neke vrste proza: *Mala crnooka-plavokosa pisma*.

Ćopić Branko: Mesečev gost. Ilustr. Slobodan Milić. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod 1974. (Zlatna knjiga.)

Izbrane pesmi in pripovedi za otroke. Vsebujejo spomine na vojno otroštvo, na vojne dni in doživetja, ko so otroci postajali heroji. Napaja jih svojevrstni lirizem Branka Ćopića, prepojen s humorjem. Knjiga je izšla v okusno opremljeni zbirki Zlatna knjiga.

Đurišić Dušan: Baroni di Makaroni i knez de Majonez. Ilustr. Mladen Tunić. Zrenjanin, Ulaznica 1974. /Cir./

Dvajset humorističnih pesmi za mlajše otroke.

Fišer Đorđe: Kako rastu mame. 2. izd. Zrenjanin, Ulaznica 1974.

Knjiga vsebuje 59 pesmi za mlajše in starejše otroke. Nekatere pesmi so na meji med pesmimi za otroke in za odrasle.

Jovanović Jovan-Zmaj: Mali konjanik. Ilustr. Uroš Predić. Novi Sad, Muzej grada Novog Sada 1974. /Cir./

Pesmi za mlajše otroke. Izdane so po zgledu časopisa *Neven* in knjige *Čika Jova srpskoj deci*.

Jovanović Jovan-Zmaj: Riznica pesama za decu. Ilustr. Vladan Likar-Smiljanić. Beograd, »Vuk Karadžić« 1975. /Cir./

Izbor Zmajevih pesmi so naredili otroci, s tem da so se odločali za »svojo« pesem. Tako so izbrane umetniško najpomembnejše pesmi in ustrezajo najrazličnejšim okusom. V njih prihajajo do izraza nevsiljiva poučnost, opis narave, igra, smeh, veselje in pisani otroški svet. Zbrala in strokovno mnenje napisala Mira Alečković.

Jukić-Marjanović Vaska: Boranijaši. Ilustr. Slobodan Milić. Zrenjanin, Ulaznica 1975.

Tema tega romančka za otroke je povojno obdobje in obnova naše dežele. Hvalnica tovarištvu in drugim vrlinam marljivih dečkov. Grajen je na kontrastu: značilen otroški zanos, navdušenost za veliko delo, a majhne otroške moči. V dneh delovnih zmag otroci radi prevzemajo vloge odraslih.

Kulenović Skender: Gromovi Djule. Ilustr. Mihailo Djoković-Tikaló. Beograd, »Vuk Karadžić« 1975. /Cir./

Kulenović se v tej knjigi spominja svojega otroštva, ki ga je preživel v Bosanskem Petrovcu med prvo svetovno vojno. Mnoge osebe so resnične, to so njegovi znanci in someščani.

Lazić Laza: Gorka trava. Gornji Milanovac, Dečje novine 1975. (Đačka scena.)

Laza Lazić, pesnik za otroke in književni kritik, v tej knjigi dopolnjuje svoje delo z gledališkimi stvaritvami za otroke. Medtem ko delo *Konjanici* vsebuje besedila za najmlajše bralce, sega v tej knjigi v globlja psihološka območja (*Gorka trava*), vnaša elemente bajke (*U kovačnici*) ali se vrača k patriotični tematiki in vojni (*Oslobođenje*). Knjiga pomeni prispevek k razvoju dramske literature za otroke.

Lukić Dragan: Šta tata kaže... Ilustr. Radoslav Zečević. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod 1974. /Cir./

Knjiga verzov za mlajše otroke je simpatična zaradi svojega lirizma in ljubkosti. Osvaja z lahkoto izražanja, z ritmičnostjo in glasbo besed. Moderna po vsebini in dinamični formi. Pesmi so razporejene v tri cikluse: *Šta tata kaže...*, *Pesme za Jasnu*, *Jasnini drugovi*. Nagrada Neven za najbolje ilustrirano knjigo v letu 1974.

Lukić Dragan: Rasprodaja igračkaka. Ilustr. Milosav Lazarević. Beograd, »Vuk Karadžić« 1975. /Cir./

Lukić je moderen ustvarjalec književnosti za otroke po izbiri tematike in motivov kot tudi po načinu izražanja. Njegov izraziti lirizem v tej knjigi zgodb in pesmi osvaja mlajše otroke. Nagnjenje, da navadno in vsakdanje s poetizacijo spremeni v nenavadno in zanimivo, prihaja tudi v tej knjigi do polnega izraza. Ljubzen do otrok je izražena lirsko, toplo in duhovito. Knjiga vsebuje 7 zgodb in 39 pesmi ter uspešne ilustracije.

Maksimović Desanka: Oraščići-palčići. Ilustr. Mihailo Djoković-Tikaló. Beograd, »Vuk Karadžić« 1974. /Cir./

Te pripovedi o gozdovih, zvereh in pticah so stkané iz sanj in realnosti, napolnjene z domišljijo in prežete s toplino poetične besede. Včasih s podarjenimi primesmi bajke ali na meji med realno zgodbo in basnijo so zanimive književne stvaritve za mlajše bralce.

Alek Marjano (ps. = Aleksije Marjanović): Dva dabra u tri čabra. Ilustr. Slobodan Milić. Beograd, Jež 1974. /Cir./

Humoristične pesmi za šolarje s podobno tematiko so nenavadno duhovite, polne šal in dovtipov ter prežete z radostjo. Razporejene so v cikluse: Prvo prvaci pa ostali đaci, Pioniri nisu vetropiri, Roditelji kao voditelji, Nastava u nastavcima, Od kraula do faula, S brda s dola (Daleko od škola), Letnje šetnje i smetnje, Voлеći stihovi. Pesmi so napolnjene z domišljijo, odlikujejo se z zanimivim stilom in kratko obliko.

Alek Marjano (ps. = Aleksije Marjanovič): Enciklopedija. Ilustr. Rade Ivanović. Zrenjanin, Ulaznica 1974.

Knjiga vsebuje 45 humorističnih pesmi za mlajše bralce. Vesele so in duhovite.

Marković Slobodan: Dvanaest meseci. Beograd, »Vuk Karadžić« 1974. /Cir./

Znani pesnik in pisatelj za odrasle, avtor slavnih časopisnih reportaž Slobodan Marković se s to knjigo vrača otroštvu. V tej izpovedni prozi oživlja spomine na otroštvo, na razposajenosti in otroška doživetja iz časa neposredno pred vojno in med njo. Avtor je tako še enkrat prebolel ljubezen do Čubure, Beograda, Save in Donave.

Martić Anđelka: Kurir Dragan i njegovo konjče. Ilustr. Danica Rusjan. 2. izd. Sarajevo, »Veselin Masleša« 1974.

Zgodbe za mlajše bralce z vojno tematiko.

Nešić Budimir: Kako raste pamet. Beograd, Sloboda 1974. /Cir./

Knjiga privlači otroke in odrasle, posebno tiste, ki vzgajajo otroke. Vsebuje duhovite odgovore otrok, grafično zanimivo stilizirane. Uvod je napisal Ljubivoje Ršumović.

Nešić Budimir: Svrbeća brda. Ilustr. Dragutin Nježić. Beograd, Sloboda 1975. /Cir./

Verzi za najmlajše bralce.

Ognjanović Dragutin: Crvena reka. Ilustr. Milovan Arsić. Beograd, »Petar Kočić« 1974. /Cir./

Zbirka vsebuje 43 pesmi za šolarje in predšolske otroke. Tematsko in motivno so raznolične, odlikuje jih zanimivo izraženo pesniško sporočilo.

Tradicionalna pesniška oblika daje pesmim ritmičnost in lahkoto. Od lirskih izpovedi in zanimivih dialogov do tihih uspavank in zvočnih koračnic — v vseh dominirajo močne estetske slike, ki jih izzivajo metafore in simboli. Vsebujejo tudi humoristične elemente.

Ostojić Ljubica: Tu stanuje Danijelova priča. Sarajevo, Svjetlost 1974.

Zgodbe za mlajše bralce, tematsko so med seboj povezane, tako da tvorijo celoto.

Parun Vesna: Karneval u Kukljici. Ilustr. Sava Nikolić. Beograd, Grafos 1974.

Zbirka pesmi, ki ustrezajo mlajšim otrokom. Večinoma imajo zgodbo in pripovedujejo o živalih: o mačku Mikiju, o kozi Kasi in podobno. V njih se izraža slikovita dalmatinska pokrajina ter ljubezen do lepega in plemenitega.

Parun Vesna, Moma Dimić: Poznanstvo sa danima malog Maksima. Ilustr. Radomir Reljić. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod 1974.

Pesmi za mlajše otroke.

Petrović Mirko: Treća obala Dunava. Ilustr. Dušan Gavella. Beograd, »Vuk Karadžić« 1975. /Cir./

Mirko Petrović se je že uveljavil kot prozni pisec za otroke. V tej knjigi pripoveduje o svojem otroštvu, ki ga je preživel na Donavi. Tematika je vznemirljiva in raznolična, ustreza otrokom v šolski dobi.

Podgorec Vidoe: Priče o cvrčku Ciguligu. Prev. Advan Hozić, Dušan Đurišić, Cveta Kotevska. Ilustr. Sava Nikolić. Beograd, Grafos 1974.

Voja Marjanović s tem izborom predstavlja Vidoea Podgorca kot izvrstnega pripovedovalca za otroke. V zgodbah je govora o živalih, večinoma so basni ali živalske pravljice, in aludirajo na ljudi. Nekatere pripovedi učinkujejo kot legende.

Popović Aleksandar: Kako se voli Vesna. Ilustr. Milica Popović. Beograd, Nolit 1974. /Cir./

Zbirka zgodb po svoji tematiki in kratki obliki primerna za mlajše otroke.

Popović Aleksandar: Lek protiv stare-nja. Ilustr. Milica Andrije. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod 1974.

Zbirka zgodb za mlajše in starejše otroke. Posvečena je »otrokom in dobrim ljudem«. Zgodbe so prežete s humanizmom in so polne topline ter ljubezni do otrok. Pripovedovanje je zanimivo.

Popović Zoran: Moj kralj tiranin. Ilustr. Miodrag Knežević. Beograd, Nolit 1974. /Cir./

Zbirka zgodb s primesmi bajke za mlajše otroke.

Radišić Đorđe: Bio jednom jedan rat. Ilustr. Mihailo Djoković-Tikalo. Beograd, »Vuk Karadžić« 1975. /Cir./

Knjiga vsebuje 11 zgodb za otroke, in sicer za starejše in za mlajše. Avtor v njih izpoveduje svoje lastno otroštvo, ki ga je preživel v vojnem času. Mnogi liki in dogodki so resnični. Govori o vojni in borcih. Zgodbe z izrazito vzgojno tendenco razvijajo pri otrocih ljubezen do vojakov, armade in domovine.

Raičković Stevan: Male bajke. Ilustr. Mira Mareš. Beograd, Srpska književna zadruga 1974. /Cir./

Pripovedi za otroke in odrasle s tematiko, ki variira med svetom realnosti in bajke. Te »pogojne bajke« moremo včasih identificirati s klasičnimi bajkami, včasih pa samo usmerjajo v svet realnosti s svojo fantastiko. V bistvu so v njih obdelani realistični odnosi. Zaradi svojega lirizma in pesniške vizije učinkujejo kot pesmi v prozi. Spremno besedo je napisal Slobodan Rakitić.

Raičković Stevan: Vetrenjača. Beograd, »Vuk Karadžić« 1974. /Cir./

Raičković je za otroke zanimiv, kadar pripoveduje in kadar pesnikuje. V tej knjigi, ki vsebuje 40 pesmi, se izražajo pesnikova sposobnost za premostitev prepada med fantastiko in realnostjo, nagnjenje k deskripciji in pretanjenim izmišljotinam. Ne manjkajo niti humor niti dovtip niti besedne igre.

Ratković Milenko: Veliki balon. Beograd, »Petar Kočić« 1974. /Cir./

Milenko Ratković se je že uveljavil kot pripovednik za otroke. Čeprav piše predvsem za starejše otroke, so zgodbe v tej knjigi namenjene mlajšim otrokom. V teh 45 kratkih in zanimivih zgodbah je govora o raznolikosti in bogastvu otroškega življenja, o tovarištvu in otroških doživetjih.

Rorić Ivica Vanja: Priča do priče pjesma do pjesme. Ilustr. Dušan Gavela. Beograd, »Vuk Karadžić« 1974. /Cir./

Po motivih in tematiki ta knjiga pesmi in proze ustreza mlajšim otrokom. Ciklusi: Doživljaji Miša Šiša, Pjesma do pjesme, Priča do priče, Dukat koji je donio sreću.

Staničić Anto: Binga. Ilustr. Ida Čirić. Beograd, Nolit 1974. /Cir./

Zanimiv roman za najmlajše o psu, ki so ga otroci našli in mu nadeli ime Bingo. Roman je zgrajen iz kratkih napetih zgodb, iz katerih veje ljubezen do živali.

Stepanović Kosta: Golub na dlanu. Ilustr. Milosav Lazarević. Beograd, »Vuk Karadžić« 1974. /Cir./

16 zgodb za otroke s sodobno tematiko.

Vlada Stojiljković: Zamislite jedan datum. Ilustr. avtor. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod 1974. /Cir./

Avtor te knjige zabava otroke z nečim, kar je med zgodbo in pesmijo za otroke. Stojiljković opušča ustaljene oblike in zdaj pripoveduje zdaj zapoje, a to daje knjigi posebno individualen pečat.

Tartalja Gvido: Sjatile se pesme. Ilustr. Ljubica Sokić. Beograd, Srpska književna zadruga 1974. /Cir./

Ta knjiga je nekaka antologija pesniške ustvarjalnosti za otroke Gvida Tartalje. Dušan Radović je pesmi izbral in napisal spremno besedo. Izbor predstavlja Tartaljevo pesniško raznovrstnost in privlačnost tako glede vsebine in oblike. Dobre rime, lahek in jasen stil dajejo knjigi poseben lirski mik.

Tartalja Gvido: Opet je tu proleće. Beograd, »Vuk Karadžić« 1974. /Cir./

Zanimive zgodbe in pesmi za mlajše otroke. Zbrane so v dveh ciklusih: Iz davnih dana in Iz naših dana, pesmi pa pod skupnim naslovom *Opet je tu proleće*. Spremno besedo je napisal Branko Radičević.

Tešić Momčilo: Pada kiša sitnica. Beograd, Grafos 1974. Ilustr.

Knjiga je nekaka antologija Tešićevega pesniškega ustvarjanja za otroke. Pesmi je večje izbral Voja Marjanović. Razporedil jih je v cikluse: Deca i zmaj, Lug odeću presvlači, Razboli se lisica, Životinjski krajputaši. Pesmi so lahke in preproste, v njih najdemo opis vasi, narave, pomladi ali pripoved o volkovih in lisicah. Nekatere vsebujejo elemente bajke. Ilustracije so prispevali otroci starejše skupine v vrtcu »Lepa Vitas« iz Beograda.

Timotijević Božidar: Gustav i Avgustina. Ilustr. Desa Kerečki. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod 1974. /Cir./

Timotijević ustvarja za otroke pesmi, zgodbe in bajke. Ta knjiga vsebuje 42 pesmi. Vse so domišljajske in polne posebnega lirskega humorja. Urejene so po ciklusih: Gustav i Avgustina, Čarobna reč, Moler posta Radovan, Šta radi Sunčeva mama, Leteći krokodil i Bila jednom jedna koza.

DELA O MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Cucić Sima: Iz dečje književnosti II. Zrenjanin, Ulaznica 1974.

Zbirka pogledov na mladinsko književnost in člankov o njej. Literarno-teoretično delo bo utegnilo koristiti vsem, ki proučujejo mladinsko književnost.

Jeknić Dragoljub: Mlade reči. Zrenjanin, Ulaznica 1974.

Knjiga vsebuje eseje in kritike o književnih delih za otroke, ima književno-zgodovinski pomen, razen tega pa je prispevek k osvetljevanju nekaterih literarno-teoretičnih pogledov in mnenj. Kot tekočo književno kritiko jo priporočamo vsem, ki raziskujejo mladinsko književnost.

Marjanović Voja: Glas autonomnog sveta. Novi Sad, Zmajeve dečje igre i Radnički univerzitet »Radioj Čirpanov« 1975.

V knjigi je predstavljen izbor iz tekoče književne kritike in esejistike Voje Marjanovića o književnosti za otroke. Delo prinaša pomembne literarno-teoretične razlage, v njem se izkazujejo analitični duh in poudarjene estetske zahteve. Ti strožji kriteriji se čutijo v ocenah otroške poezije Aleksandra Vuča, Slavka Jancevskoga, Zvonimira Baloga, Ljubivoja Ršumovića, Milovana Danojlića, v oceni proze Dragana Lukića, še posebej pa v kritičnih ocenah antologij, ki jih prireajo za otroke, ter v delih literarno-teoretičnega značaja. Na koncu je upravičeno zelo dobro ocenjen veliki prispevek Slobodana Ž. Markovića *Zapisi o književnosti za decu*, poudarjeno je, da ta knjiga utira pot zgodovini mladinske književnosti, študentom pa je zanesljiv učbenik (posebno o nekaterih pisateljih starejše generacije).

Ta Marjanovićevo sedma knjiga je nepogrešljiv vir za tiste, ki proučujejo sodobno mladinsko književnost.

Životić Radomir: Poezija za decu Dragana Lukića. Beograd, Izdavačko-informativni centar studentata 1975.

Analitična študija o otroški poeziji Dragana Lukića. V njej so z interpretativno metodo ocenjene Lukićeve pesmi, ki so izšle do leta 1974. V knjigi je govora o Lukiću kot o pesniku velemesta, kritično je raziskana tekoča kritika o njegovi poeziji, avtor analizira pesmi v književnozgodovinskem toku, kaže njihove tematske in idejne posebnosti, motivne inovacije, v drugem delu študije pa govori o posebnostih pesniškega izraza, verzov in kompozicije ter o pesnikovem odnosu do poezije. Na koncu je sintetična ocena moderne otroške poezije Dragana Lukića, o vlogi in pomenu, ki ga ima v okviru južnoslovanskih književnosti. Priložena je bibliografija Lukićevih del in uporabljenih virov. Knjiga je namenjena raziskovalcem mladinske književnosti, učiteljem, profesorjem in študentom pedagoških akademij.

Prevedla Darja Kramberger

Vasja Sterlé

Maribor

BIBLIOGRAFSKI PREGLED ZBORNIKOV FESTIVALA KURIRČEK

1. [ni izšel]

2. [ni izšel]

3. festival Kurirček. Zapisnik plenuma 3. festivala Kurirček. Maribor, 17. in 18. decembra 1965. [Ur. in o organizacijskih vprašanjih poroča: Jože Filo.] — Maribor 1965. 160 str. 23 cm. [razmn.]

Iz vseb.: [1. Referati] (15–84): Slobodan Marković: Nekoliko odlika književnosti za decu sa tematikom iz NOB. - Dragan Lukić: Roman sa tematikom iz revolucije i savremena deca. - Olivera Zečević: Pregled izdanja literature za decu i omladinu u Socijalističkoj republici Srbiji sa tematikom iz narodnooslobodilačke borbe u proteklih dvadeset godina. - Vidoe Podgorec: Osvrt na literaturata za decu vo Makedonija vo periodot od 1945–1965 godina. - Zorka Peršić: [O založniški dejavnosti.] - Dušan Đurišić: Crnogorska dječja literatura sa tematikom iz NOB i revolucije. - Martina Šircelj: Problemi slovenske mladinske literature sa tematiko NOB. - Branka Furlan: Nekoliko riječi o djelima hrvatskih autora sa tematikom narodnooslobodilačke borbe namijenjenima djeci i mladom čitaocu. - Risto Trifković: Literatura za djecu Bosne i Hercegovine posvećena NOB-i. - Božidar Timotijević: O slikovnicama. - Ivan Blizjak: Nekaj misli o odnosih med literaturo in vzgajanjem. - Mirko Petrović: Biblioteka - »Djetinstvo Jugoslavije«. - [2. Odločitve žirije in nagrajena dela] (93–126): Mirko Vujačić: Priča nije o krokodilu. - Ivičin tenk. - Marjan Kolar: Prvo berilo. - Dušan Đurišić: Maleni spomenik. - Mirko Rujačić: Zaseda. - Vladimir Cerkez: Pismo mladog graničara. - Milena Batić: Beli otroški vozički. - Duško Avramov: Vojnata gl zede igrice. - Bora Oljačić: Opasan stražar. - Dva vesela skeča. (Novi kurir. - Ratne zasluge.) — [3.] Priloge (127–160): Andra Znidar: Bibliografija mladinskih knjig sa tematiko NOB, izdanih v l. 1945–1964. - Olivera Zečević: Pregled izdanja za decu na teritoriji SR Srbije, sa tematikom iz NOB-e.

4. festival Kurirček, Maribor. Referati in razprave na delovnem plenumu

v Kragujevcu 16. in 17. decembra 1966. [Ur. in o organizacijskih vprašanjih poroča: Jože Filo.] — Maribor 1966. (II) + 117 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: [1. Referati] (19–50): Slobodan Z. Marković: Ratna tema i junaci u romanima za decu koji govore o narodnooslobodilačkoj borbi. - Koreferenti: Laza Lazić, Danko Oblak, Dragan Lukić. - Vidoe Podgorec: Romanot za deca so tematika od NOB - najskana lektira na našite deca. — [2. Razprava] (51–76): Danilo Grujić, Vladimir Cerkez, Slobodan Z. Marković, Jože Filo, Aleksa Mikić, Zivojin Karić, Milorad Gončin, Ivan Potrč, Jakša Singer, Danko Oblak, Vida Brest. — [3. Odločitve žirije in nagrajena dela] (81–116): Milena Batić: Pravljica za malo kurirko. — Djordje Radišić: Kurir u bukvaru. - Grigor Vitez: Dvije riječi. - Vidoe Podgorec: Balada za bezimenoto dete. - Zoran Popović: Nove cipice. - Branislava Kovačević-Siler: Biserka. - Milinko Aleksić: Profesor i devojčica. - Vlado Firm: Na pustno sredo. - Vita S. Milojčić: Neka bije... neka bije...

5. festival Kurirček, Maribor. Referati in razprave na delovnem plenumu v Mariboru dne 19. in 20. decembra 1967. [Ur. in o organizacijskih vprašanjih poroča: Jože Filo.] — Maribor 1967. (II) + 83 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: 1. Referati (8–42): Jelisaveta Čopić: Mladinska knjižna ilustracija na temo narodnoosvobodilnega boja. - Vilko Gliha: Ilustracija u savremenom likovnom stvaralaštvu. - Vladimir Cerkez: Posticaj razmišljanja o jednom fenomenu kojeg nazivamo dječjom literaturom. - Olga Miljković: Jedan pogled na savremenu ilustraciju u srpskim izdanjima za decu. — 2. Razprave po referatih (43–58): Vilko Gliha, Oto Polak, Janez Vidic, Karel Grabeljšek, Ratko Zvrko, Mirko Petrović, Danilo Grujić, Vida Brest. — [3. Odločitve žirije in nagrajena dela] (73–82): Mirko Petrović: Radost. - [Neznani avtor]: Tenkist. - Janja Kastelic: Vojna. - Lojze Zupan: Sarec. - Vidoe Podgorec: Višnov cvet.

6. festival Kurirček, Maribor. Zapisnik delovnega plenuma 6. festivala »Kurirček«, 19. in 20. decembra 1968. [Ur.

in o organizacijskih vprašanih poroč: Jože Filo.] — Maribor 1968. (IV) + 145 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: Đorđe Radišić: Uvodna beseda (III). — 1. Referati (5–67): Darja Kramberger: Literarna besedila s tematiko NOB in revolucije v reviji Kurirček. — Leopold Suhodolčan: O književnosti s tematiko NOB za najmlajše. — Alenka Glazer: Slikanice v Pionirskem listu s tematiko NOB. — Slobodan Z. Marković: Prilog razmatranju društvene strane književnosti u temi NOB i revoluciji u časopisima za decu SR Srbije. — Vladimir Milarić: Književni priloz na temu NOB-a i revolucije u časopisu Proletarac. Pogled u sadašnji trenutak. — Jovan Dundjin: U tematskom krugu pesama revolucije sa osvrtom na poetske priloge u časopisu »Zmaj« (sadašnji trenutak). — Dušan Đurišić: NOB i revolucija u omladinskoj i dječjoj štampi u Crnoj Gori. — Vladimir Čerkez: O nekim specifičnostima literature o narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji u Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na njegovanje svetlih tradicija u periodičnoj štampi. — Aleksandar Spasov: Literaturne priloz na tema NOB vo spisanieto »Razvigor«. — 2. Razprava po referatih (68–77): Mirko Petrović, Branka Jurca, Slobodan Z. Marković, Vidoe Podgorec, Milorad Gončin. — 3. Podelitev plaket [Partizanskoga kurirja] (78–89): Slobodan Z. Marković: Desanka Maksimović. — Ivan Potrč: Etična vrednost in živa pristnost Bevkove knjige za otroka. — 4. Podelitev literarnih nagrad [in nagrajena dela] (90 do 95; 113–144): Leopold Suhodolčan: Kocke. — Vlado Firm: Prebrisana prijatelj. — Branišlava Kovačević: Tako smo postajali odrasli. — Ranko Simović: Na času istorije. — Dobrica Erić: Najlepši san. — Tatjana Arambašin: Narukvica za Mirnu.

7. festival Kurirček. Tematika iz revolucije v sodobni mladinski književnosti. [Ur. in o organizacijskih vprašanih poroč: Jože Filo.] — Maribor 1969. (VI) + 104 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: [1.] Referati (1–29): Ivan Potrč: Za podobo partizanskoga kurirja. — Voja Marjanović: Prisutnost NOB-e u srpskoj književnosti za decu. — Dimče Najčeski: Tema NOB vo makedonskata literatura za decu. — [2.] Razprava (30–57): Vladimir Bračić, Jože Smit, Petko Domazetovski, Slobodan Z. Marković, Karel Grabeljšek, Rifat Kukaj, Leopold Suhodolčan, Ivo Zorman, Vladimir Čerkez, Mira Alečković, Dragiša Penjin, Marija Medved, Advan Hozić, France Filipič. — [3.] Podelitev Plakete partizanskoga kurirja (69–86a): Slobodan Z. Marković: Ratna zbilja u delima za decu Branka Čopića. — Spelca Čopić: [Ive Subić]. — Franček Bohanec: [Tone Seliskar.] — [4.] Literarne nagrade in nagrajena dela (87–104): Dragiša Penjin: Pesma za malog Jevrejina. — Jelen vodnika Franca. — Janja Kastelic: Pa je padla žoga. — Ranko Simović: Procvetali snovi. — Cveja Jovanović: Pozdrav. — Mirko Petrović: Dogovor.

8. festival Kurirček. Patriotizem v sodobni mladinski književnosti. [Ur. in o organizacijskih vprašanih poroč: Jože Filo.] — Maribor 1970. (II) + 100 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: Ivan Potrč: France Bevk - in memoriam (1–2). [1. Referati] (3–62): Slobodan Z. Marković: Patriotizam u savremenju književnosti za decu i omladinu. — Martina Šircelj: Patriotizem v mladinski literaturi. — Aleksandar Spasov: Patriotizmot vo literatura za decu. — Milan Crnković: Patriotizam u novijoj hrvatskoj dječjoj književnosti. — Muris Idrizović: Patriotizam u omladinskoj književnosti pisaca iz Bosne i Hercegovine. — Voja Marjanović: Savremeni patriotizam kao vid svedobrote i humanizma. — Rifat Kukaj: Patriotizam u savremenju književnosti za decu na Kosovu. — [2.] Razprava (63–79): Milan Pražić, France Filipič, Dragan Lukić, Aleksandar Popovski, Mirko Petrović, Ignac Kamenik, Matevž Hace, Alenka Rems. — [3.] Podelitev Plakete partizanskoga kurirja (89–100): Gligor Popovski: Vančo Nikoleski. — Andrej Ujčić: Slikar in ilustrator Janez Vidic.

9. festival Kurirček. Zgodovinska in socialna tematika v sodobni mladinski književnosti. (Ur. [in o organizacijskih vprašanih poroč: Jože Filo.]) — Maribor 1971. (II) + 81 + (II) str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: [1. Referati] (1–55): Djordje Radišić: Revolucija i dete. — Jože Šifer: Socialni, zgodovinski in etični motivi v Bevkovih mladinskih povestih. — Zorica Turjančin: Ratna proza Mate Lovraka. — [Muris] Idrizović: Socialna tematika u književnom delu Alekse Mikića. — Aleksandar Popovski: Istoriskiot roman za decu vo sovremenata makedonska literatura. — Voja Marjanović: Na temu društveno i socijalno u savremenju literaturi za decu. — Jovan Dundjin: Vedrine i nespokoji. — [2.] Razprava (56–63): Dragiša Penjin, Mladen Bjažić, Jože Smit, Ignac Kamenik, Branka Jurca, Ivan Potrč. — [3.] Podelitev Plakete partizanskoga kurirja (73–81): Danko Oblak: O Andjelki Martić. — Advan Hozić: Djeca kao junaci u djelima Alekse Mikića.

10. festival Kurirček. Liki mladih v književnosti o NOB. (Ur. [in o organizacijskih vprašanih poroč: Jože Filo.]) — Maribor 1972. (II) + 135 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: Ivan Potrč: Ob desetem festivalu Kurirček (1–2). — [1. Referati] (3–93): Slobodan Z. Marković: Dete i rat. — Franc Zdravec: Liki mladih v Prežihovi prozi o NOB. — Tode Čolak: Tri zapisa o »Učiteljici Bredi« Franca Bevka. — Ivan Potrč: Lik otroka in junaka v Bevkovi partizanski povesti. — Joža Skok: Neiznevreni svijet djetinstva. — Ivo Zalar: Likovi dječaka u romanu »Kurir sa Psunja«. — Dalibor Cvitan: Likovi mladih u stvaralaštvu Danka Oblaka. — Voja Marjanović: Likovi mladih u romanima Dušana Kostića. — Velemir Milošević: Mladi u revoluciji u djelima bosansko-hercegovačkih pisaca. — Karel Klasinc: Tone Seliskar in njegov mladinski junaki iz NOB. — Ana Kulšić: Vjekoslava čeka svoga pjesnika. — [2.] Podelitev Plakete partizanskoga kurirja (108–131): Slobodan Z. Marković: Mira Alečković i njena poetska reč deci. — Mira Alečković: [Zahvala]. — Franček Bohanec: Pisateljska podoba Antona Ingolića. — Anton Ingolić: [Zahvala].

11. festival Kurirček. Književnost o NOB in revoluciji v osnovnošolskih čitankah in v programu obveznega čtiva. (Ur. [in o organizacijskih vprašanjih poročal]: Jože Filo.) — Maribor 1973. (II) + 202 str. 29 cm. [razmn.]

Iz vseb.: Ela Ulrih-Atena: Uvodna beseda (1—3). — [1. Referat] (4—114): Velimir Batič: Literatura o NOB in revoluciji v osnovnošolskih berilih in v knjigah za obvezno branje. — Petar S. Pešut: Literatura o NOB-u i revoluciji u osnovnošolskim čitankama i obaveznoj lektiri na srpskohrvatskom jezičkom prostoru. — Vukašin Stanisavljević: Literatura o NOB i revoluciji u školskim čitankama i domaćoj lektiri u osnovnoj školi u SR Srbiji. — Neda Bendelja: Književnost o NOB u čitankama i obaveznoj lektiri u osnovnoj školi u SR Hrvatskoj. — Atanas Nikolovski: Literatura so temata od narodnoosloboditelna borba i revolucijata vo osnovnošolskite čitanki i programskata lektira. — Muris Idrizović: Literatura s tematikom NOB i revolucije u čitankama za osnovnu školu i u programu lektire u Bosni i Hercegovini. — [2.] Iz razprave (115—147): Branka Jurca: Za čitanke, ki bi stale z otroki vred sredi življenja. — Jovan Dundjlin: Čitanka revolucije. Jedan primer i jedan prilog za razvor na temu: »Literatura o NOB u čitankama za osnovne škole«. — Ranko Simović: Izbor tekstova o tradiciji i tekovinama NOB-e u čitankama i drugim udžbenicima za osnovnu školu i njihova interpretacija. — Elica Nikolovska: Motivacioni refleksi na četivata so tematika od NOB i revo-

lucijata vo čitankte i domašnata lektira za osnovnoto učilište. — Zarko Perović: [Razprava.]. — Rifat Kukaj: [Razprava] — Uglješa Krstić: [Razprava]. — Danko Oblak: Prošlost: iluzije ili zabune. — Mirko Kert: Berila za dvojezične osnovne škole na Koroškem in za Državno gimnazijo za Slovence v Celovcu. — [3.] Podelitev Priznanja partizanskoga kurirja (165—194): Aleksandar Spasov: Zapisni za Slavko Janevski kao pisatel za deca. — Milan Crnković: Potraga za skladom dječjeg, umjetničkog i aktualnog u dječjem opusu Danka Oblaka. — Ivan Potrč: Mladi junak v Winklerjevi puntarski in partizanski povesti. — Muris Idrizović: Književno delo za djecu Advana Hozica.

12. festival Kurirček. Partizanska pesem. (Ur. [in o organizacijskih vprašanjih poročal]: Jože Filo.) — Maribor 1974. (II) + 117 str. 29 cm [razmn.]

Iz vseb.: [1. Referat] (1—72): Ciril Cvetko: Slovenska partizanska pesem. — Dušan Skovran: Partizanske pesme u Srbiji. [Z notnimi primeri.]. — Slavko Zlatić: Partizanska pjesma [u Hrvatskoj]. — Dragoslav Ortakov: Makedonska revolucionarna pesma iz perioda NOB. — [2.] Podelitev Priznanja partizanskoga kurirja (91—94): Dragotin Cvetko: Besede ob podelitvi priznanj. [O M. Kozini in M. Pirniku.]. — [3.] Nagrada dela (100—116): Kristina Brenkova: Moja babica. — Vladimir Cerkez: Kada momak u vojsku krene. — [Neznani avtor]: Tako nas uče partizani. — Ivan Mitrev: Maliot gajdar. — Miroslav Slana: Kurirčkov kruhek. — Juro Kislinger: Matjažek.

VSEBINA

	Stran
Dr. Slobodan Ž. Marković: Nekatere odlike mladinske književnosti s tematiko iz NOB	5
Leopold Suhodolčan: O književnosti s tematiko NOB za najmlajše	13
Milan Pražič: Poskus estetske opredelitve pojma patriotizma v književnosti za otroke	18
Dr. Milan Crnković: Patriotizem v hrvaški otroški književnosti	21
Martina Šircelj: Patriotizem v mladinski literaturi	34
Aleksandar Popovski: Zgodovinski roman za otroke v sodobni makedonski književnosti	42
Voja Marjanović: NOB v srbski književnosti za otroke	46
Joža Skok: Zvestoba otroškemu svetu	56
Alenka Glazer: Slikanice v Pionirskem listu s tematiko NOB	64
Jelisaveta Čopić: Mladinska knjižna ilustracija na tematiko narodno-osvobodilnega boja	71

ANOTACIJE IN BIBLIOGRAFIJE

Andra Žnidar, Martina Šircelj:	Bibliografija mladinskih knjig s tematiko NOB 1945—1974	79
Marjana Kobe, Martina Šircelj, Andra Žnidar:	Izbor knjig iz slovenske knjižne produkcije za mladino v letih 1973—1974	89
Dr. Milan Crnković:	Popis otroških knjig avtorjev s področja Jugoslavije, ki so izšle na Hrvaškem 1973	110
Elica Nikolovska, mr. Atanas Nikolovski:	Izvirna dela makedonskih mladinskih pisateljev v letu 1974	116
Mr. Radomir Životić:	Bibliografija knjig za otroke	120
Vasja Sterlé:	Bibliografski pregled zbornikov festivala Kurirček .	125

OTROK IN KNJIGA

III

Zbornik uredila s sodelovanjem
uredniškega odbora
Darja Kramberger

Opremil Matjaž Vidic

Izdali

Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice
Pedagoška akademija Maribor
in festival Kurirček

Založila

Založba Obzorja Maribor

Za založbo Drago Simončič

Natisnilo decembra 1975

ČGP Mariborski tisk
v Mariboru

»Upoštevajoč tradicionalno, v marsičem že preživelo načelo, da mladi junak v literarni umetnini najbolj pritegne mlade bralce, so pisatelji med vojno in po njej v svojih delih s tematiko iz NOB upodabljali like otrok in mladincev, ki so se udeležili vojne in so se s svojim pomembnim dejanjem v težkem položaju prav tako izkazali kot odrasli. Mladi junaki enakopravno sodelujejo v družbeno priznanem in koristnem prizadevanju — pri uresničevanju skupnih ciljev: s to značilnostjo zaveje v mladinski književnosti nov duh.«

Dr. Slobodan Marković,
Nekatere odlike mladinske književnosti s tematiko iz NOB

»Tematika NOB je seveda tudi v hrvaški otroški književnosti najbolj poudarjena, najbolj logična in najizrazitejša oblika patriotske tematike. Drugače povedano: Razen v obdobju, ko prevladuje tematika NOB in še eventualno povojne graditve, se zdi, da patriotska trobenta ni posebno glasna, kar ima pozitivne in negativne posledice, ali pa se vsaj pričujoča patriotska čustva ne razglašajo s trobento, temveč z drugimi skromnejšimi in ne toliko opaznimi sredstvi... Trobenta in vrbova piščal se čujeta v hrvaški otroški književnosti...«

Dr. Milan Crnković: Patriotizem v hrvaški otroški književnosti

»Mislim, da ni potrebno utemeljevati trditve, da veljajo za mladinsko knjižno ilustracijo enaki umetnostni kriteriji kot za vsako drugo likovno umetnino in da velja v okviru mladinske ilustracije ista zakonitost likovnega oblikovanja za partizansko ali taboriščno snov kot za prastare basni, pravljice ali ljudsko povest. Do vrhunca dognana oblika, občutena in premišljena, je pogoj za dobro ilustracijo, ki hoče doseči maksimalni učinek. Čeprav mladi gledalec ničesar ne ve o oblikovnih zakonitostih, pa vendar sprejema vso vsebino preko forme, ki ga obenem prepričuje in oblikuje s svojo vsebino.«

Jelisaveta Čopič: Mladinska knjižna ilustracija na tematiko narodnoosvobodilnega boja

